

TMMOB
ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI İSTANBUL ŞUBESİ
SEMPOZYUM
*“AB-GATS SÜRECİNİN
MÜHENDİSLİK ALANINA ETKİLERİ”*

AÇILIŞ KONUŞMALARI

3-4 Haziran 2005

----&----

ERHAN KARAÇAY- Avrupa Birliği-GATS Sürecinin Mühendislik Alanına Etkileri Sempozyumuna katkıda bulunan Danışmanlar Kurulu üyeleri, Düzenleme Kurulu üyeleri ve Yürütme Kurulunda görev yapan arkadaşlarımıza, başta Mehmet Türkay hocamız olmak üzere, isimlerini saymadığım tüm akademisyenlere ve katkı koyan hocalara teşekkür ediyorum. Yürütme Kurulu adına hepinize hoş geldiniz diyorum.

Açılış konuşmalarında önce Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanımız Erol Celepsoy Bey, ardından Elektrik Mühendisleri Odası Başkanımız Kemal Ulusaler Bey, ardından TMMOB Başkanımız Mehmet Soğancı Beyi açılış konuşmaları için davet edeceğim.

Yalnız açılış bildirisinde “TMMOB” diye yazmamışız, o konuda da bir eksikliğimiz var. Açılış bildirisinde de TMMOB Yürütme Kurulu Üyemiz Baki Remzi Suiçmez Beyi davet edip, ardından kısa bir ara verip, ondan sonra oturuma başlayacağız.

Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanımız Sayın Erol Celepsoy Beyi açılış konuşması için davet ediyorum.

EROL CELEPSOY (Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı)-
Merhaba.

Sayın TMMOB Başkanım, değerli oda başkanlarım, şube başkanlarım, değerli sendika temsilcileri, akademisyenler, değerli konuklar, sevgili meslektaşlar; Elektrik Mühendisleri Odası adına Şubemizin düzenlemiş olduğu “AB-GATS Sürecinin Mühendislik Alanına Etkileri” Sempozyumuna hepiniz hoş geldiniz.

Sempozyum konusu, anlaşma ve düzenlemeler, ülkemizdeki tüm kesimleri ve bireyleri ilgilendiren hayati önemdeki konulardır. Ancak iki günlük sempozyumda genel anlamda değerlendirmenin mümkün olamayacağı düşünülerek, öncelikli olarak mesleki alanımıza etkilerinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

Ülkemiz ile AET arasında ortaklık kuran Ankara Anlaşması, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girerek, Avrupa Birliğiyle ilişkiler süreci başlamıştır. Gümrük Birliğinin 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, hiçbir aday ülkenin yapmadığını yaparak, tam üye olmadan, AB ile gümrük birliği gerçekleştirmiştir. Bu kararın ülkemize maliyetinin çok ağır olduğu çeşitli kesimlerce hesaplanmaktadır. AB ile ilişkilerde, Kopenhag Kriterleri çokça tartışılırken, ekonomik anlamdaki düzenlemeleri içeren Maastricht Kriterleri gözden kaçırılmış, yeteri kadar bilgilendirme ve değerlendirme yapılamamıştır. AB ile ilişkilerde 17 Aralık 2004’ten sonraki süreçte, hiçbir aday üye ülkeye koşulmayan, şartlar engeller çıkartıldığını görmekteyiz. Ancak 2005 Haziranında imzalanması planlanan, bizlerin ve kamuoyunun bilgisi olmayan Avrupa Enerji Birliği veya Anlaşmasına, Türkiye öncelikli olarak dahil edilmek istenmek istenmektedir.

Malların serbest ticaretini öngören GATT, yani Gümrük Tarifeleri ve Ticareti Genel Anlaşması, 1947 yılından 1995’e gelindiğinde, kapsamı ve taraf olan ülke sayısı bakımından genişlemiş, Dünya Ticaret Örgütü oluşturulmuştur. Dünya Ticaret Örgütü ve GATT’ı bünyesine alarak, GATS, Hizmet Ticareti Anlaşmasının yürütücülüğünü, ayrıca TRIPS, Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı Anlaşmasıyla, TRIM, Yatırımcı Hakları Anlaşmasının yöneticiliğini de üstlenmiştir. MAI, yani Çok Taraflı Yatırım Anlaşması 1997 yılında ülkemizin gündemine girmiştir. Bu süreçte siyasal

iktidarlar, topluma, kamuoyuna bilgi vermemiştir. Odaların ve sendikaların dayatmaları sonucunda, MAI konusunda zoraki bilgi sağlanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin itirazıyla MAI kadük hale gelince, buradaki hükümler GATS içerisinde daha ağır biçimde dayatılmaya başlanmıştır.

Avrupa Birliği içerisinde hizmetler serbestleştirilmesi, GATS'a uygun olarak gerçekleşmektedir. IMF, Dünya Bankası, OECD, Avrupa Birliğinin yaptırım gücü yüksek yapısal uyum programları, yaratılan krizlerin ardından ülkemize de dayatılmaktadır.

Dünya Ticaret Örgütü'nün yaptığı düzenlemeler neredeyse yaşamın her alanını ilgilendirmektedir. Toplumun her kesimini ilgilendiren stand-by anlaşmalarıyla kabul edilen ve birçoğu mecliste yasa haline getirilen düzenlemeler hakkında yeterli bilgilendirme hükümetler tarafından yapılmamaktadır. Hızla yapılan mevzuat değişiklikleri ve düzenlemeleri, muhatapları tarafından yeterince bilinmemektedir.

Mesleki hizmetleri, haberleşme hizmetleri, müteahhitlik ve mühendislik hizmetleri, dağıtım hizmetleri, eğitim hizmetleri, çevre hizmetleri, mali hizmetler, sağlık ve sosyal hizmetler, turizm ve seyahat ile ilgili hizmetler, eğlence, kültür, spor hizmetleri, ulaştırma hizmetleri ve akla gelebilecek her alanla ilgili dayatılan şartların düzenlemelerin, meslektaşlarımız ve toplum tarafından yeterince bilinmediği düşüncesindeyiz.

Yarınımızı da ipotek altına alacak anlaşma ve düzenlemeleri, TMMOB ve bağlı odalar ile sendikalar çeşitli etkinlik ve toplantılarla kamuoyuna duyurmayı uzunca bir süreden sürdürmektedir. Buna rağmen, yapılanların yeterli etkiyi yaratmadığını görmekteyiz.

Fransa ve Hollanda yurttaşlarının AB Anayasası oylamasında, egemenlerin, ulusötesi tekellerin dayatmalarına gösterdiği tepkinin ortaya çıktığı sırada düzenlediğimiz sempozyumda, konuğumuz Greg Albo, NAFTA uygulamaları konusunda vereceği bilgiler ile diğer akademisyenler ve bildiri sahiplerinin sunumları ile katılımcıların tartışmaları katkılarıyla, AB-GATS konusunda daha geniş bilgiye sahip olarak ve bunlara karşı nelerin yapılması gerektiği konusunda daha fazla düşünüp, karşı koyma mekanizmalarımızı geliştireceğine inanarak, sempozyumun başarılı geçmesini diliyorum, hepinize saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

ERHAN KARAÇAY- Elektrik Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanımız Sayın Kemal Ulusaler Beyi davet ediyorum.

KEMAL ULUSALER (Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı)- Sayın Birlik Başkanım, üniversitelerimizin değerli üyeleri, TMMOB ve bağlı odalarının değerli yöneticileri, değerli üyeleri, sendikalar ve demokratik kitle örgütlerinin değerli katılımcıları, kurum ve kuruluşların değerli katılımcıları; hepinize hoş geldiniz diyor, Elektrik Mühendisleri Odası adına sizleri sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

İkisini geçtiğimiz ay içerisinde gerçekleştirdiğimiz, biri uluslararası olmak üzere, Odamız yaklaşık bu yıl içerisinde 16'ya yakın kongre ve sempozyum yapacak. Onlardan biri de, AB-GATS sürecinin mühendislik alanına etkilerini bugün burada enine boyuna tartışacağız ve bu sempozyumu burada verimli bir şekilde gerçekleştireceğiz.

Bu sempozyuma başta Elektrik Mühendisleri Odası yöneticileri olmak üzere, tüm emeği geçenlere, şimdiden teşekkürü borç biliyorum.

Finans kapital zorba, kapitalist küreselleşme senaryolarını dünya ölçeğinde uygulamaya devam ediyor. Devasa bir harman makinesi, bir biçerdöverle, sınırları, çitleri ayırt etmeden, hepsini parça parça ezip geçmekte ve dünya tıpkı ülkemiz karar vericileri gibi, oynanmakta olan oyunu, gölge oyunu izler gibi izlemekte, daha da ötesinde, biat edip, uygulamaktadırlar.

İktidarlar değişmesine rağmen, devlet politikası haline gelmiş uygulamalarda, tıpkı özelleştirme ve diğerlerinde olduğu gibi, sürmekte, süregelmektedir. Elbette bu devlet politikaları durup dururken oluşmuyor, sürecin bir başlangıcı ve sürece müdahale edenler ve süreci etkileyenler var. Kısaca ona bir göz atarsak, özellikle bu sürecin başlangıcını, ikinci paylaşım savaşı sonrasında ele alabiliriz. 1947 ve 57 yılları Türkiye açısından önemli yıllar ve dönüm noktası olagelmıştır. Yine, bu noktada savaş sonrasında ABD emperyalizminin Truman Doktrini ve Marshall yardımlarıyla dünyaya hegemonya oluşturma çabasını sahneye koyduğu, harekete geçirdiği yıllar ve dönüm noktası bizim için de olmuştur. Bu yıllarda, özellikle 1947 yılı, CHP Kurultayı bir dönüm noktası olmuştur, devletleştirilmenin sulandırılması, diğer politikaların gözden geçirilmesi anlamında. Nitekim, 1950'li yıllarda, özellikle ABD emperyalizminin manipülasyonları ve hegemonyasıyla birlikte, bir taraftan ekonomide

değişimler söz konusu olurken, diğer taraftan da siyasette söz konusu değişimler gündeme gelmiştir.

Bu dönem içerisinde biraz daha devletçilikten uzaklaşmak, özelleştirmenin altyapısını oluşturmak, aynı zamanda da yine bu süreç içerisinde birtakım politikalarımızı, temel politikalarımızı değiştirmek ve yön vermek. Örneğin, bunların birini ulaştırma politikaları olarak görebiliriz. İşte demiryollarından karayollarına aktarma gibi. Bu dönemlerin acısı daha sonra, özellikle 1970'li yıllarda petrol kriziyle gündeme geliyor. Petrol krizleriyle birlikte, Türkiye gerçekten bir açmaz içerisine giriyor. Avrupa ülkeleri, daha doğrusu Batı, OPEC ülkelerinin kendilerine akan sıcak para kaynaklarını kullanarak, bunları bizim gibi gelişmekte olan ülkelere aktararak, bir şekilde krizi aşıyorlar, ama biz borç sarmalına o dönem giriyoruz. İşte o borç sarmalından dolayıdır ki, artık hiçbir şeye "hayır" diyemez noktasına gelmişiz. Özelleştirmelerde hem ekonomik, hem de siyasi yasaların art arda çıkması ve bunların gündeme gelmesi, hayata geçirilmesi, arkasından işte bugün tartışacağımız GATS'ın imzalanması, arkasından MAI, MIGA ve tahkim uygulamaları, bütün bunlar bu borç sarmalının sonucu oluşan yapılanmalar ve bu biatin birer sonucu.

1947'lerden, 1957'lerden bahsettik, aslında dünya ölçeğinde de bunun raylarının, taşlarının yerine oturması bugünlere denk geliyor. IMF ve Dünya Bankasından sonra, 30 Ekim 1947 tarihinde imzalanan Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması, yani GATT ile birlikte dünya ticareti bir sac ayağının üzerine oturuyor; Dünya Bankası, IMF ve GATT diye bu sac ayağını oluşturuyor.

Dünya para sistemini tanımlayan Bretton Woods Anlaşmasının da hayata geçmesi, aslında bunlarla birlikte oluyor. Finans kapital zorbanın dünyayı tek pazara dönüştürme istemi çerçevesinde, sermayenin serbest dolaşımı mal ticaretiyle sınırlı kalmıyor tabii. Uluslararası ve çokuluslu sermaye yaklaşık 4 trilyon dolarlık hizmet ticaretini, serbest piyasaya sunulmasını da bir hedef olarak önüne koyuyor ve 1 Ocak 1995 tarihinde yürürlüğe girerek, Uruguay Turu ya da Raundu sonucunda GATS da gündeme geliyor.

Peki, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması GATS nedir? Aslında hizmetlerin daha da çok uluslararası liberasyonu sağlamak, kamu hizmetlerinin piyasaya terkini güvence altına alan emredici bir etkiye sahip olmak, gelirlerinin yaklaşık yüzde 50'sini

uluslararası ihalelerden elde eden hizmet sektöründeki 200'e yakın büyük firmanın 185'ini oluşturan G-7'ler ülkelerine tüm kapıları açmak, daha fazla işsizlik, daha fazla yoksulluk. Sözün özü GATS, hizmetleri serbestleştirmek değil, hizmet sermayesini serbestleştirmek diye tanımlayabiliriz. Yıldız ise, tıpkı özelleştirmede olduğu gibi. Nedir bunlar? Yaşam standartlarının yükseltilmesi, çevre standartlarının korunup, genişletilmesi, geliştirilmesi, dünya ölçeğinde adil gelir dağılımının sağlanması; alt alta sıralarsak, ekonomik performans, kalkınma, tüketicinin korunması, hızlı keşifler, teknoloji transferi, artan şeffaflık vesaire vesaire.

Bu işin yıldızlı olan kısmı, ön kısmı. Peki, arkasında ne var, arkasındaki gerçek nedir? 26 Mart 1995 tarihi itibarıyla Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütüne üyeliği resmi hale getirilmiş ve böylece GATS da bir iç hukuk düzenlemesi haline gelmiştir. 11 temel sektörü içermektedir; sağlık, eğitim, çevre, enerji, doğal kaynaklar, hukuk vesaire.

Yine, bizleri ilgilendiren kısmı, mimarlık hizmetleri, mühendislik hizmetleri, bilgisayarla ilgili hizmetler, bir kısım müteahhitlikle ilgili mühendislik hizmetleri gibi alanlarda bizleri etkileyecek olmasıdır. Bu alanlar, TMMOB'nin, mimar ve mühendislerle danışılmadan, açık kabul edilmiş, daha doğrusu açık tutulmuştur. 1995 yılında açık olarak taahhüt istenilmiş, mimarlık, mühendislik ve müteahhitlik sektöründe yabancıların çalışma izninin, sosyoekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenebileceği konusunun hükme bağlanmış olması ve yapılması gereken işlemler dolaylı olarak açıklanmadığı için, bugün Türkiye'de örneğin, yabancı bir elektrik mühendisinin düşük ücretle çalışması, piyasada haksız rekabete karşılık olarak gösterilememektedir. Tek olgu da, geçici üyelik noktasına gelmiştir.

Değerli katılımcılar; dünya tekeldir, dünya korumacıdır aslında. Bu yıldızlı çerçeve içerisinde bize sunanlar, bunun iyi yönlerini anlatmaya çalışıyorlar, aslında onlara Anadolu'da çok iyi bir yanıt verilmektedir, tilki vaaz veriyorsa, kazlarına dikkat et. Peki, burada tilkinin verdiği vaaza bir bakalım. Mühendislik, mimarlık kendileri ne yapıyorlar, ona bir bakalım. Mühendislik, mimarlık proje hizmetlerinin uluslararası ihracatında 10 ülke söz sahibidir. Bunlardan Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya çeşitli alanlarda çekince koymuşlardır. Avusturya, müşavirlik, mühendislik hizmetlerine milliyet kısıdı koyuyor. Belçika, mimarlık hizmetlerine ikamet kasti

koymaktadır. Yunanistan, mühendislik ve mimarlık hizmetlerinde, Avrupa Birliği vatandaşı olmayı ve ikamet kısıdı koymaktadır. Japonya, Yeni Zelanda aynı şekilde. Çek Cumhuriyeti, Slovakya, İtalya ve Portekiz de, pazara girişte meslek odalarının iznini aramaktadır. İsveç, diplomanın yanı sıra, mesleki yeterlilik, İsveç'in dışında, Belçika, Hollanda, Danimarka ve İngiltere de var. Bunlar mesleki yeterlilik, 3 yıllık mesleki deneyim koşullarını öne sürüyor, İngiltere sınav ve test istiyor. Kısacası, tilki vaaz vermeye devam ediyor.

Peki, ne yapmak gerekir? GATS'ı yırtıp, atabilir miyiz? Aslında yırtıp atabiliriz, yani vazgeçmek bir noktada mümkün. Ancak taahhütte bulunulan tarihten başlayarak, 3 yıl içinde bir kere bu hakkımız yok, bunu yerine getiremiyorsunuz. 3 yıl sonra taahhüdü geri çekebiliyorsunuz, ama yine bir "ancak" sözü var. Burada da devreye uluslararası tahkim giriyor ve trilyonlarca liralık tazminatlar söz konusu. Bizce bu konuda yapılması gereken, sektör tanımlarının yapılması veya değiştirilmesi, kabulü ve meslek alanına etkilerinin incelenmesi, mevzuatın gözden geçirilmesi, yabancı uyruklulukların çalışmalarına ilişkin kısıtlar tekrar gözden geçirilmeye çalışılması, odalar, sendikalar, demokratik kitle örgütleriyle birlikte, ekip çalışmasına ihtiyaç vardır.

Yine, mühendislik eğitim alanında diploma disipline edilmesi ve kaosun giderilmesi de bir noktada gerekmektedir.

Biliyorsunuz, bir fıkrayı pek çoğunu bilir. Adamcağızın birisi epey içmiş ve bir direğe sarılmış, yerde bir şeyler arıyor. Soruyorlar, "ne arıyorsun?" "Anahtarımı kaybettim, onu arıyorum" diyor. "Nerede kaybettin?" diye soruyorlar, "meyhanenin olduğu sokakta, oralarda bir yerde" diyor. "Peki, burada ne arıyorsun?" "ışık burada" diyor.

Irak'ın işgalinde ABD demokrasi söylemleriyle bunu gündeme getiriyor, giriyor. Avrupa Birliğiyle birlikte demokratik açılım söylemleri bugün çok gündemde. Aslında ışığın Avrupa'da ya da oralarda olduğu söylenebilir mi? Ama oralarda da bunlar sorgulanıyor. Örneğin, Fransa ve Hollanda'daki referandum sonra, artık burada da ışığın nerede olduğu sorgulanmak noktasında ve sorgulanıyor. Önemli olan anahtarı nerede aramamız gerektiğini bilmemizdir.

Dolayısıyla, bu sempozyumun bize, anahtarın nerede olabileceği konusunda ışık tutar umuduyla, verimli geçmesini diliyor, ilginize teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

ERHAN KARAÇAY- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Soğancı'yı davet ediyorum.

MEHMET SOĞANCI (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanı)- Sevgili bilim insanları, sevgili meslektaşlarım, TMMOB'ye bağlı odaların çeşitli kademelerinde görev yapan sevgili mesai arkadaşlarım; hepinizi Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği adına, Yönetim Kurulumuz adına sevgiyle, saygıyla selamlıyorum.

Sayın Hüseyin Yeşil, Sayın Cemalettin Küçük birlikte, Yönetim Kurulu üyeleri ve Bari Remzi Suiçmez'le birlikte, burada sizlerle birlikte olmanın büyük bir onurunu duyduğumuzu da öncelikle ifade etmek isterim.

Şube Başkanımın, Oda Başkanımın, mesleğe, coğrafyaya ve zamana ilişkin sözlerini bir miktar daha genişletirsek, herhalde bugünün de anlamına, bugüne de anlam verebilmek için belki şunları da söylemem gerekiyor diye düşünüyorum: Çok söylenir, yeni dünya düzeni ideologları, küreselleşme, entegrasyon ve globalleşme kelimelerini sıkça kullandığı günümüzde, 20. Yüzyılın son 20 yılında beri, artık her şeyin küresel ilişkilerin bir parçası haline geldiği, dolayısıyla farklı ideolojilerin ortadan kalktığı, farklı sınıf çıkarlarının bulunmadığı tezini savunurlar. Dünyanın bu aşamasını artık insanlarımızın barış, demokrasi, katılım, hoşgörü, üretim, birikim ve tüketim dolu, çevreye duyarlı, küreselleşmiş bir yeni dünya düzenine girdiği müjdelenir. Dünya artık endüstri toplumundan bilgi toplumuna, işgücü ağırlıklı teknolojiden yüksek teknolojiye, ulusal ekonomiden dünya ekonomisine, merkezi yönetimden yerel yönetime, kurumsal yardımdan kendi kendine yardıma, kısıtlı seçeneklerden çok çeşitli seçeneklere doğru hızlı bir değişim içinde olduğu vurgulanır. Ancak az önce de anlatıldığı gibi, bu süreçler göstermiştir bize, söylenenlerin aksine, bu teorilerin pratiğe yansımada, dünyada güçlü kutuplaşmalar, ırkçılık ve milliyetçilik temelinde dünyanın hemen her tarafında süre giden savaşlar, katliamlar, işsizlik, açlık, saldırı ve savaş, toplumsal yozlaşma ve daha yoğun bir sömürü meydana gelir. Çok taraflı yatırım anlaşmaları, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği toplantıları, Avrupa Birliği, NAFTA ve benzeri oluşumlarla küreselleşmenin

pratikte örgütlenmeye başlandığı bir dönem yaşanır. Hepimiz biliyoruz, ortalama bir gazete okuru da biliyor ki, sermayenin küreselleşmesi, dünya halklarına barış, adalet, kardeşlik, özgürlük değil, aksine daha fazla yoksulluk, daha fazla işsizlik, daha fazla açlık ve daha fazla savaş getirmiştir.

TMMOB söylemektedir ki, küreselleşme bugün Ortadoğu'dadır, Irak'tadır, küreselleşme bugün Türkiye'de emeğin aleyhine çıkartılan yasalardadır. Biz TMMOB olarak dönemi böyle görüyor, böyle değerlendiriyoruz.

Sevgili arkadaşlar; sıkıntılı, sancılı, sorunlu bir ülkede yaşıyor olma, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğine yüklediği görevleri çoğaltmaktadır. Bizler en basit deyimle, bilimi ve teknolojiyi toplumla buluşturan bir meslek grubunun örgütüyüz. İnsan odaklı bir mesleği icra ediyoruz, onurlu bir mesleğimiz var, çünkü bizim mesleğimizin ve uygulamalarımızın odağında insan var. Ama bu onurlu görev, aynı zamanda bize ağır sorumluluklar yüklüyor, biz sorumlulukları olan bir meslek grubuyuz. Yanlış yaparsak trenler devriliyor, yanlış yaparsak binalar yıkılıyor, yanlış yaparsak tarladan iyi ürün alınamıyor, yanlış yatırımlar oluyor.

Meslek ve meslektaş sorunlarımızın halkın sorunlarından ayrı tutulmayacağı bilinciyle örgütümüz, bu mantık çerçevesi içinde ve bu sorumluluklar düzeyinde çalışmalarını iki ana eksenle yürütüyor. Birlik ve bağlı odaları, bir yandan meslek alanlarıyla ilgili olarak ülke gerçeklerini belirliyor, sorunları tespit ediyor, bu sorunlara karşı çözüm yollarını öneriyor, öte yandan da mesleki denetimin olmazsa olmaz önkoşulu olan, üyelerimizin uzmanlaştırılmasına yönelik çalışmaları yürütüyor. İşte bu etkinlikler de, esasında bu iki ana eksenin kesiştiği alan olarak hepimizce algılanıyor. Bir taraftan meslek ve meslektaşların sorunları, bir taraftan ülkenin ve meslek alanlarımız açısından sorunların tespiti ve çözüm yollarının önerilmesi, bu etkinliklerimizle gerçekleşiyor, bilginin erişilebilir ve kullanılabilir olmasına yönelik çabalar da bu etkinliklerimizle geliştiriliyor.

Bilim insanlarımıza, uzmanlarımıza, yoğun emek vererek hazırladıkları bilgileri bizlerle, meslektaşlarımızla paylaştıkları ve bugün de paylaşacakları için örgütüm adına peşinen teşekkür ederim.

Sevgili arkadaşlar; bugün başlayan bu etkinlikle ilgili TMMOB aslında epeyce ev ödevlerini yapmış durumda. Bunu söylemek yanlış değil. Birazdan açılış

sunumunda da Baki arkadaşım, TMMOB'nin AB süreci ve GATS süreciyle ilgili söylediklerinden bir demeti sizlerle paylaşacak. Ben bu tartışmalara bu konuşmayla da bir miktar girmek istiyorum.

Biliyorsunuz, çok kısa bir süre önce Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulunun aldığı karar gereği ve odalarımızın desteğiyle, bugün de sizlerin kullanımına dağıttığımız, girişte dağıttığımız, "Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri ve TMMOB" başlıklı kitabı kamuoyunun kullanımına sunmuştuk. 17 Aralık sürecinde Yönetim Kurulunda aldığımız karar gereği bu kitabı hazırladık. Bu kitabın, bizim anladığımız şekliyle Avrupa Birliği başlıklı bölümünü, bugüne ilişkin olarak burada sizlerle paylaşmak isterim.

Kısaca şöyle yazmıştık: *"TMMOB 1973'ten itibaren AB konusunu gündeme almış ve hemen hemen her dönemde gündemdeki tartışmalara katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin siyaset gündemindekini yerini korumaya devam eden Avrupa Birliği konusu, küreselleşme sürecine ilişkin farklı siyasetlerin kesişme noktalarından biridir. Öncelikle bu proje, bazen ileri sürüldüğü gibi bir demokrasi projesi değildir. Kökü İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin Marshall Planı çerçevesinde ve esas olarak Avrupa ülkeleri arasında, özellikle Fransa ile Almanya arasındaki kömür havzaları üzerinde çıkan kavgaları önlemek üzere kurulan Kömür Çelik Birliğine dayanır. Bu mesele nedeniyle çıkan savaşların, birinci ve ikinci emperyalist savaşların çıkışına ve bu savaşların da nihayetinde, dünyanın 1/3'ünün sosyalist bir kampın kurulmasına yol açmasına esas neden olduğu bile söylenebilir. Bu kuruluş, önce önde giden Avrupa ülkeleri arasında bir ekonomik işbirliği projesi haline, daha sonra da kuruluş sürecinde yer almayan diğer Avrupa ülkelerini de kapsayan bir ekonomik ve siyasi entegrasyon projesine dönüştü. Avrupa Birliği en son gelinen noktada artık, tümüyle küreselleşme sürecinden bağımsız olarak değerlendirilmesi mümkün olmayan bir özellik kazanmıştır.*

Türkiye sermayesinin AB süreci konusundaki politikaları da, başlangıçtaki beklentilerin çok farklılaşarak, uluslararası sermayeyle bütünleşme sürecinin bir parçası haline dönüştü. Bugün Batı sermayesi ve AB ile bütünleşmek, Türkiye kapitalizmi için, küreselleşme sürecinin bir uzantısı olarak gündeme gelen bir seçenek durumundadır ve sistemin içine girdiği büyük krizden, içinden çıkılmaz

boyutlara ulaşmış dış borç batağından çıkış için bir umut kapısı olarak görülmektedir. Bugün Avrupa Birliğine üyelik konusu, uluslararası sermaye güçleriyle bütünleşme sürecindeki büyük sermaye başta olmak üzere, sistemin ve bütün kurumlarıyla birlikte Türkiye'nin resmi devlet politikası haline gelmiştir. Devletin egemenlik haklarından bir kısmının AB bünyesindeki uluslararası kurullara devrediliyor olmasından dolayı, eski egemen konumundan kısmen de olsa kaybetme konumunda kalanlardan gelen bir direniş ve muhalefet olmasına karşın, bunlar sürecin belirleyeni konumunda değildir ve sistemin bütün yönelimi ve iktidar pozisyonları, sermayenin bu temel AB tercihi doğrultusunda belirlenmektedir.

AB konusundaki ortadaki yanılgılardan biri de, Kopenhag Kriterleri konusundadır. Çoğunlukla gözden kaçırılan bir husus, bu kriterlerin, bugün özellikle Kuzey Avrupa ülkelerinde geçerli demokrasi standartlarının da altında kalan bazı sınırlı demokrasi ve insan hakları ilkelerinin yanı sıra, serbest piyasa ekonomisini, kamu ekonomisinin küçültülmesini, dolayısıyla özelleştirmeleri de içeren, bu şekilde Maastricht Avrupa'sını da kapsayan bir muhteva taşımakta olmasıdır. Aslında sosyalist bloğun dağılmasından sonra AB'ye üyelik için başvuran Doğu Avrupa ülkelerinin bu taleplerinin kabul edilebilmesi için öne sürülen şartları belirlemek için saptanan bu kriterler, eski sosyalist ülkelere uygulandığında, sosyalizmden kalma ne varsa tasfiye edilmesi anlamına gelirken; Türkiye söz konusu olduğunda, kendine has antidemokratik baskı yasalarıyla, korumacı sistemin bazı devletçi uygulamalarının ortadan kaldırılması anlamına da gelebilmektedir. Bu da, tarihin bir ironisi sayılmalıdır.

Küreselleşme süreci farklı evrelerden geçerek bugünkü halini almıştır ve sürekli bir dönüşüm içindedir. Türkiye'nin de bu dönüşüm evrelerinin içinden geçerek, sistemle entegrasyon süreci yaşanmaktadır. Bu entegrasyonun ilk adımları, 12 Eylül darbesiyle atılmış ve serbest piyasacı ekonomik modelin hâkim kılınmasıyla hızlı bir değişim yaşanmaya başlanmıştır. İthal ikameciliğin yerine serbest piyasa ve ihracata dayalı büyüme modeli esas alınarak, yeni bir gelir ve paylaşım strateji ortaya konulmuştur. Küreselleşen dünya ekonomisiyle eklenme süreci, kesintisiz ve düz bir hatta ilerlememektedir.

Türkiye’de kapitalizmin yukarıdan aşağıya, bizzat emperyalizme bağımlı olarak inşa edilmesinin yarattığı kendine has devlet yapısı, entegrasyon sürecini daha sancılı bir hale getirmektedir. Sermaye sınıfının devletle özdeş olmaması, sermaye kesimlerinin kendi içinde farklılaşmış olması ve gelişmiş bir askeri bürokratik yapının bulunması, Türkiye’de egemen bloğun kendine özgü bir yapısını belirlemektedir. Uluslararası mali sermayenin ve çokuluslu şirketlerin önderliğinde ilerleyen küreselleşme süreci, Türkiye’deki egemen bloğun farklılaşmış çıkarlarıyla örtüşmemektedir. Bu durum kronik bir kriz olgusunu doğurmaktadır, krizin patlak verdiği dönemlerden hegemonik olarak üste çıkan kesimlerin kendi rengini verdikleri alacalı bir süreç izlemektedir.

Tarihte hiçbir gelişme veya olgu rastlantısal değildir ve o dönemin toplumsal ve ekonomik gereksinimleri doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. AB’nin halen bünyesinde taşıdığı sosyal Avrupa imajından, artık sürdürülebilir olmaktan çıkması, söz, karar ve yetki süreçlerinde yaşanan antidemokratik girişimler, ortak para birimine ilişkin itirazlar, artan üretim ve pazarlama sorunları, yolsuzlukla savaş ilanına kadar giden bozulma süreci, Dünya Ticaret Örgütü kararlarına uyum sorunu gibi temel sorunlar, AB’nin geleceğini, en azından üye ülkeler arasında tartışılır duruma getirmektedir” diye yazmıştık.

“TMMOB, yaşanan süreci bu içeriğiyle, örgütsel ilkeleri arasında yer alan bağımsızlık ve halkın, emekçi sınıfların, mühendis ve mimarların çıkarını savunma ilkelerine aykırı görmektedir; çünkü TMMOB kendisini emekten ve demokrasiden yana bir Türkiye’nin yaratılması mücadelesinin parçası olarak görmektedir” diye yazmıştık.

Sevgili Kemal arkadaşım da, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğini bağlayacak şekilde, GATS ve bizim üzerine etkilerini de çok detaylı bir şekilde sundu, oraları geçmek istiyorum.

Bir miktar vaktinizi aldım, ama bunları örgütüm adına söylemek durumundayım.

Sevgili arkadaşlar; sözlerimi bitirirken, öncelikle şunları belirtiyorum: Elektrik Mühendisleri Odamız, gerek Birliğimizin eşgüdümünde, gerek diğer odalarımızla birlikte yürüttüğü meslek alanlarına ilişkin, emekten ve halktan yana mücadelesiyle,

her zamanki dik duruşuyla Birliğimize güç vermektedir. TMMOB ülkemize ve halkımıza karşı sorumluluğunu yerine getirmenin onurunu, diğer odalarımızla da olduğu gibi, Elektrik Mühendisleri Odası ile de birlikte duyuyor. Çok çeşitli çalışmada, Birlik-Oda işbirliğinin güzel örneklerini yaşıyoruz, yaşamaya devam edeceğiz. Bunlar için sevgili Oda Başkanım Kemal Ulusaler'in, Şube Başkanım Erol Celepsoy'un ve Birlik Yürütme Kurulu Üyemiz Hüseyin Yeşil'in şahsında, Odanıza burada TMMOB adına teşekkürü de bir borç bilirim.

Bu etkinliğin düzenlenmesinde ve bizi burada buluşturmada emeği geçen arkadaşlarıma, görüşlerini bizimle paylaşacak olan bilim insanlarımıza, katılımınızdan dolayı da hepinize örgütüm adına teşekkür ediyorum.

Son sözü her zaman olduğu gibi, üyelere söylemek durumundayım. Odamıza sahip çıkın; bilmelisiniz ki, siz olmazsanız Şubemiz, Şubemiz olmazsa Odamız, Odamız olmazsa TMMOB neye yarar. Bilmeliyiz ki, bu ülkenin, bu ülke insanının TMMOB'ye, TMMOB'nin size, bize, hepimize ihtiyacı var.

Saygılar sunuyor, teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

ERHAN KARAÇAY- Açılış bildirisini sunmak üzere, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yürütme Kurulu Üyemiz Sayın Baki Remzi Suiçmez Beyi davet ediyorum.

BAKİ REMZİ SUIÇMEZ (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yürütme Kurulu Üyesi)- Çok değerli mühendis, mimar, şehir plancıları arkadaşlarım, bu örgütlerimizin çok değerli başkanları, yöneticileri, çok değerli konuklar; hepinizi Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği adına saygıyla selamlıyorum.

Yaklaşık 20 dakikalık bir sunum, "AB-GATS sürecinin meslek alanlarımıza, örgütlülüğümüze, üyelerimize olası etkileri" Gerçi başkanlarımız birçok şeyi paylaştı, ama ben hızlı bir şekilde geçmek istiyorum.

Bu etkileri nasıl bir dünyada paylaşacağız? Amerika Birleşik Devletlerinin, Japonya'nın, Avrupa Birliğinin, biraz da Rusya ve Çin'in egemenlik sağlama çabası içinde oldukları bir dünyada tartışacağız. Aslında burada devletler ya da birlikler önemli, ama ana unsurlar uluslararası şirketler ve küresel sermaye. Bu sistem nasıl bir ideolojik dönüşümle yansıyor? Liberalizm dünyada bir dönem egemen, birinci

paylaşımı savaşını krizini aşmak üzere yapıyor, sosyalizm ideoloji ötesinde devlet modeli olarak ciddi olarak dünya gündeme geldiği süreçte ikinci paylaşım savaşı oluyor, sosyalizmin etkisiyle de liberal refah devleti ya da sosyal devlet uygulamaları gündeme geliyor; sosyalist bloğun çözülüşüne de etkisiyle, neoliberalizm ya da küreselleşme ya da globalleşme dediğimiz ideoloji şu anda egemenliğini ilan etmeye çalışıyor ve bu süreç küresel pazar savaşlarını beraberinde getiriyor.

Hangi alanda küresel pazar savaşları yaşanıyor? Başlıca beş alanda; malların serbest dolaşımı, hizmetlerin serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, kişilerin serbest dolaşımı ve diğer ortak politikalar. Bu tarım, çevre, enerji, iletişim gibi.

Başkanımız da bahsetti, dünya İkinci Dünya Savaşından sonra, paylaşım savaşından sonra yeniden şekillenirken, IMF, Dünya Bankası, GATT, ikisi örgüt, biri anlaşma olarak kuruluyor. Eşzamanlı kurulan örgütler; Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, NATO, OECD.

Savaş yorgunu Avrupa ülkeleri çıkar birliğini kömür ve çelik üstünden kuruyorlar, peşi sıra Avrupa Ekonomik Topluluğu oluşuyor, EFTA gibi bir ekonomik birlik de gündeme geliyor. 6'lar Avrupa'sından 15'ler Avrupa'sına bir genişleme süreci yaşanıyor, 1992'de Avrupa Birliği adını alan oluşum, Doğu Bloğu ülkelerinin çözülüşü aşamasında, onları pazar ekonomisiyle bütünleştirmek için, yeni siyasi ve ekonomik ölçütlerle süreci denetleme aşamasına geliyor. İki tane önemli denetleme ölçütü, biri Kopenhag, bu da siyasi ekonomik ölçütlerini içeriyor. Diğeri, Maastricht ekonomik ölçütleri. Bunlar da belli rakamsal düzenlemelerle ülkeleri kontrol altına alıyor.

Bu süreçte üyelik başvurusunu yapan ilk ülke 1987'de Türkiye, 1990'ta Kıbrıs, Malta, 1994'te Macaristan, Polonya, 1995'te bir dizi ülke, 2003'te de Hırvatistan başvuru yapıyor. Hırvatistan ve Türkiye'ye müzakerelere başlama takvimi veriliyor, Romanya, Bulgaristan 2007'de üye olacak, diğerleri 2004'te üye oluyor ki, Roma Anlaşması sürecinde de olan ülke Türkiye.

Bugün Avrupa Birliği -Avrupa Birleşik Devletleri ya da Avrupa Evi gibi değişik nitelermeler var- şöyle bir yapı: Kademeler var, üstte güçlü devletler, çeper devletler, daha çeper devletler ve dışarıda girip girmeyeceği belirsiz, Hırvatistan bir şey sorun edildi, şu aşamada gündem dışı, Türkiye'nin de ne olacağını ileride tartışacağız; böyle bir Avrupa Birleşik Devletleri modeli gündemde.

Türkiye bu sürece nasıl girdi? Rakamlara boğmak istemiyorum, bunların hepsi kitapta var. 2000’li yıllardan sonra katılım ortaklığı belgeleri, ulusal programlar, uyum paketleriyle bir dizi kontrol mekanizmaları var ve 17 Aralık Brüksel zirvesi önemli bir tarih. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri olaya nasıl baktı? Menderes Hükümetinden İnönü Hükümetine, Ecevit Hükümetinden Demirel Hükümetine, Erim Hükümetine, Melen Hükümetine, Ulusu Hükümetine, Özal Hükümetine, Çiller, Yılmaz, tüm hükümet programlarında, bazı ufak serzenişler olsa bile, ana eksen “biz Avrupa Birliğinin bir parçasıyız, buna mutlaka girmek zorundayız” Burada Çiller Hükümet Programını, özellikle bir seçim bildirgesi değil, Hükümet Programında geçen bir ifadeyi paylaşmak istiyoruz: “Gümrük birliğine sadece maddi varlığımızla değil, bizim asla vazgeçemeyeceğimiz manevi değerlerimizle de gireceğiz. İncancımızla, kitabımızla, semalarda sonsuza dek yankılanacak ezanımızla gireceğiz, başı dik bir Türkiye bu büyük topluluğun üyesi olacaktır” Erbakan Hükümeti, Ecevit, Gül, şu andaki iktidarda olan Erdoğan Hükümetinde de aynı şeyler geçerli.

Peki, hükümetlerin bu uygulamasında nasıl bir adaylık süreci var? 1987-99 arası, tam üyeliğe ehil ülke, adaylık için bekletilen tek ülke. 1999-2005 arası aday statüsünde bekletilen ülke, 2005’ten itibaren de üyeliği ucu açık müzakerelere, referandumlara bağlı bir ülke. Avrupa Birliği bir coğrafi, kültüre, ekonomik, siyasi, askeri birlik, Osmanlıdan beri, şu anda da Trakya Bölgesi, içinde bulunduğumuz mekân itibarıyla Avrupa’nın en azından coğrafi parçasıyız. Diğer alanlar, sorunlu alanlar. Askeri alanda da önemli ilerlemeler kaydetmişiz. Bu ülke kurulurken, çağdaş uygarlık düzeyine erişme diye bir hedef konuldu.

Şu soruları sormak gerekir: AB bir ulusal dava mı, çocuklarımızın geleceği mi, yoksa adaylık odasından müzakere odasına, bekleme odalarında değişim mi yaşanıyor ya da tam bağımsızlıktan karşılıklı bağımlılığa, tam bağımlılığa doğru bir gidiş mi var? Gümrük birliği modelinden, sonucundan, çağdaş uygarlık düzeyi midir? AB’ye bir atıfta bulunmak gerekir; dönemin başbakanı, “bu çok önemlidir, geleceği okumak lazım, tarih hataları affetmez” demiştir, “Türkiye’ye yabancı sermaye akacak, yeni iş sahaları açılacak” demiştir. Türkiye Cumhuriyetinin zararları, değişik araştırmacılara göre, 60-70 milyar dolar arasında değişiyor. 70 milyar doları diyen de, müzakereler sürecinde Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı. 2002’de o dönemin dışişleri bakanı şunu söylüyor: “Dış ticaret açığı ilk 5 yılda 53 milyar dolar” ve

saptaması şu: “İktisadi açıdan AB, Türkiye’den istediğini almıştır, almaya da devam etmektedir” Tekrar 1995 gümrük birliğine, dönemin Cumhurbaşkanının sözlerine dönersek, bu olumsuz tablo şunlar için söylenmiştir: “Bu sonuç, Atatürk’ün çağdaşlaşma reformlarıyla başlayan gelişmenin tabii bir sonucudur. 30 yıllık bir davadır, bu neticenin alınmasında emeği geçen herkese teşekkür ediyorum”

TMMOB’nin gündemine 1970’li yıllarda AB çok net bir şekilde, o dönemki adıyla AET girmiştir. Ne demişiz o zamanlar? *“Sanayimizin tüketim ve ara malı imalatına dayanan niteliğinde dışa bağımlılığın sürmesi ve perçinlenmesi sonucu çıkacak. Tekelci kapitalizm teminat altına alınacak ve küçük bir azınlık olan tek elci sermaye kazançlı çıkacak. Ekonomik bağımlılık çerçevesinde Türkiye’ye mal akımı serbestleşecek, ödemeler dengesi sürekli ve büyüyen açıklar verecek, gelir düzeyi düşecek, halkımız AET’nin ucuz işgücü potansiyeli olacak. Devletin ekonomimize ilişkin faaliyetlerine sınırlamalar getirilecek ve yasa yönetmelikler AET ülkelerine uyum seviyesine indirilecek. Ülkemizin eğitim ve kültürüne kadar tüm sosyal ve ekonomik alanların AET uyruklu özel ve tüzel kişilere açılması, AET dışındaki ülkelerle olan ilişkilerin Ortaklık Konseyinin denetimine girmesinin, ekonomik ve kültürel bağımlılığın yanında, siyasal bağımlılığı da getirmesi.”* Buna karşın ne yapmak gerekir?” demişiz. *“Ülkemizin AET’yle olan bu legal bütünleşmesi, Ulusal Kurtuluş Savaşımızdan bu yana emperyalistler tarafından sürdürülen oyunların noktalanması olacaktır. AET ile yapılan anlaşmalarda bu gelişimi meşru kılan hukuki belgeler olmaktan öte bir anlam taşımayacaktır”* Yıl 1975.

1976’da Genel Kurul Bildirgesinde genel bir tanımlama yapmışız; *“Ülkemizi emperyalizme bağımlı kılan, Ortak Pazar, Enerji Ajansı gibi ekonomik, NATO, CENTO gibi askeri örgütlerden çıkılmalıdır”*

1976’da DPT’ye, Özel İhtisas Komisyonuna sunulan bir belgede TMMOB olarak önerimiz şu: *“AET’yle ortaklık sağlayan bütün anlaşmalar reddedilmelidir”* Gerekçemiz şu: *“AET’yle kurulan ilişkiler hukuki bir çerçeve içinde Türkiye ekonomisi aleyhine gelişmektedir. Özellikle sanayi, tarım, ticaret gibi sektörlere şu, şu olumsuz şeyler yansımaktadır”* diye sıralamışız. Ana başlıklarla geçmek istiyorum: *“AET’yle olan ilişkilerimizde nitelikli bir dengesizlik vardır. Topluluk, tarımı özellikle üretkenlik yönünden rekabet edilemeyecek düzeydedir. Topluluk, dış ticaret fazlasına sahipken,*

Türkiye ekonomisi dış ticaret açığı vermektedir. Türkiye'nin nitelikli sanayisi engellenmektedir. Türkiye halkı AET'nin ucuz işgücü potansiyeli olmak durumundadır. Hizmetlerin serbest hareketi ve yerleşme hakkı, ulusal çıkarlarımıza aykırıdır” Ne yapmak gerekir? “Kendi sorunlarını yurt sorunlarının ayrılmaz bir parçası olarak gören Türkiye teknik elemanları, bu koşullar altında bilgi, becerilerini halkımızın hizmetine sunamaz” diyerek, “TMMOB olarak, ülkemizin bağımlılık simgesi olmaktan başka anlam taşımayan Ankara Anlaşması ve Katma Protokol gibi anlaşmaları kabul etmemeyi, halkımıza karşı yerine getirilmesi gerekli bir görev sayıyor ve halkımızın bilinçli ve örgütlü mücadelesinin bu sorunları mutlaka çözeceğine inanıyoruz” demişiz.

1977'deki Genel Kurul Bildirgesinde, *“Kendi uzmanlık alanlarında çalışmalar yapmak, ülkemiz üzerindeki emperyalist sömürü mekanizmasının nasıl işlediğini üyelerimize ve kitlelerimize anlatmak, emperyalizmi ve yerli ortaklarının yüzünü halkımıza teşhir etmek, halktan yana kısa ve uzun vadeli öneriler geliştirmek ve halkımızın mücadelesinde yer almak, TMMOB'nin halkımıza karşı temel görevidir”* demişiz.

1978'de soruna perakende yaklaşımları önemsiz göstererek, nasıl biraz daha anlayışının sonuçsuzluğa ve başarısızlığa gideceğini söylemişiz. 1980 Genel Kurul Bildirisinde, *“Emperyalist kapitalist sistemle olan tüm bağlar kaldırılmalıdır”* demişiz. 1997'de TMMOB Sanayi Kongresinde, sektör anlamında gümrük birliğinin etkilerini irdelenmişiz. 1998 Demokrasi Kurultayında, *“Ülke ekonomisinin Avrupa Birliği, IMF, Dünya Bankası, OECD gibi uluslararası kuruluşların güdüm, tavsiye ve denetiminde yönlendirilmesine ve dış borçlanmalarına son verilmelidir. Emeğin serbest dolaşımı talepleri yükseltilmeli, emeğin serbest dolaşımına da izin vermeyen Gümrük Birliği Anlaşması feshedilmelidir”* demişiz.

1996-98 34. Çalışma Raporunda, *“1923'te başlayan ve kuruluşunu ekonomik bağımsızlığa dayandıran Türkiye Cumhuriyeti iddiasından büyük ölçüde uzaklaşmıştır ve onlar ortak, biz pazar savı gerçekleşmiştir”* saptamasını yapmışiz. 1998-2000 Çalışma Raporunda, *“Tam üyelik hedefine ulaşılması, Türkiye-AB ilgili kurumlarının ortak çalışmaları ve esas olarak Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askeri boyutları olan kararlarına bağlıdır”* demişiz. *“Türkiye, AB'yle, Dünya Ticaret Örgütüyle*

olan ilişkileri nedeniyle, yalnız sermaye ve malların serbest dolaşımı değil, aynı zamanda hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda da gündem oluşturmak durumundadır. TMMOB bu süreçte alınacak kararlardaki rolünü etkin kullanması ve üyelerinin haklarını, örneğin mesleki tanınırlık alanında korumaya yönelik çalışmalara önem vermelidir” demişiz.

2002 36. Dönem Çalışma Raporunda, *“AB, IMF programlarını uygulamış olduğu diğer ülkeler gibi, Türkiye’nin de yoksullaştığını bilmekte”* saptamasını yapmışız ve şunu söylemişiz: *“AB, önceki üyelere adaylık statüsünde istemediği ekonomik konuları Türkiye’den istemektedir.”*

“Sivil Toplum Ortak Görüşü” diye İktisadi Kalkınma Vakfı, 200’e yakın örgüt temsilcisiyle bir basın toplantısı yapmış, “sivil toplum ortak görüşü, Türkiye’nin yeri Avrupa Birliğidir, kaybedecek zamanımız yoktur” diye gazete ilanları verilmiştir. TMMOB’nin o dönemki görüşü çok nettir: *“TMMOB’ye göre, Türkiye’nin bir refah toplumu olmasının ya da demokrasinin eksiksiz hayata geçirilmesinin, AB’ye endekslenmesi yanlış ve yanlıtıdır”*

Diğer emek örgütleriyle Emek Platformu Programı hazırlamışız, bunu 2002’de güncelleştirmişiz. Orada da saptamalarımız çok açık ve net.

Gümrük birliğinin etkilerini, daha sonraki süreçte, TMMOB Sanayi Kongresi 2003’te irdelenmişiz. Orada da getirilen, gelinen noktanın yanlışlıkları ortaya konulmuş. 2003, 2. Mühendislik-Mimarlık Kurultayında *“Şu talepler dile getirilmelidir: AB gibi emperyalist birliklerin dayattığı küreselleşme politikalarının karşısında durulmalıdır. TMMOB’nin bu akıntıya kapılmayıp, AB’yle bütünleşmeci anlayışları teşhir etmesi gerekir.”*

2002-2004 Çalışma Raporunda da konuya yer vermişiz. 2004-2006, şu anda içinde yer aldığımız Çalışma Raporunda da yer vermişiz ve şunu söylemişiz: *“TMMOB, bundan önce olduğu gibi, IMF ve sermaye çevrelerinin değil, halkın çıkarı için yasa çıkarılması talebini sahiplenmek ve yükseltmek durumundadır”*

Bu süreçte 17 Aralık 2004’te Brüksel Zirvesi bir dönüm noktası, karar şu: Türkiye’yi AB üyeliği için başka hiçbir aday ülkeye uygulanmayan, özel ve ağır koşullarla 3 Ekim 2005 tarihi müzakere tarihi olarak verilmiştir. Ankara’da çok aşırı gösterilerle bu önemsendi, bir bayram havasıyla kutlandı. Dışişleri Bakanlığı olay fark

ederek, hemen bir nota verdi, çünkü elimizdeki birçok kozu biz aslında masada vermiştik. Nota şöyle: *“Süresi sınırlı olmayıp, amacı geçici nitelik taşımayan kısıtlamaların AB temel ilkelerine aykırı olduğu, ortak tarım politikası ve yapısal fonlarla da kalıcı sınırlamalar getirilmesi, AB'nin Türkiye'ye ayrımcı bir tutum benimseyeceği izlenimini doğuruyor”*

Biz ne yaptık? TMMOB Yönetimi olarak, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi kararlarına yönelik görüşlerimizi kamuoyuyla paylaşacakken, Birlik Başkanımızın da söylediği gibi, konuyu çok daha geniş bir şekilde değerlendirerek, “Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri ve TMMOB” Kitabını hazırladık ve sizlerin, tüm kamuoyunun dikkatlerini sunduk.

17 Aralık Zirve kararlarından kısaca bahsetmek gerekirse, tam üyeliğe yönelik önemli sınırlamalar var. Ne bunlar? Serbest dolaşım, yapısal politikalar, tarım sektörlerinde kalıcı sınırlamalar, Kıbrıs'ın bir önkoşul olması, Ege sorununun Adalet Divanına getirilmesi, zaten öyle olmasına rağmen bizzat bu şekilde yazılan açık uçlu müzakere kavramı, referandum koşulu, müzakereler için 2014'e kadar bütçe engelinin ortaya çıkarılması önemli konularda kullanılmayacak ki, bunlar tarım, çevre gibi düşük maddi yardım, fon kullanımı, fasıllara bölünen ve biri bitmeden diğeri açılmayacak müzakereler. Bu fasıllar ne? 31 konu başlığı. Dikkat edin, mallar, kişiler, hizmetler sermayenin serbest dolaşımı ve şirketler hukukuyla başlıyor, çünkü genel çerçeveyi bunlar çizdikten sonra sektörler iniliyor; tarım, enerji, iletişim, telekomünikasyon, eğitim gibi. “17 Aralık koşullu üyelik getiriyor, özel statü getiriyor” dedik, yüksek diplomasi diliyle yazılmış. Resmi belgeden okumak gerekirse, eğer kabul edilmezsek Türkiye'ye ne öneriliyor? İlk ya da Hırvatistan'a diyelim, “İlgili aday ülkenin mümkün olan en güçlü şekilde Avrupa yapılarına tam olarak bağlı kalması sağlanmalıdır. Müzakereler askıya alınırsa eğer, nitelikli çoğunlukla yeniden açılıp açılmayacağına karar verilebilir.” Türkiye için çok önemli üç kritik konu var; biri ortak tarım politikası, diğeri uyum politikaları, diğeri kişilerin serbest dolaşımı. Sembol iki yasa vardır, 15 günde 15 yasa, Şeker Yasası, Tütün Yasası. Örneğin, buralardaki destek türleri Türkiye'de kaldırılırken ya da örneğin nişasta kotolar, Avrupa'da yüzde 1-3 arasında, Türkiye'de yüzde 15'lere yükseltilirken, Türkiye tarım politikalarına uyum sorunu çok önemli bir sorundur ve birçok kişinin değerlendirmesi şudur: Kopenhag kriterlerinin yerini tarım kriteri almıştır, çünkü bir dosya, bir fasıl bitmeden,

diğer fasıla geçilemiyor. Sorun alanlarımız, mühendislik hizmetlerinden, ileri teknoloji isteyen yatırımlardan, sertifikasyon, akreditasyon, yabancı mühendis-mimar gibi. Mallar, sermayeye hizmetler, diğer ortak politikalar uyumlulaştırılırken, kişilerin serbest dolaşımı burada kısıtlanıyor.

Biz bu koşullarda nasıl bir Avrupa Birliğine girmek istiyoruz? Birlik Başkanımız demin söyledi, işte sosyal Avrupa imajı zayıflamış, ortam tarım politikasındaki sorunlar var, ortak para birimine itirazlar var, yolsuzlukla savaş ilerlemiş, Dünya Ticaret Örgütü kararlarına uyum var. Bir de, şimdi son günlerde, iki ülkede yaşanan Avrupa Anayasası sorunu.

TMMOB bu sürece nasıl baktı? Onu da Başkanımız okudu, bağımsızlık ve halkın emekçi sınıfların, mühendis ve mimarların çıkarlarını savunma ilkelerine bu süreci aykırı gördüğümüzü söyledik, çünkü emekten, demokrasiden yana bir Türkiye yaratılması için mücadele veriyoruz.

Bunları savunmasak da, yaşam alanımıza yapılacak müdahalelere karşılık vermek zorunluluğumuz var. Bu anlamda üyelerimize yönelik yaptığımız düzenlemelerdir, ama bu süreçle de ilişkilendirilebilecek düzenlemeler vardır. Biri yabancı mühendis, mimar, şehir plancıları ki, bu konuda çıkarttığımız yönetmelik, belli kesimlerin son derece fazla tepkisini çekti, gazete ilanlarıyla TMMOB'nin üstüne geliniyor, demek ki doğru bir şey yapıyoruz.

İkincisi; Genel Kurul kararı, TMMOB Mesleki Eğitim Belgelendirme Yönetmeliği. Yetkin yetkili uzman mühendislik tartışmaları arasında, TMMOB tarihinde ilk defa, Bayındırlık Bakanlığının talebi üzerine, yetkili mühendis, mimar ve şehir plancılarının belirlenmesi ve belgelendirilmesine ilişkin kanun tasarısını bakanlığa sunduk, o da birçok bakanlığa sundu. Bunların hepsi, TMMOB'nin ortaklaştırılmış kararlarıdır.

AB fonları gündeme geldi. 3 Ekim 2004'te 38. Dönem Yönetimi 70 nolu Kararı aldı. Mantık şu: Size getirilen fonlara yönelik proje üretmeyin, gereksinimiz varsa, önce gereksinime uygun projeleri üretin, iş planı hazırlayın ve öz kaynaklarınızı kullanın. Bu süreçte Avrupa Birliği tarafından finansman sağlanan dış faaliyetler için, standart hibe sözleşmesini imzalamayın, çünkü bu ilgili komisyon tarafından incelendi ve TMMOB'nin ilkelerine uygun bulunmadı. Belirlenen öncelikli projeler için

odalararası işbirliği sağlayın. Eğer yabancı ülke ya da kuruluş kökenli fon kullanacaksanız da, bunun için önce oda, sonra TMMOB onayı alın.

TMMOB bu süreçte bir yabancı mühendisler ve GATS çalışma grubu, bir de Avrupa Birliğinin mühendislik mesleğine, meslek alanlarına yönelik etkilerini araştıran iki çalışma grubu kurdu. Bunların ürünleri de yakın süreçte sizlere, bizlere ulaşacaktır.

Nedir önerilerimiz, taleplerimiz? Gümrük Birliği Anlaşmasından tam üyelik sürecine kadar çekilme, mesleklerin serbest dolaşımının tam üyelik sonrası yürürlüğe girmesi, eğitim, yatırım gibi birçok alanda önerilerimiz var. Bunlar da elinizdeki kitapta var. Bunları biz neden yaptık? Çünkü koruyucu yasalar, meslek alanını düzenleme çalışmaları, mesleğin icra koşullarını tanımlama ve eğitim kalitesi düzeltilemeden sorunlarımızı çözemeyeceğiz. En azından müzakereler aşamasında daha az sorun yaşayacağız.

Meslek düzenlemesi, mesleki eğitim belgelendirme konularında odaların ivedilikle bunları yaşama geçirmesini söylüyoruz. Odalar kendi meslek mevzuatlarını hazırlayarak, Resmi Gazetede yayımlatmalarını söylüyoruz, çünkü bunlar düzenlenmeyen alanlarda iç hukuk olarak yarı, öbür gün bizim elimizdeki en önemli kozlar olacaktır.

Bu süreçte Avrupa Birliğinin bir direktifinin birebir tercümesi olan, Mesleki Yeterliliklerin Düzenlenmesi ve Tanınması Hakkında Yasa Tasarısı gündeme geldi. TMMOB bu konuda gerekli çalışmaları sürdürüyor. Sanırım, ikinci gün Burak arkadaşımız bu konuda ayrıntılı bir sunum yapacak. Ne dedi öneri, talep olarak? Dünya Ticaret Örgütü nezdinde yürütülen görüşmelerde mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı konusunda serbestleşmeye yönelik bazı gelişmelerin Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde üye olmadan ortaya çıkması durumunda, gümrük birliğinin etkilerinin ötesinde yeni etkilerle karşılaşılmasının engellenmesi. AB boyutundaki önerilerimizi GATS'la, Dünya Ticaret Örgütüyle ilişkilendirdik. Kısaca bir GATS'a bakmak gerekirse, GATT'dan başlayan 1986, 1994 Uruguay Turuyla karara bağlanan bir anlaşma, çünkü mallar yetmiyor, Kemal Beyin söylediği gibi, hizmet ticareti de serbestleşmeli ve hizmetlerin hem ülkemizde, hem dünyamızda artan bir rolü var.

GATT'ı bir anlaşmayı, bir kuruluşa, Dünya Ticaret Örgütüne dönüştürdü, GATS, TRIPS Anlaşması gibi bir dizi anlaşma gündeme getirdi.

Bugün dünyada küresel serbest dolaşımın ana kurumu Dünya Ticaret Örgütüdür, çünkü dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 90'ı bunun üzerinden yürüyor. Mal ticareti, GATT, hizmet, GATS, fikri mülkiyet, TRIPS, bunlar vurgulanıyor. Destek veren kurumlar var; IMF, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, bölgesel kuruluşlar, bunlardan biri de AB. Her ülkede bu çalışmalar ya hazine müsteşarlıkları ya da merkez bankaları aracılığıyla yürüyor. Ülkemizde Hazine Müsteşarlığı kanalıyla yürüyor. GATS'ın künyesi 1995'te imzalanıyor, 140 ülke imzalıyor. Hizmetler sektörünün ilk çok taraflı anlaşması, pazarlığa açıklık var, ülkelerin inisiyatifine bırakma var. Bu şekilde ülkelere getirildiği için zaten çok fazla tepki çekmedi. Genişleme ve derinleşmeye dayalı bir çerçevesi var. Kapsamı şu andaki tüm hizmet alanlarını kapsadığı gibi, hizmetin üretilmesi için gerekli sınai ve tarımsal ürünler üretim alanlarını da kapsıyor. Olası hizmet alanlarını da kapsıyor. 29 madde, altı bölüm, ekleri çok daha ayrıntılı. Dört ana hizmet alanını tanımlıyor. Sınırötesi ticaret, buna uluslararası taşıma, telekomünikasyon hizmetlerini verebilir. Yurtdışında tüketim, buna turizm, ticari varlıklar, bankacılıkta yabancı şube uygulaması, gerçek kişilerin hareketliliği, yurtdışında projeler, danışmanlık hizmetleri gibi. Bu dört ana başlık neden gündeme getirildi? Çünkü GATS'a ya da Dünya Ticaret Örgütüne göre, işte miktar kısıtlamalarından vizeye kadar, bu dört ana başlıkta sınırlar vardı. Bu engel ve yasaklamaların kaldırılması gerekiyordu ve o yapıldı.

GATS hizmet sektörlerini iki şekilde sınıflandırıyor. Bir sınıflandırma maddeler halinde, ikincisi salkımlandırma. Sınıflandırmada 11 başlık var. Mesleki hizmetler, iletişim hizmetleri, inşaat bağlantılı mühendislik hizmetleri, çevre, taşımacılık gibi, bizimle doğrudan ilişkili hizmetler var. Bu 11 hizmetin dağıtım ve eğlence, kültür ve spor hizmetleri dışındaki 9 tanesinde Türkiye taahhütte bulundu. Salkımlandırmada ise böyle değil; üzerinde anlaşma sağlanan üç alan var, turizm, finans, lojistik hizmetleri. Bu en tehlikeli kısım. Örneğin, siz turizm alanınızı açmamışsanız ya da kısıtlamışsanız, ama salkımlandırma modeline girdiği zaman, bir ülkeye gideceksiniz, uluslararası ya havayolunu, ya karayolunu, bir şekilde birini kullanacaksınız. Örneğin, denizyolunu kabotaj nedeniyle açmasanız bile, turist o ülkeye gidişte onu kullanıyorsa, o alan açılmak zorunda. Ülkeye girişte vize olmak zorundaysa, vize

işlemlerinin açılması gerekiyor. Bir ülkede bulunduğu zaman telefonla konuşuyorsa, telekomünikasyon hizmetlerinin. Bir şeyler yiyorsa -ki, bunların hepsi yapılacak şeylerdir- tarım hizmetlerinin açılması gerekiyor. Dolayısıyla, açmadığınızı sandığınız sektörlerin de açıldığını görebilirsiniz. Üç alan yarın artabilir.

GATS müzakereleri, telekomünikasyon, finans serbestleşmesi 1997'de yapıldı, sürekli liberalizasyon yönünde devam edip gidiyor. Türkiye 9 alanda başvuru yaptı. Taahhüt listesindeki kısıtlar, Hazine'nin web sitesinde mevcut. 4 alanda kısıtlama koyduk; mesleki hizmetler, telekomünikasyon, ulaştırma, bankacılık. Aslında kısıtlama ne derece denilir belirsiz, çünkü ilgili karşılıklı maddeleri buralara konuldu. Örneğin, demin Başkanımızın da söylediği, sadece geçici üyelik bir kısıtlama ki, TMMOB'nin çıkardığı yönetmelikten sonra denklik bugün idari engel olarak görülüyor. Kaldırılacak, geçici üyeliği bile kaldırmaya çalışacak bir iktidarla karşı karşıyayız.

Listelenmeyen, taahhütte bulunulmayan hizmetler var ki, bunlar Türk vatandaşlığına bırakılan doktorluk gibi hizmetler ya da Türkiye'de uygulama alanı bulunmayan uzay taşımacılığı gibi işlemler. GATS'da tanımlanan hizmetlerin 155 adedinin 72'sinde Türkiye taahhütte bulunuyor, yüzde 46 gibi bir oran. Bu gelişmekte olan ülkelerde yüzde 18. Dolayısıyla, Türkiye bu konuda çok cüretkâr, yabancı sermaye çekme anlamında çok talepkâr. Neden böyle? Çünkü Türkiye'de karar verme sürecini ulusal programlar değil, AB, Dünya Bankası, IMF, OECD, Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, GATS gibi anlaşmalar belirliyor ve bunlar birçok reform yasasını gündeme getiriyor.

Devletin dönüştürülmesi anlamında kamu yönetimi reformu paketi ki, bunun içinde doğrudan yabancı yatırımlardan Cumhurbaşkanının veto ettiği yasaya, Köy Hizmetlerinin kaldırılmasından SSK'nın devrine kadar bir dizi yasa var. Yerel yönetimler paketi var. Dönüştürülen devlete uygun çalışacak kişiler için de personel reformu var. Önümüzdeki günlerde de kamu personel rejimi gündeme getirilecek.

KİT'ler özelleştirilmesin dedik, halen diyoruz, ama bu Kamu Yönetimi Temel Kanunu içindeki bazı maddeler, GATS'ın iç hukuka içselleştirilmesini sağlıyor. Nedir bu? Kamu kurum kuruluşları işletme kuramaz, mal hizmet üretimi yapamaz. Deniliyor ki, "serbest rekabetçi piyasa koşullarına göre hizmet sunumudur bu" TMMOB olarak biz diyoruz ki, "hayır, kamu hizmetinin özelleştirilerek,

yabancılaştırılmasıdır” Kamu kurumlarına temizlik firması, ulaştırma, yemek gibi giren özelleştirmeler, yardımcı hizmetlerde girmişken, Kamu Yönetimi Temel Kanununda şu şekilde yer alıyor: Merkezi idare, mahalli idare, kendine ait hizmetleri üniversitelere, noterlere, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarına, hizmet birliklerine, özel sektöre ve alanında uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerine sunabilir. Buna da biz, kamu hizmetinin özelleştirilerek yabancılaştırılması diyoruz. GATS’ın satır aralarını okursak, GATS diyor ki, “ben özelleştirme yapmıyorum, zaten hiçbir yerimde özelleştirme sözünü bulamazsınız” Doğru söylüyor aslında, çünkü GATS’ın satır aralarına okursak, resmi otoritelerin uygulamasında ticari amaç dışında ve bir veya birden fazla hizmet sunucusuyla rekabet etmeksizin sunulan hizmetine kamu hizmeti deniliyor. Resmi otoritenin uygulamasında sunulan hizmet, kamu gücü kullanılan hizmettir. Enerji, sağlık, su, eğitim, haberleşme, ulaşım gibi hizmetler, bize göre kamu hizmetidir. Ticari esaslara göre ve diğer girişimcilerle rekabet halinde sunulduğu zaman GATS kapsamına giriyor. Ne kalıyor kapsam dışında? Yasama, yürütme, yargı. Doğru, GATS bunları özelleştirin demiyor, ama Dünya Bankasında yapısal uyum politikalarıyla, IMF ekonomik istikrar programlarıyla, Avrupa Birliği ilerleme raporlarıyla, bu alanların serbest piyasaya açılmasını dayatıyor. Yasalar çıkartıyor, takip ediyor, paraya bağlı yasa çıkarma konumuna gelen bir yapıya dönüşüyoruz. Örneğin, Avrupa Birliği 2003 Türkiye Ulusal Programında önceliklerimize bakarsak, kamu işletmelerinin özelleştirilmesinin hızlandırılmasından tarım reformuna kadar süreç devam ediyor.

GATS’ın satır aralarını okursa, hizmet arzı, bir hizmetin üretim, dağıtım, pazarlama, satış ve teslimini içerir. Şimdi bir hizmet mal üretimi de olabilir, hizmet üretimi de olabilir. Mal ve hizmet üretimi ayrımı da, üretim süreci öncesinde, içinde ve sonrasında çok iç içe geçmiş hizmetler, bunlar birbiriyle bağlantılı.

Avrupa Birliğini biraz açtık, GATS’a biraz girdik, Türkiye 3/2000 sayılı Avrupa Birliği-Türkiye Ortaklı Konseyi kararı gereği, Avrupa’yla hizmet ticareti anlaşması müzakereleri yürütmek zorunda, buna da “GATS artı” deniliyor. AB kendisine yönelik GATS’la müzakereleri sürdürüyor, Türkiye sürdürüyor. Türkiye ile AB aynı şeyleri mi getiriyor? Bunlar tartışılmalı. GATS müzakereleri, AB’ye uyum sürecinin neresinde? Bunlar tartışılmalı. “Müzakere mi, mücadele mi?” sorusu boyutunda, AB sürecinde müktesebatı benimseme ve uygulama zorunluluğu karşısında uygulama takviminin

müzakeresi var. İçeriği belirleme, pazarlık şansımız yok. Uzun geçiş dönemleri, istisnalar, özel düzenlemeler, mali çerçeveye uyum gibi, pazarlık yok, üyelik de belirsiz; bunlar her an karşımıza çıkabilir.

GATS sürecinde müzakerelerde ne var? Üstlenilmiş bulunan taahhütlerden geri dönülemez. O tarihte, 1994'te neyi söylemişsek, onun gerisinde yeni kısıtlama getiremeyiz. Getirdiğimiz kısıtlamaları da ileriye yönelik sürekli liberalizasyonla açmak zorundayız ve getirdiğin kısıtlamalar da zamana bağlı, onlar da zaman içinde kalkacak.

Bu süreçte birkaç soruyla sunumumu bitiriyorum. Altyapıda kamu hizmeti verilirken, kamu kuruluşlarının gereksinimi karşılamak için kamu tarafından asfalt üretilirse, bu hizmet GATS kapsamına girecek midir ya da girmese ne değişecektir? Sağlıkta kamu hizmeti verilirken, kamu hastanesinin gereksinimi için, kamu ilaç üretimi yaparsa, bu GATS kapsamına girecek midir? SSK-Roche tartışmaları arasında bu soruyu soruyorum. Eğitimde devletin rolü genel düzenleme ilkeleri ise, devletin rolünün bu mu kalması gereklidir? Hükümetleri iç dinamikler mi etkiler, dış dinamikler mi? Sosyal devlet nedir, nasıl yaşama geçirilir? Anayasaya göre eğitim ücretsiz bir yurttaşlık hakkıysa, Anayasa hükümlerinin uygulanmaması neyi ifade eder? Su bir insan hakkı mıdır, bir gereksinim midir? Toprak bir doğal kaynak mıdır, bir meta mıdır? Kamu yararı, toplum yararı neyi ifade etmelidir? AB'ye üyelik süreci bizleri nasıl etkileyecek? GATS nedir, neyi hedefliyor, bizi nasıl etkileyecek? Üreten, büyüyen, paylaşan bir ülke yurttaşı olabilecek miyiz? Mühendis, mimar, plancılar olarak hedefimiz nedir? Bu sorular sorulmalı. TMMOB'nin yanıtı şudur: Daha insancılık, daha demokratik, daha kalkınmış bir Türkiye ve daha adil, daha sosyal, daha paylaşımcı bir dünya için çalışmalarını sürdüren TMMOB, bu süreçte tek tarafa yarar sağlayan anlaşmalardan çıkılması için baskı gücünü kullanacak, ticari, ekonomik rekabet koşullarını ve mesleki hizmet sunumuna ilişkin araştırmalar yapacak ve üye tabanına tartıştıracak, uygun çözümlerin yaşama geçirilmesi çabası içinde bulunacaktır.

Bugünkü toplantı, üye tabanına tartıştırma anlamında çok önemli. Bu toplantının düzenlenmesinde emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Bilgilenme,

bilgilendirme, bilinçlendirme, birlikte mücadele etme ve başarma dileğiyle saygılar sunuyorum. (Alkışlar)

ERHAN KARAÇAY- Sempozyum Ağılış Bildirisini sunan Sayın Baki Remzi Suiçmez Beye teşekkür ediyoruz.

Çok kısa, 10 dakika süreyle ihtiyaç ve kahve molası verip, tekrar sizleri buraya davet edeceğiz.

Teşekkürler.

---&---

BİRİNCİ OTURUM

“AB-GATS VE MÜHENDİSLİK”

Oturum Başkanı: Prof. Dr. TÜRKEL MİNİBAŞ (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi)

---&---

ERHAN KARAÇAY- Sevgili dostlar; çok önem verdiğimiz konuda organizasyonun da iyi olmasını arzu ediyoruz, ama eksikliklerimiz için tekrar özür diliyoruz. Bilim insanları, yıllardan beri özveriyle bize toplantılarımızda katkıda bulunuyorlar. Yine bugün de tüm burada katkı koyacak bilim insanları ve başta ta Ahmet Haşim Köse ve Ahmet Öncü arkadaşlar bu bildiriye sunmak için yurtdışından sabaha karşı geldiler, onlara ayrıca teşekkür ediyoruz. Fakat yine bir akademik toplantı için burada bulunmayan Fuat Ercan hocamızın bildirisini öğrencisi okuyacak. Eksikliklerimiz için, Yürütme Kurulu adına, Odamız adına tekrar özür diliyoruz.

Toplantıyı yönetmek üzere sevgili Türkel Minibaş hocamıza mikrofonu veriyorum.

Buyurun efendim.

OTURUM BAŞKANI- Çok sevgili konuklar -konuk demek belki biraz zor, çünkü sabahtan beri çok zorlu bir açılış konuşmaları dizisi izledik ve dinledik- bu toplantı uzun bir çalışma sürecinin sonucunda ortaya çıktı ve gerçekten de bütün odalar, odaların yanı sıra akademisyenler, mesailerini fazlaca vererek, bu toplantıyı kapsamlı bir şekilde hazırlamaya çalıştılar. Her titizlikle hazırlanan toplantıda olduğu gibi, bu toplantıda da sadece aksaklıklar olmadı, ama bir şeyi galiba eksik hesap ettik. O da, içinde yaşadığımız dönemde sistem değişirken topyekûn, biz etrafımızdaki herkesin her şeyden haberdar olduğunu ve etkilendiğini zannediyorduk. Oysa giderek ülkemizin, dünyanın bu yasaları değiştirken ve bizim tek tek hayatlarımız bile bunun sonucunda etkilenirken, galiba olan bitenden kanıksamıştık, alışmak bile değil. Alışmak bir çaba gerektiren bir aşamadır. Salona baktığım zaman, her ne kadar salon çok geniş bir salon, o yüzden doldurmaktan asla söz etmiyorum,

çok değerli olan sizlerin, bu konuya zaten hâkim olan, üzerinde kafa yormuş olan sizlerin dışında, kimsenin fazlaca da ilgisini çekmediğini görüyoruz.

Burada bir başka yanlışımızı yakalıyoruz ki, o da şu: Biliyorsunuz, ülkelerin yasaları değişirken, dünya sistemi değişirken, bizim öncelikle beklediğimiz, toplumda bundan etkilenebilecek olan bütün kesimlerin, kendilerinin bu süreç karşısında başlarına ne geleceği hakkında bilgilenmek, bilginin ötesinde söyleyecek sözlerinin olduğunu zannetmemizdir. Bu da, kendimizin bildiğimizi, herkesin bildiğini zannetme hatasından ortaya çıkıyor.

Türkiye’de yaşayan insanların bir başka hatası daha var. O da, gençliğin her konuda duyarlı olduğuna inandığım için, onların sınav tarihleriyle toplantı tarihlerini genellikle çakıştırmak gibi biz yetişkinlerin bir başka hatası daha ortaya çıktı. Onun için lütfen, salondaki az kalabalıklara bakarak moralinizi bozmayın, hepsi bu konuya çokça kafa yormuş ve uzun zamandır mücadele alanı içinde olan arkadaşlarımız.

Dünyanın, özellikle 1960’ların sonu itibariyle girmiş olduğu kriz süreci, herkesi bir anda aynı derecede etkilemedi, çünkü içine girilen krizin yaratmış olduğu tahribat ve o tarumar içinde, eski politikalar ve stratejilerle yaşanan krize çözüm bulunacağını çoğunlukla zannetti, özellikle azgelişmiş ülkeler böyle sandı. Ama bu arada, bizim gibi ülkeler, özellikle dış borç krizi içinde yaşayan, yüksek enflasyon içinde yaşayan ülkeler, önlerine konulan istikrar paketi adı altındaki programların, yeniden krize karşı sermayenin kendisini yenileme süreci karşısındaki bu yeni anlaşmalar karşısında, aradaki bağlantıyı kuramadı, yani bir yanda IMF’yle masaya oturduğunuz anlaşmalar, öbür yanda dünyanın krizi, ama biz krizi kendi krizimiz sandığımızdan, biraz dünya kriziyle o yıllarda ilgilenmediğini kabul etmek lazım.

24 Ocak 1980 ve akabindeki 12 Eylül 1980’le birlikte, Türkiye küresel sistemin içine girmiş olduğu krizle birlikte, bu krize çözüm yollarına da eklemeliyordu. Ama bunu neyle yapıyordu? O işte elimizdeki programla yapıyordu. Ama kriz giderek 1980’lerin ortasına doğru, daha da yükselirken ki, azgelişmiş ülkelerin işte o 5 yıllık programlarla yüksek faiz, beraberinde sermaye birikimiyle yaratmış olduğu bir yeni piyasalar ve rahatlama dönemi sırasında çok önemli bir toplantı oldu dünyada, artık hani duymaktan fenalık geçirdiğimiz adını, ama bence hepimizin doğum tarihimize birlikte öğrenmesi gereken bir şey ve o da, Uruguay Raundaydu. 1986-94 arasında

Uruguay Raundunda, mal, hizmet, fikri mülkiyet hakları üzerine bütün anlaşmalar olurken, kendi ülkemiz de bu anlaşmaların altına imza atarken ve bunları oluşturan bir örgüt, yani Dünya Ticaret Örgütü kurulduğunda, biz artık şunu bilmemiz gerekiyordu ki, dünyada önümüzdeki süreçte sermaye içine girmiş olduğu krizden çıkarken, bu krizi aşmanın yöntemlerini, özellikle kaynakların daha bol, daha bakir olduğu veya hâlâ yeterince sömürülememiş olduğu ülkelere doğru kayacağını ve bu ülkelerde de kendinin önünde bir sınır tanımaz yapının olmasını isteyeceğini bilmemiz gerekiyordu.

Bir şey daha vardı: Bu yeni süreçte, gözle görmediğimiz, ama reel piyasaların arkasında, yani hizmetler piyasasının da aynı şekilde sermayenin kullanımına açılması söz konusuydu, yani bir taraftan malla ilgili olan sektörler piyasa ekonomisine açılırken, diğer yandan da hizmetler sektörü dediğimiz, enerjiden, kanalizasyondan suya kadar uzanan, içine mühendislik hizmetlerinin eğitimi, sağlığı da kapsayan 11 tane dal, Dünya Ticaret Örgütünün belirlediği, yani gruplandığı 11 dal da piyasa ekonomisi kurallarına göre işleyecekti. Bu şu demekti: Artık, özellikle sosyal devlet gereğince, biz devletin de ağırlıklı olarak var olduğu sektörler dahil olmak üzere, hepsini piyasa mekanizması içinde -biraz sonra Ahmet Haşim Köse ve Ahmet Öncü arkadaşlarımla, sermaye transferinin nasıl olduğunu çok etkili bir şekilde anlatıyorlar, çok uzun bir süreli bir çalışmanın da, emekli bir çalışmanın sonucu anlatıyorlar- bu sektörler piyasaya açılırken, kendileri aynı zamanda bir sermaye transferi, yani parayı çok rahat aktarma mekanizmaları oluşturduğu için, dikkat ederseniz, Dünya Ticaret Örgütü ilk sıralamaya, para ve sermaye piyasalarına dair hizmetleri koymuştu. Arkasından bunların hiçbirisi, bu sıralamanın bir tesadüfi değil, hemen arkasından iletişimle ilgili kanalları koymuştu ki, o paraları nasıl transfer edeceksiniz, ama dördüncü sırada gördüğümüz şey, mühendislik hizmetlerinin de içinde yer aldığı, bütün bu alanların piyasaya açılması.

Burada tabii, Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu anlaşmaya imza koyarken, çok ilginç bir şey oldu, diğer gelişmekte olan ülkelere daha fazla taahhütte bulunarak, bu konuda biraz daha özverili davranarak -1 Hazirandan sonra her konuşmamıza galiba biraz daha dikkat etmemiz gerekiyor- daha açık bir durum izledi. İşte orada gördüğümüz hizmet sektörlerine baktığınız zaman, bunun içinde de yanılmıyorsam, üçüncü sırada yine mühendislik hizmetlerinin açıldığını görüyorsunuz. Türkiye'nin

açmadığı, yani 76 dalda açılırken açmadığı bazı dallar var, bunlar çok komik. Biri, artık vatandaşlıktan çıkmış olanların, böyle doktorluk, hemşirelik gibi olanlara ait ve burayı piyasaya açmanıza artık gerek yok, artık vatandaşlıktan çıkmışlar. Uzay taşımacılığı Türkiye’de olmadığı için, onun için o yok. Bir de, bazen daha hizmetler sözleşmesiyle ilgili yasal düzenlemelerin olmadığı bir iki dal daha var.

Şimdi burada bizim önümüzde dikkat etmemiz gereken bir şey var, Türkiye’de çok sıkça yapılan bir yanlış, o da şu: Biz IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşları, nedense kapitalist sistemin kurumları olarak görmek yerine, onlarla hani canımızın istediği zaman, “hadi git buradan” denilmekle gidebileceği örgütler gibi görüyoruz, yani Türkiye’nin buradaki paydaşlığını, içindeki üyeliğinin ona yüklediği sorumlulukları da beraberinde düşünmek gerekiyor. İşte Dünya Ticaret Örgütü ne yazık ki, Türkiye’de dikkate alınmayan çok temel örgütlerden biri ki, kapitalist sistem bu son ve en uzun krizinden çıkarken -ki, küreselleşerek çıkmaya çalışırken- kendisine kurduğu örgütü Dünya Ticaret Örgütüydü ve Dünya Ticaret Örgütünün içinde yatırımları da buna ekleyerek, yeni daha ileri bir yapının oluşturulmasına çalışılıyordu.

Burada Dünya Ticaret Örgütünün işlemleriyle ilgili birkaç tane temel ilke var. Bizim açılış bildirisindeki arkadaşımız çok kapsamlı bir sunuş yaptı, hiçbirimiz bunu tekrar etmek istemiyoruz, ama keşke elimizde daha önce olsaydı, herhalde şu anda konuşmacıların hepsi onu tartışıyor olacaktı. Ama buradaki dört temel ilke, biri en çok kayrılan ülkeydi, yani artık ülkeler gümrük tarife oranlarının uygulamasında ayrımcı işlemlerde bulunulmaması filan öngörülüyordu, bu ilke kalktı, artık bu yok, artık en az kayrılan ülke var. Dünya Ticaret Örgütü 17 Ocakta çıkarmış olduğu strateji değişiklikleriyle birlikte, 1994’e kadar uzanan süreçteki yapılanmasını da değiştirmeye başladı.

Bunun için de yine piyasa mekanizmasına bağımlılık ilkesi çok önemli, çünkü burada artık koyabileceğiniz gümrükleri koyamıyorsunuz, gümrüklerle korumanız biraz daha kendi sadece üye ülkeler kendi sanayilerini gümrük tarifeleriyle korurken -ki, o da yakında kalkmak üzere- diğer önlemlere başvuramayacaklarını, ithalat kotalarının yerli sanayinin korunması amacıyla kullanılmasını yasaklayan bir ilke.

Bir üçüncüsü, ticaret savaşına karşı çıkma ilkesi. Okuduğunuz için, ben bir daha aynı şeyleri buradan söylemek istemiyorum. Bunun sonucunda da, bizim karşımıza tabii, ciddi bir başka sorun çıkıyor. O da şu: Bütün bunlar ülkelerin içinde bu ilkeler doğrultusunda ülkeler kendi sektörlerinin yasalarını değiştirirken, hizmet alanı, mal alanı, fikri mülkiyet alanları da dahil olmak üzere, devleti yeniden yapılandırıyorlar demektir. Bu hizmet sözleşmelerini de, mal sözleşmelerini de devletin yeniden yapılandırılmasından ayrı düşünemeyiz, çünkü yasalar, o devlet yapıları... Peki, bu nasıl olacak? Birincisi, özelleştirme. Geçen haftada Ankara'da 20 nci yılı nedeniyle yeterince tartışıldı. İkincisi, kamu satın almaları ve bir üçüncüsü de, hükümet çalışmalarında şeffaflık denilen, üç tane üçgenin üç ayağı üzerinde devletin yeniden yapılandırılması gerçekleşiyor.

Burada iki şey, birini hükümetin bu kamu satın almaları, hükümetlerin ve kamunun satın almaları ki, bunun yanında bir de fikri mülkiyet haklarıyla belirlenen patentler ve telif haklarıyla düzenlenen anlaşmalar. Bu her ikisi de, mühendislik alanında çok temel belirleyici olacak. Eğer bu patent ve telif haklarının dışına zaten çıkmışsanız, ondan sonra yapacak pek de bir şey kalmıyor; mühendislerin geç yakaladıkları bir trend olacak. Ama biz işte sistem bütün bu mal, hizmet ve fikri mülkiyet hakları alanında küreselleşirken, bunu piyasa ekonomisine açarak ve önünde de ulus-devletin koyduğu artık sınırlamaları kaldırarak, bunu yaparken, tabii ki bir yandan da bunu bölgesel bloklaşmalarla gerçekleştiriyor. İşte o noktada karşımıza Avrupa Birliği, NAFTA gibi oluşumlar ortaya çıkıyor ki, bunların daha büyük bir önem kazandığını görüyoruz. Bu önem kazanması, özellikle Türkiye'nin 3 Ekim öncesinde bir daha önüne konulan anlaşmaları, her sektörde dikkat edilerek incelemesini gündeme getiriyor.

Ben konuşmacılara söz vermeden önce, sizi eski bir Dünya Ticaret Örgütü Başkanı Renato'nun sözleriyle sadece aklınızda soru işareti açmak istiyorum. GATS ile daha önce ticaret politikası içinde tanımladığımız alıntıları bile, piyasa ekonomisine açabileceksiniz. Yabancı tacirlere, yerlilerle tanıdığınız haklara, aynısını ya da daha fazlasını tanıyıp, objektif kriterler garanti edeceksiniz. Korkarım, şu anda ne hükümetler, neyin altına imza attıklarını, ne de şirketler neyi kazandıklarının farkındalar. GATS sıradan bir hizmet sözleşmesi değil, GATS bütün dünyada artık hizmet ticaretinin sınır tanımadan, ülkeler arası yapılırken, kurallarını koyan, yani

kendi ülkenizin diğer ülkeler karşısındaki rekabeti dahil olmak üzere, bunu yeniden planlayan bir anlaşma. Bunu yaparken de, hizmetler dediğimiz sektör, hem diğer sektörlerle olan ilişkisi, yani mal sektörlerinde, reel sektörlerde üretilen girdileri kullanması, hem de kendi içinde diğer sektörlerle, yani mühendislik hizmeti üretirken, bir yandan da sosyal güvenlik sistemi gibi bir başka hizmet sektöründen de beraber çalışmak zorunda olduğunuz için, hem aşağıdan yukarı, hem yukarıdan aşağıya iki taraflı örgütlenmenin bir arada yapıldığı bir sektör.

Onun için de bu çok kapsamlı sözleşmenin artık Türkiye’de kesinlikle, yani stand-by’la birlikte Türkiye’de kesin uygulama alanı bulduğu şu sırada, bu sempozyumun ilk konuşmacısı olarak ben sözü Greg Albo’ya veriyorum.

Buyurun efendim.

GREG ALBO (York Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü)- Merhaba.

Öncelikle İngilizce konuştuğum için sizden özür diliyorum. Bana böyle bir olanağı sağladığı için EMO ’ya teşekkür etmek istiyorum.

Biz bu konuyu Kanada’da bu tartışma yaklaşık 20 yıldır devam etmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri de, GATS’in getirdiği zorunlulukların ilk denendiği yerlerden birinin Kanada olmasıdır.

Hizmet sektörünün serbestleştirilmesi, Amerikan Devletinin önceliklerinden biri olmuştur. Amerika ve Kanada arasındaki serbest ticaret bağlamında 1980’lerde bu iki devletin hükümetlerin, hizmet sektörünün serbestleştirilmesi konusunu uzun bir süre tartışmışlardı ve Uruguay Turunda hizmet sektörünün serbestleştirilmesi konusu bu iki hükümet için de bir amaç haline gelmiştir.

GATS, Dünya Ticaret Örgütünün de bir parçası halindedir. Dünya Ticaret Örgütünün bir parçası olarak aynı amaç ve aynı süreç Avrupa Birliğinin de bir parçası haline getirilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri, Meksika ve Kanada’nın parçası olduğu NAFTA’yı yakalayabilmek amacıyla, hizmet sektörünün serbestleştirilmesi gündemi Avrupa Birliğinin de gündem noktalarından biri olmuş ve Avrupa entegrasyonu sürecinde hizmet sektörünün serbestleştirilmesi önemli bir gündem maddesi olmaya devam etmektedir, derinleşmektedir.

Avrupa anayasa taslağının da bir parçası olan hizmet sektörünün serbestleştirilmesi özünde, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada arasındaki süreci yakalama amacındadır. Hizmet sektörünün serbestleştirilmesi hem Dünya Ticaret Örgütü ve hem de Avrupa entegrasyon sürecinin önemli bir parçasıdır.

Benim konuşmak istediğim konu, ticaret anlaşmalarının genel yapıları ve yapılar içerisinde devam etmekte olan hizmet sektörünün serbestleştirilmesi sürecidir.

Tanık olduğumuz süreç, son zamanlarda birçok farklı ticaret anlaşmasının ortaya çıkmasıdır. Mesela, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması NAFTA, Avrupa Birliği ve Asya Pasifik Ekonomik Birliği APEC. Ekonomik bir blok olarak Tüm Amerika kıtasında yaklaşık 80 ticaret anlaşması vardır ve tüm bu ticaret anlaşmaları, hizmet sektörünün serbestleştirilmesi maddesini de içermektedir.

Neoliberal süreçte, serbest ticaret anlaşmaları ve serbest ticaret rejimleri yeniden yapılandırılmaktadır. Bunun en klasik örneği, maddesel metalardaki tarifelerdeki indirimdir. 1980'lerde aynı zamanda NAFTA'da sermaye akımlarını da serbestleştirmeye yönelik bir eğilim başlamıştır. Bu süreç IMF'nin uyguladığı yapısal reform programlarına da eklenmiştir. Bu süreçte hizmetlerin de serbestleştirilmesine doğru yönelime tanık olmaktadır. Bu süreç, GATT sürecinde gerçekleşmiş olan ticaret serbestleşmesinden bir kopuşu temsil etmektedir; çünkü GATT sürecinde hizmetlerin serbestleştirilmesi söz konusu değildi, GATT ulusal hizmet edinimlerini korumaktaydı. Bu süreçte hükümetlerin hizmetleri serbestleştirici birçok karar aldığını görmekteyiz ve yakın geçmişteki tüm ticaret anlaşmalarında bu maddelerin eklenildiğini görmekteyiz. Bu gelişmeler, neoliberalizmle iç içedir ve çok önemlidir; çünkü bu ulusal devletlerin endüstriyel üretimlerini kontrol edebilme güçlerini kısıtlamaktadırlar. Bunlara GATT disiplini adı verilebilir. Bunlar hükümetin kendi başlarına bir politika geliştirmelerini bloke etmektedir. Bunlar hükümetlerin ulusal bir endüstri geliştirmeye yönelik politika geliştirip, uygulamalarını bloke etmektedirler. Bunlar, endüstrilerini ve kendi ulusal pazarlarını uluslararası piyasalara açmaya hükümetleri zorlamaktadır.

Bu sürece ilişkin olarak aynı zamanda yabancı sermayeyi korucuyu politikalar üretilmektedir ve uygulamaya konulmaktadır. Yatırımları koruyucu kararlar ve politikalar aynı zamanda, hizmetlerin serbestleştirilmesi kararları için de geçerlidir.

Çünkü hizmetleri sermayenin başka ülkelere yayılmasını, insanların ve sermayenin başka ülkelere gitmelerine izin vermeden, hizmetlerin üretilmesini sağlayamayız.

Şimdi yapmak istediğim, bu süreçlerin, özellikle ticaret anlaşmalarını nasıl kurumsallaştırdığını ve bunları dönüştürdüğü üzerine konuşmak. Bu ilk grafikte, neoliberalizm sürecinde uluslararası ekonomik süreçlerin nasıl evrimlendiğini görüyoruz. Bunlar özellikle 1970'lerdeki zayıf talep ve düşük seviyelerdeki yatırımlara götürülebilir. Bu süreç, şirket seviyesindeki bazı problemlere neden olmuştur. Aynı zamanda, ulusal ekonomik bir gerilemeye ve durgunluğa neden olmuştur. Bunlar özellikle 1970'lerdeki zayıf talep ve düşük seviyelerdeki yatırımlara götürülebilir. Bu süreç şirket seviyesindeki bazı problemlere neden olmuştur, aynı zamanda ulusal ekonomik bir gerilemeye ve durgunluğa neden olmuştur. Bu aynı zamanda üretimin ve finansın uluslararasılaşmasına neden olmuştur. Tam bu noktada, küreselleşme ve bölgeselleşme süreçlerini görüyoruz. Bu süreçte hem bölgesel bazı kurumsallaşmaları görüyoruz. Bunlardan biri NAFTA, diğeri Avrupa Birliğidir. Aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü'nün ortaya çıkışını görüyoruz. Bu neoliberalizm sürecinde başlamıştır. Neoliberalizm sürecinde üretim kapasitesinde önemli bir yükselme, artış görüyoruz, fakat kullanımda bir azalmaya tanık olduk. Aynı zamanda tabii ki, bir ekonomik durgunluk.

Dünyadaki bütün ekonomik bloklar veya alanlar, 1960'lara ve 1950'lere göre daha yavaş bir şekilde büyümektedir. Bunun içinde, şu anda en hızlı biçimde büyümekte olan Çin de vardır. Tabii ki, bu sürecin en iyi örneklerinden biri Avrupa Birliğidir. 1970'lerdeki yüzde 4, yüzde 3 büyümeden, 2000 yılında bu yüzde 2'ye kadar düşmüştür. Japonya 1990'ların başından beri deflasyonist bir durumdadır ve aynı zamanda büyüme oranı yüzde 1'de kalmıştır. Bu süreç tüm dünyada kemer sıkma politikalarına neden olmuştur. Bu süreçte tanık olduğumuz, ücretler üzerindeki bir baskı ve aynı zamanda refah devletinin geri çekilmesidir. Neoliberalizmin derinleşmesi sürecine tanık olmaktadır. Hizmetlerin serbestleştirilmesi, finansın ve üretimin uluslararasılaşması sürecine eklenmiştir.

Bu tabloda, dünyadaki bazı yapısal asimetrileri görebiliriz. Özellikle cari hesaplardaki asimetri önemlidir, vurgulanması gerekmektedir. Birçok alan ve ülkeler şu anda pozitif bir ödemeler dengesine sahiptir. Fakat Avrupalılar cari hesapta

negatiftir. Cari hesaplar dengesizliği ve dengesi, Avrupa'da bu sene 700 milyar Amerikan Dolarıdır. Hem Japonya, hem de Avrupa Birliğinde devam etmekte olan ekonomik durgunluktan dolayı gelecek yıl cari hesaplardaki dengesizlik 1 trilyon dolara yükselecektir. Cari hesaplardaki bu dengesizlik, özellikle Amerika'ya olan sermaye akışıyla tazmin edilmeye çalışılmaktadır. Hem kısa dönem, hem de uzun dönem sermaye hareketlerine baktığımız zaman, Amerika'da pozitif bir gelişmeyi görüyoruz. Buna karşı Japonya ve Avrupa Birliğindeki bu cari hesaplar dengesi negatiftir. Amerika Birleşik Devletlerine doğru olan bu sermaye hareketleri, küresel, yapısal asimetrleri desteklemektedir. Bu bağlamda Amerikan ticaret gündemi çok büyük önem kazanmıştır. Japonya ve Doğu Asya dışında dünyadaki negatif ödemeler dengesi, Amerika'nın borçlanması vasıtasıyla devam ettirilebilmektedir. Bu süreçte Amerika bir şekilde sistemin sürekliliğini sağlayabilmektedir. Bundan dolayı ticari açığı problemini çözebilmek için Amerika Birleşik Devletleri çok agresif, saldırgan bir ticaret gündemi öne sürmüştür ve bunun bir parçası da hizmetlerin serbestleştirilmesidir.

Bu sürece verilen tepki dünyanın her tarafında aynı olmamıştır. Ticaret entegrasyonunun süregeldiği üç blokta, bu blokların yapılandırılması hep farklı olmuştur. İkinci Dünya Savaşının hemen sonrasındaki ticaret rejiminin aksine, son zamanlarda gördüğümüz, ticaretin tamamen serbestleştirilmesine doğru olan bir süreçtir. Özellikle Asya bloğunda tanık olduğumuz süreç, alt sözleşme ilişkilerinin blok içerisinde yayılmasıdır. Buna karşılık, Kuzey Amerika'da tanık olduğumuz süreç, ayrıcalıklı ticaret anlaşmalarıdır ve Kuzey Amerika'da tanık olduğumuz süreç Güney Amerika'ya da yayılmaktadır. Avrupa Birliğinde tek paraya ve tek pazara doğru bir süreç vardır. Aynı zamanda Avrupa Birliğinde tek paranın nereye kadar uygulanabileceğine dair kuşku vardır. Bunun nedeni de, Avrupa Birliğinin içerisindeki yapısal asimetrlilerdir. Avrupa Birliğinin içerisinde aynı zamanda ticaret serbestleştirilmesine karşı farklı yaklaşımlar mevcuttur. Hizmetlerin serbestleştirilmesi isteği, Kuzey Amerika'daki NAFTA'yı ileri iten en önemli dinamiktir.

Şimdi bakmak istediğim, dünya ticaret sistemini oluşturan bazı prensiplerdir. Burada bazı ticaret anlaşmalarını yapılandırmış olan genel prensipleri görebiliriz. Bunlar, GATT, NAFTA ve Dünya Ticaret Örgütü. Bu sürecin yapıtaşları, burada da gördüğümüz üzere, ayrımcılık yok, en ayrıcalıklı ülke, ulusal anlaşma, tarife

kesintileri, tarımsal ayrıcalıklar, hükümet edinimi ve bölgesel bloklar, devlet ticaret işletmeleri genel tercihler sistemidir. NAFTA'da gördüğümüz sınırlararası ticaretin serbestleştirilmesidir ve GATT'ın ötesine geçmektedir. Fakat burada en önemli nokta, serbestleştirilme yönünde çok önemli değişiklikler uygulamaya konulmuştur. Bunlar ulusal endüstri, siyaset üretme süreçlerini sınırlamışlardır. Hükümet edinimleri bu süreçte azaltılmıştır. Bu hükümet edinimleri, hükümet üretim siyasetleri, ulusal sanayinin kurulması için kullanılıyordu, fakat bu ticaret anlaşmalarıyla beraber bunlar bloke edilmiştir, azaltılmıştır. Devlet iktisadi teşekkülleri kısıtlanmıştır, sınırlandırılmıştır. Bütün sübvansiyon sistemleri bu ticaretin serbestleştirilme ilkelerine tabi kılınmıştır. Tüm bu prensipler, NAFTA'dan Dünya Ticaret Örgütüne kaydırılmış ve aynı zamanda orada kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra tüm bunlar hizmet sektörlerini de kapsayıcı bir şekilde genişletilmiştir.

Ticaret anlaşmalarını düzenleyen ikinci kritere bakarsanız, bunlar karşı gümrükler ve anti-damping, uzlaşmış standartlar ve teşvikin olmamasıdır. Tüm bunlar ticaret anlaşmazlıklarını çözme anlaşmalarına tabi kılınmıştır. Tüm bunlar, yeni oluşturulan ticaret mahkemelerine bırakılmıştır. Aynı mantık, Dünya Ticaret Örgütünde de uygulanmaya başlanmıştır.

Yeni ticaret sistemlerinin bir özelliği de, anlaşmazlık giderici mekanizmaların oluşturulmasıdır. GATT altında oluşturulmuş iki taraflı anlaşmazlık giderici mahkemeler yerine, bunlar genelde iki ülke arasındaki anlaşmazlıkları kapsıyordu ve tek tek ülkeleri kapsıyordu. NAFTA ve Dünya Ticaret Örgütü, ticaret mahkemeleri sistemini kurmuştur. Bunlar, Avrupa Birliği içerisindeki rekabet politikasıyla belirli paralellikler taşımaktadır. Bu süreç özellikle hizmet sektöründeki etkilerinden oldukça önem taşımaktadır. Çünkü bu süreçte ticaret kanunları ülkeden ülkeye, ülkelerin davet edilerek, bu anlaşmazlıkların giderilmesine çalışılmasından ziyade, özel sektörün de bu sürece katılmasıyla çözülmeye başlanmıştır. Bu, şu anlama gelmektedir: Herhangi bir şirket başka bir devleti mahkemeye verebilir. Bu süreç, ticari anlaşmazlıklarda ve bunların mahkemeye götürülmesinde inanılmaz bir patlamaya yol açmıştır. Özellikle güçlü ülkelerin şirketleri bu süreç içerisinde daha büyük bir rol oynamaktadır. Çünkü bu güçlü ülkeler, böyle bir sürece katılabilecek ve bu süreci etkileyebilecek daha büyük sayıda avukatlar ordusuna sahiptir. Bu süreç, serbestleştirme üzerinde büyük bir rol oynamıştır ve bunu bir şekilde itmiştir.

Yeni ticaret mimarisini oluşturan birkaç nokta önemlidir. GATT'ta hizmetleri ilgilendiren, hizmetlere dair herhangi bir prensip yok. Buna dair bir ilkeyi NAFTA'da görüyoruz. Bu daha sonra hem GATS'ın, hem de Dünya Ticaret Örgütü'nün yapısının bir parçası haline gelmiştir. Hizmetlerin serbestleştirilmesi sürecinde, ticareti serbestleştirilmesi bağlamında daha yeni prensipleri bir şekilde geliştirmek zorundasınız. NAFTA bu konuda TRIMS adı verilen bir uygulamayı başlatmıştır ve bu da birçok yolla Dünya Ticaret Örgütüne eklenmiştir. Özellikle hizmetler bağlamında, fikri mülkiyet haklarının uygulanmaya başlanması ve bunun zorla uygulanmaya başlanması önemlidir. Bu aynı zamanda, daha genel olarak ticaret mimarisinin sisteminin bir parçası haline gelmiştir.

Özellikle hizmetlerdeki ticaret serbestleştirilmesi bağlamında bir iki noktaya değinerek, konuşmamı bitirmek istiyorum. Hükümetlerin veya özel teşebbüslerin sağladıkları hizmet üretimi tamamıyla bu hizmet sektörünün, hizmetlerin serbestleştirilmesi sürecine tabi kılınmıştır. Bu hükümetler üzerinde baskı yaratmıştır. Bu baskı hükümetlerin daha fazla özelleştirme yapması ve düzensizleştirme yapması üzerinedir. Aynı zamanda hukuki bir çerçeveye bu süreç desteklenmektedir; özellikle eğitim, sağlık ve enerji sektörlerinde.

Diğer önemli bir nokta da, hizmet sektörünün daha da serbestleştirmek için devam etmekte olan tartışmalardır.

İkinci olarak, bu süreç içerisinde aynı zamanda, standardizasyon ve profesyonel mesleki eğitim yönünde bir hareket ortaya çıkmıştır. Hizmetlerin serbestleştirilmesi, standardizasyon ve insanların hareketliliğine ihtiyacı vardır. Bu süreçte herhangi bir mesleğin serbestleştirilme, liberalizasyon sürecinden bağımsız olması mümkün olmamıştır. NAFTA bağlamında bu süreç büyük ve küçük ülkeler arasında asimetrilere neden olmuştur. Amerika Kanada'yı domine etmektedir, aynı zamanda Amerika ve Kanada birlikte Meksika'yı domine etmektedir. Bu süreçte mesleki hizmetler giderek daha çok Amerika tarafından domine edilmektedir.

Teşekkür ederim ve İngilizce için özür dilerim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Greg Albo'ya gerçekten bu detaylı konuşmasından dolayı teşekkür ediyoruz. Ama ben başta yapmış olduğum konuşmayı geri aldım, çünkü bizim birçok şeyi biraz geç yakaladığımızı veya önemsemediğimizi söylerken,

aslında ne çok şey bildiğimizi ve bildiklerimizi söylemediğimizi Albo'yu dinlerken fark ettim. Oysa biz çok şeyi biliyorduk, sadece belki GATT sürecini zamanında kavrayamamıştık, ama 1999'dan sonraki olan gelişmeler içinde başımıza geleni de, hangi ev ödevlerimizi de, beraberinde hangi cezalara çarptırılacağımıza da iyi öğrenmiştik.

Fuat Ercan arkadaşımız acilen yurtdışında olması gerektiğini yakın zamanda öğrendiği için, bizimle beraber değil. Ama onun yerine, onun tebliğini, Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadından Özlem Tezçek okuyacaklar.

Buyurun efendim.

ÖZLEM TEKÇEK- Merhaba.

Hocamın özetini kısaca size aktarmaya çalışacağım.

Konu, rekabetçi yeniden yapılanma süreci olarak Avrupa Birliği, bu süreç içerisindeki ittifaklar ve çatışmalar. Örnek olay olarak da, uyum sürecinde kamu ihaleleri ve bunun mühendislik alanına etkileri üzerinde yoğunlaşıyor.

Çok özet olarak ifade edersem, öncelikle Avrupa Birliğine ilişkin analizlere eleştirel bir bakış söz konusu, bu konu üzerinde durulabilir. Bu tartışmanın, Avrupa Birliğiyle ilgili sürecin, tartışma sürecinin temel belirleyeni, Avrupa Birliğinin artarak devam eden çelişkili bir süreç olduğudur; çok önemli bir saptama. Sürecin belirleyeni ise, farklı çıkarlara sahip sermaye ve sermaye içi gruplardır. Bu farklı sermaye fraksiyonları güç donanımlarına bağlı olarak, ulusal devletler üzerinde baskı kuruyorlar, gerçekleştiriyorlar ve ulusal devlet üzerinden ya da doğrudan sektörel ya da fonksiyonel işlevlere göre Avrupa ölçeğinde örgütlenmelere giderek, süreci kendi çıkarlarına uygun bir şekilde belirlemeye çalışıyorlar. Bu eleştirel bakışın temel noktası bu aslında.

Avrupa Birliğinin herhangi bir konuda aldığı karar ancak o kararın çıkış süreci içerisinde gerçekleşen mücadele ve etkileme dolayında anlaşılabilir. Bu etkileme derken, farklı sınıf fraksiyonları, sermaye fraksiyonları arasında birbirlerine etkileyen birtakım mücadeleler söz konusu. Süreç bu anlamda farklı donanıma sahip sınıf içi ya da baskı gruplarının kendi aralarında çatışma ve uzlaşmaları dolayında belirleniyor.

Avrupa Birliği içerisinde rekabetçi bir süreç var ve bu noktada sürecin bileşenleri ya da taşıyıcılarını tanıtmamız gerekir. Avrupa Birliği sürecini operasyonel bir çerçeveye taşırsak, bu tür analizler özellikle politik açıdan oldukça önemli, ama süreci anlamamız açısından tam olarak emperyalizmin kavramının ötesine geçemiyor bu politik süreçler. Bu tarz bir analiz, kapitalist gelişmenin aynı zamanda farklı çıkarları temsil eden sınıf içi ve daha da önemlisi baskı gruplarına yol açan bir süreç. Bu süreç dediğim gibi, emperyalizm kavramından yola ıkılabilse bile, yeterli değil aslında bu Avrupa Birliği sürecini anlatmak için emperyalizm kavramı. Gerçi emperyalizm kavramı birtakım eşitsiz ilişkileri içeriyor, ancak bu süreci açıklamak için yeterli görmüyoruz.

Avrupa Birliğinden bahsettiğimiz zaman, süreci tek taraflı olarak Avrupa Birliğinin homojen etkisi dolayında açıklamamız mümkün değil. Yine, bu entegrasyon, Avrupa Birliğinin genişleme sürecine baktığımızda, entegrasyona giden ülkeler farklı kesimlerin bütünleşmelerine yönelik yoğun bir takım talepleri de ortaya koyuyorlar. Oldukça eşitsiz, ama çok fazla belirleyeni olan bir süreç söz konusu.

Bir diğer önemli nokta, bir örnek olayı dikkate alabiliriz. Özellikle kamu ihalelerinin mühendislik alanlarına etkisi ve bu süreçte bu alanlardaki çatışmalar, ittifaklar oldukça önemli. Hepimizin de bildiği üzere ya da takip ettiğimiz üzere, Türkiye’de oldukça üzerinde tartışılan bir ihale yasası söz konusu. İhaleye ilişkin yasal değişikliğin yapılma süreci içerisinde, Türkiye’de belirli bir dil var, belirleyici bir dil var ve bu dil de “Avrupa Birliği böyle istiyor” şeklinde bir dil. Özellikle mühendislik alanını etkileyen bir yasa bu ya da bu yasadaki değişiklikler mühendislik alanını etkiliyor. Avrupa Birliğinde gayri safi milli hsılanın yüzde 18-20’sine oluşan kamu ihaleleri Avrupa Birliğinde çok çok önemli tartışmalara ve çatışmalara yol açıyor. Sürekli yenilenen, sürekli değişen bir kamu ihale düzeneğinin halen devam ettiğini görüyoruz, ama soruna Türkiye’den bakan kesimler için, sadece Avrupa Birliğinin talep ettiği yönde bir dil, bir adım daha atılarak, “Avrupa Birliği, emperyalizm böyle istiyor” diye, oldukça kolaycı bir bakış açısı içerisinde ele alınıyor. Aslında böyle olmadığını düşünüyoruz. Avrupa Birliğinde büyük sermaye, kk ve ortak ölçekli işletmeleri temsil eden kesimlerin ve mühendislik alanındaki organizasyonların kendi aralarında çok çelişkili ittifaklı bir süreç yaşandığını görüyoruz. Bu sürecin Türkiye içinde de farklı kesimlerce aktif bir şekilde yürütüldüğünü ayrıca biliyoruz.

Çok kısa sonuç, “teorik ve politik çıkarımlar ne olabilir?” diye düşünürsek, görüşümüze göre, her analiz, örtük de olsa, bir dizi belirlemeyi işaret eder. Bu çalışmada Avrupa Birliğinin rekabetçi bir yeniden yapılanma süreci olduğunu düşünüyoruz. Bu sürecin aynı zamanda politik bir süreç olduğu da işaret ediliyor. Politik süreci özellikle genel bir sistem içerisinde düşünüyoruz, ama etkili olması için ise, nesnel ve tekil alanlarda birtakım unsurların gerçekleştirilmesi gerekiyor.

Sonuç olarak şunu diyebiliriz: Avrupa Birliği eşitsiz de olsa, Avrupa Birliği süreci, yeniden genişleme süreci, farklı çelişki ve ittifaklar üzerinden gerçekleşiyor. Bu süreç henüz bitmiş bir süreç değil, istekler, farklı istekler, farklı talepler, farklı sınıfların, farklı sermaye fraksiyonlarının istekleri ve talepleri doğrultusunda, sürekli olarak müdahale gören bir süreçtir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz. Fuat Ercan’ın biraz cinsiyet değiştirmiş şekliyle arkadaşımız ifade etmeye çalıştı.

Evet, çok acıktığınızı biliyorum, artık çok uzun bir toplantı oldu, ama sabahtan beri GATS neydi, nasıl ortaya çıktı, Dünya Ticaret Örgütüyle ilişkileri derken, hep üzerine oturduğumuz bir nokta vardı ve o da şu: Kapitalist sistemin tarihin en uzun krizini ve en şiddetli krizini yaşarken, bizim de tanık olduğumuz, buradan çıkış yolunu küreselleşmeyle buldu ve dikkat ederseniz, emperyalizm belki sözcük itibariyle çok korkunç olduğundan, biz hâlâ orada kaldık, küreselleşmeyi, belki de sözcüğün kendisinin, küresel lafının yumuşaklığından dolayı, bazen “küreselleşme emperyalizmi” gibi yanlışlar bile yapabiliyoruz. Ama şimdi iki değerli akademisyen arkadaşımız, Ahmet Haşim Köse ve Ahmet Öncü, işte küreselleşme gerçekleşirken, dünya ekonomisindeki bu dengesizlikler yaşanırken, merkezdeki ülkelerle çevre ülkeler arasındaki ilişkilerin de yeni baştan düzenlenmesini ve bu yeni baştan düzenlenmenin yarattığı sonuçları ki, çevre ülkelerin bu, en baştan beri konuştuğumuz, kaynaklarını piyasa ekonomisine açarken, hizmetler sektörünü de ekonomisini açarken, bir mülksüzleşmenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Buyurun efendim.

Doç. Dr. AHMET HAŞİM KÖSE (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümü)- Ben şöyle başlayayım: Toplantı uzadı, hayat da kısa,

yani biraz tasarruf yapacağız. O yüzden de hemen baştan söyleyeyim, daraltılmış haliyle, aslında bu sunuşun tasarlanmış halinden biraz uzaklaşmış, biraz küçültülmüş, minyatür haliyle, zamanınızı mümkün olduğunca, kapitalizmin mantığına yakınlaştırarak, etkin kullanalım.

Greg Albo'yu şu haliyle izlerken, aklıma yine Ahmet'le iki yıl önce Küba'da yaşadığımız bir şey geldi. Bu dinleyici dostları rahatlatmak, biraz da bizim konuşmaya çekebilmek için onu aktarmak isterim. Küba'da kapitalizm, neoliberalizm üzerine bir sempozyuma katıldık. Herkes kendi dilinden neoliberalizmi anlattı. Birçok dilden ve bu dilleri bilmeyen insanlar, kapitalizmi ve neoliberalizmi dinlediler. Biz da Ahmet'le Türkçe, Kübalılara dünyanın kötü olduğunu anlattık. Onlar bizi anladıklarını söylediler. Grek de bizim dilimizi bilmiyor, ama bakın, anlıyor. Yani dünya aslında hem bir taraftan çok zor, hem de bir taraftan çok kolay. Bütün sorun, nereden başlayacağız, yani neyi anlatacağız? O yüzden bu konuşma, evet, biz Hollanda'dan geldik, orada da biraz buna benzer şeyleri tekrarladık, ama bu konuşmanın ilk, bu TMMOB düzenlemeleri içerisindeki ilk halini de Ankara'da, yine ortak katıldığımız, Ayfer Alpman'ın da bulunduğu bir düzenlemede sunmuştuk. Bunu şu yüzden söylüyorum: İkinci, üçüncü kez bazı konuşmalar tekrarlanırken, doğaçlamadan bir belleğe gidiyor, aslında bellekten bir konuşma olacak.

Ben o konuşmayı tarihe dönmek diye bir şeyle açtım, yine tarihe dönmeye çağırıyorum. Bu tarihe kolektif tarih, insanlık tarihi ve insanlık tarihinin de sınırlanmış bir dilimine, kapitalizmin tarihine dönmeyi; onun içerisinde kavramlarla kapitalizmin tarihini, özellikle geçen yüzyılın başındaki, yani 20. Yüzyılın başındaki kapitalizmin krizini ve emperyalizmi hatırlatarak, -o liberalizmin kriziydi- neoliberalizmin krizinde aynı şeyleri değişik halleriyle görmenin ya da insanlığı bir önceki yüzyılda karşılaştığı vahşetten farklılaştıran, ona yakınlaştıran, uzaklaştıran noktaların ayrışması olarak belki de bu konuşmayı kodluyoruz. Onun içerisinde kavramlarla kapitalizmin tarihini, özellikle geçen yüzyılın başındaki, yani 20. Yüzyılın başındaki kapitalizmin krizini ve emperyalizmi hatırlatarak geçen yüzyılın krizi, emperyalizmi için bir tanısı var, diyor ki "insanlar öyle bir yere sıkışmıştı ki, ya faşizme gidecek, ya sosyalizme" Şimdi de insanlık sıkışmışlık yaşıyor aslında, değişik coğrafyalarda, değişik topraklarda, ama genel bir sıkışmışlığın farklı tezahürleri halinde küresel bir krizin parçaları dünyaya

dağılıyor. Tabii ki, eşit olmadığı mutlak, bizim türümüzden topraklara, coğrafyalara bunun yükleri daha fazla geliyor, doğal sonuçları burada gözüküyor.

O yüzden de belki bütün anlatı şu şekilde formüle edilebilir: Aşağıdan toplumlar, yani bizim türümüzden toplumlar, dünyanın genel krizini, genel ve giderek yoğunlaşan krizini nasıl taşıyacaklar, nereye kadar taşıyacaklar? Bütün genel kriz ve emperyalizm, bugünkü yeni formuyla emperyalizm hali, bizi bir kere şu tür bir kavramsal sorgulamaya çekiyor: Kapitalizm nedir, ne anlıyoruz, kriz nedir? Çünkü bu kavramlar herkesin ağzında var, hem yakın, hem uzak kavramlar. Emperyalizm denilen şeyi biz niye unuttuk? Bu kötü bir kavram mı? İçindeki siyasal kodlardan dolayı mı geri atıyoruz, yoksa hakikaten bugün yaşadığımız tarih, küreselleşme diye anlatacağımız başka bir şey mi? Başka bir şey, aslında herkesin yaşadığı tarihi, bizlerin, sosyal bilimcilerin, sıradan insanların, toplumun, merak eden herkesin yaşadığı tarih tek bir tarihmiş gibi bir vaka, yani insanlığın o tarihe sıkışmış vakası olarak görmesi, bir kere elinden tarih bilincinin gitmesi demektir. Belki de bu yeni emperyalizmin en büyük kazanımlarından biri, zamanı insanlardan kopararak, bellekleri boşaltmasıdır ve o yüzden de insanları çaresizliğe sıkıştırmasıdır. Bu bana kalırsa, sermayenin ve kapitalizmin toplumda insanlara yapabileceği, onları hiçleştirme, değersizleşme sürecinin en çıplak, en çirkin halidir ki, yalnızca, yani şimdi buralarda bizlerden daha büyük bu toplumun tarihini pratik olarak, kazıyarak getiren bir sürü insan olduğunu görüyorum, onlar kendilerine sorsunlar, genç insanlar, bizler de kendilerimize soralım. Bırakın uzak zamanları, yakın zamanlarda dahi belleklerini yitirmeye başladı insanlık. Bu çok felaket bir şey ve bir tek bu coğrafyada, bizde değil, dünyanın birçok yerinde aynı şeyi görüyoruz; kriz bir parça da bu.

Şimdi konuşmamız giderek ekonominin krizinden toplumların krizine doğru yönelecek ve şöyle bir şeyle sonlandırmaya çalışacağız: Bütün emperyalizm süreci, en berrak hali 20. Yüzyılın başındaki emperyalizm süreci, devletlerin devletler karşısındaki konumlanışı ve buradaki devletler mücadelesinin yoğunlaşma sürecidir, ama aynı zamanda ulus kavramının tekrar diriltildiği bir dönemdir. Kriz insanlara bir de ulusu çağırıştırır. Türkiye’de de bakın, herkes ulusu konuşuyor, eline bayrak alıyor, Türkiye sermayesi diye bir kavram kullanıyoruz. Bunu eleştiren insanlar, yine özellikle sol gelenekteki insanlar dönsün, kendi belleklerinde baksın, bu kavrama ya da bu reflekse bu kadar yakın değildi. O zaman bütün dünyanın genelleşmiş krizinde

herkes ulusu yeniden bir siyasal ajanda olarak görmeye başlıyorsa, acaba neyi konuşuyoruz, yani kapitalizmi mi konuşuyoruz, devletlerin krizini mi konuşuyoruz? Devletlerin krizini konuşuyorsak, Türkiye’de kimin krizini konuşuyoruz? Yunanistan mı oluyor bu, Afganistan mı oluyor, Bolivya mı oluyor, Ekvator mu oluyor, Venezüella mı oluyor, Arjantin mi, Ukrayna mı, Kırgızistan mı, Özbekistan mı? Bunları bir yerde toplayabilmek için, hakikaten dönüp küresel düzeyde kapitalizmin nasıl bir siyasal coğrafya oluşturduğunu ve krizi dünyada nasıl dağıttığını, belki krizin geometrisi diyebileceğimiz bir gezintiyi, kısa tarih gezintisini belleklerimizde kurmamız ve buna analitik olarak da bakmamız gerekiyor.

Şöyle söyleyeyim: Biz konuşmayı genellikle Ahmet’le ortak paylaşarak yapıyoruz, o bir tarafını, ben bir tarafını yapıyorum. Yine öyle yapacağız, ama bugünkü siyasal coğrafyayı ve dünyanın ortak krizinin coğrafyasını biraz sonra Ahmet’in ardından grafiklerde izlemeye çalışacağız. İsterseniz, şöyle diyebiliriz: Bir tek genelleşmiş krizin, aşırı birikim krizinin, belki soyutta üç ana kategoride toplayabileceğimiz coğrafyalara tezahürüdür bu. Aşırı üretim, aşırı birikim toplumu, bugünkü siyasal hegemonya, ABD, aşırı üretim, eksik tüketim toplumu. Merkez toplumlar içerisinde örneğin Avrupa Birliği, örneğin Japonya, Çin.

Onun arkasında dünya sisteminin, kapitalist dünya sisteminin çeperini oluşturan mülksüzleşmenin, ilkel birikimin, mutlak yoksulluğun ve tabii bunun sonucu eksik tüketimin yaşadığı ve arkasından krizlerin daha çok iktisadi krizlerden siyasal krizlere doğru döndüğü ve o yüzden de ulus refleksinin diğer bu analitik coğrafyalardan daha yoğunlaştığı üçüncü dünyanın, çevrenin krizi ve tabii onun içerisinde yer alan Türkiye’nin krizi.

Ahmet’ten ben şeyi rica ettim, o bir sosyolog ve iktisatçı, bize kapitalizm ve emperyalizm üzerine bir analitik çerçeve kurarsa, o çerçevenin bakışıyla biraz sonraki grafiklere anlamlar yüklemeye çalışacağız, sonra da kısaca bitireceğiz.

Doç. Dr. AHMET ÖNCÜ (Sabancı Üniversitesi Yönetim Bilimleri Fakültesi)- Teşekkürler.

Amerikan Başkanlık sisteminde bir kural vardır; bir başkan vardır, bir başkan yardımcısı vardır. Biz de Ahmet’le ara sıra değiştiresek de pozisyonları, biz de o Amerikan başkanlık sistemindeki rolleri galiba taşıyoruz. O çok ciddi başladı, ben

biraz güldürerek devam edeyim, çünkü Amerikan başkanı somurtkansa, başkan yardımcısı güleç yüzlü, o yakışıklıysa... Biz ikimiz de yakışıklıyız. (Gülüşmeler)

OTURUM BAŞKANI- Türkiye kıstaslarında idare edersiniz. (Gülüşmeler)

Doç. Dr. AHMET ÖNCÜ- Orada karışıyor işte bir şey.

Biz Hollanda'daydık, Hollanda'da biliyorsunuz, iki üç gün önce, ondan sonra önce Fransa'da "no" çıktı, Hollanda "ne" çıktı, çünkü onlar "no"ya "ne" diyorlar. Biz de Avrupa Birliği hakkında "ne" sorusu çıktı diye düşündük. "Ne" hakkında bizim birkaç gözlemimiz oldu. Ahmet söyledi, ben biraz da sosyoloji çalıştım. Size mesela şunu anlatabilirim: Orada ilginç şeyler oluyor, insanlar yoksullaşıyorlar, buradaki konuşmacılar söylediler ve Amsterdam çok büyük bir Avrupa merkez şehri olmakla birlikte, fakirliğin de hızla yayıldığı ve mutsuzluğun ona paralel olarak arttığı bir şehir. Dilenciler çoğalmış, dilenciler Avrupa Birliğinin yine birtakım özelliklerinden faydalanarak, insanlardan para toplamaya çalışıyorlar. Bizim tam Amsterdam'ın merkezinde gördüğümüz bir dilenci, elindeki 2 Paundu göstererek, "şu 2 Paundu alın, ben İngiltere'den geldim, Euro'ya ihtiyacım var" diyor, 2 Euro istiyordu. Biz verdik, 2 Paundunu da almadık. Bize şunu sordu: "Siz Türk müsünüz?" dedi. "Nereden bildiniz?" dedim, "sadece Türkler dilencilere para verir" dedi. "Çok teşekkür ediyorum" dedi ve Türkçe söyledi. Biz evet, mülksüzleşiyoruz, fakirleşiyoruz, ama hâlâ dilencilere Avrupa'da biz para veriyoruz. Bir de, devletimiz de, bizden alıp, onlara veriyor, onu düşündük, "biz niye veriyoruz?" dedik, ondan sonra vermemeye başladık; ama çok şükür daha dilenmiyoruz. O yüzden "ne" sorusu hakikaten duruyor, nedir bu Avrupa Birliği? Konuşmak lazım.

Yine, biz Ahmet'le bir gezimizde, ben bunu artık, emperyalizmi buradan anlatayım, içeriden bu gözlemler. Londra'da Marx'ın mezarını ziyaret ettik. Onun üstünde bir şey yazar, çok önemlidir. Bugün başka yerlerde biz devrimci teorisyenlerin unuttuğu bir şey. O burjuva düşünürleri için şunu diyordu: "Filozoflar dünyayı çeşitli biçimlerde yorumladılar, asıl mesele onu değiştirmektir" Anlaşılan biz devrimciler, dünyayı sürekli yorumlamaya devam ediyoruz, onlar değiştiriyorlar. Bu da, acaba Marx'ı çok mu iyi okudukları şeklinde düşünmemizi gerektiren bir durum.

Nitekim, biz yine Ahmet'le yaptığımız bir çalışmada, bir burjuva düşünürünün Marx'ı çok iyi okuduğunu fark ettik. Bu Desato, biz ona "dı Desato" diyoruz. Dı Desato

geçenlerde geldi Türkiye'ye ve "herkesi mülk sahibi yapacağım" dedi. Biliyorsunuz, kapitalizmin krizini aşmak için, bilmem farkında mısınız, izlediniz mi, bu bir Perulu iktisatçı, şu anda dünyanın, gelmiş geçmiş dünyanın 10 büyük iktisatçısından birisi sayılıyor. Bu insanın bize söylediği şu: Dünyada yoksulluk artıyor, dünyada sefalet artıyor, çünkü dünyada yatarınca mülk sahibi insan yok. Onun için ne yapalım? Daha henüz sermayeleşmemiş, mülkleşmemiş bölgeleri mülke çevirip, insanlara verelim, daha sonra zaten kapitalizm onları tekellerin elinde toplar. Böylelikle ortak alanlarda olan, ortak mülkiyette olan, hepimizin zenginliği olan, çocuklarımızın, gelecekteki torunlarımızın mülkleri olan alanlar da sefalet ve yoksulluğu sonlamak üzere, öncelikle özel mülkiyete çevrilecek, daha sonra Lenin'in anlattığı, Rosa Luxemburg'un anlattığı, sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşması denilen, kapitalin kendi mantığı çerçevesinde zaten özel sermayeye dönüşecek, büyük sermayeye dönüşecek.

Emperyalizm, -aslında anlama çok zor değil- devletlerarası bir ilişki ve güçlü devletler, bu yoğunlaşmış sermaye gruplarının olduğu devletlerin arasında ortaya çıkan bir çelişki ve en öz olarak söyleyecek olursak, dünyayı ele geçirme projesi, bir siyasi boyutu var. Fakat kapitalist toplumsal formasyonu düşünecek olursak, bunun içinde iki şiddet var. Bir ekonomik şiddet var, bir de resmi siyasi şiddet var. Bu iki şiddet tarzı, aslında insanların üzerinde böyle tehdit oluşturmak üzere orada bulunuyor. Ekonomik şiddet sermayeden kaynaklanıyor, siyasi şiddet de devletten kaynaklanıyor. Şimdi "ekonomik şiddet nedir?" diyecek olursanız, şu: Mesela, işveren sizi işten atabilir. Niye atar? Yarattığınız değere karşılık aldığınız ücret çok yüksektir, yapamıyorsunuzdur ve o zaman o rasyonelizer eder süreci, size gerek yoktur. Marx'ın 1844'te el yazmasında dediğinde gibi, o zaman yapacağınız bir şey var: Gidin, mezarınızı kazın, içine girin, yapacak bir şey yok, çünkü öldürdü sizi, gereksiz hale getirdi insanı. Ama çok şükür ki, devlet diye, Hegel'in anlattığı bir başka şiddet tarzı toplumların içerisinde var, sermayeye müdahale edebilir, "dur bakalım, bu insanları niye öyle hoppala işten çıkarıyorsun, ben de senin üstünde, sermayenin üstünde şiddet kurabilirim" diyebilir. Ama tabii ki, ekonomik şiddete tabi olarak, sermayenin üstünde şiddet kurabileceğini düşündüğünden, o da sonunda iki temel sınıf arasında, "sermaye sınıfı mı, işçi sınıfı mı?" diye düşündüğünde, dengeyi kurarken, her zaman sermayeden yana yer alır.

Biz tarihsel kapitalizme baktığımız zaman, bu ekonomik şiddet ve siyasi şiddet ki, siyasi şiddete devletin şiddeti diyoruz. Onları biraz daha değiştirecek olursak, sermayenin mantığıyla devletin mantığını hep bir arada, yan yana, üst üste görüyoruz. Resimde birazdan görülecek, zaman zaman, her zaman belirleyiciliği nihai kertede diyerek, işte Marksist bir süje bağlı olduğumuzu belirtelim, ekonomik şiddetin ve ekonomik mantığın, yani sermayenin mantığının önde olacağını unutmuyarak, şöyle tarihsel dönemler var: Bazen devletin mantığı, yani sınıflararası dengeyi, bir toplumda toplum olmayı, sermaye toplumuna dönüşmeyi ve yeniden üretimi belirli sınırlar içerisinde sabitleyerek, onu koruyup, kollamayı önceleyen mantık, daha fazla ekonomik rasyonele bağlı olan, yani kâr ve ücret arasındaki ilişkide artı değer filan gibi anlatabileceğimiz, sermayenin mantığı üzerinde üstün gelebiliyor. Fakat sermayenin mantığı, çok fazla devlet mantığının altında kalamıyor, çünkü yine kriz teorilerine girmeye gerek yok, daha önceki sunuşlarda anlatıldı. Belli bir kâr oranlarının düştüğünü düşünecek olursak, devletin üzerinde doğrudan şöyle bir taleple geliyor sermaye: “Bak, sen beni çok kontrol ediyorsun, ben zaten kâr yapamıyorum, o yüzden zaten ne kadar kontrol edersen et, bu sonunda toplum için zararlı olacak. Bırak, ben bu işleri yöneteyim” Dolayısıyla o serbestlik, hareket özgürlüğü istiyor ve dolayısıyla da devletten doğrudan kendi üzerindeki bütün kontrollerini kaldırıp, onu kontrol etmek istiyor.

Ahmet grafikte anlatacak, 1945 sonrası kurulan Amerikan hegemonyası döneminde, devletin mantığı sermayenin mantığına, dolayısıyla siyasi şiddet, -toplumun bütünü üzerinde uygulanan, toplumsallaşmış sermaye diyelim ona-sermayenin şiddetini biraz olsun denetleyip, kontrol edebiliyor. Biraz olsun diyoruz, çünkü bildiğimiz gibi o dönemler, işte değişik biçimlerde refah devleti denildi, Keynezyen devlet denildi filan.

Ben bu mantık çerçevesinde Ahmet’e sözü vereyim, daha sonra yine izin verirse çok kısa bir süre, o yolun içerisinde nasıl emperyalizmin bu resimden türediğini iki üç cümleyle açıklayayım.

Doç. Dr. AHMET HAŞİM KÖSE- Bu şekli biz çok önemsiyoruz, çünkü hep biliyoruz, 1970’lerin başından sonra, bu yaşadığımız krizin, şimdi yoğunlaşan, genelleşen krizin ilk nüveleri patlak verme hali o tarihlerde başlıyor. IMF sisteminin

çökmesi, yani para sisteminin çökmeye başlaması, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, peşinden adım adım çevre ekonomilerin borç krizine girmesi, 1980'lerde borç krizinin ilk patlakları, 1990'larda finansal serbestleşme ve süregiden dengesizlikler ya da genel kriz. Bu resim şunu söylüyor: 1970'lerin başıyla ardından gelen süreç arasında çok ciddi yapısal bir fark var. Bunlar ticaret dengeleri, Amerika Birleşik Devletleri, diğer merkez ekonomiler lacivert olanlar, kırmızı çizgide gidenler de çevre ekonomiler. Genel şey şu: Bir ekonomi, yani dünyanın merkez ekonomisi düzenli açık vermeyi sürdürüyor. Diğer merkez ekonomiler, Albo çok iyi anlattı, hem durgunluk, ama aynı zamanda bir fazla sürecine girmeye başlıyor, ticaret fazlası yaratmaya başlıyor. Çevre borç krizlerini izleyerek sermaye girişlerine bağlı olarak, kimi zaman bir açık dönemini, ardından yapısal uyum programlarıyla birlikte borçların geri ödetilmesi sürecine girmeye başlıyor. O tablo 2003'e kadar gidiyor, artık bunun en şiddetli hali. Ama çevrede borç ödeyemeyen ekonomiler, önce ticaret kanallı borç ödeyemeyen ekonomiler, giderek varlık çözümlerine tabi oluyor; bizim özelleştirme dediğimiz şey. Eğer ticaretle ödeyemiyorsanız, satarak ödersiniz, yani cari hareketlerdeki değer transferleriyle kapitalizmin merkez ekonomilerine ve ana merkeze borcunuzu ödeyemiyorsanız, mutlak anlamda varlık çözülmesiyle ödemenizden başka bir şey yoktur.

Bu tabloları sürdüreyim, hızlı bir hafıza oluşturalım, sonra tekrar kısaca yoruma gidelim. Bunlar tüketim payları. Sol taraftaki slayt, parça, merkez ekonomileri tanımlıyor. Sağ taraftakiler merkez dışı bloktaki ekonomileri anlatıyor. Hepsinin toplamı, yani iki slaydın toplamı, dünyadaki toplam tüketim. Amerika Birleşik Devletleri, yani dünyanın hegemonyası, bu aşırı tüketim merkezi, sürekli tüketimini artırıyor, yüzde 35'lere geliyor, yani düşüş yok. Merkez ekonomilerin çoğunu izlerseniz, küçük de olsa düşüşler var. Çevre ekonomilere bakın, yani Türkiye yüzde 1'ler, hatta düşüğüdür, dünyadaki toplam tüketim payı. Tüketim alanı, yani şöyle diyebiliriz: Merkez tüketiyor, dünyanın gelirini ya da zenginliğini merkez tüketiyor, çevre tüketmiyor. Bunu biliyorduk biz zaten, ama buradaki coğrafyasıyla birlikte tuhaf şeyler de öğrenmeye başlayacağız. Merkezin içerisinde bir merkez, yani asıl merkez, Amerika Birleşik Devletleri ısrarla tüketimini artırıyor. Ticaret dengesizliğine bakıyoruz, bakın sürekli artan bir ticaret dengesizliği Amerikan ekonomisinde, yine Albo bahsetti. Diğer merkez ekonomileri bakın, hepsi, şunlar Japonya, Almanya,

İngiltere. İngiltere Amerika'yı izliyor, yine ticaret açığı veriyor. O üçüncü ticaret açığı veren grup da, Avrupa Birliğinin periferisi, çevre ekonomileri, Yunanistan, Portekiz, İspanya, yani orada da genel çevre eğilimi gözüktüyor, açık veriyor. Üçüncü dünyaya bakın, Türkiye açık veriyor. Avrupa Birliğine yine giren ilk 10 açık veriyor, diğer bütün hepsi fazla veriyor. Bu çevre açısından ayrıca önemli. Diğerleri ticarete artık değer aktarımını sürdürürken, bunu beceremeyen bizim türümüzden ekonomiler, bu yoğunlaşmış krizi en tahribatını ya bugün yaşayan örnekleri ya da adaylarıdır. Türkiye bu açıdan, biraz sonra daha yakından bakacağız, çevrenin gerçekten, yani başımıza bir felaket gelecek denilirse, eh onlara en yakın olan ülkelerden biridir.

Bu da, her grubun yarattığı gayri safi yurtiçi hâsıla içerisinde ihracat değerleri anlatıyor. Bizim ihracatın Gayri Safi Yurtiçi Hâsılaya oranı olarak düşünün, 10'ar yıllık periyotlar, 1980, 1991, 2002. Amerika Birleşik Devletleri, dünyanın en fazla tüketen ekonomisi, bir kere yarattığı değer, ulusal gelirin yüzde 10'unu ihracat ediyor, yani bir ihracat ekonomisi filan değil. Diğer merkez ekonomileri bakın, ilk şekildeki çok benzer tabii, doğal olarak öyle olacak; ihracatları artmaya başlıyor. Çevre ekonomilere bakın, Türkiye yine baştan, yüzde 30'lara çıkarıyor ihracatının payını. Biz şimdi çok övünüyoruz, yani "ne yaparsak yapalım, ihracat yapalım" diye, bu ülkede herkes bunu ileri geri söylüyor, gurur duyuyoruz, "ihracat yaptık" diyoruz. Evet, ihracat yaptık. Arkasından yine Avrupa Birliğinin yeni eklenen grubu. Asya'ya bakın ve Asya'nın dördü ve Asya kaplanları, o büyük olanlar, yüzde 60'la 70'e yakın paylarını ihracat yapıyorlar. Bunun sonuçlarına bir bakalım, burada rezerv. Biliyorsunuz, dünyada bir rezerv problemi yaşanıyor. Bu para sisteminin çöküşü ya da Avrupa para sistemi, işte Avrupa Anayasasının onaylanmaması demek, bir tarafta aynı zamanda Avrupa sermaye ilişkisinin onaylanmaması demek, yani para sistemi nereye gidecek? Şimdi Türkiye'de de ana akımdan yazan köşe iktisatçıları "başımızda doların yanında, bir tane de Euro belası, belirsizliği geliyor" diye söylüyor. Ama bir bakın, Japonya sürekli rezerv biriktiren bir ekonomi. Net ihracat yapıyor, rezerv biriktiriyor, yani dolar biriktiriyor. Çin'e bakın, rezerv biriktiriyor. Üçüncü dünyaya bakın, yani ikinci slayda bakın, herkes rezerv biriktiriyor. Bu rezerv nedir? Sonuçta dolardır. Para da, bir devletin aslında topluma verdiği bir taahhüttür, borçtur, devletin ekonomi için beklentilerinin karşılığı olarak basit anlamıyla düşünersek, bir taahhüttür o. Herkesin ulusal parası olmadığına göre rezerv, aslında biriktirilen şey,

Amerika'nın taahhüt ettiği bir şeydir. Eğer kasanızda bir para tutuyorsanız, bu paranın bir gün karşılığı olduğunu, maddi karşılığı olduğunu defakto kabul ediyorsunuzdur. Sürekli açık veren bir ekonominin paralarını da sürekli olarak kasanızda tutmaya başlıyorsanız ya da dünya sisteminde finans olarak kullanmaya başlıyorsunuz, finansın kaynağı olarak kullanıyorsanız, aslında bir ekonominin borcu o ekonomi için alacağı çevirmeye başlıyorsunuz, yani tersten dönmeye başlıyor, adam borçlu, ama sonuçta alacaklı hale gelmiş oluyor.

Şu şekil bana göre, bunu çok iyi anlatıyor. Bu finans, hayali para, herkesin görmek istediği, mekânsız şey olarak anlatılan, coğrafyaları aşan, sermayenin mantığını bozan, küreselleşmenin en önemli kurumları ve hayali karşılıkları. Ama buradan eğer finansı yine dünya coğrafyasında sermaye olarak açmaya çalışıyorsanız, finans bir yerde yoğunlaşıyor. Amerika Birleşik Devletlerinde finansı görüyorsunuz. Deniliyor ki, bu kriz teoriklerinin önemlice bir kısmı, Marksist gelenekteki insanlar da yapıyor, dünyanın sermayenin, yani mutlak gerçek sermayenin, üretken sermayenin çok ötesinde parasal bir sermaye var. İşte bu da aşırı birikimle başladı, 1970'lerde başladı, Amerika dış açıklarını finanse etmek için dünyayı dolarize etmeye başladı ve sürekli yapmaya başladı. 1980'den sonra da görüyorsunuz, cari açığı arttıkça, bu süreç daha da derinleşti. Ama işte, finans aynı zamanda bir ülkede fikslemeye, yoğunlaşmaya başlıyorsa, aynı zamanda Amerika dünyaya taahhüt ettiği borç ilişkisini siyasal gücüyle de kendi coğrafyasına çekebilmiş demektir.

Doç. Dr. AHMET ÖNCÜ- Ahmet'in sunduğu verilere dayalı gözlemlerden zaten büyük açıklama getirdi, ama o zaman demin ben kullandığım kavramlarla olup biteni şu şekilde tanımlayacağım: Ortada Amerika Birleşik Devletleri var, buna süper emperyalist diyelim. Neden? Şöyle olmuş olsun: Sermaye, yani ekonomik şiddet ajanı, Amerikan Devletini ele geçirmiş ve kendi siyasetini, yani ekonomik şiddeti dünya ölçeğinde uygulayabilmek için Amerikan Devletini seferber etmiş. Zaten sonuçlar görülüyor. İşte tarzlarda ve değişik bölgelerde değişik şekillerde ekonomik şiddet kullanıyor, Amerika Birleşik Devletleri ya bunu defakto kullanıyor, ya dayatmayla kullanıyor. Mesela, Çin yaptığı ihracat fazlasını rezerv olarak tutuyor, tüketmiyor, Japonya aynı şekilde. Bizim gibi ülkeler ise, mülksüzleşiyor, sürekli ticaret açıkları veriyorlar. Bu ticaret açıkları, birazdan Ahmet çok kısa herhalde bahsedecek,

borç krizini derinleştiriyor. Borç krizi derinleşince de mülksüzleşme geliyor, Petrol-İş'ten Ayfer Eğilmez'in çok iyi bildiği gibi, TÜPRAŞ'ı bile inanılmaz fiyatlarla alabilecek kadar da cüretkâr olabiliyorlar.

Özetliyoruz; Amerika Birleşik Devletleri süper emperyalisttir, -bu analizden o çıkıyor- ekonomik şiddeti dünya ölçeğinde uygulayan bir devlettir. Buna karşılık "Avrupa Birliği şöyle düşünemez miyiz?" diye soruyoruz: Bu ekonomik şiddete karşı durabilmek için, Avrupa sermayesinin yine Fuat Ercan'ın çalışmasında belirttiği gibi, Avrupa sermayesinin oluşturduğu bir ittifaktır ve bu anlamda da Amerika'nın ekonomik şiddetinden en az etkilenmek durumunda kalan bir bloktur ya da daha doğrusu bunu hedefleyen bir bloktur. Ama bunun bir maliyeti vardır, Euro'yu çıkartmışlar, yine Greg Albo'nun sunuşunda vardı. Euro'yu çıkartmak ise, o çok sözde Avrupa'yı diğer bölgelerden ayıran refah devleti, Keynezyen devlet denilen, işte halkını düşünen, işte sosyal demokrat devlet geleneği filan denilen, reddidir, terk edilmesidir, halkın fakirleştirilmesidir, çünkü Euro'yu Amerikan Doları ve Asya'daki diğer paralar karşısında koruyabilmek için güçlü bir mali disiplin uygulamak zorundadır. Sonuçta da Amsterdam'da biz 2 Euro'yu, o Avrupalı vatandaşa verdik. Şöyle oluyor: Pratik olmak zorundayız, dünyada devrim yapacaksak, o adama durumu anlatacağız, "bak kardeşim, ben Türkiye'den geliyorum, 2 Euro veriyorum, Erasmus parasıyla geliyoruz, Avrupa'dan geldi, ben sana getirdim buraya"

Ben en son olarak şöyle söyleyeceğim: Bir tane süper emperyalist var, onun karşısında süper emperyalist olarak çıkmaya çalışan bir Avrupa Birliği var. Başka emperyalist projeleri de devreye sokabilecek olan herhalde Asya var diye düşünmek gerekiyor. Böyle bir tarihte, herhalde ben kapatıyorum, Ahmet Holsbaam'a dönüp, faşizmle sosyalizm arasındaki sıkışmışlığı bir daha ifade edecektir.

Doç. Dr. AHMET HAŞİM KÖSE- Hemen Türkiye içinde bu kısa gezintiyi yapayım, bitireyim.

Sonuçta şöyle bir şey söylemeye çalıştık: Bizim türümüzden ekonomilerin, 1980'den bu tarafa, neoliberal diye adlandırılan süreç, aynı zamanda bir ödetme sürecidir, yani topyekûn böyle bir genelleştirerek bir şey söylersek, bütün çevre ekonomileri kapitalizmin genelleşmiş krizinin sınırını, taşınma kapasitesini temsil edecek şekilde, bir tür bir geri ödeme yükümlülüğü içerisindedir. Bunu da ya ticaretle

ya da sonuçta 1990'lardan sonra adım adım varlıklarıyla yapmak durumunda kaldığını söylüyoruz. O zaman Türkiye'nin ticaret dengesi, hani bu ticaret fazlası veren ya da az veren ekonomiler içerisinde Türkiye nerede oturuyor ve kimler karşısında fazla veriyor, Avrupa Birliğiyle nasıl bir ticaret ilişkisi var, hangi sektörlerde filan, bunu bilmemiz lazım sanırım. Bu çok analitik bir tasarım, yol olarak ungtatı izliyor ve şunu söylüyor: İlk baştaki, soldan aşağıya sektörleri sayayım; birincil mallar, işte bizim tarım diyebileceğimiz ağırlıklı mallar. Hemen arkasından, emek yoğun, kaynak yoğun imalat sanayi. Onun arkasından düşük düzeyde vasıf ve emek kullanan imalat sanayi. Orta düzeyde teknoloji ve nitelikli emek kullanan imalat sanayi. Yüksek nitelikli emek ve teknoloji kullanan imalat sanayi. Bilmece değil, ama çok açık gözüküyor, Türkiye 1970'lerden, 1980'lerden sonra, yani Türkiye'nin dışa açılma süreciyle net bir uzmanlaşma gösteriyor. Vasıfsız emek ve kaynak kullanan sektörlerde bir kere uzmanlık gösteren bir ekonomi bu. Diğer sektörlere baktığınız zaman, yani yüksek katma değerli ve ticaret hadleri sürekli, yani dünya ekonomisinde lehine gelişen sektörler için bakıldığı zaman, Türkiye belirgin bir uzaklaşma sergiliyor. Böyle bir ekonomi, ticaret fazlası yaratsa da, toplamda ticaret geliri, yani miktar olarak ticareti artırabilirsiniz, ama iktisatçı arkadaşlar, var aranızda biliyorum, fakirleştiren büyüme, ihracat yaptıkça aslında kaynak transfer edersiniz, tam böyle bir ekonomi bu.

Demin o grafikte gözükken şeylerde, kaynak yoğun ve emek yoğun sektörlerde merkez ekonomilerle kurduğumuz ticaret ilişkisinde fazla mı veriyoruz? Bakın, hepsinde fazla veriyoruz. Bütün merkez bloğu, İngiltere, Almanya, Avrupa Birliği zaten bu sektörlerdeki tek ticaret pazarımız. Eğer bir zenginleşme ya da ticaretten bir geri ödeme kapasitesi varsa, Avrupa Birliğiyle kuracağız. Ama göreceğiz, öyle bir kapasite yok. Bu düşük vasıflı, kaynak yoğun sektörlerdeki merkez ekonomilerle olan ticaret. ABD'ye fazla veriyoruz. Öbürü yine şey, Avrupa'nın periferisi, en sondaki, işte bu Yunanistan, Portekiz, onlar bize benzer faktörlere sahip olan ekonomiler, onlar bir parça fazla veriyoruz. Hepsinin etrafında, bu sektörlerde dahi açık veriyoruz. Bakın, bundan sonrası hep açık olacak, orta vasıflı sektörler, bütün merkez ekonomilerde açık veriyoruz. Hepsinde açık veriyoruz, bu da yüksek teknoloji bilmem sektörleri. Bu da, ticaret hadleri. Hani sattık, ama bunun karşılığında ne kazandık? İktisatçılar şey olarak bakmaz, yani 5 dolar kazandık, bu birileri için bir şey ifade edebilir, bu ticareti

yapan sermaye grupları için de bir şey ifade edebilir, ama biz malları görelî fiyatlar etrafında bakarız, hani “elma satarsak, Rollc-Royce aldığımızda bunun vaziyeti nedir?” sorusunu sorarız, yani bu iktisadın bir anlamda amentüsüdür ve Ortodoks iktisadın, yani akım iktisadın amentüsüdür. Ben bu amentüyü önünüze getiriyorum.

Bakın, bu 1’in üstündeki bütün ülke gruplarında, Türkiye toplamda ticaret hadlerinde kayıp yaşamaktadır.

Türkiye ticaretten ne yazık ki ödeyemeyecek, yani 1980’den bu tarafa, bu tek sürdürülen siyasette, adım adım unuttuğumuz bütün Türkiye’nin diyelim ki, geçmişe ilişkin iktisat yapma tarzların da, terk ettiğimiz tarzların da, geldiğimiz nokta, bu iş ticaretle olmayacak. Bu iş varlıklara doğru gidecek ki, bunun arkasından da siyasal bir kriz daha fazla yoğunlaşacaktır; çünkü varlıklar her ulus-devlet içerisinde siyasal bir sözleşmeyle temsil etmektedir, uyruk sözleşmesidir. Bütün liberal demokrasi, kendisini idealize bir model olarak anlatırken, bir alan içerisinde, bir coğrafya içerisinde sınıfları tanımlamıştır. Türkiye tabii ki, her zaman kapitalist bir toplum, sınıflı bir toplumdur, ama Türkiye’de uyruk temelli bir sınıf meşruluğu vardır. Türkler işte, yani bunun içerisinde Sabancı’sı da olur, Ahmet Haşim Köse’si de olur, işçi bilmem nesi de olur, ama “Türkiye’nin malı Türklerindir”. “Türkiye’nin malı Türklerindir” kuşkusu yoğunlaştıkça, bugün bu kongrede ve arkasından gelen buna benzer şeyleri yakın tarihte çok daha yoğunlaşacağız. O zaman “Türkiye’de kim yaşar?” sorusu biraz daha gri bir şey hale gelmeye başlıyor ve bu doğal olarak, işte bu ulus refleksini geri çağırıyor, birdenbire insanlar ulusu keşfetmeye başlıyorlar, ellerine bayrak alıyor. Burada nedenleri ne olursa olsun, Kürt, Türk ya da neyse, bu coğrafyanın başka sorunları da olabilir, ama bu sorun, o varolan sorunu da yoğunlaştıracak çok açıktır.

Bakın, bu da son söylediğim şey, bizim yabancı sermaye girişleri içerisinde satın alma ve birlemelerin payı. Krizden sonrasına bir bakın, nasıl çıkıyor, yüzde 50’si. Şu an Türkiye’ye bir yabancı giriyorsa, girenler, üretken olarak girenlerin zaten çoğu, o ticaretteki emek yoğun sektörlerle gidiyor. Öbürleri de, kamusal alandaki özelleştirme diye anlatabileceğimiz ya da mülk, toprak şeyine gitmeye başlıyor ki, bu tuhaf bir bilmece. O yüzden de şöyle dönelim, eğer işi burada kesersek, yani “Türkiye’nin dünyaya gidiyor” türünde bir gözlemlerle yetinirsek, o zaman da baştaki

şeyi unuturuz; bu kapitalizmdir, bunun içerisinde sınıflar vardır, bu burada yaşanmıyor, dünyanın her coğrafyasında yaşanıyor. Bu coğrafyadan bakarak, milleti yeniden keşfederek, eğer kapitalizme eleştiri yaptığımızı filan düşünürsek, bırakın eleştiriye, bir kere siyasal olarak kapitalizmi meşrulaştırmanın ötesinde hiçbir şey yapmayız, onların da tam istediği şey budur.

Bütün sorun, bu coğrafyada bütün insanlığı kuşatan tek ayıptır, kapitalizmin ayıbıdır ve bunun mutlak sonucu da mülksüzleşmedir. Burada, başka yerde derinleşerek biz bunu yaşıyoruz. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Efendim, bütün konuşmacılara teşekkür ederken, size çok eski bir tarihi hatırlatmak istiyorum: Seni 1839, bir İngiliz, adı William Churchill, Kadıköy -o zaman bugünkü Kadıköy değil, ormanlık, koruluk bir Kadıköy- William Churchill -o William Churchill değil- atına atlamış, avlanmaya çıkmış. Avlanırken de yanlışlıkla, isteyerek olmuyor gerçekten, bir çocuğu yaralıyor. Etraftaki halk hemen yakalıyorlar bizim William'ı ve karakola atıyorlar. Karakola kolay mı bir İngiliz'i atmanız, seni 1839. Hemen devreye İngiliz Büyükelçiliği giriyor, bir özür, bir özür. Özürler sadece sözde değil, bir kocaman pırlantalı nişan, beraberinde 100 bin ton zeytinyağı ticareti imtiyazı ve de çok önemli bir şey, bir gazete, ilk defa bir gazete çıkarma izni, Cerideyi Havadis. Hemen akabinde, 1839 dediğiniz rasgele bir tarih değil, 1 sene öncesinde Balta Limanını imzalamışsınız, yani kendi topraklarınızda artık yerliyle yabancı arasında fark kalmadığını, herhangi bir ayrıcalık uygulamadan ticaretin olabileceğine izin vermişsiniz; dahasını yapmışsınız, çıkacak uzlaşmazlıkların kendi ticaret mahkemelerinde çözüleceğini kabul etmişsiniz ve de tekel olma hakkınızı da kaldırmışsınız. Bu çok uzakta kalmış bir tarih gibi görünen öykü, o zaman ne IMF vardı, ne Dünya Ticaret Örgütü, ne Dünya Bankası, ama kapitalizm tarihinin gelişimini yaşarken, kapitalizm pazarları yeniden paylaşıyor, bunun beraberinde hukuk sistemini, emeğin dolaşımını, mülklerin nasıl el değiştireceğinin de bütün kurallarını da beraberinde gerçekleştiriyordu. Biz çok geçmişte kalmış gibi gördüğümüz, aslında kapitalizmin geçirdiği evrelerle birlikte tanık olduğumuz şu anki son süreci bana birdenbire bitirirken, 1839'u hatırlattı.

Fakirleşerek büyümenin ki, artık Dünya Bankasının kıstaslarını biliyorsunuz, yoksulluğu önlemek raporlarda yazmıyor, artık yoksulluğu yönetmek diyor. Şimdi üst

katta, mütevazı bir öğle yemeğinde, kendi yoksulluğumuzu nasıl yöneteceğimizi isterseniz, sofrada konuşmaya devam edelim, çünkü öğleden sonraki oturumu çok önemli, sosyal güvenlik ve emeğin piyasa ekonomisine açılmasıyla birlikte, bu hizmetler sektörüyle nasıl Türkiye’de bir biçimlenme yaşanacak; bunu göreceğiz.

Teşekkür ederiz efendim. (Alkışlar)

---&---

İKİNCİ OTURUM

“AB-GATS EĞİTİM, İSTİHDAM VE SOSYAL GÜVENLİK”

Oturum Başkanı: Cemal Gökçe (İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul
Şubesi Başkanı)

----&----

ERHAN KARAÇAY- Oturum yöneticimiz İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanımız Cemal Gökçe Bey. Orhan Örucü bir kalp rahatsızlığı nedeniyle bildirisini sunmak için gelemedi. Yerine EMO İstanbul Şube Yönetim Kurulu Üyemiz Bülent Yılmaz sunum yapacak. Yıldırım Üçtuğ hocamız, ODTÜ Elektrik Fakültesi Eski Dekanımız. Barış Karaağaç arkadaşımız da akademisyen, o da Kanada'dan buraya bildirisini sunmaya geldi.

Buyurun Cemal Bey.

OTURUM BAŞKANI- Arkadaşlar; merhaba.

Elektrik Mühendisleri Odasının ve Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinin düzenlemiş olduğu bu etkinlik gerçekten son derece önemli bir etkinlik. Umuyorum ki, çok az insanın bildiği, genel düzeyde aydınlar içerisinde bile yeterince kavranmayan bu GATS sürecinin kavranmasına ciddi bir katkı sağlar.

Ayrıca başka bir kültür de oluşturmaya çalıştıkları için, ben Elektrik Mühendisleri Odası yöneticilerine, İstanbul Şubesi yöneticilerine ve katkı sağlayan Bilim Kurulu üyelerine, Düzenleme Kurulu üyelerine, katılımcılara da teşekkür ediyorum. Çünkü sabahki oturumda da görüldüğü gibi, 1950'lere gitmesine rağmen geçmiş, özellikle 1980 sonrası süreçte, ülkemiz açısından da gümrük birliğine girme süreci olan, başlangıcı olan 1995'ten bu yana, bu GATS sürecinin yeterince kavranmadığı görülüyor. Özellikle biz mühendis ve mimarları önemli ölçüde etkileyeceği de görülüyor. Bu oturumda farklı bir boyutunu tartışacağız. Umuyorum ki, bu etkinlik, bu çalışma yararlı bir çalışma olur.

Sayın Orhan Örucü arkadaşımız rahatsızlığı nedeniyle gelemedi, aramızda yok. Ben kendisine geçmiş olsun diyorum. Prof. Dr. Yıldırım Üçtuğ, Bologna süreci ve mühendislik eğitimi kapsamında bizlere bilgi verecek. Yine, Yrd. Doç. Dr. Özgür Müftüoğlu, AB ve GATS kapsamında yeniden yapılandırılan sosyal güvenlik sistemini bizlere aktaracak. Barış Karaağaç de, York Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, AB istihdam politikası, sektörel bir bakış çerçevesinde konusunu aktarmaya çalışacak.

Değerli katılımcılar; yeterince zamanımız var. Gerek bildiri sahiplerinin bildirilerini sunma çerçevesinde, gerekse konunun değerlendirilmesi ve tartışılması çerçevesinde katkı sunacağınızı düşünüyorum. 25 dakikalık bir süre içerisinde umuyorum ki, arkadaşlarımız bildirilerini sunacaklar.

Bu çerçevede ilk sözü Orhan Örucü arkadaşımızın bildirisini sunmak üzere Bülent Yılmaz arkadaşımıza veriyorum.

Buyurun Sayın Yılmaz.

BÜLENT YILMAZ (Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi)- Merhaba.

Türkiye’de mühendislik ve mimarlık eğitiminin tarihsel gelişimi üzerine kısa bir sunum yapmak istiyorum.

Öncelikle mühendislik tanımından başlamak sanırım doğru olacaktır. Eğitim, deneyim ve uygulama ile edinilen matematik, mühendislik bilimleri, bilgileri sonucunda kazanılan formasyonun insanlık yararına, bir gereksinmeye yanıt vermek üzere, ekonomiklik öğeleri de göz önünde bulundurularak, teknik ağırlıklı ekipmanların, ürünlerin, proseslerin, sistemlerin ya da hizmetlerin tasarımının hayata geçirilmesi, işletilmesi, bakımı, dağıtımı, teknik satışı ya da danışmanlık ve denetiminin yapılması ve bu amaçlarla araştırılması, geliştirilmesi etkinliklerde kullanılan işlemlere, işlevine mühendislik denilir.

Bugün Türkiye’de 77 üniversitenin 72’sinde mühendislik ve mimarlık eğitimi verilmektedir. Bu bölümlerden her sene yaklaşık 25 bin mezun verilmektedir. TMMOB’ye kayıtlı üye sayısı ise 260 binden biraz daha fazladır. Odalara üye olmanın düşük olduğu düşünülürse, ülkemizdeki mühendis, mimar sayısının 500 binin üzerinde olduğu söylenebilir.

Türkiye’de uzun dönemdir uygulanan ekonomik ve sosyal politikalar sonucu, yatırım ve üretim, sanayileşmeden uzaklaşılması, mühendis ve mimarların eğitim sürecini, üretim sürecindeki konumlarını, çalışma koşullarını, çalışma alanlarını, mesleki tatmini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu süreçte gerek kamu, gerek özel sektörde birçok mühendis ve mimar, aldıkları eğitim ve sahip oldukları formasyona uymayan koşullarda çalışmak durumunda kalarak, bir yabancılaşma sürecine düşmüşlerdir.

Tabloda öğrencilerin ilk tercih ettiği bölümleri görebilirsiniz. Burada elektrik, elektronik, bilgisayar, endüstri mühendisliği programları yüzde 16,1’lik oranla öğrenciler tarafından tercih edilen programlardır. Bunu 13,6’yla tıp ve eğitim, 9,6’yla iktisat ve işletme disiplinleri izlemektedir.

2003-2004 öğretim döneminde, ülkemizdeki 77 üniversitenin 71’ine bağlı 126 fakültede, 310’u aşkın bölümde 49 ayrı mühendislik ve mimarlık programında öğretim görülmüştür. Bu bölümlerin birçoğunda güncel müfredata sahip yeterli sayıda öğretim üyesi ve yeterli çağdaş laboratuvar imkânlarıyla eğitim yapıldığını söylemek mümkün değildir. Bu nedenle çağdaş bir mühendislik eğitimi görmeyen, mezun sayısı her yıl artmakta, son 15 yıldır hızla uzaklaşan üretim ekonomisi ve plansız eğitim-öğretim ve istihdam politikaları sonucunda, lise ve üniversite mezunu işsizler ordusu oluşmaktadır. Bu durum, diğer bir bakış açısıyla büyük bir kaynak savurganlığıdır.

Mühendislik-mimarlık eğitimi alanında yaşanan niceliksel değişimleri ortaya koyan tablo, burada kısaca mühendislik-mimarlık alanında lisans eğitimi alan toplam öğrenci sayısında hızlı bir artış yaşanmaktadır. Bu sayı 2004-2005 eğitim dönemi için yaklaşık 150 bin öğrenci olmuştur. 2003-2004 yılında ise, lisans seviyesinde mezun olan mühendis-mimar sayısı yaklaşık 22 bin kişidir. 2005 yılı itibariyle, mühendislik-mimarlık eğitimi verilen üniversite 71’e ulaşmıştır.

Yeni yapılan çalışmalar, tıp ve sağlık bilimleri, yabancı diller, konservatuvar eğitimlerinden sonra en yüksek cari maliyetlerin mühendislik öğrencileri için oluştuğunu ortaya çıkarmaktadır.

Tabloda, ÖSYM tarafından Mayıs 2005 tarihinde yayınlanan, 2004-2005 öğretim yılı yükseköğretim istatistiklerini bulabilirsiniz. Yeni kayıt, toplam okuya ve mezun sayısı, aynı şekilde üniversitelerin toplam öğretim üyeleri sayılarını ve teknik

birimlerde öğretim alan, bunlara göre lisans düzeyindeki öğrenci sayılarını bulabilirsiniz. Buradaki özellikle dikkati çekecek olan şey sanırım, kadın ve erkek öğrenciler arasındaki dengesizlik.

Tarihçeye fazla girmek istiyorum. 1773'te mühendislik eğitimi verme Mühendisi Ehli Bahri Hümayü, İmparatorluk Deniz Mühendislik Okulu, bugünkü İstanbul Teknik Üniversitesi kurulmuş. Ondan sonraki gelişen süreçte de birçok üniversite kurulmuştur.

1863 yılında Amerikalı bir misyoner tarafından İstanbul'da kurulan Robert Koleji, ABD dışında açılan ilk yüksekokul konumundadır. 1912 yılında mühendislik okulu, inşaat, makine ve elektrik mühendislikleri ile lisans verilecek şekilde kurulmuştur. Robert Kolej 1971 yılında Boğaziçi Üniversitesi ismini almıştır.

Türlü yokluklar içindeki genç Cumhuriyeti, kıt kaynaklarında eğitim için kısıntı yapmamış, yükseköğretim için yurtdışına göndermiştir. 700 kişilik bir grup, 1925'lerden itibaren Avrupa'ya gönderildiği gibi, Amerika'ya gönderilenler de vardır. Genellikle yurtdışına eğitim için gidenlerin tamamına yakını ülkeye dönmüştür. Savaş yıllarında bile ara verilmemiş, öğrenci gönderilmesine devam edilmiştir. Öyle ki, öğrenciler lisans, mastır ve doktora tezlerini, cephelere giden hocalarını cephelerde bularak vermişlerdir.

Bugün Türkiye'de mühendislik-mimarlık eğitimi verilen üniversiteler, 71 üniversitedir. Bunların 51 devlet, 20'si vakıf üniversiteleridir. Toplam 77 üniversitesi, 53 devlet, 24 vakıf üniversitesi mevcuttur.

Burada mühendislik-mimarlık eğitimindeki planlama konusuna değinmekte fayda var. Yedinci ve sekizinci 5 yıllık planları da burada bilirsiniz. Burada özellikle dikkati çekecek olan şey, herhalde bilgisayar, ziraat ve orman mühendislikleri olacaktır. Burada bilgisayar mühendisleri, özellikle arz ve ihtiyaçta, 2000, 2005, daha öncesinde yedinci ve sekizinci 5 yıllık planlarda arzın ihtiyacı hiçbir zaman karşılamadığı görülmekte. Ziraat ve orman mühendisliklerinde ise, inanılmaz derecede, neredeyse iki katından fazla arz fazlası olmuştur. Yedinci ve sekizinci 5 yıllık kalkınma planlarında, teknik personel projeksiyonlarının çok sağlıklı olmadığını kabul etmeliyiz. 260 binin TMMOB'ye üye 500 bin civarında mimar ve mühendis olduğu kabul edilir ki, bu da arz ve ihtiyacın doğru öngörülmediği demektir.

Lisans, lisansüstü, doktora düzeyindeki öğrencileri sayılarını da bu şekilde görebilirsiniz. Bunların çok fazla detayına girmek istemiyorum. Yalnız üzerinde durulması gereken önemli bir şey, sanırım mühendislik fakültelerinin mezunlarının büyük oranda işletme ve iktisat eğitimi verilen MBA programlarında yüksekisansı tercih etmeleri, Türkiye'ye biçilen rolün, teknoloji üretimi değil, merkezi ülkelerde üretilen teknolojilerin pazarlanması ve piyasanın yalnızca bu ihtiyaç üzerinden kurgulandığını göstermektedir. Eğitimin anaokulundan lisansüstü öğretimine kadar bir bütün olması gerçeğine karşın, yeni dünya düzeni bağlamında, serbest pazar ekonomisinin eğitim düzeni üzerindeki yansımalarıyla, üniversitelerin ticarethane, öğrencilerin müşteri olduğu bir yükseköğretim yapısına yönelik uygulamalar planlanmaktadır.

21. Yüzyılın evrensel üniversitesinin sağlaması gereken evrensel koşullar, yükseköğretimde fırsat eşitliği, yaşam boyunca öğrenim olanağı, yarı zamanlı uzaktan öğretim, kısa kurslar gibi, her koşula yanıt verebilecek öğretim yöntemleri. Yalnız beceri kazandırmak değil, en geniş anlamıyla eğitim anlayışı, toplumun geleceğini biçimlendirmek için öncülük işlevi, etik bağlamda her zamankinden önemli rol, kurumlar arası dayanışma, topluma karşı sorumluluk temelinde özerklik, kalite güvencesi.

Endüstri toplumundan enformasyon toplumuna geçerken, ekonomi dünyasında gereksinim duyulacak insan kaynağının niteliklerinin değişiklik göstereceği görüşleri ışığı altında, yarınların üniversite mezunları gelişmelere ve yeniliklere kolaylıkla ayak uydurabilmelidir. Bunun yanı sıra özgür düşünebilme, yaratıcı düşünceler üretebilme ve esnek davranabilme yeteneğine sahip olmaları, çabalarını rutin işler yerine, daha çok yaratıcı düşünceler üretmeye yöneltmeli. Kendi mesleği dışında konularda da, yüzeysel bile olsa bilgi sahibi olmalıdır. Örneğin, mühendisler ekonomi, hukuk ve benzeri konularda aşına olmalı, sonuçta evrensel nitelikler kazanmış olmalı. Yeni dünyadaki diğer meslektaşlarıyla her türlü iletişimi sağlayabilecek ölçüde, gerekli yabancı dili ya da yabancı dilleri kullanılabilmelidir.

Türkiye'de yükseköğretim küreselleşen serbest pazar ekonomisinin egemenliği altında bulunan dünyadaki değişimlerden etkilenmekte ve esinlenmektedir. Bu ortamda YÖK Başkanı üniversitelerin ticarethaneler gibi çalışmasını önermekte,

öğrencilerin müşteri olarak tanımlanmaları bu anlayışın doğal sonucu olarak sayılmakta, son birkaç yıl içinde vakıf üniversiteleri yaklaşmakta, gazetelerde köklü devlet üniversitelerinin özelleştirme ve Amerikan tarzı yapılanma çabaları sürdürülmektedir.

Ülkemizde yükseköğretimde yaşanan plansızlık, ortaöğretimde de geçerlidir. Her sene değişen ve bir türlü oturmayan müfredat ve eğitim sistemini bir kenara bıraksak bile, orta dereceli okul seçme dahi, yüksekokullarda yaşanan kaos üzerinde önemli bir etki yapmaktadır. Orta dereceli okullara gidenlerin çoğunluğunun lise eğitimi görmesi ve liseden mezun olanların da yüksekokul eğitimi almasının zorunlu olduğu düşünülen bir anlayış toplumumuzda egemendir. Halbuki mesleki eğitim uzmanlaşmasının ilk aşaması olarak görülmelidir. Bütün eğitim sistemimiz bugün yalnızca tek sınava endekli olduğu için, bu sınav hazırlığı sırasında kazanılan alışkanlıklar ve mühendislik eğitimine taşınan olumsuzlukları da tablo halinde görebilirsiniz. Hazır yanıt alışkanlığı, seçenek ya da yanıtın sonuca, daha sonraki taşınan olumsuzluklar olarak gözler ile çalışma, düşünmek ve yazmaktan kaçınma, bilgileri ezberleme, düşünmeden kabullenme, tartışmama, hızlı çözüm, ara işlemleri önemsememe, kullanmama, doğru yanıtı bulma, sonuç hakkında sürekli tedirginlik, yanıtı tek seçeneğe indirme, çözümün tek olma beklentisi, hızlı okuma, kısa şeyler okuma beklentisi, hızlı sorudan soruya geçebilme, sabırsızlık, işlemin hemen bitme beklentisi, Türkçe dilbilgisi, yazılı ve sözlük ifade eksiklikleri.

Burada mesleki sürekli eğitime değinmekte fayda var. Yaşanan hızlı teknolojik gelişimin mühendislik eğitimi alanında zorunlu kıldığı bir diğer önemli konu da, meslek yaşamı boyunca sürekli eğitim gereksinimi olarak ortaya çıkmaktadır. 2000'li yıllarda turizmden tarıma, tekstilden cam sanayine, bilgi teknolojide kullanımı üretim ve rekabet için çok büyük önem taşıyacaktır. Bugün Avrupa Birliği ülkelerinde 3 bin üzerinde sürekli eğitim merkezleri vardır ve bunların yıllık harcamaları 30 milyar Euro'nun üzerindedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda, neden mesleki sürekli eğitim merkezi denildiğinde, mezuniyet bilgisinin yüzde 5'i eski ve geçersiz hale gelmektedir. Çağdaş ve rekabet edilebilir standartlara erişebilmek için, her çalışan kişi zamanın yüzde 15'ini bilgisini tazelemeye ayırmalıdır. Çalışma hayatı boyunca kendi alanında hiçbir kursa katılmayanlar, 45 yaşında bütün gelişmelerin ardında kalacaktır.

Akreditasyon, sözcük olarak bir şeyde belli bir standartlara uyulduğunun belgelendirilmesi anlamına gelmektedir. Yüksek eğitimde akreditasyon, akademik kaliteyi artırmak ve topluma karşı yüklenilen sorumluluğu gereğince yerine getirmek amacıyla, eğitim kurumlarının öz değerlendirmesine dayanan bir işlemdir. Bu kalite kontrol ve iyileştirme işlemi sürekli bir işlem olup, 5-10 yılda bir tekrarlanmaktadır. Bir eğitim programının akreditasyonda hedeflenen temel amaçlar, akredite edilmiş programın mezunlarının mühendislik hayatına girmelerine ve mühendislik uygulamalarına hazır olmalarını garanti etmek, mühendislik eğitiminde gelişmeleri teşvik etmek, mühendislik eğitimi ve değerlendirilmesine yeni ve yaratıcı yaklaşımların getirilmesini teşvik etmek, bu programları topluma tanıtmak şeklinde sıralanabilir. Bir değerlendirme yapmak açısından, bu amaçla akreditasyon amacıyla dünyada çeşitli ülkelerde çeşitli akreditasyon kurumları vardır. Bunların başında Amerika'daki ABET gelmektedir. Ülkemizde böyle bir kurum veya organizasyon mevcut olmadığından, genel olarak değerlendirmeyi yapacak kurum olarak ABET benimsenmiştir. Kuruluşu ABD'de 1930'lara dayanan ABET, ABD yasalarına göre, aslında yabancı ülke programlarının gerçek anlamda akredite etmemektedir. ABD dışındaki programları kendi ölçütlerine göre değerlendirmekte ve bu süreç sonunda sonuç raporunda "akredite edilmiştir" ifadesi yerine, "büyük ölçüde eşdeğer" demektedir.

Ülkemizde akreditasyon çabaları, 1990'lı yılların ortalarına dayanır ve bazı üniversitelerimizin bazı bölümleri akredite olmuş durumdadır. Bir değerlendirme yapmak açısından ABET 2000'e şöyle bakılabilir: Matematik, bilim ve mühendislik bilgilerini uygulama yeteneğini kazanmış olmak, verileri analiz etmek ve yorumlama yeteneğini kazanmış olmak, belirli bir amaç bir sistemle veya bir süreci tanımlama ve yönlendirme yeteneğini kazanmış olmak, disiplinlerarası gruplarda çalışma alışkanlığını ve becerisini kazanmış olmak, mühendislik sorunlarını tanımlamak, formüle etmek ve çözmek yeteneğini kazanmış olmak, mesleki ve etik sorumluluk anlayışına sahip olmak, etkin iletişim yeteneği kazanmış olmak, mühendislik çözümlerinin küresel, toplumsal çerçevede etkilerini anlayabilmek için gerekli eğitimi almış olmak, yaşam boyu öğrenmenin gereğini kavramış ve bu doğrultuda alışkanlıkları kazanmış olmak, çağdaş konularda bilgi sahibi olmak, mühendislik

uygulamaları için gerekli teknikleri, becerileri ve modern aletleri kullanma yeteneğini kazanmış olmak.

21. Yüzyılın mühendisiyle ilgili olarak en çok vurgulanan, yalnız teknolojik boyutlu sınırlı olmayan, yaptıklarını topluma ve çevreye olası tepkilerini öngörerek, etik kuralların bilinci içinde görevini yerine getirebilecek nitelikte olmasıdır. Bu amaçla mühendisin içinde yaşadığı ve mesleğini yürüttüğü toplum ve çevreyi iyi tanınması gerekmektedir.

Günümüz koşullarında mühendislerin mutlaka bir yabancı dil bilmeleri gereklidir. Ancak yabancı dil öğrenimiyle yabancı dilde öğretimin farklı olduğu unutulmamalıdır. Yabancı dilde eğitim yapılmasıyla, bazı konu ve kavramların iyi anlaşılmadığı, öğrencilerin soru sormaktan çekindikleri, bazı derslerin kısmen İngilizce, kısmen Türkçe yapıldıkları, öğretim üyelerinin alışlagelmiş dışındaki sorularına öğrencilerin zorlandıkları, yabancı dilde ders vermek için yaşanan şartları bazı öğretim üyelerinin sağlayamadıkları görülmüştür.

Mühendis ve mimarların örgütlenme süreci 1900'lü yılların başlarına kadar gitmektedir. Yalnız, 1954 yılında kabul edilmiş olan 6235 sayılı Yasa ile Türkiye'de sınırları içinde meslek ve sanatlarını icraya kanunen salahiyyetli olup da, mesleki faaliyette bulunan sivil ve askeri yüksek mühendis ve mimarlar için, hükmü şahsiyete haiz şeklindeki kanun ile Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği kurulmuştur. Söz konusu yasada daha sonra değişiklikler yapılmış, özellikle 1982 Anayasasının 135 inci maddesiyle, kamuda çalışan mühendis ve mimarların odalara üye olma zorunluluğu kaldırılmıştır.

Bugün Türk Mühendis Mimar Odaları Birliğinin 260 bin üyesi, 23 odası, 33 bölge temsilciliği, 586 il temsilciliği, 475 işyeri temsilciliği, 43 periyodik yayını, her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiği 22 ulusal ve uluslararası kongre, onlarca sempozyumu, seminer ve benzeri etkinlikleri ve uluslararası ilişkileriyle ülkemizin en büyük mühendislik ve mimarlık kuruluşudur.

Eğitim sorunlarının kalıcı çözümü, mevcut politika ve uygulamaların yerine, planlamacı bir anlayışla, toplumun salt gereksinimleri, üretimi, istihdamı ve yaşam boyu eğitimi, ülkenin bilim ve teknoloji yeterliliği güçlendirmeyi temel alan ulusal politikaların ivedilikle yaşama geçirilmesinden, ulusal akreditasyon sistemimizin ve alt

kurullarının oluşturulmasının ve ülke kaynaklarının bu anlamda seferber edilmesinden geçmektedir. Böylesi bir eğitim politikasının ve yapılanmasının temel hedefleri, ülkenin gereksinim duyduğu elemanları ihtiyaçları oranında yetiştirmek, bilimsel bilgi üretmek.

Ülkemizde izlenen politikaların mühendislik mimarlık alanında ortaya koyduğu tablo ve bazı öneriler sıralanabilir. Bilimsel teknolojik araştırma yatırımlarına çok az kaynak ayrılmaktadır. Üniversite öğrencisi, eğitim ve öğretim sorunlarının çözülmesi, eğitim ve öğretim kalitesinin artırılması gerekmektedir. Yılda kaç adet değil, ne kadar iyi teknik eleman yetiştirildiği önemlidir. Bugün Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği üyelerinin yaklaşık yüzde 45'i açık işsiz ya da mesleklerinin dışındaki alanlarda çalışmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bir bölümünden hâlâ mühendis istihdam edilmemektedir. TMMOB'ye bağlı meslek odaları, ihtiyaç duyulan sürekli mühendislik eğitimi alanlarını belirleyebilme amacıyla, her bir mesleki kategori için, ihtiyaç duyulan mühendis profilini tanımlamalıdır.

Son olarak, bu sonuçlar ışığında eğitimimizin amacının, öğrenmeyi öğrenmiş, araştıran, bilgi üreten, yabancı dil bilen, teknolojiyi kullanabilen, sosyal bilimlere açık, çevresini sorgulayan, yaratıcı, üretken, toplumla bütünleşen, kalite bilincine sahip, yerel değerleri göz ardı etmeyen, zamanın değerlerini kavrayan, kendisiyle barışık, etik değerlere sahip, entelektüel özellikli, meslek örgütüne ve örgütlenmesine inanan, ülke ve meslek sorunlarına duyarlı insan yetiştirmek olduğu söylenebilir.

Teşekkürler. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ederim Sayın Yılmaz.

Özetle Sayın Yılmaz bildirisinde, mühendislik tekniklerinden çok, mühendislik kavramlarının önce çıkarılması gerektiğini ifade ediyor. Çünkü mühendislik teknikleri durmadan değişiyor, geliyor, her gün yeni teknikler ortaya çıkıyor. Bunları öğrenmek her zaman mümkün, ama mühendislik eğitiminin en temeli, kavramlar, bu kavramları öne çıkarmak ve bu kavramları öne çıkarırken de, bu kavramların eğitimin temel felsefesi olduğunu kabullenmek ve bu doğrultuda gerekli düzenlemeleri yapmak. Sayın Yılmaz'a teşekkür ediyorum.

Söz sırası Bologna süreci ve mühendislik eğitimi, Prof. Dr. Yıldırım Üçtuğ, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümündendir.

Prof. Dr. YILDIRIM ÜÇTUĞ (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik ve Elektronik Mühendisliği)- Teşekkürler.

Ben bugünkü konuşmamda, Avrupa Birliği çerçevesinde yükseköğretime yaklaşım, Bologna'da başlayan ve o günden bu yana, 1999'dan bu yana devam eden yükseköğretimdeki bütünleşme, değişim, reform çalışmaları ve bunun Türkiye'deki yansımalarından söz edeceğim.

Konuşmam altı bölümden oluşacak. Önce bir tarihsel süreçten söz edeceğim, Bologna Deklarasyonunun içeriğinden bahsedeceğim, getirdikleri, Avrupa'daki mevcut durum, Türkiye ve sonuç bölümlerinden oluşacak.

Bologna'ya giden sürece 25 Mayıs 1998'de Sourbonne'da başlıyor. Sourbonne Üniversitesinin 800 üncü kuruluş yıldönümü nedeniyle düzenlenen toplantıda bir araya gelen, Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere milli eğitim bakanları, Avrupa yükseköğretimini uyumlu hale getirmeyi amaçlayan bir deklarasyon yayınlayarak, bu sürecin ilk adımını atıyorlar. Avrupa'da yükseköğretim, bu konuşmam boyunca zaman zaman tekrar edeceğim, son derece geniş farklılıklar gösteren, birçok ülkede arkaik diyebileceğimiz, çağın gerisinde kalmış bir sistem. Yıllar itibariyle, müfredatlar itibariyle, verilen dereceler itibariyle, diplomalar itibariyle çok büyük ülkeler arasında farklılıklar var. Bu farklılıklar Avrupa Birliği felsefesine oldukça ciddi aykırılıklar gösteriyor, çünkü bir bütünleşme, bir birleşmeden söz ediyorsunuz, fakat en temel unsurlarından biri, yani yükseköğretimde çok ciddi farklılıklar var. Bu tabii ki, kişilerin dolaşımını çok büyük ölçüde etkiliyor. Dolaşımının farklı bölümlerden, farklı üniversitelerden, farklı ülkelere alınan değişik diplomalar, diğer ülkeler tarafından tanınmakta zorluk çektiği için, bir defa bu çalışanların dolaşımı arasından son derece engelleyici bir faktör. Keza üniversite öğrencilerinin dolaşımı, değişimi açısından da engelleyici bir faktör. Bir başka unsur, Avrupa Birliği yükseköğretimde rekabetçi olamıyor. Burada özellikle Kıta Avrupa'sından söz etmek lazım, çünkü İngiltere dil avantajı nedeniyle bir ölçüde dünya pazarında belli bir paya sahip, fakat Avrupa Birliği bunun ötesinde Amerika'yla baş etmek gibi bir imkâna sahip değil. Tüm bunlar bir araya geldiği zaman, yükseköğretimde çok ciddi bir reform ihtiyacı çıkıyor ve Avrupa Birliğinin önde gelen dört ülkesinin milli eğitim

bakanı Sourbonne'da Avrupa yükseköğretimini uyumlu hale getirmek amacıyla bir deklarasyonu imza atıyorlar.

Burada söylediğim gibi, bu deklarasyonu imzalarken altında yatan birtakım temel amaçlar var. Biri, serbest dolaşımı teşvik etmek. İkincisi, Avrupa vatandaşları arasında rekabet ortamını geliştirmek, çünkü Avrupa Birliği sonuçta bir ekonomik birlik ve bu ekonomik birliğin güçlenmesi, rekabet ortamının güçlenmesine bağlı. İsveçli mühendis İspanya'da çalışma imkânı sağladığı takdirde, bu ülkeler arasında rekabeti ve dolayısıyla birliğin gelişimine tabii ki güç kazandıracak. Avrupa'nın dünyadaki rekabet gücünü artırmak, Avrupa Birliğini aynı zamanda bir bilgi ve beceri birliğine dönüştürmek.

Bu Sourbonne Deklarasyonunu, aynı tarihlerde, yani Mayıs 1998'de Fransa'da yayınlanan Atali Raporu izliyor. Atali Raporu temelde Fransa yükseköğretim sistemini bir düzene sokmak, Fransa yükseköğretim sistemine bir çekidüzen vermek üzere aranıyor. Amaç, granzekollerle üniversitelerin, hangi toplum kesiminden olurlarsa olsunlar, öğrencilere başarılı olacakları alanı seçebilmeleri ve yarının iş dünyasına hazır hale gelebilmeleri için, her türlü imkân ve fırsatın tanınması ve bilginin geliştirilmesi ortak perspektifi içerisinde buluşmalarını öneriyor. Fransa'nın içerisinde dahi, bir uyumsuzluk söz konusu, granze koller var, bir taraftan bilinen üniversiteler var ve bunların eğitim sistemleri, yapıları, verdikleri dereceler birbirinden farklılık gösteriyor. Atali Raporu sadece Fransa'yla ilgili önerilerde bulunmakla kalmıyor, Avrupa'daki yükseköğretim kurumlarının benzer müfredatları ve mezuniyet ölçütlerini benimsemelerini öneriyor. Fransa'daki yükseköğretim kurumlarının, daha sonraları 3-5-8 sistemi olarak anılacak olan önlisans uzmanlığa kadar üç basamaklı bir yükseköğretim sistemine geçmesini öneriyor. Bu 3-5-8 bugünün Avrupa yükseköğretiminin anahtar kelimelerinden biri oldu. 3 yıllık lisans, bunu izleyen 2 yıllık yüksek lisans, bunu izleyen 3 yıllık doktora ve Avrupa'da genelde bu yöne doğru bir eğilim, bir trend var ve bu 3-5-8 sistemi ilk kez olarak 1998'in Mayıs'ında Fransa'da yayınlanan Atali Raporunda gündeme geliyor.

Mayıs 1998'de Avrupa Komisyonu ve Rektörler Birliğinin girişimiyle, Avrupa Birliği ve Doğu Avrupa'daki yükseköğretim sistemleri arasındaki farklılıkları ortaya koyacak bir çalışma grubu oluşturuluyor, yani gelin hep birlikte tüm Avrupa içerisinde

ve yarının Avrupa'sı içerisinde, o zaman için daha Ortadoğu, Avrupa Birliğinin üyesi değil. Bugünün ve yarının Avrupa'sı içerisindeki yükseköğretim sistemlerini inceleyelim diye yola çıkıyorlar ve 19 Haziran 1999'da Bologna Üniversitesiyle Avrupa Rektörler Birliğinin ortaklaşa düzenlediği ve 29 ülkeden 30 milli eğitim bakanının katıldığı Bologna Konferansı düzenleniyor ve Bologna süreci dediğimiz, Avrupa yükseköğretimini ve bir açıdan bizi de bundan böyle son derece ciddi olarak ilgilendirecek olan süreç Bologna'da 19 Haziran 1999'da düzenlenen toplantıyla ve orada bu 30 milli eğitim bakanının attığı imzayla yayınlanan Bologna Deklarasyonu ile başlıyor. 29 ülkeden 30 milli eğitim bakanı, çünkü Belçika'yı iki milli eğitim bakanı temsil ediyor, Fransız ve Flamenk kısımları ayrı ayrı.

Bologna Deklarasyonunu takiben, dikkat ederseniz, Bologna Deklarasyonunda üniversiteler yok. Bologna Deklarasyonu hükümetlerin, yasa koyucuların aldıkları bir karar, fakat Mart 2001'de İspanya'nın Salamanka Kenti'nde, bu kez Avrupa üniversiteleri rektörleri bir araya geliyorlar ve bir toplantı yapıyorlar ve bir Salamanka Konvansiyonu yayınlanıyor. Bu hükümetlere iletiliyor, rektörler Bologna Deklarasyonunun arkasında olduklarını ve Bologna Deklarasyonunda öngörülen hususları yerine getireceklerini teyit ediyorlar. Bologna toplantısından sonra milli eğitim bakanlarının toplantıları belirli aralıklarla devam ediyor. Mayıs 2001'e Prag Konferansı düzenleniyor. Bu belki dikkatinizi çekmiştir, 30 milli eğitim bakanından, 29 ülkeden söz ettim. O dönemde Avrupa Birliği bu kadar ülkeyi içermiyor, buna Avrupa Birliğine aday ülkeler ve hatta periferik ülkeler de dahil, ama Bologna toplantısında Türkiye yok. Türkiye Milli Eğitim Bakanı düzeyinde ilk kez Prag Konferansına katılıyor ve Bologna Deklarasyonunu diğer o sırada imza atmamış iki ülkeyle birlikte Prag'da imzalıyor ve dolayısıyla Bologna sürecinin bir parçası olduğunu resmen kabul ediyor. Daha sonra Eylül 2003'te, yani her iki yılda bir milli eğitim bakanları toplanmaya devam ediyorlar, Eylül 2003'te Berlin'de bir araya geliyorlar ve çok yakın bir zamanda, geçtiğimiz ayın sonunda, 19-20 Mayıs 2005'te de Norveç'in Bergen Kenti'nde milli eğitim bakanları Bologna sürecini izlemek, gelişmeleri değerlendirmek ve yeni görüşler bildirmek amacıyla bir kez daha bir araya geliyor. Bu toplantıların içeriklerini, Bologna Deklarasyonu içeriklerini sizlere şimdi aktaracağım.

Bologna Deklarasyonu ve Avrupa'da yükseköğrenimin yeniden yapılanmasındaki anahtar sözcükler şu dördü: Serbest dolaşım, bu öğrencilerin,

akademisyenlerin, araştırmacıların ve ileriki aşamada mezunların serbest dolaşımı, yükseköğretimde saydamlık, uyumluluk, yani değişik üniversitelerin, değişik ülkelerin niversite eğitimleri arasında bir uyum sağlayabilmek ve nihayet karşılaştırılabilirlik, yani Fransa'da alınan elektrik mühendisliği diplomasıyla, Norveç'te alınan, İrlanda'da alınanın ya da Yunanistan'da alınanın birbirleriyle karşılaştırılabiliyor olması.

Bologna Deklarasyonunda hedefler nedir? Birtakım ana başlıklar ve ana hedefler var. Birincisi; kolay anlaşılabilir ve karşılaştırılabilir bir derece yapısına geçilmesi. Bu kapsamda Avrupa vatandaşlarının istihdamına ve Avrupa yükseköğretim sisteminin rekabet gücünün artırılmasına yönelik olarak bir diploma eki oluşturulması, yani her öğrenciye mezuniyet aşamasında diplomasının yanı sıra, bu diplomayı açıklayacak bir diploma eki verilmesi. Ne tür dersler aldı, ne tür koşullar gerekiyordu bu diplomayı alması için, dolayısıyla tek bir kelime "elektrik mühendisi olarak mezun olmuştur"un yanı sıra, nasıl bir elektrik mühendisi olduğunu açıklayacak bir diploma ekinin verilmesi.

Avrupa yükseköğretiminde son derece önemli bir gelişme, bu bizim için belki biraz tuhaf kaçabilir, ama Avrupa'nın birçok ülkesinde olmayan bir uygulamaydı bu. Temelinde iki bölümden, lisans ve lisansstnden oluşan bir yükseköğretim yapısına geçilmesi. Lisansın en az 3 yıllık bir süreyi kapsamaması ve lisansüstü eğitime geçiş için önkoşul oluşturması. Lisans derecesinin Avrupa iş dünyası için yeterli bir kalifikasyon anlamına gelmesi. Lisansüstü eğitimin birçok Avrupa ülkesinde mevcut olduğu şekilde mastır ve/veya doktora derecesine yönelik olması, yani Bologna'da sözü edilen iki parçalı bir eğitim, lisans ve lisansstnn birbirlerinden ayrılması. En geniş anlamda ğrenci değişimine olanak verecek şekilde bir kredi transfer sistemi oluşturulması. Kredi sistemi bizler için yine hiç de yabancı olmayan bir kavram, fakat Avrupa için hiç de böyle değildi, birçok Avrupa ülkesinde kredi diye bir kavram yoktu yükseköğretimde, bir kredi transfer sistemi, yani öğrencilerin bir ülkeden bir başka ülkeye geçerken, bir üniversiteden başka bir niversiteye geçerken kullanabilecekleri bir kredi ve o kredilerin transfer edilebilme sisteminin oluşturulması ve hatta bunun çok daha öteye geçmiş bir uygulaması, üniversitelerin tanınması koşuluyla, kredilerin yükseköğretim kurumları dışından da, örneğin yaşam boyu eğitimle de elde edilmesi, yani yaşam boyunca kişilerin kredi biriktirmesi ve bu kredinin sonuçta o kişinin kalifikasyonu hakkında diyelim, işverene veya başka kurumlara, kuruluşlara bilgi verir

hale gelmesi. Avrupa bazında ortak bir kredi sistemi oluşturulması. Dolaşımın teşvik edilmesi, bu kapsamda öğrencilerin öğrenim görmek ve staj. Öğretim elemanları, araştırmacılar ve idari personelin ise, kurumlarıyla bağlarını koparmadan, diğer ülkelerde eğitim, araştırma ve gene staj için zaman geçirebilmelerine olanak tanınması. Avrupa'nın bütünleşmesi, birleşmesi açısından bu son derece önemli görülen bir husus. Ortak ölçütler ve yöntemler geliştirmek suretiyle, Avrupa düzeyinde bir kalite güvencesi sisteminin oluşturulması yönünde işbirliğinin teşvik edilmesi. Son derece farklı yükseköğretim modelleri içerisinde Avrupa'nın 1999'da akreditasyon sözcüğünü telaffuz etmesi çok çok erkendi, bunu göreceğiz. Fakat ilk kez olarak Bologna'yla birlikte bir kalite güvence sisteminin oluşturulmasının teşviki Avrupa'nın gündemine girmiş oldu.

Bunlar Bologna'nın temel ilkeleriydi. Daha sonra Prag Konferansıyla birlikte, toplumsal bütünleşmeyi, fırsat eşitliğini sağlamak, yaşam kalitesini yükseltmek ve yeni teknolojilerin önemini vurgulamak açılarından yaşam boyu eğitimin önemi vurgulandı. Tüm bu çalışmalar, Bologna süreci bir anahtar sözcükle veya deyimle, ibareyle tanımlanmaya başladı, Avrupa yükseköğretim alanının oluşturulması. Avrupa yükseköğretim alanının oluşturulması ve biçimlendirilmesinde yükseköğretim kurumları ve öğrencilerin etken ve yapıcı partnerler olarak yer alması gerekliliği Prag Konferansında ilk kez dile getirildi. Milli eğitim bakanlarının katıldığı bu konferanslarda ve diğer toplantılarda, aslında Avrupa'da öğrenci birliklerinin etkileri ve rolleri çok fazla, bu toplantılarda çok fazla öğrenci birliklerinin sunduğu bildiriler söz konusu oluyor. Öğrencilerden gelen aşırı baskı, sonuçta siyaseti, öğrencileri de tüm bu süreçlerin içerisine itmek durumunda, daha doğrusu almak zorunda bırakıyor. Avrupa yükseköğretim sisteminin Avrupalı ve diğer ülkelerden öğrenciler karşısında çekiciliğinin artırılmasının bir kez daha altı çiziliyor.

2003 yılında Berlin'de yapılan konferansta, rekabetin yanı sıra, bu kez sosyal devlet kavramı ortaya çıkıyor ve yükseköğretimin özellikle sosyal boyutunun da önemli olduğunun altı çiziliyor. Bir kamu hizmeti olduğu ve kamu tarafından finanse edilmesi gerektiği vurgulanıyor. Ortak yükseköğretim, ortak programlar, bununla birlikte Avrupa'nın giderek çeşitliliğinin artması nedeniyle, kültürel zenginliğinin ve dil farklılıklarının önemli olduğu ve bunların korunması gerektiğinin üzerinde duruluyor ve bir kez daha öğrenci birliklerinin, yükseköğretimdeki önemli vurgulanıyor.

Son olarak Mayıs sonunda Bergen’de yapılan konferansın sonuç bildirgesinde ise, yükseköğretimin araştırmayla bütünleştirilmesi gündeme getiriliyor. Bu bağlamda doktora eğitiminin önemi vurgulanıyor ve ilk kez olarak üç parçalı, bundan evvel hep iki parçalı lisans ve lisansüstü derken, bir yerden 3-5-8 sistemine daha yakın bir modelden söz ediliyor, lisans, yüksek lisans ve doktoradan oluşan bir yükseköğretim sisteminden söz ediliyor. Tekrar yükseköğretimin toplumsal boyutunun gözden kaçırılmaması gerektiği belirtiliyor. Öğrenci dolaşımının daha da teşvik edilmesi için finansal desteğin artırılmasından söz ediliyor. Avrupa Birliği dışındaki ülkelerle temasların yoğunlaştırılması ve ilk kez olarak, kalite güvencesine bir yeni sözcük ekleniyor ve yükseköğretimde kalite güvencesinin önemi ve akreditasyon çalışmalarına devam edilmesi gerekliliğinin altı çiziliyor. Bunlar 1999’dan 2005’e kadar Avrupa’da yükseköğretim konusunda yaşanan gelişmeler.

Peki, Bologna süreci neler getiriyor? Bologna süreci, çağdaş bir Avrupa yükseköğrenim alanı oluşturma fikrini getiriyor. Dediğim gibi, Avrupa’da çok farklı yükseköğrenim sistemleri mevcuttu. Bunların içinde çok iyiler olduğu gibi, benim kanımcı en azından, Türk yükseköğretiminin gerisinde olan sistemler var idi. Atılma oranlarının son derece yüksek, yüzde 80’lere vardığı, 100 kişilik sınıfınız olduğunu bile bile 500 öğrenciyi kabul ettiğiniz, nasıl olsa bunlardan 400’ünün bir sene sonra atılacağını varsaydınız, son derece eskimiş yöntemlerle eğitimin sürdürüldüğu ve bunlar Avrupa’nın gelişmiş ülkeleri, eğitim düzenleri. Temelinde yatan, bunları Anglosakson ve Amerikan sisteminin karşısında geri kalındığı bilinciyle, çağdaş bir Avrupa yükseköğretim alanı oluşturma fikridir. Farklı üniversitelerden alınan derecelerin eşdeğer hale getirilmesi vardı. Ortak bir kredi sistemine geçilmesi, öğrencilerin, öğretim elemanlarının araştırıcı ve idari personelin serbest dolaşımları, kalite güvencesi ve akreditasyon konuları, lisansüstü eğitimin ayrılması.

Kendi perspektifimizden baktığımız zaman, örneğin Türkiye içindeki farklı üniversitelerden alınan dereceler eşdeğer, ortak bir kredi sistemi üç aşağı beş yukarı ülkemizde geçerli. Dolaşım Türkiye’de bir miktar daha sınırlı, fakat akreditasyon konularına Türkiye girdi, girmeye başladı. Bugün için Türkiye’de kendi oluşturduğumuz bir akreditasyon kurumu henüz gayri resmi olmakla birlikte var ve akreditasyon çalışmalarına başladı. Lisansüstü eğitim Türkiye’de çok uzun zamandan beri ayrılmış durumda. O açıdan baktığımızda, en tepedeki çağdaş

sözcüğünü bir parça bunlarla birleştireceksek, bizden zaten varolan şeylere, Avrupa bir yerde, çağdaş bir Avrupa yükseköğretim alanı olarak tanımlıyor ve buna ulaşmak istiyor. Dolayısıyla, buralarda büyük problemler yok.

Avrupa'da da en çok tartışılan konulardan biri, 3+2 yıllık bir mühendislik eğitimi nasıl olacak? Birçok Avrupa ülkesinde ve Avrupa'da iyi diyebileceğimiz lisans eğitimleri, örneğin mühendislikte 5 yıllık programlardan oluşuyor. Almanya, Fransa, İtalya vesaire, bunların birtakım örnekleri. 5 yıldan nasıl 3+2'ye geçilecek? Tabii, bu arada üzerinde durulması gereken önemli bir husus, bütün bu Bologna ve izleyen süreçlerde, üniversiteler ve hele hele mühendislikler hiç yok. Daha ziyade genel üniversite eğitimi göz önüne alınarak hazırlanmış birtakım süreçler. Profesyonel derecelere yönelik bölümlerin görüşleri, mühendislik gibi, tıp gibi, bu süreçlere yeterince yansımamış durumda. O nedenle de, birtakım sıkıntılar doğal olarak bu dallarda oluşuyor. Bologna sürecine bakarsak, Anglosakson modelden esinlenmiş, Türkiye'de de Anglosakson model üniversitede, yükseköğretimde çalışıyor. Avrupalılar her ne kadar Amerikalıların birçok şeyini kopya etmekten hoşlanıyorlarsa da, bir yerde Amerika kelimesi de onların tüylerini diken diken ediyor. Bu nedenle, her ne kadar Anglosakson modelden esinleniyorlarsa da, bunu tam olarak da dile getirmiyorlar, ama unuttukları veya kaçırdıkları bir şey var; ABD'de mühendislik derecesi 4 yıllık bir eğitim sonucu veriliyor.

Bunun ötesinde, Avrupa'da 3 yıllık, uygulama ağırlıklı mühendislik programları var, ara eleman yetiştiriyor, ama tam tekniker değil, mühendis olarak gene de sanayide iş buluyorlar, fakat teorik parçası az olan bir eğitimden geçiyorlar. Tüm sistem 3+2'ye dönerse, 5 yıllık mühendislikle 3 yıllık mühendislik arasındaki ayırım ne olacak? Bunlar Avrupa'da üzerinde durulan, tartışılan ve de tam olarak henüz yanıt bulamayan sorular.

Peki, mevcut durum ne? Bologna süreci, belki Bologna'da, İtalya'da yapıldığı için, en büyük savunucu İtalya oldu ve İtalya bir anda mevcut 5 yıllık üniversite yapısını tümüyle 3+2 olarak değiştirdi. 5 yıllık mühendislik programları 3 yıla indirildi. İngiltere, İrlanda, hiçbir değişikliğe gitmediler, çünkü İngiltere zaten 12 yıllık lise eğitiminden sonra 3 yıllık bir üniversite eğitimi sürdürüyordu, lisansüstü eğitim zaten mevcuttu, dolayısıyla fazla bir değişikliğe gitmediler. Almanya 5 yıllık üniversite

eğitiminin en yoğun ve en geleneksel olduğu ülke. İstanbul Teknik Üniversitesinin çok uzun yıllar benimsediği ve uyguladığı model. Almanya iki parçalı yükseköğretim çalışmalarını zaten Bologna sürecinden önce de başlamıştı, bu rekabet ortamından yararlanmak için başlamıştı. Bologna sürecinden sonra bu çalışmaları devam ettirdi, bir taraftan 3+2 yıllık yükseköğretim kurumları var, bir taraftan da 5 yıllık sistemini koruyor. İleriki aşamada 5 yıllığı tümüyle ortadan kaldıracak. Fransa mevcut 2+3 yıllık üniversite eğitiminde herhangi bir değişiklik yapmadı, 2 yıllık hazırlık, onu takip eden 3 yıllık mühendislik eğitimi.

Şu anda Avrupa'da iki parçalı eğitim yapan, yani lisans ve lisansüstü olarak net ayrılmış durumdaki ülkeler bunlar. İngiltere, İrlanda, İspanya, Polonya, Rusya, Slovakya, Estonya ve Litvanya. Tek parçalı eğitim yapanları ise üç gruba bölebiliriz. 3+2 sistemine geçişi benimseyenler, Danimarka, Norveç, İzlanda, Hollanda, Belçika. Bunlar benimsediler ve zaman içerisinde bu sistemi tümüyle geçecekler. Birtakım ülkeler kararı üniversitelerine bırakmış durumdadır; Avusturya, İsviçre, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Portekiz diyorlar ki, "isteyen üniversite 3+2'yle yapsın, isteyen üniversite 5 yıl bir bütün halinde götürsün" Konuya ilişkin hiçbir karar almayan ve mevcut sistemlerini sürdürenler, Fransa, Finlandiya, Macaristan, Romanya, İsveç ve Türkiye.

Akreditasyon faaliyetlerine baktığımız zaman Avrupa'da, dediğim gibi bu sözcük, genel olarak Avrupa'ya birkaç ülke dışında oldukça yabancı bir sözcüktü. Batı Avrupa'da daha önce yalnızca Fransa, İngiltere, İrlanda ve Portekiz bir akreditasyon sistemi, üniversitelerdeki bir kalite değerlendirme sistemi mevcuttu. Almanya yeni oluşturulan 3+2 yıllık programlar ve uluslararası yüksek lisans programları için bir akreditasyon sistemi kurdu ve çalıştırmaya başladı. Hollanda ilk kez olarak kendi akreditasyon kurumunu kurdu ve çalışmalarını başlattı. İlginç olarak, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde akreditasyon ülkeleri çok daha yaygın, daha ulusal düzeyde kurumlar var, ajanslar var ve bunlar o ülkelerdeki üniversitelerin, daha doğrusu eğitim programlarının akreditasyonlarını yürütüyorlar. Avrupa Birliği kapsamında ise, Avrupa Birliğinin Altıncı Çerçeve Programı kapsamında bir çalışma grubu oluşturuldu ve mühendislik programlarının akreditasyonu ile ilgili Avrupa düzeyinde bir çalışma yürütülüyor.

Peki, Türkiye'deki durum ne? Türkiye'deki durum çok ilginç, YÖK ve Hükümet arasında yaşanan diyalog eksikliği, -en kibar ifadeyle bunu bu şekilde söyleyeyim- Türkiye'yi tümüyle zor durumda bırakıyor. Dikkat ettiğimiz gibi, Bologna ve izleyen bütün süreçlere katılan kişi Türkiye adına Milli Eğitim Bakanlığı, fakat Türkiye'de yükseköğretimi temsil eden kurum ise Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurumu, fakat bu iki kurum arasında hiçbir bağlantı olmadığı için, hiçbir diyalog olmadığı için, bu süreç tümüyle havada asılı kalmış durumda. Örneğin, Avrupa Birliği adaylığının kesinleşmesinin ardından Türkiye Sokrates programına dahil oldu. Sokrates programı temelinde öğrenci değişimi programı, yani üniversite öğrencilerinin eğitimlerinin belirli bir dönemini ya da 1 yılını Avrupa'nın bir başka ülkesindeki bir başka üniversitede geçirmeleri. Bunun için kısıtlı da olsa, Avrupa Birliğinin sağladığı bir fon var ve düşünülen rakamlar Avrupa'da yaklaşık yılda birkaç yüz bin öğrencinin bu değişim programına katılması, yani öyle bin, iki bin değil, birkaç yüz bin öğrencinin her yıl üniversite eğitiminin bir parçasını, başka bir Avrupa Birliği ya da aday ülkede sürdürmesi. Türkiye bu programa dahil oldu. Bugün bu sene az sayıda var, fakat önümüzdeki sene ve örneğin 2010'a kadar bu sayının 10 bine filan ulaşması umut ediliyor Türkiye'de. Bu sayılardaki öğrenci, yani 10 bin Türk öğrencisinin bir dönemini Avrupa'daki bir üniversitede geçirmesi, buna karşılık olarak Avrupalı öğrencilerin de Türkiye'deki üniversitelere gelmesi. Bu programın yürütülmesinin sorumluluğu, burada üçüncü satırda görüyorsunuz, DPT'ye verildi. Türkiye'de herhalde olması en ilgisiz kurum diyebileceğiniz bir şey, yükseköğretim öğrenci değişimi, YÖK'le Hükümet arasındaki kavgadan dolayı, DPT'de bir daire kuruldu, Sokrates programını bu daire ve üniversiteler yürütüyor, YÖK uzaktan bunu izliyor.

Bu 3+2 veyahut 3-5-8 diyeceğimiz sistem son derece önemli bir değişim. Türkiye buna nasıl ayak uyduracak? Çünkü 3 yılın sonunda bir ara derece verilmesi söz konusu. Bu ara derece ne anlam taşıyacak, verilecek mi, verilmeyecek mi? 3 yıllık programdan mezun olan sanayi bir mühendis olarak kabul edecek mi, etmeyecek mi? Bunlar Avrupa'da dediğim gibi, tartışılıyor, fakat en azından Türkiye'de bu tartışmaların başlaması lazım.

Bologna'nın bir başka şeyi daha var: Demin slaydı aktarıırken söylememiştim, Bologna 2010'da bütün hükümleri, birtakım temel ilkeleri, 2010'da bu ilkelerin hepsi tüm ülkelerde geçerli hale gelmiş olmak durumunda, atılan imza bunu gerektiriyor.

Her imza atan ülke 2010'da Bologna Deklarasyonunun öngörülerini yerine getirmeyi taahhüt etmiş durumda. Bologna bir iyi niyet bildirisi değil, Bologna bir taahhüt belgesi ve Türkiye de bu taahhüt belgesini imzayı atmış durumda, fakat Türkiye'de Bologna'yla ilgili olarak hiçbir resmi veyahut eşgüdümlü, koordineli çalışma sürdürülüyor. 3+2, 3-5-8 sistemi konusunda Türkiye'de hiçbir çalışma mevcut değil, çünkü dediğim gibi, hiçbir eşgüdüm ve ortak çalışma yok. Avrupa kredi transfer sistemi, bunun kısa adı ECTS, buna geçilmek zorunluluğunda. Sokrates'le birlikte, yani öğrenci değişimiyle birlikte bu kredi sistemine geçmek zorundayız. Bizler kredi sistemiyle gelen üniversitelerde bunu aslında, bugün için artık hemen hemen tüm üniversitelerimiz kredi sistemine geçti, biliyoruz, derslerimizin belirli kredileri var. Avrupalılar, Amerikalılardan bu kredi sistemini aldılar, fakat Avrupalılaştırarak aldılar ve son derece komik diyebileceğim bir kredi sistemi benimsediler. Bir yıllık eğitim 60 kredi olmak durumunda, bir dönemlik eğitim 30 kredi olmak durumunda. Bu konservatuarda da böyle, veterinerlikte de böyle, mühendislikte de böyle, sosyolojide de böyle. 1 yıllık sosyoloji ya da tıp ya da heykeltıraşlık ya da ziraat mühendisliği eğitimi, 1 yıllık 60, 1 dönemlik 30 kredi olacak. Kimi bölümler var, dönemde 4 ders veriyor, kimi bölümler var dönemde 7 ders veriyor, kimi bölümler yılda farklı sayıda ders veriyor. Hiç önemli değil, hepsini 60 krediye çevireceksiniz ve bu ECTS kredisini ilan etmek zorundasınız. Öğrenciler Sokrates programına girme başladılar, bütün üniversitelerden bu isteniyor. Bu bilgi üniversitelere DPT kanalıyla geliyor. YÖK'ün bu konuda hiçbir katkısı, hiçbir eşgüdümü yok. Her üniversite kendi ECTS kredisini kendisi belirliyor. Sabancı Üniversitesi, Amerikan kredi sistemini attı, tümüyle ECTS kredi sistemine geçti. Diğer üniversiteler, gayet yüzeysel bir şekilde her dersin yanlarına, işte normal kredisini 3 derstir, ECTS kredisini de 7 derstir diye, kendi kafalarına göre yazmaya başladılar; böyle bir çalışma.

Diploma ekleri bu yıldan itibaren mecburi hale geldi. Her diplomanın yanında, bu sene mezun olacak öğrencilerimize, bütün Türkiye'deki tüm üniversiteler bir diploma eki, 4-5 sayfalık bir ek verecekler. Burada işte üniversiteyi, öğrencinin aldığı dersleri, notları, bir tür kısa transcrip diyebileceğiniz, ama farklı bilgileri de içeren bir transcrip diyebilirsiniz, bunu vermek durumundayız. Gene keza, bunu her üniversite, kendileri kendi anladıkları biçimiyle, Avrupalılardan öğrendikleri biçimiyle, gidilen toplantılardan vesaireden edinilen bilgilerle hazırlıyorlar.

Akreditasyon alışmaları Türkiye’de bir tek mühendislik disiplini için ve gayri resmi olarak MÜDEK tarafından yaratılıyor. Ben ODTÜ Mühendislik Dekanıyken, 1999 yılında Türkiye’de ilk kez olarak mühendislik dekanlarını bir araya getirdim ve o tarihte bir mühendislik dekanları konseyi kurduk. O konsey daha sonra bir mühendislik değerlendirme kurulu, akreditasyon amaçlı bir mühendislik değerlendirme kurulu oluşturdu. MÜDEK son iki yıldır, Türkiye’deki niversiteleri gayri resmi olarak akredite ediyor demeyeyim, nkn resmi bir yapısı olmadığı için henüz resmen bir akreditasyon söz konusu değil, fakat en azından değerlendiriyor ve birebir ABET sürecini uyguluyor. Fakat onun dışında, mühendislik dışında Türkiye’de ciddi bir akreditasyon çalışması mevcut değil.

Sonuç, Bologna Deklarasyonu büyük ölçüde dağınık, arkaik, rekabet gücü olmayan, atılma oranlarının son derece yüksek olduğu Avrupa yükseköğretim sistemine bir çekidüzen vermek ve adı telaffuz edilmese de, başarılı olduğu dünyaca kabul görmüş olan Anglosakson yükseköğretim modeline geçiş yapmak üzere düşünülen bir başlangıç olarak yorumlanabilir. Bu açıdan bakıldığında, Bologna sürecinin ana hatlarıyla olumlu olduğunu görmekteyiz. Ancak tek bir modelin bir anda tüm sorunlarını zmesini beklemenin hayalcilik olacağını da kabullenmek durumundayız. Türkiye’de bir yüksek ğretim reformu gündeme geldiği zaman nasıl her kafadan ayrı ses çıkıyorsa, Avrupa’nın da çok daha geniş bir ölçekte, çok daha farklı bir yelpazede bunun bir anda tek bir modelle üzülmesini beklemek tabii ki, çok mümkün değil. Bu nedenle, şu an için Avrupa’da hissedilen sancıların bir açıdan doğal karşılanması gerekiyor.

Konuya Türkiye penceresinden baktığımızda ise, karşımıza farklı bir tablo çıkıyor. Bir anlamda ODTÜ’nn kurulmasıyla başlayan Türk yükseköğretiminde Anglosakson modeline geçiş süreci, ülkemizde başarılı sonuçlar vermiş durumda ve bu bağlamda Türk niversite yapısına Avrupa rneklerinin çoğuna göre daha ileride. Ancak lke olarak Avrupa Birliğini hedeflediğimize göre, bu birliğin kurallarına da uymak ya da kuralların oluşumuna katkıda bulunmak zorundayız. Bologna sürecinde bu fırsatı kullanamadığımız için, deklarasyonunun öngörülerine uyum göstermemiz gerekliliği var. Ancak Avrupalılaşmamak, bir başka deyişle kurumsallaşmamak, bu konudaki ilerlememiz önünde ciddi bir engel oluşturuyor.

Mevcut Anglosakson modelimizi değiştirmeden, Avrupa Birliği normlarına uyumlu hale gelebilmemiz ciddi bir eşgüdümlü ve çalışma gerektiriyor. Ancak ne yazık ki, bugün için bunların ikisi de sağlanabilmiş durumda değil, yani eşgüdümlü da sağlayamadık, bu konuda çalışamıyoruz da. Beklentimiz, Bologna sürecine ölkemizin çok daha etkin bir şekilde katılması. Bunun gerçekteşebileceğinin en somut göstergesi ise, akreditasyon konusunda MÜDEK'in sergilediği tutum. Az önce Avrupa'da akreditasyona yönelik bir çalışma grubu oluşturulduğundan söz etmiştim ve gayri resmi bir kurum olmasına rağmen, Türkiye'yi bu çalışma grubunda MÜDEK temsil ediyor. MÜDEK, YÖK'ün web sayfasına kadar girdi. Dediğim gibi, hiçbir resmi yapısı henüz yok. Avrupa'nın çalışma grubunda var ve akreditasyon ilkelerini belirlemede çok ciddi söz sahibi. MÜDEK'in gönderdiği her görüş, her uygulama önerisi Avrupa akreditasyon sisteminin parçası olmaya başlamış durumda. Avrupa çalışma grubunun akreditasyon ilkelerinin tespitinde MÜDEK'in oynadığı rol, bu ilkelerin son şeklini almasına yapılan katkılar göz önüne alındığında, doğru eşgüdümlü ve ciddi bir çalışmayla yükseköğretim sistemimiz hiç de aşağısında kalmadığımız Avrupa yükseköğretim alanı içerisinde hak ettiği yere oturtulabilecektir diye düşünüyorum.

Teşekkürler. (Alkışlar)

OTURUM BAşKANI- Çok teşekkür ederim Sayın Üçtuğ.

Birleşmiş Milletlerin Hizmet ve Mal Ticareti Komisyonu Uzmanlar Toplantısından sonra bir rapor yayınlanıyor. Bu rapor da, yapı sektöründeki düzenlemelerin ve liberalizasyonunun gelişmekte olan ölkelerin gelişimine katkıları raporu. Uluslararası pazarda, ben Sayın Üçtuğ'un konuşmasıyla, yani dünyadaki, özellikle Avrupa'daki bu Bologna sürecinde ve ölkemizdeki mühendislik-mimarlık eğitimine birazcık somutta bakmak istiyorum, yani bu raporlara nasıl giriyor inşaat sektörü, artı mühendislik ve mimarlık genel anlamdaki hizmetlerinin yansıması? Uluslararası pazarda inşaat sektörü iş olanaklarının yüzde 70'inin büyüklüğüne göre ölçüldüğünde, gelişmekte olan ölkelerde olduğu görülüyor. Bu raporda diğer yüzde 30'u ise, gelişmiş ölkelerde olduğu görülüyor. Bu yüzde 30'un yüzde 15'i de, gelişmiş olan ölkelerdeki bu yüzde 15'i de, düzenleme ve bakım, onarım kapsamında olduğu görülüyor. Dünyadaki mühendislik, mimarlık ve müşavirlik çerçevesindeki GATS ve

Dünya Ticaret Örgütü kapsamındaki bir pazar payı arama, bulma, onu alma anlayışının da raporlanmış bir şekli olarak bizim karşımıza geliyor. Bu çerçevede gerçekten mühendislik-mimarlık eğitiminin önemsenmesi gerekiyor, yani sadece bizim ülkemizdeki gibi bugün sayıları 70'lere ulaşan mühendislik-mimarlık okullarının çoğunda, uzmanlık alanı itibariyle, kendi uzmanlık alanında öğretim üyesinin olmadığı okullardan diploma alarak okulu bitiren meslektaşlarımız var. İşte bu nedenle, bu toplantı, yani GATS sürecinde mühendislik ve mimarlık eğitiminin de dünya ölçüsünde gündeme getirilmiş olmasını önemsiyoruz. Bu nedenle ilgililere teşekkür ediyoruz, emeği arkadaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

Söz sırası Sayın Yrd. Doç. Dr. Özgür Müftüoğlu'nda, kendisi AB ve GATS kapsamında yeniden yapılandırılan sosyal güvenlik sistemi konusunda bilgi verecek.

Buyurun.

Yrd. Doç. Dr. ÖZGÜR MÜFTÜOĞLU (Marmara Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü)- Teşekkür ederim.

Sabah oturumunda Avrupa Birliği, GATS ve gelişen ekonomik sistem üzerine oldukça ayrıntılı bir şekilde değinildi. Ben burada biraz daha sabah oturumunun son konuşması sırasında, kapanış konuşması sırasında Türkel hocanın söylediği, bu toplantı için atfettiği bu gelişimin, GATS sürecinin, Avrupa Birliği sürecinin emeğe, insana nasıl etki ettiği yönüne biraz değinmek, konuyu biraz açmak istiyorum.

Sabahki konuşmalardan, kapitalist sistemdeki bir dönüşümü izledik, tablolarla izledik ve burada bu dönüşüm sırasında ekonomik ve siyasal sonuçları oldukça açık bir şekilde gördük. Bunlar insanlara nasıl yansıyor? Doğrudan bize, bireylere nasıl yansıyor, nasıl yansımaları bekleniyor, nasıl bir gelişim süreci, bu konuyu açmaya çalışacağım. Bunu yaparken de, insan için en önemli değer olan sosyal güvence üzerinden giderek bu yaklaşımı sürdürmeye çalışacağım.

Güvence dediğimiz zaman, belki biraz tarihsel olarak da bakmak lazım. Bildiğimiz üzere, kapitalist üretim sürecinin iki temel özelliği vardır. Bunlardan biri, üretim, değişim kâr için yapılır. İkincisi de, kapitalizm üretim tarzının ikinci önemli özelliği de, emeği metalaştırır, emek emek gücü haline gelir, emek gücünü satarak geçinen bir meta haline gelir emek gücü. Emeğin meta haline dönüşmesi, herhangi piyasadaki bir ürün gibi alınıp, satılabilmesi, aynı zamanda bu ürünün alınıp,

satılmadığı zaman, ortaya çıkacak risklerin insan için de ortaya çıkmasını getirir; yani bir karpuzu satamazsanız, depolarsanız, dolaba koyarsınız, belki dondurursunuz, bir süre sonra satarsınız veya heba olur gider. Ama insan emeği, metalaşmış olan insan emeği, emeğini satamadığı zaman, emek gücünü satamadığı zaman, bunun karşılığını alamadığı zaman, ücret alamadığı zaman, yaşamını sürdüremez. O halde sosyal güvence, insan için yaşamsal bir öneme sahiptir.

Kapitalist sistemin, sanayi devrimi, arkasından Fransız İhtilaliyle gelişen süreç içerisinde, liberal anlayış güvenceyi tamamen mülkiyetle bağdaştırmıştır. Mülkünüz varsa, güvenceniz varsa, mülkleriniz varsa, hastalandığınız zaman, başınıza bir iş geldiği zaman, bunları satarak, bir süre de olsa geçiminizi, yaşamınızı sürdürebilirsiniz. Ama mülke sahip olmayanlar, yani emek gücünü satıp, karşılığında ücret alarak geçinenler, emek güçlerini satamadıkları anda, mülkleri de olmadığı için, yaşamlarını sürdüremez duruma gelirler. İşte bu koşullar içerisinde 19. Yüzyıla girilmiştir ve 19. Yüzyıl boyunca süren işçi sınıfı mücadeleleri büyük ölçüde buradan kaynaklanan, emeğin buradan kaynaklanan, güvencesizlikten kaynaklanan sorunları üzerinde yoğunlaşmış ve bu nedenle işçi sınıfı mücadelesi kapitalist sisteme karşı bir alternatifi oluşturacak, bilimsel sosyalizmle de birlikte bütünleşerek, bir noktaya gelmiştir.

Bununla birlikte, genel süreç içerisinde işçi sınıfının bu mücadelesi, işte Paris Komünü, 1. Enternasyonal, Komünist Manifesto gibi, fiili reel uygulamalar sonrasında, liberal politikalar artık bir çekidüzen verilmeye başlanma ihtiyacı duymuş, kapitalist sistem bu tehdit karşısında, sabah Ahmet'in söylediği gibi, devletin, sermayenin şiddetini sınırlandırmayı ortaya çıkmıştır ve bu bağlamda 1880'li yılların başlarında, 1879 ve 1880'ler boyunca Almanya'da Bismark birtakım sosyal güvence tedbirlerini, sosyal sigorta diye nitelendirilen tedbirleri getirmek durumunda kalmıştır.

Bundan sonraki gelişen süreç içerisinde, hem bir taraftan sosyalizmin gelişmesi, özellikle 1917 Ekim Devrimi, Sovyetler Birliğinin büyük bir tehdit oluşturması ve işçi sınıfının güçlü hale gelmesiyle birlikte, bir de bunun üzerine 1929'da patlat veren, ortaya çıkan, belirginleşen, kapitalist sistemin krizi ardından yeni bir sermaye birikim süreci ihtiyacıyla bütünleştiği zaman, artık devletin ekonomiye müdahale etmediği, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" denilen

yapıdan dönülmüş ve devlet ekonomiye ve sosyal yaşama müdahale etmeye başlamıştır. İlk uygulamalar da, ilk örnekler de, hemen 1930'lu yılların başında Amerika'da Roosevelt'in uyguladığı new deal politikalarıdır.

Eğer hemen şöyle bir Türkiye'ye dönersek, hatırlanacağı gibi, 1923 İzmir İktisat Kongresinden 1930'lara kadar Türkiye, liberal yollarla kalkınmayı benimsemişti. Sanayi teşvik yasalarıyla, benzer yasalarla, Türkiye de özel sermayenin güçlenmesini teşvik edilmesini öngörmüştü, ancak Türkiye'de de dünyadaki gelişmeyle de bir noktada paralel olan, tabii kendi özgün koşulları da vardı, ama bildiğiniz gibi, 1930'lardan itibaren, o CHP'nin altıncı oku olan devletçilik ilkesi benimsendi ve Türkiye'de de devlet ekonomiye müdahale etmeye başladı.

Bu süreç ardından dünyada, özellikle Avrupa'da İkinci Dünya Savaşına giden bir süreç var ve İkinci Dünya Savaşının hemen ardından da, uygulamaya konulan, 1936'da kaleme Keynes'in, bir İngiliz iktisatçının kaleme aldığı, Keynezyen politikalar olarak bildiğimiz, talep yaratmaya yönelik ekonomi politikaları, savaşın hemen ardından 1944-45'le birlikte, 1950'li yıllarla birlikte uygulamaya konuldu.

Bu uygulamalarla beraber sosyal devlet anlayışı içerisinde, çalışanların bir sosyal güvenceye kavuşmaları, sağlık, yaşlılık, işsizlik, ölüm, sakatlık, malullük gibi, güvencelere, sosyal güvencelere kavuşmaları büyük ölçüde kapitalist ülkelerde özellikle sağlandı. Uluslararası Çalışma Örgütü vasıtasıyla, bu uygulamalar gelişmekte olan değil, azgelişmiş olan çevre ülkelere, çevre kapitalist ülkelere yaygınlaştırılmaya başlandı ve bildiğiniz gibi, 1970'lerin başına kadar süren, 1940'ların ortalarından 1970'lerin başına kadar süren, "kapitalist sistemin altın çağı" da denilen bir dönem, bir gelişme, refah dönemi yaşandı.

Ancak 1970'li yıllara gelindiği zaman, kapitalist sistem tekrar krize girdi ve bu kriz de büyük ölçüde, temel iki nedene bağlandı. Bunlardan biri, Fordist üretim sistemiydi, fabrika üretim sistemiydi. İkincisi de, sosyal devlet, Keynezyen teoriye dayalı olan sosyal devlet anlayışıydı. Bunlar maliyetleri artırıyordu, bu ülkelerin rekabetini önlüyordu, o halde bunların dönüştürülmesi gerekiyordu ve yeni liberal politikalar olarak bildiğimiz, Chicago Okulundan Hayek ve Friedman'ın öncülüğünü yaptığı bu akımın gereği olarak, bir taraftan üretim sistemi daha esnek bir yapıya dönüştürülmeye başlandı, fabrika sisteminden daha küçük ölçekli, küçük, ortak

ölçekli işletmelere doğru geçiş, fabrikadaki üretimin parçalarının, bölümlerinin dışarıya aktarılması, bu sınırlar ötesine geçtiği, küreselleşme olduğu, emeğin ucuz olduğu bölgelere doğru kaydırıldığı, bir taraftan böyle bir esneklik süreci geliştirildi, diğer taraftan da sermayenin üzerinde yük olduğu bilinen, olduğu iddia edilen sosyal devlet anlayışı, zira vergilerle finanse edilen bir anlayıştır, bir yapıdır. Bunun büyük ölçüde dönüştürülmesi ve sosyal devletin piyasalaştırılması, piyasa devleti haline getirilmesi, dönüştürülmesi düşüncesi ortaya atıldı ve 1970'lerin hemen ortalarında Amerika'da Reagan ve İngiltere'de Thatcher tarafından benimsenerek, hızlı bir biçimde uygulamaya konuldu.

Türkiye bu süreci, yani üretim biçimlerinin esnekleştirilmesi, esnek yapıya oturtulması ve devletin piyasa devletine doğru dönüştürülme sürecini Türkiye 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar paketiyle hatırlarsanız, Özal'ın sunuşunu yaptığı o ekonomik kararlarla geçiş yaptı. Ancak o dönemin Türkiye'sinde, işte üniversitelerde, fabrikalarda, toplumun diğer alanlarındaki toplumsal muhalefetle birlikte, bunun gerçekleştirilemeyeceği, yani sosyal devlet olgusunun aşındırılıp, üretim biçimlerinin esnekleştirilme uygulamalarının geçilemeyeceği anlaşıldı ve bunun hemen birkaç, altı yedi ay sonrasında gelen 12 Eylül askeri darbesiyle beraber, bunun yolu da açıldı ve böyle yeni liberal politikalar Türkiye'ye girmeye başladı. Fakat 1980'li yıllar burada bir geçiş dönemi idi. Üretim sürecine baktığınız zaman, burada özelleştirmelerin çok hızla gerçekleştiği, en azından telaffuz edilmeye başlandığı, kamu iktisadi teşebbüslerine yeni yatırımların yapılmadığını görüyoruz.

Diğer taraftan, özellikle fason üretimin Türkiye'de yaygınlaştığını, küçük, ortak ölçekli işletmelerin teşvik edildiğini ve genişlediğini, böylece büyük ölçüde kayıt dışı ekonominin bilerek ve isteyerek, belirli, bilinçli bir politika olarak hayata geçirildiğini görüyoruz. Bu dönem içerisinde yine baskıcı dönemin de sonucu olarak, ücretlerin çok ciddi bir şekilde bastırıldığı, ücretler genel seviyesinin son derece bastırıldığını, bunun yanı sıra sermayeye çok çeşitli adlarla teşvikler verildiğini, örneğin hatırlayacağımız ihracatı teşvikler, sonra hayali ihracata dönüşen ihracatı teşvikler ve daha sonra sayısız şekilde gelişen teşvikler verildiğini görüyoruz.

Diğer taraftan da, yine bu süreçle beraber, 1980'lerle beraber kamu hizmetlerindeki sosyal harcamaların, kamu hizmetlerine yönelik harcamaların giderek

azaldığını, bütçedeki sosyal harcamaların giderek azaldığını görüyoruz ve artık eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, altyapı hizmetleri, yatırımlar gibi yatırımların, hizmetlerin daha az parayla yapıldığını ve giderek döner sermaye vesaire gibi uygulamalarla piyasaya yavaş yavaş açıldığını görüyoruz. Bunların sonrasında, 1990'lara geldiğimiz zaman, 1990'ların ortalarına yaklaştığımız zaman, özellikle 1994 yılında ortaya çıkan ekonomik kriz ve onun arkasından alınan 5 Nisan ekonomik istikrar programıyla birlikte, Türkiye'nin giderek hızlı bir şekilde dış borca açık olduğu, borçlanma ihtiyacı olduğu ve IMF, Dünya Bankası vesaire, uluslararası finans kuruluşlarından ve ülkelerden borçlandığını, hızlı bir şekilde borçlandığı bir döneme geçtiğini görüyoruz. İşte bu dönem içerisinde, Türkiye'nin gerek Dünya Bankasıyla yapmış olduğu sözleşmeler, ikili anlaşmalar, gerek IMF'yle imzalanan stand-by anlaşmaları, gerekse GATT, GATS gibi çok taraflı anlaşmalarla, Türkiye'nin bu yeni liberal süreci veya yapısal uyum programı olarak adlandıracağımız bu süreci meşrulaştırmak üzere, bu süreci yasallaştırmak üzere taahhütler altına girdiğini görüyoruz. Bu dönemden itibaren Türkiye çok ciddi bir şekilde bu taahhütlerin altına girmiş oluyor. Bunun üzerine bir de Avrupa Birliği süreci, Avrupa Birliği üyelik süreci geliyor ve bu süreçle birlikte hızlı bir şekilde kamu hizmetlerinde hızlı bir dönüşüm, yasal olmasa bile, fiili anlamda bir dönüşüm yaşanmaya başlıyor, yani çocuğunuzu okula gönderdiğiniz zaman, devlet okuluna, birçok harcamayı yaptığınızı görüyorsunuz, tahta yok, sıra yok, tebeşir yok, bilmem ne diye birçok paraların istendiğini görüyorsunuz. Hastaneye gittiğiniz zaman, işte birtakım katkı payları veriliyor. Belediye hizmetleri için, çevre vergisi vesaire gibi birtakım vergiler ortaya çıkartılıyor ve siz netice itibariyle, artık bu hizmetleri, kamu hizmetlerinin, hizmeti alan kişiler tarafından finanse edildiği, fiyatlandırma yoluyla da finanse edildiği bir yapının ortaya çıktığını görüyoruz.

Buradaki temel mesele nedir? Dünya Bankası, IMF, GATS, daha sonra içinde yer aldığı Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği, esas itibariyle bu süreçte kapitalist sistemin işleyişini, bu dönemdeki birikim sürecinin yaşama geçirilişini kontrol eden, bunu sağlamaya çalışan kurumlar olarak değerlendirmek gerekiyor, çünkü getirdikleri her kural, koydukları her kural, bir şekilde özellikle tabii ki kapitalist sistemin genel yapısına da uygun olarak, en büyük sermayenin, yani uluslararası sermaye kuruluşlarının, giderek tekelleşme eğiliminde olan kuruluşların istekleri doğrultusunda

yaygınlaştığını ve aşağıya doğru ülkelerin ve ulusların içerisinde uygulama alanı bulmaya çalıştığını bu doğrultuda görüyoruz ve burada temel niyet, temel hedef şu: Krizler bildiğiniz gibi, sermayenin tıkanması, sermaye birikim sürecinin tıkanmasıyla ortaya çıkıyor, 1970'lerde çıktı. Buna karşı 1970'lerde, yeni liberalizmle, yeni bir birikim rejimine geçildi, dışa dönük ihracata dönük, rekabete dönük bir birikim rejimine geçildi, fakat kriz aşılamadı, aradan 30 sene geçti, hâlâ kriz aşılamadı. İşte bu tıkanıklığın aşılması için, gözler büyük ölçüde kamunun elinde olan, sosyal devlet döneminden gelen kamu hizmetlerine odaklandı, yani eğitim, bugün bir yılda dünyadaki eğitim için harcanan toplam para, dönen para, 1,5-2 trilyon dolara. Sağlık için keza öyle, sosyal güvenlik öyle. Bu yapıyla, bu süreç içerisinde bütün bunların özüne baktığınız zaman, yani IMF'nin önerdiği politikalara, Dünya Bankasının önerdiği politikalara, Avrupa Birliğinin uyum süreci için önerdiği politikaya ve GATS anlaşmalarına baktığınız zaman, bütünüyle bu alanın gerçekten piyasaya açılmasını öngördüğünü görüyorsunuz ve orada, sabah oturumlarında da birçok kez söylendi, onun için tekrara düşmemeye çalışıyorum. Birçok alanda önce yerli özel sermayeye açılması, ama arkasından da gene kapitalizmin doğal gelişimi olarak, uluslararası sermayeyle birlikte alınarak, önce ortaklıkla, sonra da tamamıyla yutulması gibi bir yapının gerçekleştiği, hayata geçtiği uygulamalar olarak görüyoruz. Sosyal güvenlik alanında, işte bu kamu hizmetlerinin içerisinde biri.

Esas olarak bizde sosyal güvenlik uygulaması, sosyal güvenlik sisteminin üzerindeki baskılar uzunca bir süredir var. Özellikle 1991 yılından itibaren, SSK'nın kendisine döndürememeye başlaması -ki, bunun birçok nedeni vardır ve bunun nedeni, gene sermayeye kaynak aktarılması şeklinde kullanılmasıdır- ve bütçeden bunun finanse edilmek durumunda kalınması, sermaye kesimi için buraya şimşeklerin çakmasına, buraya ışıkların odaklanmasına neden olmuş ve sosyal güvenlik sisteminin bir an önce tasfiye edilmesi gündeme getirilmiş, söylenmeye başlanmıştır. Hatırlarsanız, 17 Ağustos 1999 depreminin hemen ertesi hafta, bütün Türkiye depremle çalkalanırken, Meclisten bireysel emeklilikle ilişkin yasa apar topar bir şekilde çıkartılmış ve artık bireysel emeklilik kurumlarının da, özel firmaların, özel işletmelerin de Türkiye'de emeklilik hizmeti, bireysel emekliliğe ilişkin çalışmalar yapmasının önü açılmıştır. Daha sonraki süreçlere baktığımızda, 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin ardından, işte Kemal Derviş'in Türkiye'ye gelip, 15 günde 15

yasa diyerek başlattığı süreçle birlikte birçok yasalarla da süren dönüşüm süreci içerisinde, bir taraftan üretim sistemini tamamıyla esnekleştiren İş Yasası, 4857 sayılı Yasa hayata geçirilmiş, öbür taraftan devletin kamu hizmetlerine dönüşümünü, hızla dönüşümünü öngören yasal düzenlemeler hızlı bir şekilde hayata geçirilmeye başlanmış, hazırlıkları yapılmaya başlanmıştır. Bunların içinde biri, Kamu Yönetimi Temel Kanunudur, kamu personel reformudur, Yerel Yönetimler Yasasıdır. Bu türden birçok yasayla bu yapının önü GATS'ın istediği, IMF'nin istediği, Dünya Bankasının istediği, Avrupa Birliğinin istediği doğrultuda yeniden düzenlenmeye başlanmıştır.

Bugün gelinen noktada Hükümet, IMF'ye verdiği sözler gereği -bu açık, tüm gazetelerde yazıyor, Başbakan kendisi de söylüyor, bakanlar da söylüyor- IMF'nin verdiği takvim içerisinde, sosyal güvenlik sistemini bir an önce dönüştürmek, tasfiye edeceği bir sürece hızlı bir şekilde geçilmiştir, çünkü IMF'yle Şubat ayında yapılan görüşmelerde, acil bir şekilde sosyal güvenlik sisteminin tasfiye edilmesi istenmiştir. Bu noktada da Hükümet bir sosyal güvenlik sistemiyle ilişkin bir yasal hazırlık sürecini, bir taslağı hazırlamış ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmuştur. Bu taslak ya da taslaklara göre temel mantık şudur: Artık sosyal güvenlik hizmeti, bildiğiniz gibi şimdiye kadar finansman, sigortanın toplanması, primlerin toplanması ve emeklilik, sağlık hizmetlerin verilmesi tek çatı altında yapılıyordu. Emekli Sandığı, Bağ-Kur, SSK tek çatı altında hem finansmanını düzenliyordu, hem de hizmeti sunuyordu. Öncelikle bunlar birbirinden ayrılacak, böylece finansman bir tarafta toplanacak. Bu arada, şunu hemen söyleyeyim: Üç ayrı sosyal güvenlik kurumu, Bağ-Kur, SSK ve Emekli Sandığı tek çatı önce toplanıyor, daha sonra bunların finansmanı ve hizmetleri birbirinden ayrılıyor, böylece ortaya üç tane yasa çıkıyor. Biri, Sosyal Güvenlik Yasası, bu finansmanı düzenliyor. Bir diğeri, genel sağlık sigortası denilen sağlık kısmı, bir de emekliliği düzenleyen Emeklilik Yasası olarak üç ayrı düzenleme getiriyor.

Sonuç itibariyle de, bunların hepsini burada bunların hepsine burada ayrıntılı olarak girmemiz çok mümkün değil. "Ne getiriyor?" diye baktığımız zaman, sonuç olarak, bu yapının, bu yasal düzenlemelerin, bu sosyal güvenlik alanını sermayeye kâr alanı olarak açtığını, daha yaygın bir şekilde açılmasını -gerçi açılmış bir durumda- gösteriyor. Artık bundan sonra, şimdiden uygulamalarına da aslında başlandığı gibi, sosyal güvenlik kuruluşu, Emekli Sandığı, SSK, özel sağlık

işletmesinden, kuruluşundan, özel hastaneden hizmet satın alıyor. Diğer taraftan, bireysel emeklilikte bireyler gidip, SSK'yla, Emekli Sandığını yetersiz bulduğu için ya da olmadığı için özel emeklilik sigortalarına gidiyorlar. Zaten böyle bir pazar var, bu pazara girmiş durumdalar. Fakat hemen şu örneği vermek istiyorum: Zannediyorum, iki gün önceydi, televizyonda haberlerde belki rastlamışsınızdır, özel sağlık kuruluşları sahipleri bir araya toplanmışlar, bir dernekler federasyonu gibi bir şey kurmuşlar. Talepleri şuydu, çok açık bir şekilde söylüyorlar, "Türkiye'deki bir yılda sağlık için harcanan para -sosyal güvenlik sistemleri üzerinden yürüyen para, cepten çıkan para değil- 6 milyar dolar ve bu 6 milyar doların biz ancak yüzde 10'unu alabiliyoruz" diyorlar ve Hükümetten talepleri, "bizim bunun çok daha fazlasını almamız, belki de bütünü almamız" ve bunu açık olarak televizyondaki şeyde de beyan ederek, talep ediyorlar. Burada tamamıyla artık sağlık hizmetinin, sosyal güvenlik hizmetinin, emekliliğin tamamıyla parayla, yani fiyatla karşılaştırılması gibi bir durum ortaya, karşılanması ortaya çıkıyor. Onun da sonucu şudur: Ticarileşiyor, zaten yasada da var, hastaneler ticaret işletmesi dönüşüyorlar, işletme haline dönüşüyorlar, emeklilik sistemi yine böyle ve bu da şunu getiriyor: Müşteri kavramını ortaya çıkartıyor, yani artık bundan sonra ne kadar paranız varsa, o kadar sosyal güvence alabiliyorsunuz, ne kadar para veriyorsanız, emekli olduktan ne kadar alacaksınız, ikramiyeniz ne kadar olacak, onu öyle belirliyorsunuz. Öbür taraftan da, ne kadar paranız varsa, o kadar sağlık hizmeti alıyorsunuz, paranız yoksa sağlık hizmeti alamıyorsunuz.

Bir de, burada üretim biçimlerindeki esnekleşmeyle birlikte değerlendirmek gerekiyor ki, bence bu mühendislik alanı için de, mesleği için de son derece önemlidir, çünkü mühendislik mesleği de, bu süreçte son derece temel olarak etkilenen alanlardan, mesleklerden biridir. Çünkü üretim sisteminin esnekleşmesiyle beraber, Fordist sistemdeki mühendisle esnek üretim biçimindeki mühendis birbiriyle çok farklılaşmış durumdadır. Artık mühendis, bilgi, teknoloji üretmek, teknolojiyi daha fazla kullanmak yerine, biraz önce söylendiği gibi, daha çok pazarlama yapan, birtakım finansman, pazarlama işleriyle uğraşan bir meslek haline maalesef dönüşmüştür. Bu süreç içerisinde de, mühendis emeği çok daha fazla artı değere açılmış, çok daha fazla sömürüye açılmıştır. Biraz önce burada verilen rakamlarda da görüldüğü gibi, bugün Türkiye'de ihtiyaçtan çok daha fazla mühendis

yetiştirilmektedir. Bu da, mühendis yedek ordusunu yaratmaktadır, mühendisleri birbiriyle rekabet ettirerek, mühendislerin çalışma koşullarının çok daha geriye götürülmesine neden olur. Öbür taraftan, gene GATS süreciyle birleştirerek bakarsak olaya, GATS süreci içerisinde büyük ölçüde uluslararası sermaye, gitmiş olduğu ülkelerde yabancı sermaye, gitmiş olduğu ülkelerde gelişmiş ülkelerin teknik elemanlarını öncelikle kullanacak ve yerel uluslardaki, azgelişmiş ülkelerdeki teknik elemanları ise, sadece teknisyen şeklinde istihdam edecektir. O bakımdan, artık mühendisler bir teknisyen haline dönüşecekler. Teknoloji üretme, bilgi üretme, esas mühendisin gerçek anlamda yapması gerekli işler, gelişmiş ülkelerin mühendisleri tarafından büyük ölçüde gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

Burada bir diğer noktayı daha çok kısaca belirtmek istiyorum: Bu süreç de meslek odaları da çok ciddi bir tehlikeyle karşı karşıyadır, çünkü bu yapı özellikle yönetim adı altında, sivil toplum kuruluşlarını bu sürecin içerisine dahil etmektedir. Burada da odalar, meslek odaları sivil toplum kuruluşu olarak addedilmekte ve bu sürecin içerisine dahil olmaktadır ve böylelikle artık odalar bir mesleğin haklarını, çıkarlarını savunan değil, o süreç içerisinde belki bir kesimin nemalanmaya çalıştığı, bu bağlamda da daha ticari hale gelen, piyasaya açılan kurumlar haline gelecekler, demokratik kitle örgütü olma özelliklerini kaybedecekler ve gerçekten o mesleğin sahibi olan odanın üyelerinin hak ve çıkarlarını korumaktan çok çok uzaklaşacaklardır.

Türkiye’de geçen sene Ekim ayında bir araştırma yapıldı. Bu araştırmayı Avrupa Birliği’nin resmi araştırma kurumu Euro Barometre yaptı. Türkiye’de yüzde 73 Avrupa Birliği’ne “evet” diyor. Neden “evet” dediğine baktığımız zaman da, “iş bulacağım, daha sosyal güvence alacağım, daha iyi sağlık hizmeti alacağım” diye Avrupa Birliği’ne girmeyi istiyor. Oysa bizim elimizdeki, Avrupa Birliği’nin Türkiye katılım ortaklığı belgesi olarak verdiği belgelere baktığımız zaman, bunun kısa vadeli ekonomik kriterlerinin 1 inci maddesi, Avrupa Birliği’ne girmesi için öngördüğü 1 inci madde, IMF ve Dünya Bankasıyla mutabakata varılan mevcut enflasyonla mücadele ve yapısal reform programının uygulanmasını sağlanması, mali sektör reformunun uygulanması, kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, tarım reformuna devam edilmesi, piyasayı düzenleyici otoritelerin bağımsızlığının korunması. Orta vadeli hedefler, orta vadeli kriterler, özelleştirme sürecinin tamamlanması, mali sektör reformunun

tamamlanması, tarım sektör reformuna devam edilmesi ve konumuz açısından en önemlisi, emeklilik ve sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması. Biz burada daha iyi sosyal güvenlik, daha iyi gelecek, çocuklarımız için daha iyi gelecek, kendimiz için daha iyi gelecek için Avrupa Birliği derken, Avrupa Birliğinin aslında bizim için önerdiği, getirdiği şeyler tamamıyla bunları ortadan kaldıran, belki de bizim burada hani şikâyet ettiğimiz, o nedenden dolayı girmeyi istediğimiz konular, ama maalesef bunların hepsi saklanıyor. Hiçbir saklanmıyor tabii, açık, ama hiçbir şekilde dile getirilmiyor. Tek sorumlu Dünya Bankası, IMF'ymiş gibi gösteriliyor, Avrupa Birliği burada son derece burada, süttten çıkmış ak kaşık gibi görülüyor ki, Avrupa Birliği ülkelerine de baktığımız zaman, Almanya'da Harslört yasalarıyla birlikte, sosyal güvenlik sisteminin çok geriye gittiğini, işsizlik sigortasının ve diğer sigorta şeylerinin çok daha geriye gittiğini görüyoruz, Fransa'da aynı şeyler geçerli, İngiltere çok daha kötü ve zannediyorum, referandumlardaki "hayır"ın arkasındaki en önemli neden zaten bu.

O bakımdan, hani böyle bir Avrupa Birliğinden, başka bir yapıdan herhangi bir şey beklemek yerine, zannediyorum bizim meslek örgütlerimizle, sendikalarımızla bu mücadeleyi gerçek anlamda sürdürmek, buna karşı koymamız gerekiyor.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ediyorum Sayın Müftüoğlu.

Hızlı davranmış olmakla birlikte, düşündüklerinizi söylemeye çalıştınız diye düşünüyorum. Özellikle sağlık, eğitim, sosyal güvenliğe yönelik olarak, Sayın Müftüoğlu'nun söylediklerine bir iki rakam da ben ilave etmek istiyorum: Mühendislik-mimarlık proje hizmetleri kapsamında dünya önemli bir pazar alanı. Özellikle bir oran vermeye çalışmıştım, yapılması gereken bu hizmetlerin, bu işlerin büyük bir kısmı yüzde 70'i geliştirmekte olan veyahut azgeliştirmekte olan ülkelerde olduğunu ifade etmiştim. Bu pazardan küresel 225 firmanın, işte çeşitli ülkelere dağılmış, firmaları önemli ölçüde pay alıyor. Bu pay alan firmaların buldukları ülkelerin, yüzde 43 oranında ABD, yüzde 15 oranında Hollanda, yüzde 8 oranında Kanada, yüzde 7 oranında İngiltere ve yüzde 6 oranında Japonya, toplam yüzde 77, yani bu 5 ülke dünyada mühendislik-mimarlık proje hizmetlerindeki payın yüzde 77'sini alıyor.

Geriye kalan yüzde 23'ünü de diğer ülkeler alıyor. Bu çerçevede Sayın Müftüoğlu'nun söyledikleri gerçekten son derece önemli diye düşünüyorum.

Son bildiri sahibi, AB istihdam politikası ve sektörel bir bakış kapsamında Sayın Barış Karaağaç.

Buyurun.

BARIŞ KARAAĞAÇ (York Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü)-
Teşekkürler.

Avrupa ve entegrasyon bağlamında çok ilginç bir süreçten geçiyoruz, dönemden geçiyoruz ve buna tanık oluyoruz. Son Fransa'daki veya Hollanda'daki referandumlar, bize Avrupa Birliği'nin entegrasyon süreci konusunda çok önemli şeyler söylüyorlar. Fransızların bu anayasa taslağını reddetmesinin en önemli nedenlerinden biri, bu anayasa taslağını çok Anglosakson olarak gördükleriydi, yani bu anayasa taslağı çok liberaldi. Bu iki referandum, "hayır" oyunun çıktığı iki referandum, aslında Avrupa Birliğinde neoliberalizmin çok büyük bir yenilgisi olarak görülebilir.

Sayın Üçtuğ'un belirttiği gibi, Avrupa Birliğini, Avrupalılaşmayı gerçekten kurumsallaşmak olarak görebiliriz, ama bizim burada sormamız gereken soru, bu kurumsallaşmanın arkasındaki dinamikler nelerdir? Bunu koşullarından, şekillendiren, toplumsal mantık ve dinamikler nelerdir? Bunlara bakarsak, bu efsanevi, mitsel Avrupa kavramını farklı bir şekilde sorgulamaya başlayacağız.

Ben sektörel bir analizden ziyade, bu bildiriye özellikle 1997'den beri Avrupa Birliği istihdam politikası konusunda hangi gelişmeler oluyor, bu gelişmelerin arkasındaki dinamikler neler ve ortaya çıkan bu Avrupa Birliği istihdam politikasının Türkiye üzerindeki potansiyel etkileri nelerdir, onlara bakmaya çalışacağım, onu tartışmaya çalışacağım.

1990'ların sonunda, geçmiş yıllara göre istihdamdaki artış, Avrupa'da 1990'ların başından itibaren devam eden ekonomik krizin atlatıldığı ve bir büyüme sürecinin başlangıcı olarak yorumlandı. Bununla beraber, 2000'lerin başında Avrupa genelinde tekrar bir durgunluk süreci baş gösterdi ve yaklaşık 4 yıldır Avrupa ekonomik bir durgunluk sürecinden geçmektedir. Bu sürecin belirleyici özellikleri iki

tane. Birincisi, istihdam ve büyüme artışındaki yavaşlama. İkincisi de, yüksek işsizlik oranı. Mayıs 2005 itibariyle, Avrupa Birliği genelinde işsizlik oranı yüzde 9,1. Ortaya çıkan bu ekonomik durgunluğa karşı, hem AB düzeyinde, hem de ulusal düzeyde geliştirilen politikalar, Avrupa bağlamında neoliberalizmin ve work fair'in -refah için çalış olarak çevirebiliriz- yükselişine işaret etmektedir. Tabii, burada sorulması gereken bir soru da, herkesin konuştuğu, tartıştığı bu neoliberalizm nedir? Neoliberalizm şudur: Devletin özel olarak düşük enflasyon ve fiyat istikrarı üzerine durduğu, emek piyasası da dahil, piyasaların serbestleştirilmesi ve düzensizleştirilmesini öngören ekonomik politikalar. Peki, work fair nedir? Work fair, istihdam merkezli bir sosyal politikadır. Bunun birkaç tane ana bileşeni vardır. Birincisi, bireysel vasıf gelişimi. İkincisi, emek piyasalarının düzensizleştirilmesi. Üçüncüsü de, gelir ve sigorta ödemeleri için seçiciliğin ve minstestingin geliştirilmesi ve işsizlik ve emek piyasasından dışlanmışların bu ödemelerin faydalanmalarını azaltma yoluyla, gelir için bağımlılığı artırmaktır.

Neoliberalizmin Avrupa'da son yıllarda önemli bir dinamik olarak ortaya çıkması ve Avrupa'nın refah devletlerinin yeniden yapılandırılması süreci uzun süredir devam etmekte olan, emeğin Avrupa'sı tartışmasını da yeniden alevlendirmiştir ve bu tartışma Türkiye bağlamında kendini özellikle solda konumlandırmış olan insanlar için çok büyük önem taşımaktadır.

Bu sunuşta, ben tek tek ulusal politikalarından ziyade, AB kurumlarının, özellikle Avrupa Komisyonunun ve Avrupa Konseyinin 1990'lardaki genel kriz ortamında, istihdam alanındaki krize çözüm olarak sundukları politikalar ve Avrupa refah devletlerinin yeniden yapılandırılması üzerinde duracağım. Burada önemli bir nokta var ve bu da, AB'de ulus-devletler üstü ya da hükümetler üstü gözüken bu kurumların, üye ulus-devletlerdeki egemen toplumsal ilişkilerden bağımsız olmadıklarıdır. Bu kurumlar, toplumsal ilişkilerin çelişkilerinin yansıdığı ve yoğunlaştığı politik mücadele alanları olarak düşünülmelidir. Aynı zamanda bu kurumlar, devletler ve devletlerin egemen sınıfları arasındaki uluslararası hiyerarşinin yansıdığı ve koşullandırdığı alanlardır.

Avrupa'da son yıllarda oluşturulmaya başlanan Avrupa istihdam politikası şüphesiz tarihsel bir bağlama oturtulmalıdır. Bu süreç ve Avrupa refah devletlerinin

yeniden yapılandırılması 1960'ların sonundan itibaren devam etmekte olan uzun dönemli düşüş süreci ve bu dönemde ortaya çıkan sermayenin uluslararasılaşmasının özgül biçimi bağlamında çözümlenmelidir ve bu çözümlene, emeğin Avrupa'sı tartışmalarına ışık tutacaktır.

Avrupa istihdam politikasında iki önemli süreç vardır. Bunun birincisi, 1997 yılında uygulamaya konulan Avrupa istihdam stratejisi. İkincisi de, 2000 yılında uygulamaya konulan Lizbon sürecidir. Avrupa istihdam strateji üzerine biraz konuşmak istiyorum: Amsterdam Anlaşması sonrasında Lüksemburg'da toplanan Avrupa Konseyi, özellikle istihdam sorunu üzerine yapılan ilk konsey toplantısıdır. Lüksemburg İş Zirvesinde, üye ülkelerde uygulanmak üzere oluşturulan istihdam alanındaki ilk ana hatlar, öncelikler belirlenmiştir. Bu gelişme, istihdam politikasında üye ülkeler arasında bir yakınsama başlattığından dolayı önem taşımaktadır. Burada gerçekten de bir kurumsallaşma sürecine tanık oluyoruz, görüyoruz. Avrupa istihdam stratejinin ana hatları nelerdir? Birincisi, müteşebbisliktir; Avrupa'da yeni bir girişimci ruh yaratmak ve idari formaliteleri azaltmak. İkincisi, istihdam edilebilirlik kavramıdır. Avrupa'daki nitelik boşluğunu doldurmak, uzun vadeli işsizleri ve diğer dezavantajlı grupları dışta bırakılma tehlikesine düşmekten kurtarmaktır. İstihdam edilebilirlik kavramı özellikle üçüncü yol hükümetler için önemli bir kavramdır. Bunu aslında belli bir ölçüde Bill Clinton Hükümeti zamanında, İngiltere'de Tony Blair Hükümeti sırasında ve Almanya'da da Gerhard Schröder Hükümeti sırasında çok açık bir şekilde gördük ve görmeye devam ediyoruz. Üçüncüsü, uyumluluk. İşçilerin emek piyasasındaki değişikliklere ayak uydurma yeteneğini artırmak. Dördüncüsü de, eşit olanaklar adı altında geçiyor ve daha fazla kadının emek piyasasına girişini kolaylaştırmak. Özellikle birçok Avrupa devletinde kadınların önemli bir kısmı, emek piyasasının dışında. Avrupa istihdam strateji 2000 yılında Lizbon'da toplanan Avrupa Konseyiyle başlanan Lizbon sürecinin daha sonra bir parçası haline getirilmiştir. Lizbon sürecinde 10 yıllık hedef belirlendi. Bu hedef de şudur: Daha çok ve daha iyi istihdam ve daha çok toplumsal uyum ile sürekli büyüme gerçekleştirebilen, dünyanın rekabet gücü en yüksek ve dinamik bilgi ekonomisi haline gelmek. Tüm bu süreçte en önemli kavramlardan biri, bu rekabet edebilirlik. Biraz önce söylediğim gibi, burada üç vurgu var. Rekabet gücü ve bilgi ekonomisine olan vurgu. İkincisi, tam istihdam. Üçüncüsü, 2000 yılı sonuna kadar genel istihdam oranının yüzde 70'e,

kadın istihdam oranının ise yüzde 60'ın üzerine çıkarılması. Tüm bunlar Avrupa Birliğinin önüne hedef olarak konulmuştur.

Stockholm'de toplanan Avrupa Konseyi Mart 2001'de, Lizbon'dakilere iki yakın, bir de uzun vadeli hedef eklemiştir. Birincisi, genel istihdam oranı 2005 sonuna yüzde 67'ye, kadın istihdam oranı yüzde 57'ye, en son olarak da 2010 sonuna kadar yaşlı istihdam oranının yüzde 50'ye çıkarmak. Fakat son gelişmelere baktığımızda, Avrupa Birliğinin bu özellikle iki yakın hedefte tamamıyla büyük bir başarısızlığa uğradığını görüyoruz. Üye devletlerin uygulamaya koyacakları istihdam politikası önceliklerini belirlemek ve koordine etmek amacıyla tasarlanan Avrupa istihdam stratejisi, 2002 yılında yürürlüğe girdikten sonra 5 yıl sonra tekrar gözden geçirilmiş ve Avrupa Komisyonu 2003 yılında AİS yeni versiyonunu benimsemiştir ve bu yeni AİS'ye göre üç hedef belirlenmiştir. Birincisi, tam istihdam. İkincisi, iş kalitesi ve verimliliğin desteklenmesi. Üçüncüsü ise, toplumsal ve bölgesel farklılıkların azaltılması yoluyla, güçlenmiş toplumsal uyumun ve kapsayıcılığın desteklenmesi. Tam istihdam konusunda da Avrupa Birliği uzun bir süredir ciddi bir yenilgiyle karşı karşıyadır. Eurostat'ın en son istatistik bilgilerine göre, Avrupa'da son üç yıldır, özellikle yapısal işsizlik oranında artış vardır. Yeni AİS'de ana hedeflerin yanı sıra, bazı özel hedefler de belirlenmiştir. Bunlardan önemli olanları şunlar: İşsiz ve aktif olmayanlar için önleyici ve aktif tedbirler. İkincisi, beyan edilmemiş işle mücadele. Üçüncüsü, emek arzını artırmak ve aktif yaşlanmayı desteklemek. Burada aktif yaşlanmayı desteklemek. Bunu çok açıklamaya gerek yok; insanları mümkün olduğu kadar fazla çalıştırmak ve geç emekli etmektir. Dördüncüsü, hayat boyu mesleki eğitim ve insan sermayesine yatırım. Beşincisi de, bölgesel istihdam farklılıklarını saptama ve dile getirme. Tabii ki, bu çok muğlak bir madde.

Avrupa Komisyonun 2004 yılı Nisan ayında hazırladığı "Avrupa İstihdam Stratejinin Uygulamasını Güçlendirme" adlı raporda, 2004 yılı Mart ayı itibariyle, yüzde 64,3 olan genel istihdam oranıyla, Lizbon sürecinin orta vadeli istihdam hedefinin kaçırıldığı, gerekli önlemler alınmadığı takdirde, 2010 hedefinin de kaçırılma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, verimlilik artışı oranlarının düşmeye devam ettiğine dikkat çekerken, Avrupa'nın 2010 hedeflerini gerçekleştirebilmek ve rekabet gücünü artırabilmek için, istihdam ve verimlilik oranı artışını hızlandırılması gerektiği saptamasında bulunmaktadır. Burada vurgulanması

gereken nokta nedir? Komisyon emek piyasası reformlarına dar bir yaklaşımın yetmeyeceği, sağduyulu makroekonomik politikaların piyasalarda güven ve istikrarı sağlamlaştıracağını öne sürmektedir. Avrupa'da sağduyu nedir? Buna bakalım, sağduyulu makroekonomik politikalar şüphesiz, 1997 tarihli büyüme ve istikrar paktının tekrar altını çizdiği fiyat istikrarı hedefi daraltıcı parasal politikalar anlamına gelmektedir. Büyüme ve istikrar paktı, üye devletlerin uygulamasını beklediği iki önemli madde içermektedir. Birincisi, yıllık bütçe açığının milli gelirin yüzde 3'ünü geçmemesi. İkincisi de, kamu borcunun yüzde 60'ı geçmemesi. Peki, bu büyüme ve istikrar paktının önemi nedir? Büyüme ve istikrar paktı, ekonomik ve parasal birliğin temelini oluşturan ve Maastricht Anlaşmasında açıkça belirttiği gibi, fiyat istikrarını Avrupa Birliğinin temel parasal politikası haline getirmiştir. Bu anlaşmanın istihdam konusundaki en önemli sonucu, Keynesçi dönemin yapıtaşlarından olan yayılcı mali politikaları, Avrupa bağlamında önemli bir ölçüde imkânsız kılmış olmasıdır. Düşük enflasyon ve fiyat istikrarı takıntısı, bana göre bu önemli bir ölçüde teolojiktir, neoklasik iktisat bağlamında teolojiktir. İşsizliğin yüksek seviyelerde gezmesinin önünde gelen nedenlerinden biri olmuştur ve aynı zamanda sınıfsaldır, hem teolojik, hem de sınıfsaldır.

Fransa ve Hollanda'da reddedilen Avrupa Anayasası da, fiyat istikrarını sürdürülebilir gelişmenin temel bir ögesi olarak Birliğin gene hedefleri arasına eklemiştir.

Lizbon sürecinin tarihsel gelişimine baktığımız zaman, Lizbon süreci hedeflerine ulaşamamıştır, fakat Lizbon süreci yeniden uygulamaya konulmuştur. Bu süreçte istihdam ve verimlilik oranlarına artırılmasına, emek piyasalarının esnekliğine özellikle vurgu yapılmaktadır. Daha esnek, teknolojik olarak yenilikçi, dinamik ve yatırıma uygun bir Avrupa ekonomisi bu sürecin hedefidir. Böyle bir ekonomi, bunun savunucularına göre, verimlilik oranlarında daha hızlı bir artış kaydedecek, rekabet gücünü artıracak ve daha hızlı bir şekilde istihdam yaratacaktır.

Biz bu süreci nasıl çözümllemeliyiz, bunu nasıl anlayabiliriz? Burada teorik bir çerçeve önermeye çalışacağım. Öncelikle Avrupa Birliğinin istihdam politikasının belkemiğini oluşturan, Avrupa istihdam strateji ve Lizbon süreci tarihsel bir bağlama oturtulmalıdır. Avrupa istihdam politikasının oluşturulması ve Avrupa refah

devletlerinin yeniden yapılandırılmasını anlamada iki süreç büyük önem taşımaktadır. Birincisi, uzun ekonomik düşüş. İkincisi de, bu uzun düşüş sırasında ortaya çıkan ve finansın yükselmesinin nitelediği sermayenin uluslararasılaşmasının özgül biçimi ya da her tarafta gördüğümüz küreselleşme.

Peki, bu uzun ekonomik düşüş nedir? Sayın Müftüoğlu bundan uzunca bahsetti, bu konuda çok konuşmak istemiyorum. 1960'ların sonlarından itibaren devam eden bir süreçtir. Bu sürecin temel bileşenleri şunlardır: Emek üretkenliği artışıdaki düşüş, düşük birikim ve büyüme oranları, ekonomik durgunluğun derinleşmesi, artan işsizlik, enflasyon ve çok önemli olarak kâr oranlarındaki düşüş. Küreselleşme kavramına baktığımız zaman ve bu kavramın ne anlama geldiğini düşündüğümüz zaman, aslında küreselleşme veya sermayenin uluslararasılaşması yeni bir olgu değildir. Fakat son 30 yılda, özellikle 1980'lerin başından beri büründüğü biçim, niteliksel anlamda yeni bir dönemi işaret etmektedir. Bu dönemin ayırt edici özelliği şudur: Para sermayenin uluslararası hareketliliği, uzamsal olarak muhtelif etkinlikleri ortak bir ölçüm birimine dönüştürerek, nitel bir değişime yol açmıştır. Böylelikle tüm ekonomik hesaplar, uluslararası hesaba tabi hale gelmiştir. Özellikle 1970'lerden itibaren finansal sermayenin egemen bir pozisyona geldiğini ve diğer bütün sermaye biçimlerini önemli bir ölçüde disipline etmeye başladığını görüyoruz.

Bu süreçte ulus-devlete bakmamız gerekiyor. Bu süreçte ulus-devlet aşıyor mu? Bu soru siyasi spektrumun hem sağında, hem solunda olan insanlar tarafından uzun bir süredir soruluyor. Bence, bu sorunun cevabı büyük bir "hayır", ulus-devlet aşınmıyor. Özellikle bu küreselleşme sürecinde, son 35 yılda sermayenin kendini yeniden üretmesi için ihtiyaç duyduğu kamusal işlevler, ulus-devletler tarafından içselleştirilmiştir. Bu bağlamda AB, bir yandan ulus-devletin tarihsel işlevlerinden bazılarını, mesela para politikası, ulusüstü kurumlara devrederken, diğer yandan da sermayenin uluslararasılaşma sürecinin yeni evresinde devletin düzenleyici gücünü artırmaktadır. Ulus-devlet tarihinin hiçbir döneminde bugünkü olduğu kadar güçlü olmamıştır. Bu süreç aynı zamanda sermaye birikiminin uluslararası niteliğiyle devlet düzenlemesi arasındaki çelişkinin mevcut sürece içkinliğine işaret etmektedir. Küreselleşmeyi niteleyen sermayenin uluslararasılaşması sürecinin, AB'nin refah devletleri üzerindeki en önemli etkisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme damgasını vuran sınıf uzlaşmasının artık işlemez duruma gelmesidir. Aynı dönemde ortaya

çıkmiş olan ve farklı ulusal bağlamlarda farklı biçimler almış olan, korperatizm veya yeni korperatizm de çözmeye yüz tutmuştur. Sermayenin kaçış seçeneği, devletlerin makroekonomik politikalarının oluşmasında belirleyici bir konuma gelmiştir. Bu korperatist düzenlerin üç öznesi var. Bunlardan biri sermaye, diğeri emek, üçüncüsü de ulus-devlet.

Peki, Avrupa'daki sınıf uzlaşmasının iflası sürecine baktığımız zaman ne görüyoruz? Küreselleşme sürecinde işçi sendikaları, işçi sınıfı, sınıf uzlaşmasını devam ettirmek istemektedir hâlâ, fakat buna güçleri yetmemektedir. Sermayenin ise, bu uzlaşmayı devam ettirecek gücü vardır, fakat niyeti yoktur. Burada devlet hangi konuma gelmiştir? Devlet de uluslararasılaşmıştır. Kamu hizmetlerinin piyasa mekanizmalarıyla bütünleşmesi, özelleştirme ve düzensizleştirme yoluyla devlet, kısacası yeniden yapılandırılmıştır.

Tabii, bu süreçte kendini solda gören insanlar için en acı gelişme de, emeğin tarihsel kazanım ve haklarının yavaş yavaş değil, çok hızlı bir şekilde geri alınmasıdır. Tabii, buradaki en önemli nedenlerden biri, böyle bir sürece olanak tanıyan nedenlerden en önemlisi, sermayenin uluslararasılaşması ve ulus-devletlerin düzenleme gücünün ulusal karakteri arasındaki uzlaşmaz çelişkidir. Avrupa devletleri bu çelişkinin çözümünü, emeğin tarihsel kazanım ve haklarının bir kısmının geri alınmasında aramış ve hâlâ aramaya devam etmektedir. İki referandum sonrası Barroso televizyona çıkıyor ve muhabir kendisine bir soru yöneltiyor, yani "bunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu sizin liberal politikalarınızın bir yenilgisi midir?" diyor. "Hayır, biz yapısal reformları sonuna kadar devam ettireceğiz" diyor. Bu çok önemlidir ve bu bağlamda özellikle Almanya, Fransa ve İtalya gibi, Avrupa Birliği içinde lider rolü oynayan ülkelerdeki yeniden yapılandırma süreçleri, bu devletlerin uluslararasılaşan sermayeye verdikleri bir mesaj olarak düşünülebilir; "Biz sizin sermaye birikimi önündeki bütün engelleri kaldırmaya çalışın, buyurun gelin, yatırım yapın, siz kazanın, hepimiz kazanalım"

Türkiye bağlamına dönersek, AİS ve Lizbon sürecinin gelişimi, Avrupa entegrasyon sürecinin özgül bir dönemine rastlamaktadır. Özellikle Maastricht ile birlikte, 1993'ten itibaren neoliberalizm Avrupa'da hâkim siyaset konumuna yükselmiştir. Bu bağlamda refah devletlerinin daha güçlü ve kapsayıcı oldukları, kıta

Avrupa'sının neoliberalizm versiyonu, neoliberalizmin Anglosakson versiyonundan farklı olmuş ve farklı olmaya devam etmektedir. Fakat neoliberalizmin yapıtaşları olan esneklik, ücret disiplini, emek hareketliliği, sıkı parasal politikalar, düşük emek maliyetleri ve düzensizleştirme, ABD'de olduğu kadar, Avrupa Birliğinin çeşitli karar alma düzeylerinde de rehber politikalar olarak ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliğinin istihdam politikası, Avrupa kurumları ve üye devletler düzeyinde ortaya çıkmış olan genel neoliberal oydaşmadan ve bunun oydaşmanın şekillendirdiği parasal ve mali politikalardan bağımsız olarak ele alınamaz.

Avrupa istihdam strateji ve Lizbon süreci, ekonomik ve parasal birlik ile büyüme ve istihdam paktının dışında kalmak bir yana ve bunları sorgulayıp, daha sosyal bir Avrupa yaratmak bir yana, istihdam politikalarının bu disiplin doğrultusunda yeniden düzenlenmesinin araçları olmuşlardır.

AİS ve Lizbon sürecini şekillendiren tarihsel ve yapısal dinamiklerin düzgün bir çözümlenmesi, Ekimdeki müzakereler öncesi emeğin Avrupa'sı tartışmalarına Türkiye'de büyük katkıda bulunabilir. Ekim 2004'te Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Türkiye İlerleme Raporunda belirtildiği gibi, Türkiye'den AİS'ye paralel bir ulusal istihdam politikası geliştirmesi beklenmektedir. Özellikle Komisyonun Türkiye'nin AB mevzuatını tam olarak yürürlüğe sokması gerektiği üzerindeki vurgusu dikkat çekicidir. Bu süreç, AB'de uygulamaya konulan yeni emek disiplin biçiminin, Türkiye bağlamında, Türkiye'nin tarihsel koşullarında yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir. Türkiye'deki emek piyasasının yeniden yapılandırılması ve empoze edilen yeni düzenlemeler, iş güvencesi, kıdem tazminatı ve işsizlik sigortası gibi, emek için yaşamsal önem taşıyan konularda emeğin aleyhine olacak şekilde önemli değişiklikler getirecektir ve bu yeniden yapılandırma süreci, kendini solda konumlandırın için, özellikle emeğin Avrupa'sı bağlamında çok şey söylemektedir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ediyorum Sayın Karaağaç.

Düşündüğümüz zamanda arkadaşlarımız bildirimlerini sundular, kendilerine teşekkür ediyorum. Şimdi söz sizin arkadaşlar.

Buyurun.

MURAT SEZER (Meteoroloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi)-
Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Bugünkü değerli konuşmacıları sabahtan beri izledim. Her zaman olduğu gibi, kafamız daha çok karıştı, moralimiz daha çok bozuldu. Her konuda geç kalmış olduğumuzu görüyorum, ama bazı tahlillerde de galiba bazı şeyleri unutuyoruz gibi geliyor bana. Örneğin, bu gelişmede paranın gücü nedir? Burası biraz eksik kaldı gibi geliyor. Ezra Paund'un "Secret of the Federal Reserve" diye bir kitabı var. Bu kitap Almanya'da 1955'lerde Almancaya çevrilip basılmış, fakat Münih'te bir Yahudi asıllı hâkimin kararıyla, 11 adet basılmış kitap bir kerede yakılmış, yani İkinci Dünya Savaşından sonra Almanya'da yakılan tek kitap. 1985'lerde yeniden çevrilmiş, ben onu henüz bulamadım. Ama arzu edenler internetten "Secret of the Federal Reserve" kısmını indirilebilirler. Amerika Birleşik Devletlerinin rezerv para olarak, resmi merkez bankalarında tutulan toplam para 3,5 trilyon dolar ve aşağı yukarı bir o kadar da özel hesaplarda var. Amerika Birleşik Devletleri 7 trilyon dolarlık bir toplam kandırmaca yapmış, bu paraların karşılığını reel değer olarak, mal olarak, hizmet olarak bütün dünya ülkelerinden almış. Dış ticaretindeki rakamlara baktığınızda, mühendis olarak rakamlar biraz sıkabilir, ama ilgimizi çekiyor. 1,25 trilyon dolar civarında ithalat yapıyor, 750 milyar dolar ihracatı var, aradaki açık hiç umurunda değil. Bu tabir biraz garip gelebilir, ama herhalde kendi parasına o kadar çok güveniyor ki, daha doğrusu bütün dünya bu paraya o kadar güveniyor ki, herkes mal satmış, hizmet satmış, karşılığında o boyalı kâğıtları almış, koymuş, değer ifade ettiğini düşünerek almış koymuş. Bu anlayış değişmediği sürece, zenginleşme de olmaz diye düşünüyorum. Tabii, bu paranın karşılığı 1974'e kadar altın idi, 1974'ten sonra bu çözülmüş, karşılığını göstermek lazım. Bu herhalde ulusal güç olarak karşımıza çıkıyor.

1963 yılında Almanya'da fizik profesörü Wilhelm Fucks'un "Ulusların Güç Potansiyelleri" adlı bir kitabı vardı. Bu adam şunu söylemişti: "Biz bilim adamları olarak, İkinci Dünya Savaşına girdiğimiz zaman savaşı kesinlikle kaybedeceğimizi biliyorduk. Ne kadar süreceği konusunda bazen iddialaşırđık. Nedeni çok basit, Almanya ile Japonya'nın toplam çelik üretimi, Amerika Birleşik Devletleriyle İngiltere'nin o zamanki toplam çelik üretiminin yarısı kadardı." Sonra bir formül geliştirmiş, bir sosyal sabite çarpı nüfusun küp kökü, çarpı elektrik üretimi, bir de onu çelik üretimine çarpıyor, iki rakamı toplayıp ikiye bölüyor ve sıralama yapıyor. 1963

yılı için yaptığı sıralamada, Amerika Birleşik Devletlerine bin birim verdiği zaman, SSCB 600 kûsur, Japonya 300, Almanya 250 falan diye sıralama devam ediyor. Türkiye 2 çıktı. Ama tabii, köprülerin altında çok sular geçti, Türkiye’de çelik üretiminde, enerji üretiminde biraz mesafe aldı. Biz esasında dünya ekonomi sıralamasında 21 inciyiz, kişi başı gelirdede 65 inciyiz ve hangi yüzle Avrupa Birliğine asılıyor. Tabii, bir şeyler istediğimiz, düşündüğümüz için asılıyor, ama Avrupa Birliği yeni üyeleri aldığı zaman kişi başına geliri 27 bin kûsur dolardan 21 bin kûsur dolara düşürdü. Bizim ortalama 3 bin dolarlık gelirimiz, dünyanın toplam geliri 40 trilyon dolar, 6,5 milyar nüfusa bölerseniz, aşağı yukarı ortalaması 6 bin dolar çıkıyor, Türkiye’deki 3 bin dolar. Biz dünya ortalamasının yarısındayız, yani esasında kendi evimizin içini düzene sokmadan, birtakım iddialarla ortaya çıkıyoruz ve dışarıyı da suçluyoruz. Bu bizim kendimizden kaynaklanan bir şey değil midir? Benim kanaatime göre son 50 yıldır Atatürk’ün akılcılığına sahip çıkmadık. Son 50 yıldır yapılan ihmallerin sonucu bu duruma geldik gibi geliyor bana.

Bir de, şunu söyleyeyim: Bir ulusun mutluluğunu bilim üç temel şarta dayıyor. Birincisi, tam istihdam. İkincisi, adil gelir dağılımı. Üçüncüsü, sürekli gelişme, yerinde saymayacak. Şimdi tam istihdamı kim sağlayacak? Bu soruyu ben herkese soruyorum, tam istihdamı sağlama sorumluluğu sermaye olarak her ülkede kime aittir? Her ülkede en güçlü parasal örgüt devlet değil midir? Bir ülkenin istihdam sorununu çözmesi için, yabancı sermayeden mi umut beklemesi lazım, yerli ulusal sermayeden mi, yoksa aslında sorumluluk nerededir? Bu soru bence önemli bir soru. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin esasında 110 milyar dolarlık bir bütçesi var. Bu oran olarak çok yüksek, Amerika’da yüzde 25, Türkiye’de yüzde 40-50. Rakamlar tabii çok büyük. Bir de, ülkelerin yüzde olarak gelir artışı gelişmeleri çok şaşırtıcı. Amerika Birleşik Devletleri yüzde 1 gelirinde artış sağlar ise, Türkiye’nin bunu sağlaması için yüzde 33 gelişmesi lazım. 12 trilyon dolarlık bir dünya devi ile buna Almanya ile Japonya’yı ilave ettiğiniz zaman, tüm gelirin yüzde 50’sini geçen bir güç karşınıza çıkıyor. Burada akılcı politikaları uygulamak şart, ama bu görev seçilmiş erke düşen bir görevdir. Vatandaşa düşmediği için, yani bizim karamsarlığımız ve umutsuzluğumuz bu bilgilere dayalı olduğu için açmak zorundaydım. Sayın Müftüoğlu’nun değindiği konularda, esasında bir şey daha kafamı karıştırdı. Esasında Anayasanın 2 nci maddesi ne diyor? “Türkiye Cumhuriyeti Devleti laik, demokratik

sosyal bir hukuk devletidir” diyor. Sosyali nasıl sağlayacağız? Ben daha çok doluyum, daha çok da sorum da olabilir, ama uzatmayayım.

Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim Sayın Sezer.

Buyurun.

SADETTİN ÖZEN- Teşekkür ederim.

Ben bir iki soruyu belirtmek istiyorum. Birinci soru, Sayın Üçtuğ’a olacak. Burada 3+2 mühendislik eğitiminde 3’ün ne kadarının temel öğretim, temel bilimler öğretimi, ne kadarının mesleki teknik bilgi öğretimine yönelik olduğudur. Aynı şekilde yine bu şekilde eğer temel bilimlerde bir sınıflandırma yapılacak olursa, yine 3+2’nin 2’sinde lisans sonrasında öğretimde veya lisansüstü öğretimin ne kadarı temel bilim ağırlıklı olacaktır?

Bunun dışında, acaba bu 3+2 yaklaşımına Türkiye’de ve Amerika Birleşik Devletlerinde 4+2 ve yetkin mühendislik konularına nasıl bir bakış açısı yapılmaktadır?

Sanıyorum, burada Avrupa Birliği sürecinde çok etkin olan bir konu ortaya çıkıyor, yani bilgi toplumu, ama üretici bir toplum. Biz eğitimimizi nasıl planlamalıyız, milli eğitim dahil yükseköğretimi bir bütünlük içerisinde nasıl planlamalıyız ki, kısa sürede her alanda üretici bir toplum olalım? Sanıyorum, bir tek kurtuluş var, belki çağımızın Kuvayi Milliye ruhu, üretici bir eğitim ve üretici bir düşünce yapısında olmak.

Bir de, burada şöyle bir nokta var: Eğitimi değerlendirsek, şimdi belirtildi, Avrupa Birliği sürecinde eğitimle beraber çok önemli görülen noktalardan biri kayıtdışılık. Bu kayıtdışılık ile etik değerler herhalde birbiriyle ilişkili olmalı. Öyleyse, biz nasıl bir eğitim ile bu kayıtdışılığı azaltabiliriz? Bu kayıtdışılık problemi ana olarak nasıl çözülebilir? Herhalde burada temel bilime, temel değerlere çok önem verilmesi gerekiyor. Bana göre, tabii bu bir şahsi görüştür, ama buna müşterek düşünelim; biz kayıtdışılığı temeli hukuk dışılıktır. Hukuk dışılığın temeli bilim dışılıktır. Peki, biz bilimsel olarak sorunları çözebilen bir ülke olabilmemiz yönünde eğitimimizi nasıl düzenlememiz lazım?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Buyurun.

METE TÛTÛNCÛ (Makine Yüksek Mühendisi)- Öncelikle tüm konuşmacılara değerli görüşlerini bizimle paylaştıkları için içtenlikle teşekkür ediyorum.

Benim sorum öncelikle Sayın hocamız Yıldırım Üçtuğ Beye olacak. Bilindiği üzere, teknolojinin ne kadar önem taşıdığı, ama bizim bu bağlamda son derece mütevazı AR-GE imkânlarımız da bilinen gerçeklerdir. Benim hocama yönelttiğim, biz katma değeri yüksek mal ve hizmet üretmeden, söz konusu bu ilişkilerde bilinen baskılar hep tekrarlandı, bu sorunu nasıl aşabiliriz? Katma değeri yüksek teknoloji üretme şansımızı nasıl görüyorlar?

Bir de, iktisatçı ağırlıklı izlenim aldığım Sayın Müftüoğlu hocama, genç Sayın Karaağaç'a... Özür dilerim, ben 1959 İTÜ mezunuyum, İTÜ'ye girerken 1954'te İstanbul Lisesini bitirip, son derece mutlu girdim, çünkü Osmanlıdan aldığımız borcun son taksitini ödedik. O zaman 5 yıldır üniversite, son sınıfa geçtiğimde ne yazık ki, IMF'ye ilk başvurumuz oldu ve 1961'de de ne yazık ki, Katolik nikâhı kıydırıldık. Bugün 2005, demek ki 44 sene sonra, bir tür örtülü her sene konsolidasyon yapıyoruz. Yeni IMF anlaşması çok dar anlamda faturası da, kamuoyuna açıklanmayan, İncirlik'te neler verdi benim milletim, benim ülkem, bunlarda da ciddi hepimizin kaygıları vardı. İki iktisat kökenli sayın konuşmacılara benim sorum; bu borç sarmalı giderek artarken, biz hep anlattığımız, çok açık, net şekilde, bu sorunları, bu bir kader midir, nasıl aşabiliriz? Kısaca iki kelime; ne yapmalıyız? Aydın sorumluluğunu taşıyanlara sorum.

Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ediyorum.

Buyurun.

AKIN ŞANCI (Uçak Mühendisi)- Benimki sorudan ziyade, fikrimi beyan etmek şeklinde olacak. Burada sabahtan beri yapılan konuşmalarda, Avrupa Birliği konusunda, Avrupa Birliğinin mühendislik alanına etkisi üzerinden, ortaya çıkan görüşler bir şeyi çok net olarak gösteriyor. Avrupa Birliğinin ABD'ye ehvenişer olarak,

tercih edilebilir bir şey olduğu fikrinin tamamen bir kenara atılması, emeğin Avrupa'sı fikrinin bir safсата olduğu, işte bir yandan IMF, Dünya Bankası gibi kurumlar eleştirilirken, Avrupa Birliğine teğet geçilmesinin ne kadar büyük bir hata olduğu çok açık ve net bir şekilde konuşmalardan ortaya çıkmış bulunuyor. Bunlar zaten az çok daha evvel ortaya konulmuş görüşlerde, burada toplu bir şekilde yeniden ifade edilmiş oldu, çok da güzel bir şekilde anlatıldı bence. Bu konuda ben TMMOB'nin 1980 öncesi geleneğini hatırlaması gerektiğini düşünüyorum. İşçi sınıfına öncülük etmek anlamında, emek örgütleri içerisinde önemli yeri olması anlamında. Örneğin, bugün DİSK, KESK gibi önemli emek örgütleri, emeğin Avrupa'sı bağlamında Avrupa Birliğini matah bir şey sayan yaklaşımlar geliştiriyorlar. TMMOB'nin de bu anlamda burada üretilen fikirlerin daha fazla yaygınlaştırılması, daha fazla onlara ulaştırılması anlamında önemli bir sorumluluğu olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ederim.

Buyurun.

Prof. Dr. BİRSEN ERSEN (İstanbul Üniversitesi)- Teşekkür ederim efendim.

Benim sorum Sayın Özgür Müftüoğlu'na olacak: 1 Temmuz 2005 tarihi itibariyle bankalardaki mevduata büyük ölçüde devlet güvencesi kaldırılıyor. Bu bağlamda bireysel emeklilik ne derece güvenceli? Fikirlerini öğrenmek istiyorum.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ediyorum.

Ayfer Hanım buyurun.

AYFER EĞİLMEZ (Kimya Mühendisleri Odası)- Sayın Üçtuğ'yla tartışmak istiyorum, ABET'i gündeme getirdiler, Anglosakson geleneğe geçilmesini önerdiler ya da böyle düzenleme yapılacak denildi. Yine, kendilerinin çizelgelerinden gördük, orada 72 devlet, 24 vakıf üniversitesi görülüyordu. Bildiğiniz gibi, bu akreditasyon ve uyumlandırma daha çok vakıf üniversiteleri ya da özel üniversiteler ya da devlet üniversiteleri arasında bir denklik meselesi söz konusu, oradan çıktı. Türkiye'de bu meseleyi nasıl çözeceğiz, aynen mi kopya edeceğiz; önemli bir konu.

Ayrıca, sabah da tartışıldı, şimdi sevgili Barış'ın tebliğiyle ilişkilendirilmek istiyorum. Yapılan nedir? Bu neoliberal politikaların getirdiği dönemde yapılan nedir? Gerek hizmetler anlamında, gerek istihdam politikaları anlamında, gerek eğitimin yeniden yapılandırılması anlamında yapılan ne? Ben şöyle düşünüyorum: Uluslararası ilişkilerde ya da uluslararası işbölümü yapıyor, bu süreçte çevre, yani periferiye kimi roller veriliyor. Bu roller içinde gelişmiş ülkeler şimdiye dek, tabii bu görelî bir kavram, neye göre kalkınma, neye göre kalkınma, gelişme, bu görelî bir kavram. Ama çok geleneksel olarak oturmuş olduğu için kullanıyorum bunu, çünkü o da tartışmalı, tartışılıyor. Artık gelişmişler dönemlerini tamamladılar. Nasıl tamamladılar? Gerek korumalarla kendilerini geliştirdiler, bu entelektüel katma değer dediğimiz, işte patent hakları, fikri mülkiyet hakları anlamında söylüyorum, bunların imtiyazlarını kaybetmek istemiyorlar. Önce serbestleştiriyorlar, yani pazara girişi kolaylaştırıyor, serbestleştirmeyi böyle algılamak lazım diye düşünüyorum. Daha sonra o deregüle ettikleri alanı yeniden reregüle ediyorlar, sıkı kontrol, sıkı düzen, ulus-devletlere böyle görevler veriliyor diye düşünüyorum. Nitekim, yapılanlar da bu. Geçmişte kendilerinin fikri mülkiyet hakları ya da tasarımları geliştirilmiş olan tasarımları, dizaynları ile elde ettikleri bu imtiyazları artık yüksek katma değerli entelektüel imtiyazları kaybetmek istemiyorlar, oradan almak istiyorlar. Bunun için de hani çok, şimdi karışıyor, serbestleştirme deregülasyon karışıyor orada, oysa tam tersi o süreç bitti, tam tersi sıkı kurallar. Diyoruz çok amiyane, sermayenin önündeki tüm engellerin, nasıl kaldırılacak? Yeni sıkı kurallarla, yeni düzenlemelerle. Bu kimin lehine? Gerçekten teknoloji edinmiş olanların lehine. Neden? Yine kimin lehine, bu entelektüel birikime, bu anlamda AR-GE'ye dayalı birikime sahip olanların lehine. Bu istihdam politikalarında da aynı şey söz konusu diye düşünüyorum. Hani esnekleştirme diyoruz, halbuki onu bir de sıkı kurallar, hani katı Avrupa. Hayır efendim, tam tersi, sermaye anlamında yeni katılıklar getiriliyor.

Eğer analitik bakabilirsek, biz mühendisler olayı çok daha iyi kavramak durumundayız. İşte o zaman ayrıcalıklı konumlarımızı kaybettiğimizi, kaybetmemiz, bu periferiye biçilen işbölümü içinde bu periferideki mühendislerin artık eskiden teknisyenlerdi, şimdi ucuz işgücü, yedek işgücü ve gerçekten de sınıf olaraktan, sınıfsal konum olarak da proleterleştiklerini, daha da proleterleşeceklerini görmek gerekir diye düşünüyorum. Dolayısıyla, sadece serbestleşmeyi her şeyin

düzensizleşmesi olarak değil, tam tersi, sermayenin lehine, hatta çok daha ileri gidiyorum ben, şöyle düşünüyorum: Uluslararası hukukun şirketler lehine özelleştirilmesidir bu.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ederim Sayın Eğilmez.

KEMAL ULUSALER- Öncelikle Sayın Karaağaç'a bir şeyi yanlış anlayıp anlamadığımı sormak istiyorum: "Devlet uluslararasılaşmıştır" demiştiniz. Yanılıyor muyum acaba, öyle mi dediniz, yoksa ben mi yanlış anladım?

BARIŞ KARAAĞAÇ- Evet, söyledim.

KEMAL ULUSALER- Sunumuzun bir yerinde de, "ulus-devlet tarihinin en güçlü dönemini yaşıyor" dediniz. Bu ikisini nasıl bağdaştırıyorsunuz?

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim Ulusaler.

Buyurun.

AHMET AKKÜÇÜK (Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi)- Ben konuyu özellikle Barış Karaağaç'la tartışmak istiyorum. Çünkü eğitimde olsun, gerek diğer istihdam konularında olsun, iki ana damar dünya üzerinde, Anglosakson damarı ve Avrupa damarı tartışıldı burada. Genellikle Anglosakson ideologlarının, özellikle küreselleşmenin önemli strateji uzmanları, ideologları, tam istihdamın mümkün olmadığını, gelecekte kaçınılmaz olarak işsizliğin artarak devam edeceğini ileri sürüyorlar. Hatta Amerika'nın strateji uzmanı Brezinski bunu daha da ileri götürüyor, 20/80 toplumu gibi, yani dünyadaki kapitalist ekonominin istikrarlı büyüebilmesi, sürdürülebilmesi için, yüzde 20'nin ekonominin üretim ve tüketim faaliyetlerine katılmasının yeterli olduğunu, geri kalan yüzde 80'in de ancak eğlendirilerek veya bir şekilde oyalanılması gereken bir kuru kalabalık, paryalaştırılan bir topluluk olduğunu, yani bugünkü kapitalizm aslında insanlığı proleterleştiriyor, paryalaştırıyor, öyle bir süreç yaşıyoruz. Bu anlamda Avrupalıların, özellikle de Brezinski aynı şekilde şunu da söylüyor: Bunu vahşi Amerikan ekonomik kültürü diye adlandırıyor, adını da hiç çekinmeden koyuyor. Avrupa'nın da dünyada rekabet edebilmek için, varlığını sürdürebilmek için, bu vahşi Amerikan kültürünü benimsemek zorunda olduğunu ifade ediyor. Bu açıdan Avrupa'nın buna karşı, o sosyal Avrupa'yı savunan

arkadaşların buna karşı bir yaşama fikirleri veyahut da bunu da hayata geçirebilme, tam istihdamı veyahut da en azından kabul edilebilir bir tam istihdamı yaşatabilecekleri bir projeleri, bir fikirleri, öngörülerini var mı?

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim Sayın Akkücüük.

Buyurun.

AHMET ERKOÇ (Elektronik Yüksek Mühendisi)- Benim sorum, daha evvelden sorulan bir ikinin sorunun çerçevesinde olacak.

Bir ağabeyimiz üretmeliyiz, üreterek kurtulmalıyız dedi. Çok doğru bir teşhis, ama hemen peşine ne üretmeliyiz, dünyada ne para ediyor, nasıl üretmeliyiz? Yüksek teknoloji mi üretmeliyiz, yoksa çimentoyla boya mı üretmeliyiz? İlk sorusu olan beyin söylediği gibi, İkinci Dünya Savaşında geçerli olan çelik mi üretmeliyiz, yoksa bunların hiçbirini üretmeyip, bugün ülkemizde hemen yanı başımızda olan İsrail'le olduğu gibi, yüksek teknoloji tohum mu üretmeliyiz, uçak mı üretmeliyiz, insansız uçaklar mı üretmeliyiz, silah mı üretmeliyiz, ne üretmeliyiz? Yüksek teknolojiyi nasıl üretebiliriz? Türkiye'ye biçilen rol yüksek teknoloji üretmek midir, yoksa yaklaşık herhalde 10 senelik bir cep telefonu kullanım sürecinde, nüfusunun yaklaşık yüzde 50'si yakını, çok genç bir nüfus olmasına rağmen, cep telefonu alıp kullanan ve bu yatırımı, ben bilmiyorum, ekonomiyle ilgili hocalarım daha iyi bilecektir, herhalde bir 50 milyar doların çok üzerindedir, cep telefonu ve altyapısına harcanılan, yatırılan para, yoksa bunları üretmeliyiz? Yüksek teknoloji nasıl üretilir? Yüksek teknolojiyi üretmek için eğitim ne kadar yeterlidir? Eğitimden sonra bir 20 sene civarında o konuda çok yeterli nitelikte bir yerlerde, bir konularda çalışmak mı gereklidir? Bunun gibi çözümü olmayan ya da olan bir sürü soru. Biz çok daha az üretirken, daha doğrusu az para eden şeyleri üretirken ve bunu üretmeye doğru zorlanırken, daha başkasına sokulmamaya çalışırken, biraz evvelki beyin söylediği gibi, cep telefonu mu en iyisi, araba mı en iyisi, televizyon kanallarının en eğlenceli yayınları, gazeteler öyle, çok üretmeden, çok çalışmadan ve o niteliğe gelmeye çabayı göstermeden bile, dünya nimetlerinin en iyisini istemeye çalışıyoruz. Halbuki, bunları bizden almaya çalışan, bizim elimizdekileri... Elimizdekiler, biraz evvelki beylerin belirttiği gibi, devletin elindeki çeşitli, sosyal sigorta olsun, sağlığı, eğitimde, ona benzer pazarlar olsun, liberal pazara önce ulusal, daha sonra da uluslararası

liberal sermaye pazara açılma çabasına doğru gidiyor. Bütün bu açmazların içinden ne noktadan kırıp, nereye doğru gideceğiz? Tabii, dünyaya gelenler yaşamak ister, zevkli yaşamak, güzel şeyler yapmak ister, ama biz yalnız onlara yöneldiğimizde öbür tarafa yatırımımız yok. Yatırım için para lazım, para için iyi şeyler yapmak lazım, iyi şeyler için iyi eğitim lazım, iyi tecrübe lazım; bunun gibi karışık şeyler. Pek soru mu oldu, yoksa karışık bir şey mi oldu bilmiyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Buyurun.

CELAL CESİM (Elektrik Mühendisleri Odası)- Teşekkür ederim.

Hizmetin, daha doğrusu emeğin uluslararası piyasada serbest ticaretinin anlaşması çerçevesinde adı konulmuş GATS'la ilgili bugünkü sempozyumumuzun konusu, bildiğimiz kadarıyla, sermayenin son 40 yılda özellikle dayattığı bu türden anlaşmalar ve kurumlar, özellikle belli yapıları yeniden ortaya çıkarmak isterken, birtakım eski yapıları da dağıtmayı hedeflediğini bazı arkadaşlarımız özellikle değindi. Özellikle Özgür Müftüoğlu hocamızın burada değineceğim konuyu, kendisinin açması ve sorunun kendisine yöneldiğini belirtmek isterim.

Bir kere, Özgür Müftüoğlu hocamız, sermayenin şiddetini sınırlandırılması konusunda ortaya çıkmış olan sosyal devlet olgusuna değinmişti. Ben bu bağlamda gördüğümüz ve bildiğimiz kadarıyla 19. Yüzyılın içerisinde sermayenin, daha doğrusu bu anlamda kapitalizmin, vahşi kapitalizmin özellikle o dönemdeki en büyük aracı olan sermayenin en acımasızca saldırganlaştığı dönem, özellikle 20. Yüzyılın ilk çeyreğindeki, artık kendi belasını bulduğu dönemlerdeki bir tepkisi olarak ortaya çıkmış olan Ekim Devrimini, sanıyorum burada emeğin ya da hizmetin uluslararası bir sermayenin saldırısı karşısındaki çaresizliği ya da buna karşı bir çözüm arama arasındaki bir konuşma içerisinde anılmakta yarar olduğunu düşünüyorum. Gördüğümüz kadarıyla, 20. Yüzyılın ilk çeyreğinden sonra, ortaya çıkan, özellikle Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan, bu sermayenin şiddetinin sınırlandırılması konusunda sosyal devlet olguları, yapılarının ortaya çıktığını o dönemlerde özellikle biliyoruz. Özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağıtılması döneminden sonra ise, artık oradaki görüntü ortadan kalktığı için, bu devletlerin yavaş yavaş ve

adım adım, yani o sosyal devlet yapısının çözülmesi, ortadan kaldırılması konusundaki birtakım kurum ve kuruluşların hızla harekete geçirildiğini düşünüyorum. Bu konuda bu sosyal devletlerin ortaya çıkması ve sonra da yeniden bunların bertaraf edilmesi aşamasının bu Sovyet devrimi olgusu ve onun ortadan kalkmasıyla ilişkisinin olduğunu düşünüyorum. Bu konuda Özgür hocam ne der?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Buyurun.

SADETTİN ÖZEN- Bir noktayı belirtmek istiyorum. Belki buradaki programın, sempozyumun dışında bir konu olabilir. Geçende herhangi bir nedenle mahkemeye gittim. Orada görevliler meşgul olurken, ben bu kayıt kabul defterini çevirmeye başladım. Bir baktım ki, her sayfada eğer 20 kayıt var ise, sanki bunun 10 tanesi boşanmayla ilgili. “Acaba bu sayfada mı?” dedim, çevirdim, 15 sayfa çevirdim, 15 sayfadaki açılan davaların çoğunluğunun boşanma olduğunu gördüm ve dehşete kapıldım. Sonra rahmetli Kemal Özden hocamızın bir sözünü hatırladım, bana bir defa şöyle bir şey söylemişti: “Reel problem neredeyse evladım, oraya yöneleceksin” Tabii, mühendislik eğitimi de ve yine katma değerli projelerin önceliklerinin araştırılması konusunda herhalde Türkiye’deki olanaklarla paralel, önceliklerimizi bilimsel araştırmalarla acaba saptayabilir miyiz? Bu konu gündeme geliyor. Bizim önceliklerimiz sosyolojik de olabilir, aile de olabilir, devlet anlayışımız da olabilir, üretim anlayışımız da olabilir, ama bir de şu kesin ki, mesela matematik ve fizikçiler olarak limit kavramını düşündüğümüzde, eğer yüzyıllık bir değerlendirme dönemini düşündüğümüzde, bir ülke eğer üniter veya bir sistem ise, o ülkenin 100 yıl içerisindeki harcamaları ancak gelirleri kadar olabiliyor. Bütün bu perspektiflerimizi acaba biraz da bu açıdan bakmak mecburiyetinde olabilir miyiz?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ediyorum.

Buyurun.

ERTAN BEYAZIT (Elektrik Mühendisi)- Barış Karaağaç’ın, Fransa’daki ve Hollanda’daki “hayır”ların, neoliberalizmin yenilgisi olarak okuduğunu anladım. Bu,

Barış hocanın yüreğinden geçen bir şey midir, bunun asal argümanı nedir, bu konuda ipuçları verebilir mi?

Yıldırım hocam, Avrupa üniversitelerinde üniversitelerin “akreditasyonu” nasıl yapılıyor? ABET bir Amerikan akredite kurumu, burada MÜDEK’in ABET eksenli bir akreditasyon yöntemi izlemesinin nedenleri nelerdir?

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ederim Sayın Beyazıt.

Biz de hemen Barış Karaağaç hocamızdan başlayalım.

BARIŞ KARAAĞAÇ- Teşekkür ederim.

Öncelikle sizin sorunuzu yanıtlamak istiyorum: Tabii, bu aynı zamanda benim gönlümden geçen bir şeydir, ama ikinci bir şey, ben buna bu şekilde çözümlenebileceğini düşünüyorum. Bu süreç içerisindeki ırkçı, şoven yaklaşımları bir yana bıraktığımız zaman, mesela Fransa’daki Le Pen, Hollanda’daki bazı kısımlar ki, bunlar nüfusun yüzde 10’la 15’i arasındadır. Ben bunun yine de önemli ölçüde neoliberalizmin bu ülkelerde yarattığı yıkıma karşı bir tepki olduğunu düşünüyorum. Fransa’ya baktığımız zaman, Fransa’da bugün işsizlik yüzde 10 civarında. Hollanda’ya baktığımız zaman, Hollanda’da partime dediğimiz, yarı zamanlı işte çalışan insanların oranı, tüm işgücüne olan oranı yüzde 45 civarında. Bunun yanına bir de yüzde 15’lik bir grup var ki, bunlar da sözleşmeli olarak çalışıyorlar, yani Hollanda’daki insanların yüzde 60’ı, Avrupa Komisyonunun atypical dediği istihdam biçimlerine sahipler, orada çalışmaktalar. Hollanda özellikle son 10 yılda bir başarı örneği olarak herkese takdim edilmeye başlandı. Buna karşılık, Hollanda’da işler çok iyi gitmiyor. Geçen Eylül ayında 100 bin kişi Amsterdam’da sokaklara döküldü ve bu son 20 yılda Hollanda’daki en büyük gösteriydi. Bu hem benim yüreğimden geçen bir şey, hem de bunun somut bir temeli var.

Diğer bir nokta da, ben bunun altını iyi bir şekilde çizmek istiyorum. Hep bilgi toplumundan bahsettik, teknolojiye, eğitime yapılması gereken katkıdan, yatırımdan bahsettik ve bunun bizi kurtaracağını, nasıl diğerlerini kurtardıysa, bizi de kurtaracağından bahsettik. Bakın, önümüzde çok güzel bir örnek var, Amerika Birleşik Devletleri. Amerika Birleşik Devletleri dünyada yüksek eğitime en büyük katkıyı yapan, yatırımı yapan devlettir. Milli gelirinin yaklaşık yüzde 2,2’sini yükseköğretim, yüksek eğitim için harcamaktadır, bu yaklaşık 220 milyar dolar

civarındadır. İkincisi; Amerika Birleşik Devletleri bütün dünyanın yüksek teknolojide lideridir, fakat aynı zamanda Amerika Birleşik Devletlerinde bugün yaklaşık 49 milyon insan sağlık sigortasına sahip değildir. Amerika Birleşik Devletlerinde sağlık sigortanız yoksa, doktora gidemezsiniz; bunlar çok önemli şeylerdir.

İkincisi; bilim yapalım, üretelim, fakat ne bilim, ne de üretim, objektif, nesnel kavramlar değildir. Bilim de, üretimde de piyasa için değil, insan için yapılmalıdır. Üçüncü nokta, Avrupa'daki sistemi, Amerika'daki sistemi, Amerika'daki piyasaları, Avrupa'daki piyasaları karşılaştırıyoruz. Bakın, bunların hepsinin aynı toplumsal bir mantığı vardır, bu da sermayedir. Sermayenin döngüsünün belli bir soyutlama düzeyinde, ne Almanı, ne Türkü vardır.

Onun dışında, diğer bir örnek de, özellikle emeğin Avrupa'sı tartışmalarının, tamam son 30 yılda belli bir küreselleşme sürecine tanık oluyoruz, hiç kimse bundan kaçmamıştır. Burada belli uluslararası dinamiklerden dolayı devleti yeniden yapılandırıyoruz, yeni kurumlara ihtiyacımız var. Burada ne yapalım? İşte burada refah devletleri var, bu refah devletleri sermaye birikimi önünde bazen engel teşkil ediyor, fakat refah devletlerinden de vazgeçemeyiz, çünkü bunlar daha eşitlikçi bir toplum yaratılmasında, bunun sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynamaktadır, burada ne yapalım? Burada Avrupa Birliğinde şu anda en önemli cevap, en önemli alternatif olarak İsveç gözükmektedir. İsveç özellikle bunu bir şekilde çözmüş gözükmektedir, fakat Avrupa Birliğinin kendi raporlarına baktığınız zaman, İsveç'te işler 2003'ten beri çok iyi gitmemektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, hepimiz üretelim, hepimiz bilgiye, teknolojiye para harcayalım, ama sabah bunlar tartışıldı, bu talep problemini nasıl çözeceğiz?

Diğer beşinci bir nokta, tamam ben devletin uluslararasılaşmasından bahsettim. Gerçekten bu sorunun sorulması benim için güzel bir şey, çünkü bunu biraz daha açmak istiyorum, çok üzerine konuşamadım. Devlet uluslararasılaşmaktadır, şu anlamda uluslararasılaşmaktadır: Sermayenin uluslararasılaşmasıyla beraber, devlet kendi sınırları içinde geliştireceği ve uygulayacağı politikaları bu uluslararasılaşan sermayenin çıkarları doğrultusunda yapmaya başlamaktadır. Fakat aynı zamanda, bu yeni kurumsallaşmalar sayesinde devlet daha önceki devirlerden farklı olmak üzere, günlük hayatın her noktasını, her

safhasını daha sıkı bir şekilde denetlemeye başlamıştır. Bu yönden devlet 100 sene öncekinden, 50 sene öncekinden çok daha güçlüdür.

Sosyal Avrupa fikri gerçekleştirilebilir mi? Sosyal Avrupa fikri gerçekleştirilebilir, ama böyle bir şeyi savunmak için biraz daha, kendini özellikle solda konumlandırılanlar için biraz ekonomistik bir yaklaşımda bulunmak gerekiyor. Kısa vadede ben sosyal Avrupa'nın gerçekleşeceğine inanmıyorum. Buradaki en önemli nedenlerden biri, Avrupa Birliği'nin kendisinin özünde sermayenin projesi olmasıdır. İkincisi de, Avrupa Birliği'nin kendi içerisindeki yapısal asimetridir.

Son bir şey söyleyip, bitireceğim. Başka bir soru da, aydınlar olarak, bu iş üzerine kafa yoran insanlar olarak biz bu sorunları nasıl çözebiliriz? Bu sorunları bize dayatılan mevcut çerçeveler içinde çözemeyiz. Bunu çözenin tek yolu, artık o piyasa düşüncesinden uzaklaşıp, daha eşitlikçi, daha demokratik bir düzen istemek yoluyla olacaktır.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ederim Sayın Karaağaç.

Yıldırım Üçtuğ hocam buyurun.

Prof. Dr. YILDIRIM ÜÇTUĞ- Teşekkürler.

Öncelikle bu 3+2 sisteminin, 3 senelik kısımda ne kadar temel eğitim, ne kadar mesleki eğitim? Tabii, Avrupa'da lise eğitimi 12 yıl, tüm Avrupa'da lise eğitimi 12 yıl olduğu zaman, bizim üniversitenin birinci sınıfı Avrupa'da eğitim sistemi içerisinde lisede bitiyor. Lise bitince, 3 yıl içinde bizim üniversiteden 2'den başlayan eğitimleri uygulayabiliyorlar. Ben o yüzden Türkiye'de bunun çok ciddi tartışılması gerektiğini söylüyorum, çünkü Avrupa'da 11 yıllık lise eğitimi gören tek ülke biziz. 12 yıla geçiş çalışmaları var, fakat daha henüz sonuçlanmış durumda değil. Böyle bir ortamda bizim bugün için 3+2'ye geçme imkânımız yok. Eğer oturmuş bir lise eğitim sistemiyle 12 yıllık devam edebilirsek, o zaman bunu düşünebiliriz. Tabii, şu anda aslına bakarsanız, ÖSS sistemiyle bizim liselerimiz 11 yıllık değil, 9 yıllık, şu anda dokuzuncu sınıf sonunda lise eğitimi bitiyor, üniversiteye gelen çocuk artık sinüs, kosinüs bilmemeye başladı, yani bırakın türev, integral filan gibi laflar konuşuluyordu, bunlar çok ötede kaldı, şu anda biz sinüs, kosinüsten başlayarak üniversitede eğitim

yapmaya çabalıyoruz, yani lise 2, artı lise 3, artı üniversite 1, üç yıllık bir matematik eksiğini kapatmak durumundayız. Bunun üzerine öbür 3+2'yi koymamız pek mümkün değil. 2 yıllık lisansüstü normal, yani lisansüstünde 2 yıl içerisinde, zaten lisansüstü temel bilim kısmı bence artık oldukça hafifliyor diye düşünüyorum. Uzmanlaşma daha önemli, tabii ki bir miktar olacak, ama 2 yıl zaten dünyanın her yerinde lisansüstü, daha doğrusu yüksek lisans, yani lisansüstünden kastım mastır, mastır için yeterli bir süre, orada bir tereddüt yok. Fakat 3 yıllık lisans eğitimi Türkiye için çok ciddi problem, Avrupa için o denli olmayabilir diye düşünüyorum. O yüzden Almanya gibi çok klasik ekol bile, 3 yıla geçebiliyor.

Üretici toplum olmak için eğitimimizi nasıl planlamalıyız? Ben Türkiye'deki yükseköğretimin çok problemlili olduğunu düşünmüyorum. Bu konuda demin de sözünü ettim, yani Avrupa yükseköğretiminden Türkiye'deki yükseköğretimin geri olduğunu düşünmüyorum. Amerika Birleşik Devletlerindeki de çok geri olduğunu düşünmüyorum. Bizim temel sorunlarımızdan biri, bence ortaöğretim ve ÖSS sistemi, buradaki büyük problemlerimiz var ve bu problemlerin ancak yansıması yükseköğretimi olumsuz yönde etkiliyor. O nedenle, oralarda esas çözümlerin aranması gerektiğini düşünüyorum. Yükseköğretim kendini yenileme konusunda da çok şeyler yapıyor. Bu akreditasyon çalışmaları bence son derece olumlu.

Üretici toplum tabii, katma değeri yüksek, mal hizmet üretmek şansımızı nasıl görüyorsunuz, ne üretmeliyiz? Türkiye'nin bu şansının olduğunu düşünüyorum, ama birtakım yapısal bozukluklar buna engel oluyor. Ne yazık ki, çok fazla öğrencimizi, mezunumuzu, yurtdışına kaçırıyoruz ve çok değerli mezunlarımızı yurtdışına kaçırıyoruz. Bugün için Avrupa'dan birtakım şeyler gündeme geldi, şunu hiç unutmamalıyım, bu çok önemli bir unsur: Avrupa bugün çok ciddi mühendis açığı çekiyor. Avrupa'daki lise öğrencilerinden mühendislik bölümlerini seçenlerin oranları son derece düşük, mühendislik okulları Avrupa'da boş. Türkiye ise, bu açıdan çok büyük bir şansa sahip. Bizde bugün hâlâ bütün rakamlar onu gösteriyor, mühendislik gençler arasında birinci tercih. ÖSS'de ilk 1000'in yaklaşık 800-900 tanesi mühendislik seçiyorlar. Bugün için en büyük ideal, en büyük hayal, işte tıp yavaş yavaş girmeye başladı, ama gençler arasında mühendis olmak var. Bu Türkiye'nin geleceği açısından son derece önemli bir şey. Bu yüzden de Avrupa, Türkiye'den çok ciddi miktarda mühendis talebinde bulunuyor. Bunun olumlu, olumsuz yönleri var. Bir

açından onları piyasasına girmek açısından olumlu, bir yandan tabii ki, yetiştirdiğimiz insan gücünü oraya kaptırmak açısından olumsuz. Bu Avrupa'yı şu tür düşüncelere yöneltiyor, bu da bir gerçek: Buradan aldığı insanı Avrupa'da çalıştırmak yerine, çünkü verim daha düşük oluyor, yatırımlarını Türkiye'de yapmak. Bu da, belki ülkemiz açısından daha olumlu sonuçlar doğurabilir, fakat bu olgunun çok iyi düşünülüp, değerlendirilmesi lazım. Ben bizim mezunlarımızın gerçekten yapısal sorunlar dışında, Türkiye'nin yapısal sorunları dışında, çok üretken olabileceklerini, çok şeyler üretebileceklerini düşünüyorum. Örneğin, bir teknokent olgusu Türkiye'de çok hızlı gelişmeye başladı, bunun da olumlu etkilerinin önümüzdeki yıllarda görüleceğini zannediyorum.

Akreditasyon, vakıf, devlet üniversitelerine eşdeğer hale getirmek değil, genelde yükseköğretimin tümüyle kalitesini yükseltmek amacıyla yapılan bir şey. Türkiye'deki akreditasyon sistemine, vakıf üniversiteleri de, kamu üniversiteleri de girmiş durumda. ABET akreditasyonundan vakıf üniversitelerden de geçenler oldu, kamu üniversitelerinden de geçenler oldu.

“Neden ABET?” diye soruldu, ona yanıt vereyim: Konuşmamda söz ettim, Avrupa'da bir akreditasyon sistemi var, yani kurmaya çabalıyorlar. Dediğim gibi, akreditasyon sözcüğü gündeme ilk kez olarak daha bu seneki Bergen toplantısında girdi, yani kalite güvencesi diyorlardı, ama akreditasyonu çok telaffuz edemiyorlardı, Avrupalılara yabancı bir kavramdı. 1990'larda biz bunun sözünü ederken, Avrupa için çok uzak kavramlardı. Dolayısıyla, akreditasyon, benden evvelki konuşmacı arkadaş da sözünü etti, Amerika'da 1930'lara dayanıyor. Biz neden ABET'i seçtik? ABET'in 1999'a kadar uyguladığı bir sistem vardı, 2000'den itibaren uyguladığı bir başka sistem geldi. ABET 2000, hiç Amerika Birleşik Devletleriyle ilgisi olmayan bir sistem, tamamen toplam kalite yönetimine dayanıyor, yani her kurum, her üniversite, kendi amacını ortaya koyuyor. Ben şu tür bir mühendis yetiştirmek istiyorum, bu amaç doğrultusunda müfredatını oluşturuyor, derslerini veriyor, ölçmesini, değerlendirmesini yapıyor ve akreditasyon için giden kuruluş ise, sadece şuna bakıyor: Amaçlarını koymuş mu? Amaçlarının doğruluğu tartışılmıyor, yani hiçbir üniversiteye gidip de, “sen niye amaç olarak bunu seçtin?” denilmiyor. Amaçlarını koymuş mu, bu doğrultuda eğitimini veriyor mu, programlarını buna göre düzenlemiş mi? Tabii, gene arkadaşın okuduğu 11 tane ilke vardı ve bunlar hiç tartışmasız ilkeler

bunlar. İşte tasarım yeteneği olan, dünya sorunları konusunda bilinçli, yaşam boyu öğrenme deneyimi kazanmış vesaire gibi, 11 tane temel ilke var; bunlar olmazsa olmaz. Bu olmazsa olmaz 11 ilkeye bakılıyor ve onun ötesinde de üniversitenin bu biraz evvel sözünü ettiğim süreci işletip işletmediği inceleniyor. Amaçlarını, hedeflerini belirlemiş, eğitim programını buna göre düzenlemiş ve ölçümlerini yapıp, zaman içerisinde de iyileştirmelerini yapıyor mu, yapmıyor mu? Yani tamamen bir kalite güvence sistemi olduğu için biz ABET'in sistemini aynen birebir benimsedik ve uyguluyoruz. Sonuçta, Avrupa'nın da bu sözünü ettiğim çalışma grubuyla da geleceği nokta üç aşağı, beş yukarı o, yani bir yerde sonuçta her şeyi yeniden keşfetmiyorsunuz, varolan, iyi çalışan bir sistem varsa, onu benimsiyorsunuz, ama bu konuda hakikaten akreditasyon konusunda çok samimiyetle söyleyebilirim, Avrupa'ya öncü olabilecek durumdayız, yani bir iki ülkesi dışında öncü olabilecek durumdayız diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ediyorum Sayın Üçtuğ.

Sayın Müftüoğlu buyurun.

Yrd. Doç. Dr. ÖZGÜR MÜFTÜOĞLU- Ben öncelikle Birsen hocamın sorusundan başlamak istiyorum. Gerçekten bireysel emeklilik ne kadar güvenceli, çünkü bankalar banka sisteminde birtakım değişimler var. Gerçekten bu yeni getirilen düzenlemeyle, emeklilik sistemi bir fona, emeklilik fonu diye bir fona bağlanıyor ve Sermaye Piyasası Kurulu içerisinde, sermaye piyasası içerisinde bu fonun değerlendirilmesi düşünülüyor. Bugün sosyal güvenlik sisteminin "çöktüğünü" iddia edenlerin bu iddiası, bu çöküşün temel nedeni bilindiği gibi, bu paraların, özellikle SSK'daki fonların, kaynakların, neredeyse sıfır faizle yatırılıp, sermayeye kaynak olarak aktarılmasıdır, yani işçinin ödemiş olduğu prim sermayeye kaynak olarak aktarılıyor. Aslında özü değişmiyor, sadece mekanizma değişiyor. Sıfır faize yatırmıyorlar, fakat bu sefer sermaye piyasası içerisinde gene sermayeye kaynak olarak aktarıyorlar.

Bunun bir de ideolojik şeyi var, arkasında tehlikesi var: Piyasaya karşı çıkıyoruz, ne diyoruz? Televizyon haberlerinde, piyasa haberlerinde, borsa yükseldi, indi, çıktı, kalktı falan diyoruz, ama hani ne zaman o borsa yükselse, doğrusu ben

bireysel olarak fakirleştigimi hissediyorum, çünkü o borsanın her yükselme nedeni, beni daha çok fakirleştiren nedenlerle örtüşüyor. Öyle bir yapıya gelecek ki, sizin kaynaklarınız, yani geleceğiniz, oradaki piyasa mekanizmasının içerisinde sunulacak ve o zaman siz artık ister istemez her tarafınızdan bağlanmış bir şekilde, borsanın yükselmesini isteyeceksiniz, yani her türlü zararı ediyorsunuz. Borsa yükselmişse, yükselirse, ücretiniz azalıyor veya bu sosyal haklar vesaireler elden gidiyor, birçok şeyden zarar ediyorsunuz, borsa düşerse, o zaman da emeklilik kaynaklarınız orada, oradan kaybediyorsunuz, yani iki tarafta da çıkmaz bir yere sokuyorlar. O bakımdan son derece önemli, o kısma zaman olmadığı için değinmemiştim, çok teşekkür ederim.

Diğer taraftan, bu sosyal haklar nasıl savunulacak, nasıl sürdürülecek? Bu bir kader mi, sürekli bizim ekonomik ve buna bağlı olarak siyasi olarak da bağımlılık içerisinde olduğumuz bir kısır döngü. Şunu şey yaparak vermek istiyorum: Sosyal devlet denilen olgu, daha doğrusu sosyal haklar diyeyim, nasıl kazanıldı? Bu çok önemli, ben birazcık sunuşumun başlangıcını onun için birazcık öyle geriden başlattım. Bunların kazanılmasında, biraz önce söylemeye çalıştığım gibi, üç temel etken vardı. Biri, işçi sınıfı bilinci, o bilinçle yürütülen mücadele. İkincisi, bilimsel sosyalizmle birlikte reel sosyalizm, kapitalist sistemi tehdit etmesi. Üçüncüsü de, kapitalist sistemin krize girmesiydi. Burada çok temel olan etkenler, faktörler, işçi sınıfı bilinci ve onun mücadelesidir, yani biz bugün iyi kötü kaybediyoruz dediğimiz haklar, yani şu anda da bir şeyimiz var, asgari bir ücret varsa, emeklilik hakkımız varsa, sağlık hakkı vesaire, iyi kötü, beğensek beğenmesek, tüm bu hakların elde edilmesi, 19. Yüzyıldaki işçi sınıfının mücadelesiyle olmuştur. Çalışma saatleri vesaire, tüm hakları işçi sınıfının mücadelesiyle olmuştur. Nasıl kaybedilmiştir? Bugün aslında Türkel hocanın sunuşu içerisinde de vardır, gerçekten bir taraftan dönüşüm süreciyle birlikte üretim biçimlerinin değişmesi, emeğin yapısı kendi içerisinde değişmesi ve tabakalaşması, emeğin kendi içerisinde birbirine rakip hale dönüştürülmesi ve böylece o dayanışma gücünün kırılması, sendikaların bu süreçte doğru tepkiler göstermeyip, zayıflamaları, işçi sınıfı mücadelesinin zayıflaması, öbür tarafta da Celal Beyin sorusuna da yönelerek şey yapıyorum, Sovyetler Birliğinin, doğu bloğunun dağılması. Çünkü onların varlığı, Ekim Devrimi, Sovyetler Birliği, kapitalist dünyanın sosyalleşmesine, sosyalizasyonuna etki etmişti, onun ortadan

kalkması da, dolayısıyla bu hakların geri götürülmesinde de çok önemli kaynaklık etmekte. Peki, ne yapmak lazım? Bence, tarihten ders çıkartmak lazım. Eğer tarihte bu haklar bir sınıf mücadelesi içerisinde ki, şunu hemen belirtmek lazım. Kapitalist sistem içerisindeki tüm ilişkiler, sınıflar arası güç ilişkileri bağlamında yürür. Bu ilişkiler içerisinde güçlü olmadığınız sürece, her zaman kaybedersiniz. İşçi sınıfındaysanız, kaybedersiniz, çünkü sermaye sınıfı çok güçlü. İşçi sınıfı nasıl güçlenir? Bunun da yolunu, gene tarihsel süreç içinde geldiği gibi, sınıfsal bir perspektiften, tarihsel bir perspektiften bakarak, örgütlü olmakla çözülür. Eğer örgütlü olamazsak, bireysel olarak ki, yeni liberalizmin getirdiği temel şeylerden biri de, insanı bireyselleştirmesidir, birlikte örgütlü olmanın ötesinde, sadece birey olarak kendisini düşünmesini ve tüm davranışlarını onun üzerine yürütmesidir, dayanışmayı tamamen ortadan kaldırmasıdır. O halde, bireyselliği bir tarafa bırakıp, örgütlü olarak tekrar mücadele etmek ve bu mücadeleyi sürdürmek gerekir diye düşünüyorum.

Mesela, bu konuda Ahmet Bey, “ne üretmeliyiz, teknoloji mi üretmeliyiz?” diye sordu. Efendim, biz Türkiye olarak bunu belirleyemeyiz, çünkü o gücümüz yok. Bu güç ilişkisi içerisinde, o masada “ben tekstil üretmiyorum, uzay teknoloji üretiyorum” diyemezsiniz. Teknik olanaklarınız olsa bile, altyapınız olsa bile, bunu söyleyemezsiniz, çünkü güç ilişkileri içerisinde, ülkelerin uluslararası güç ilişkileri içerisindeki konumunuz burada önemlidir, üretirmezler. Ha üretsek ne olur? Üreten ülkeler çok mu refah içerisinde, çok mu oradaki tüm insanlar mutlular? Hayır, sınıfsal güç ilişkileri orada da devreye giriyor, en gelişmiş dediğiniz, en zengin dediğiniz, kişi başına düşen gelir dağılımı bilmem ne olursa olsun, bir toplantıda gene bir mühendis olduğunu belirten bir katılımcı söylemişti, “ben hiç anlamıyorum, bu kişi başına düşen gelir kimin başına düşüyor?” demişti. Hakikaten öyle, kimin başına düşüyor bilmiyorum, ama bu gelir herkesin başına düşmüyor. Kimin başına çok fazla düşüyor, kimininkine hiç düşmüyor. O yüzden, Amerika’da da böyle, İngiltere’de de böyle, Avrupa Birliği ülkelerinin hepsinde böyle, yani gelişmişlik şey değil, kapitalist sistem içerisinde olan ülkelerde sınıflar arası güç ilişkileri vardır ve belirleyici olan bunlardır. Biz eğer burada kendimiz bir sınıf olarak, örgütlü olarak, meslek örgütleri olarak, sendikalar olarak o gücümüzü artırmazsak ki, o dayanışmayla olacaktır, buna karşı durmamız mümkün değildir, bunun da tek yolu budur.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Ben de teşekkür ediyorum Sayın Müftüoğlu.

Öğleden sonraki oturumu tamamladık. Son derece önemli şeyler söylendi. Ben kendi adıma çok şeyler öğrendim diye düşünüyorum.

Az gelişmiş ülkelere yönelik olarak hazırlanmış olan raporlarda, sabahleyin ifade edilmişti, son dönemlerde de moda deyim haline geldi, biliyorsunuz, artık yoksulluk giderilmiyor, yoksulluk yönetiliyor. Bu kapsamda başka şeyler de yönetiliyor, yani raporlara o düzeyde giriyor. Mühendislik-mimarlık hizmetlerinin serbest ticaretinin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin şirketlerinin yönetim anlayışlarının ve organizasyon yeteneklerinin geliştirilmesine... Tabii bunlara da biraz pay vermek lazım, ilgili raporlara bu hükümler giriyor. Aynen yoksulluğun yönetildiği gibi, mühendislik-mimarlık hizmetlerinin yönetilmesi de, ilgili raporlara giriyor ve bugünün dünyasında ve ülkemizde artık sermayenin önündeki tüm hukuksal engellerin kaldırılması sürecini yaşıyoruz. Ülkemizde bugün yoğun yaşanlar da o, işte kamunun yeniden yapılandırılması çerçevesinde, sosyal güvenliğin yeniden yapılandırılması çerçevesinde, eğitimin, sağliğin yeniden düzenlenmesi çerçevesinde yaşananların tümü, bu küresel sermayeye ve onun anlayışına entegrasyon çalışmaları. Biz de mühendisler ve mimarlar olarak, bu savaşta nasıl davranmalıyız, nasıl davranmak gerekir? Bu çerçevede arkadaşlarımız GATS'ı, AB'yi gündeme getirdiler, mühendislik-mimarlık hizmetlerine etkisini gündeme getirdiler, tartışıyoruz, umuyorum, olumlu sonuçlar çıkaracağız.

Toplantıyı Sayın Eğilmez'in bir sözüyle bitirmek istiyorum, şöyle bir şey ifade etti: "AR-GE'ye dayalı gelişme sağlayan ülkeler, mühendislik-mimarlık hizmetlerinden de önemli pay alıyorlar ve alacaklar" Gerçekten son derece önemli, çünkü bugün gelişmiş olan ülkeler, yani söz konusu ettiğimiz gelişmiş olan ülkelerin AR-GE'lerine ayırmış oldukları pay asgari yüzde 2. Ama ülkemizin, Türkiye'nin AR-GE'ye ayırmış olduğu pay binde 6. Şapkamızı önümüze koyup, bu çerçevede düşünmemiz lazım.

Bu çalışma yarın da devam edecek, burada arkadaşlarımızın izleyeceğini düşünüyorum. Tabii, sosyal ve ekonomik depremlerden bahsediyoruz, yarın da sosyal ve ekonomik depremleri tartışacağız.

Ben müsaadenizle bir duyuru yapmak istiyorum: Önümüzdeki hafta ayın 9'unda ve 10'unda, burada, bu salonda bizim de, İnşaat Mühendisleri Odasının bir

deprem sempozyumu var, çünkü sosyal ve ekonomik depremlerden, doğa depremlerinin yıkımını ayırmak mümkün değil. Eğer sosyal ve ekonomik deprem, bir ülkede, bizim gibi ülkelerde ne kadar yüksekse, ne kadar sık yaşanıyorsa, o ülkelerde doğanın ürettiği depremlerin sonuçları da o denli yıkıcı oluyor. Bu konuyla bu çerçevede bağlantılı olması sıfatıyla, zamanı olan arkadaşlarımızın, doğa depreminin sonuçlarını da 9-10 Haziran günü izleyeceklerini düşünüyorum.

Aramıza katılmayan Sayın Örucü'ye, şahsında Bülent Yılmaz'a, Yıldırım Üçtuğ hocamıza, Özgür Müftüoğlu hocamıza, Barış Karaağaç hocamıza, bu toplantıyı düzenleyen Elektrik Mühendisleri Odamıza ve İstanbul Şubesine, katkı sağlayan herkese ve sizlere teşekkür ediyorum, iyi akşamlar diliyorum. (Alkışlar)

----&----

İKİNCİ GÜN
ÜÇÜNCÜ OTURUM
“ AB-GATS NE GETİRİYOR?”

Oturum Başkanı: EROL CELEPSOY (Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı)

---&---

ERHAN KARAÇAY- Sevgili dostlar; Avrupa Birliği-GATS Sürecinin Mühendislik Alanına Etkileri Sempozyumunun 2. Gününe hoş geldiniz.

3. Oturumu yönetmek üzere Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanımız Sayın Erol Celepsoy Beyi, Şirin Gülcen Eren Hanımı, Burak Kaptan Beyi, Sinan Alçın Beyi, Berna Güler Müftüoğlu'nu davet ediyoruz.

Biraz katılımın artacağına inanıyoruz. Başarılar diliyorum.

OTURUM BAŞKANI- Merhaba, tekrar hoş geldiniz diyoruz.

Ben bu sempozyuma Şirin Hanımın bir sözüyle, Sempozyum Bildirisindeki sözüyle başlamak istiyorum; “hizmet ticareti, GATS kimin umurunda?” Buradakilerin umurunda, bizlerin umurunda ve umurunda olmaya da devam edecek. Gerçekten çok önemli bir konu. Katılımın azlığından dolayı belki aklımıza başka şeyler gelebilir, ama en azından kayda girmesi anlamında yaptığımız sempozyumun çok yararlı olacağına inanıyorum, bir gün gelecek herkesin umurunda olacak.

Bugünkü sempozyumunun konusu AB-GATS ne getiriyor? Ben kısaca panelistlerimizin konu başlıklarına değineceğim ve kendilerini tanıtacağım.

“Hizmet ticareti kimin umurunda?” başlığıyla Şehir Yüksek Plancısı Şirin Gülcen Eren panelistimiz, ülkemiz meslek alanları açısından hizmet ticaretine ilişkin olarak tespitler ile meslek adamlarımızın hizmet sunması veya satmasını, ulusal ve uluslararası pazarda rekabet ortamında sunmasını etkileyebilecek oluşumlar ve

süreçler dahilinde neden meslek adamlarımızın etkisiz kaldığı veya gelişmeleri umursamadığı konusunu aktarmayı amaçlayan bir bildiri sunacak.

Sayın Yrd. Doç. Dr. Burak Kaptan, TMMOB Yönetim Kurulu Yedek Üyesi, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İçmimarlık Bölümündendir. Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde meslek yeterliliklerinin tanınması ve hizmet sunum serbestisi konusunda bildirisini sunacak.

Sayın Sinan Alçın, Marmara Üniversitesi iktisat teorisi doktora öğrencisi, serbest dış ticaretin yarattığı AB taraftarlığı ortak zemini incelenirken, diğer taraftan da dış ticaret için veya seçilen sektördeki gelişim dinamikleri, olanaklar ve tehlikeler, sayısallaştırılmış verilerle açıklanacak, serbest dış ticaret sektörel gelişim arasındaki nedensellik ile kalkınma, sektörel gelişim nedenselliği üzerine bilgi düzeyinde bir çerçeve çizecek.

Sayın Yrd. Doç. Dr. Berna Güler Müftüoğlu, Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi, değişen yerel bölgesel dinamikler ve mühendislik alanına etkileri başlığı altında, küresel kapitalizme eklemlenme çabasında olan Türkiye’de yerel, bölgesel dinamiklerin öne çıkarılmasında içsel ve dışsal etkenler, ülke deneyimleri ve sürecin mühendislik alanına etkileri değerlendirmeye çalışacak.

Ben sizleri çok daha fazla bekletmeden, ilk panelistimiz Sayın Şirin Hanıma söz veriyorum.

Buyurun Şirin Hanım.

ŞİRİN GÜLCEN EREN (Şehir Yüksek Plancısı)- Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli meslektaşlarım; bugün sizleri “Hizmet ticareti kimin umurunda?” diye bir bildiri sunacağım. Bu başlığı özellikle seçtim, çünkü yaklaşık olarak 2001 yılından GATS ikinci tur müzakerelerini Bayındırlık Bakanlığı adına takip ediyorum. Bakanlığı mimarlık, mühendislik ve müşavirlik sektörünün, müteahhitlik sektörünün alt sektör temsilcisi olarak onaylattım Hazineye, ama tabii, bu süreçte asıl bu müzakerelere takip etmesi gereken, hizmet ticareti serbestliği taleplerini ya da sıkıntılarını, rekabet sıkıntılarını aktarması gereken sektörün olmadığını, gerekli çalışmaları yapmadığını, kulis faaliyetlerini yapmadığını izlediğim için bu cesaretle size bu konuşmayı

aktaracağım. Bekliyorum ki, bundan sonra bu tarz birbirimizle yaptığımız diyaloglardan sonra ki, serbest taleplerin üçüncü, dördüncü turları mutlaka gelecektir, çünkü serbestleşme küreselleşmenin doğal bir sonucudur, bunu hepimiz biliyoruz. Bunda biraz daha hazır olarak, biraz daha korumacı, tabii kendi sektörlerimiz adına ulusal ve uluslararası pazarda iş sunabilmeleri için, hizmet sunabilmeleri için önemli olduğunu düşünüyorum. Bu vurguyla başladım, inşallah bundan sonra “kimin umurunda?” demeyeceğim.

Hepimizin bildiği bazı şeylerle başlamak istiyorum. Her konuşmamda da bunlara vurgu yapıyorum. Küreselleşmenin doğal sonucu olan ikili ya da çok taraflı anlaşmalara Türkiye taraf oluyor, ama bu anlaşmaların altlıkları yeterince hazırlanmadığı için, mesleki hizmetlerde çalışan meslek adamlarımız haksız bir rekabet sürecine kayıyor. Buna ülke içinde yapılan yabancı sermayeyi kayıran ulusal düzenlemeler de ekleniyor ve ne yazık ki, bu görüşmeler sırasında da ulusal çıkar denilen ya da milli bir görüş demek istemiyorum, ama ulusal çıkar da ön planda olmuyor.

Tabii, sürecin bu şekilde işleminin bir başka noktası da, kurumsal ve bireysel işlerlik ve işbirliğinin olmaması ya da çok az düzeyde olması, mesela Hazine Müsteşarlığıyla Bayındırlık Bakanlığının kurduğu iyi ilişkilerle GATS müzakerelerine belli şeyler konulabiliyor, ama yabancıların çalışma izinleriyle ilgili kanun hazırlığı sırasında Hazine Müsteşarlığının başka bir birimiyle konuşulamıyor bile.

Tabii, bu çalışmalardaki kopukluk, süreç dahilinde müdahaleyi ve etkinliği de sektörümüz adına azaltıyor. Şunu sormak lazım: “AB ve GATS ne getiriyor?”u cevaplamadan önce, hizmet ticaretinin ne olduğu bu hizmet ticaret olgusunun ne getirdiği, nasıl gerçekleştiği bir ülkede ve bunu kontrol etmeyi kimin umursadığını sormamız gerekiyor. Türkiye’de hizmet ticaretinin hedeflerini belli yapılar belirliyor. Hizmet ticareti özellikle Dünya Ticaret Örgütüyle olan müzakerelerde, demin de dediğim gibi, Hazine Müsteşarlığınca götürülüyor. Mallar kısmı Dış Ticaret Müsteşarlığınca sürdürülüyor, ama hizmet ticaretinin hedeflerini ortaya koyan asıl örgütler Dünya Ticaret Örgütü Koordinasyon Kurulu, bizim sektörlerimize ilişkin olarak Bayındırlık Bakanlığı, ona katkı sağlayan TMMOB’nin de dahil olduğu 42 sektör kuruluşu, ama ne yazık ki, bugüne kadar bu hizmet ticareti hedefine ilişkin

olarak, bir Amerika Birleşik Devletlerinin hazırladığı raporu hazırlayamadık. Orada ülkenin sermaye gruplarının, hangi ölçekte de olursa olsun, küçük, orta, büyük ölçekte hedeflediği ülkede hangi sektörde ulusal düzenlemelerden ya da uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan hangi kısıdı uyguladığı ve engel olarak çıkarttığını deklare eden raporlardır bunlar. Tabii, bu raporların önemi şu noktada. Zaten Dünya Ticaret Örgütü de GATS'ın görüşleri devletlerarası yapıda, ancak özel sektör kulis faaliyetlerine devam ediyor. Bu çerçevede eğer devletin elinde böyle bir rapor olursa, bir ülkenin karşısına geçtiğiniz zaman, “siz, benim önümde bu kısıtları çıkartıyor musunuz?” diyebilme hakkına ya da şansına sahip oluyorsunuz.

Bu bildiriyle ben aslında ne amaçladım, biraz daha onu açıklamamda yarar var. Bizim sektörlerimizde -bizim sektörlerimiz dediğim mühendislik, müteahhitlik, müşavirlik ve mimarlık sektörleri tabii ki- hizmet sunan meslek adamlarımızın ya da satan meslek adamlarımızın ulusal ve uluslararası pazarda rekabet ortamında sunmasını etkileyen oluşumlar ve bu süreç dahilinde neden meslek adamlarımızın hem müzakere süreçlerinde, hem de rekabet ortamlarında etkisiz kaldığını aktarmak.

Tabii, hizmet ticareti ve serbestisi kavramları var. Hizmet ticareti kavramı, Avrupa Birliğinde anlaşmanın 50 nci maddesinde tanımlanmış, onu size aktarmak istiyorum: Söz konusu bir hizmetin sağlanmasına dayanan herhangi bir serbest ekonomik etkinliktir diyor Avrupa Birliği. Bu her şeyi kapsıyor. GATS'da benim bulunduğum müzakere sürecinde, hizmet ticareti olarak tanımlayabildiğim olguyu sizinle paylaşmak istiyorum. Akademik ve mesleki yeterliliği kanıtlayan bir bireyin mesleki bilgi birikimini kullanarak, hedef pazarda bir malın üretim sürecinde yer alması, fikir sunması, savunması ve/veya bir ürünün oluşturulmasının mali bir karşılık yaratılarak, rekabet ortamında sunulmasıdır.

Peki, hizmetin serbestisi nedir? Vatandaşımız meslek adamının uluslararası hizmet pazarında veya yabancı meslek mensubunun bizim ulusal pazarımızda serbest olarak hiçbir kısıt, engelle karşılaşmadan ticaret yapabilmesidir. GATS Anlaşmasında bir ülkenin taahhütte bulunması, sektörel taahhütte bulunması, o hizmetin o ülkede serbest olarak sunuluyor anlamına gelmiyor. Bir hizmet eğer en az üç hizmet arzı çeşidinde, yani mod diyoruz buna, serbest, hiç kısıtsız olarak açıldığı deklare edilirse, bu hizmet karşı ülkede serbest olarak meslek adamlarımız için açık

demektir. Tabii, serbestiden bahsettik, ama serbestinin tam karşısı engellerdir, ticari engeller nedir, yani bu kendi ulusal pazarımızda da bizim için geçerli, yabancılar için de geçerli, aynı şekilde karşı hedef pazarda da, ticari varlık oluşturmanın önündeki kısıtlamalar, ülkeden ülkeye kâr transferi kısıtlamaları, ayrımcı vergi uygulamaları, gereksiz yere zorlaştıran ve/veya saydam olmayan vize uygulamaları ki, buna çalışma izni uygulamalarını da katabiliriz. Mesleği uygulama için vatandaşlık ve ikamet koşulu aranması, yabancıların mesleki niteliklerinin hiç kabul görmemesi veya sınırlı kabul görmesi, Türkiye’de şu anda mesleki niteliklerin ötesinde akademik niteliklerin tamamen kaldırılması yönünde baskılar mevcuttur. Meslek örgütlerine üyeliğin zorunlu tutulması, saydam olmayan yasal düzenlemeler. Özellikle bu noktada Dünya Ticaret Örgütünün Ulusal Düzenlemeler Çalışma Grubunun çalışmalarını dile getirmek istiyorum. Ulusal Düzenlemeler Çalışma Grubu, GATS’la elde edilemeyen ve GATS’da taahhütlere karşı ulusal düzenlemelerden kaynaklanan belli ticaret kısıtlarının kaldırılması için 2000 yılında bu grup kurdu. Bu çalışma grubu şunu kısaca söylemek istiyor: Diyelim ki, bir ülke GATS taahhütlerini yaptı ve sektörünü belli kısıtlarla açtı. Ama o ülkeye giden meslek adamı o hizmeti verebilmek için o kısıtlarla ulusal düzenlemeler bariyerini aşmak zorunda. Bu ulusal düzenlemeler bariyerlerini tüm ülkelerde belli bir standarda getirmek istediler, bunun için de “disiplinler geliştirelim” dediler. Her ülkede diyelim ki, “denklik sınavları senede bir yapılsın, bazı ülkeler 3 senede bir yapıyor, bunu engelleyelim. O sektörde yabancıların o ülkeye girip, hizmet sunmasını engelliyor” mantığında yapılan bir uygulama. Fakat bunda da, geçen 6 ay önce anlaşmazlık oldu ve sadece şeffaf olunması konusunda disiplinlerde anlaşma sağlayabildi ülkeler. Bayındırlık Bakanlığı önümüzdeki günlerde, 21’inde gene toplantısı var, her üç ayda bir yapıyor. Buraya gidecek ve son gelişmeleri yine sektöre gene aktaracak. Dil kısıtları, açık olmayan işlemler ve bilinmeyen, deklare edilmemiş kısıtlar var. Mesela, GATS taahhütlerimizde yer almayan sektör kısıtlarımız var, ama bu noktadan sonra onları deklare edemiyoruz, çünkü daha geriye götüremiyorsunuz ya da yabancıların bilmediği bazı hizmet engelleriyle karşılıyor ülkemize geldiğinde, çünkü Türk vatandaşından da aynı şeyi istiyoruz. Ama bunu kendilerinin yatırım yapmasının önünde engel olarak gösterip, ulusal düzenlemelerle bunu da aşmaya çalışıyorlar.

Gene çabuk olarak aktarmak gerekirse, bu rekabetin de belli unsurları var. Siz de görüyorsunuz, ulusal düzenlemeler, şeffaf olmayan işlemler, korumacı tedbirler, mevzuat farklılıkları, eğitim sisteminin yetersizliği farklılığı, meslek tanım standartları, diploma ve unvan uyumsuzluğu, pratik uygulaması olmayan eğitim, hizmet sunum, satış koşullarının belirsizliği, mesleki koruma, sermaye yapılanması, yaşam boyu eğitim, etik algı, sınırötesi ticaret, koruma tedbirlerinin olmaması, mesleki denetim, kurumsallaşma, ticari varlık kurma hakkı, gerçek kişilerin hareketliliği. Bunları niye sıraladım? Çünkü bir mühendisin ya da mimarın bu ülkede rekabet edebilmesi için tamamında düzenleme yapılması gerekiyor, tamamıyla ilgili sektör politikalarının oluşturulması lazım. Artı, mühendis ya da mimarımızın yurtdışına çıktığı anda, karşısına girdiği hedef ülkedeki bu unsurların ne olduğunu açık olarak verebilmemiz lazım. Mesela, sınırötesi ticaret çok önemli, GATS'da da çok önemli, bunu kontrol etmek çok zor, hiçbir öngörü yok sektörümüzde. Mesela, Belçika, Yunanistan, İtalya, Portekiz gibi AB ülkeleri tamamen kapatmış durumda, ticari varlık kurma hakkında İtalya, Portekiz, İspanya belli kısıtlar getirmiş durumda. Gerçek kişilerin varlığıyla, unutmayalım gerçek kişinin hareketliliği farklıdır. Gerçek kişilerin hareketliliği AB çerçevesinde değerlendirilir, çalışma izinleri, vizeler buradadır. Gerçek kişilerin varlığı ise, kurulan bir ticari işletmede yabancı çalışma haklarının tanımlandığı alandır. GATS'a tabi olan alandır. Hollanda, İngiltere, İspanya, Lüksemburg, Danimarka ve İsveç bunu kısıtlamıştır.

Tabii, ülkemizde çeşitli hizmet ticaretine etki eden, özellikle 2000 yılından beri oluşumlar, Dünya Ticaret Örgütü'nün, GATS biraz önce de dedim, hizmetler ticareti ikinci tür müzakereleri var. DTÖ, TRIPS'le ilgili belli müzakereler gidiyor, ama anlaşmayla revize etmek anlamında değil. Uygulamadan kaynaklanan rekabet konularının görüşülmesine ilişkin. Avrupa Birliğiyle ilişkiler var, bunda mevzuat uyum çalışmaları var, ulusal meslek standartları kurumu kanun tasarısından mesleki niteliklerin tanınması hakkındaki kanuna kadar, bir taraftan da bu şimdi üyelik müzakereleri sırasında Hizmet Ticareti Müzakere Grubu kurulacak. Bunun nasıl oluşacağı, sektörde kimlerin oluşacağı belirsiz.

Bir de, GATS Plus dediğimiz, Hizmetlerin ve Kamu Alımlarının Serbestisi Anlaşması var. Yatırımların karşılıklı teşviki anlaşmaları ise, DTÖ'ye tabi olan,

GATS'ın derogasyon listelerinde tanımlanan anlaşmalar; Hazine Müsteşarlığınca yapılıyor, sektörlerimiz adına bazı serbestiler veriliyor.

Tabii, bu serbestleşme taleplerinin artacağını hepimiz biliyoruz. Bizim sektörümüzün de bazı talepleri oluyor. Özellikle yabancıların ülkemizde serbestleşme talepleri arttıkça, çok ilginçtir ki, TMMOB, Müteahhitler Birliği ve Müşavirler Birliğinin son 1 senedir, çok ilginç olduğunu düşündüğüm itirazları yükselmeye başladı. Özellikle kaçak mühendislerin çalışmasından, GATS'a verilen bu taahhütlerin geri alınmasını, daha kısıtlayıcı olmasına yönelik olarak itirazlar. Hizmet ticaretine ilişkin olarak devlet kanadında bu alanları düzenleyecek kademelerde ciddi bir erozyon var. Bu erozyon kültürel ve bilimsel bilgi ve görgü eksikliğiyle daha da artıyor. Teknik işlere daha çok siyaset girdikçe, bunların önemi önemsenmiyor, yani algılanmıyor. Tabii, bizim de meslek adamlarının bu süreçlerden ne beklediğini çok net algılayabilmemiz lazım. Bizim de kastettiğim, devlet kamu kesiminin. Bunun için de meslek adamları ve onların kurumlarının bu taleplerini aktarması lazım. Onun için bir matris oluşturmak gerektiğini savunuyoruz. Ben de İnşaat Mühendisleri Odasından Dursun Yıldız da bunu hep söylüyor, çünkü hizmet ticaretinin bileşenlerini bilmeden, ona karşı alternatif politika üretemezsiniz. İsterseniz ismi korumacı olur, isterseniz başka bir amaçla olur. Bunun zaman içinde nasıl dönüşmesi gerektiğini de söyleyebilmeniz lazım.

Şunu da vurgulamak lazım: GATS'ın ikinci tür müzakereleri için Mayıs ayından itibaren ülkeler son revize edilmiş taahhüt listelerini sunacaklar. Bayındırlık Bakanlığı da Pazartesi ya da Salı günü Hazine Müsteşarlığına sunacak. Üç kuruma görüş için ilettiler; Müşavirler Birliği, TMMOB ve Müteahhitler Birliği. Ama herhangi bir dipnotların değişmesi yönünde girdi dahi yapamadı bu üç birim. Tamamen 4817'nin değiştirdiği TMMOB Yasasının 34 ve 35 inci maddelerini 36'yla bağlantılı olarak yazmamız gerekiyor. Sonuca gelirse, bütün bu hizmet ticaretine ilişkin olan ve meslek alanlarımıza ilişkin yapılan ulusal ve uluslararası anlaşmalar, ulusal düzenlemeler, çalışmalarından tespit ettiklerim anlamında bunları söyleyeceğim. Bir defa, çalışmalar kopuk, sektör tamamen ilgisiz, bunlar hem bireyler, hem kurumlar şeyinde. Mesleki tanınırlığı bir taraftan bir kanun tasarısında getirmeye çalışıyoruz, Avrupa Birliği mevzuat uyumu adı altında, bir taraftan Başbakanın talimatıyla, sektörde mesleki nitelikleri değerlendirecek olan kurumların akademik yeterliliği aramaması için

baskılar oluşmaya başladı. Bunun için bu tarz talepler artarak geliyor. sektörel politikamız olmadığı için herhangi bir şekilde, yani mimarlık politikası yok, mühendislik politikası yok, bunlarla savaşmanın çalışmaları da yapılmadığı için karşı duruş oluşturulamıyor. Amerika Birleşik Devletlerinin yaptığı gibi bir ticaret kapasitelerimizi belirleyen raporların, analizlerin bir an önce hazırlanması lazım, çünkü sektörümüzde şu kadar işsiz var dediğimiz anda, herhangi bir kamu kurumuna hiçbir şey ifade etmiyor. Bunlarla ilişkin anketler yapmak, belli istatistiki verilere ulaşmak ve bunu ispat etmek gerekiyor.

Bir başka nokta da, sakın şey olarak algılamayın, GATS özellikle yöneticiler, uzmanlar ve ihtisas grupları için geçerli. Onun dışındaki çalışmak isteyen meslek adamlarına, yabancı meslek adamlarına zaten kapalı, daha doğrusu hizmet sunumunu kapatmış durumda, ama kapatmakla şunu kastetmiyorum “onların çalışması kesinlikle yasaktır” anlamına gelmiyor. “Bu alanda Türkiye Cumhuriyeti yasal ve idare düzenleme yapma hakkını elinde tutuyor” anlamına geliyor. Bir başka noktası da, sizin açmadığınız, taahhüt üstlenmediğiniz sektörler var, bunlarla ilgili herhangi bir öngörünüz, yasal düzenlemeniz varsa, bunu hâlâ yapma şansınız var. Bunun için de çalışma yapılması lazım. Ama ne çalışma yaparsanız yapın, bunu belli uluslararası platformlara taşıyacak siyasi iradenin olması lazım. Bunun da yapmak için, kurumsallaşma ve örgütlenme şart.

Tabii, karşılıklılık ilkesinin olmadığını da bilmek gerekiyor ve aslında müzakerelerden şu çıkıyor: GATS korkulacak bir şey değil, GATS aslında işlevsiz, asıl bizim yoğunlaşmamız alan ulusal düzenlemelerimiz ya da Avrupa Birliğinin getirdiği uygulamalar. O uygulamalara, düzenlemelere Türkiye'nin sektörel ihtiyaçlarını yansıtabilme meselesi.

Tabii, bir de şu nokta var: Ulusal düzenlemelerimizin bu uluslararası platformda yaptığımız müzakere şansını ortadan kaldırmaması gerekiyor. Bir taraftan 4817'nin 8/E maddesini kabul ediyorsunuz, mesleki hiçbir yeterlilik aramadan “Avrupa Birliği vatandaşlarına istisna çalışma izni verelim” diyorsunuz, bir taraftan dönüyorsunuz, mesleki niteliklerin bu ülkede nasıl tanınacağına ilişkin kanun getiriyorsunuz ya da 4817'nin geçici 1 inci maddesi var, hiçbir şekilde akademik ya

da mesleki yeterlilik aranmamasını öngörüyor. Mutlaka müzakerelerde, özellikle Avrupa Birliğinde geçiş süreci olması lazım.

Son söz olarak da, müzakerenin mutlaka takibi gerekiyor. Sektörün bilgilenmesi ve mesleki eğitim programlarına özellikle önem verilmesi. Bir başka düşünülmesi gereken son nokta da, karşılıklılık ilkesinin nasıl denetleyeceğimiz, yani Kanada'da benim vatandaşım, mimarım ya da mühendisim hizmet sunarken çıkartılan engelleri bilebiliyor muyuz, bunları hangi anlaşmalar çerçevesinde ne hakları var, o hizmet sunucuna aktarabilir muyuz ya da Kanada Hükümetinin bunu yapma hakkı var; bunu çok net olarak koymamız gerekir.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Şirin Hanıma çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten mevcut durumun bir fotoğrafını ortaya koydu, söylenen şeyler ve tespitler bu doğrultuda.

Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde meslek yeterliliklerinin tanınması ve hizmet sunumu serbestisi başlığı altında Sayın Burak Kaptan'a bildirisini sunmak üzere söz veriyorum.

Buyurun Burak Bey.

Yrd. Doç. Dr. BURAK KAPTAN (TMMOB Yönetim Kurulu Yedek Üyesi, Marmara Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi)- Sayın meslektaşlarım; Şirin Hanıma teşekkür ediyorum, bıraktığı yerden devam etmeye çalışacağım, ama Avrupa Birliği çerçevesinde bunu sürdürmeye çalışacağım. Özellikle mesleki yeterliliklerin tanınması konusunda fazla derine inip, bunun nasıl bir yasa ve bu yasa dışında kalan diğer bir direktifle, genel bir direktifle bağlanan mühendislik alanlarının bu konuda nasıl tanınırlılığın ve hizmet sunumunun gerçekleştiğine bakmaya çalışacağız.

İlk olarak, hizmet sunumunun genel bir tanımıyla başlıyoruz: Roma ve Amsterdam anlaşmalarında yer aldığı boyutuyla, mal, sermaye ve kişilerin serbest dolaşımı dışında kalan ve belirli bir ücret karşılığında yapılan etkinlikler olarak tanımlanıyor. Bu tabii, bir katılım getiriyor, bu sadece ve sadece endüstriyel ve ticari nitelikteki etkinlikleri değil, aynı zamanda el sanatları ve serbest meslek etkinliklerini de kapsayan bir profilde gerçekleştirilmiş. Bunu yapabilmek için ise, iç pazarın dinamiklerini oluşturan, malların, sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin serbest

dolaşımının sağlanmasıyla olası kılınabilecek bir süreci ortaya koyuyor. Özellikle Avrupa Birliği üye ülkelerde bu dört konunun bağdaşık bir biçimde, benzer bir biçimde oluşmasına gayret ederken de, üye olmak isteyen aday ülkelerden de benzer sunumlar alıyor. Özellikle Avrupa Birliği müktesebatı içinde yer alan bu dört konu, temel konular olarak gösteriliyor ve uyum yasaları çerçevesinde bu dört konunun biçimlendirilerek, aday ülkelerde hazırlanmasına, yapılanmasını sağlamaya çalışıyor. Avrupa Birliği tarafından genişleme sürecine katılım, müzakere yapılacak olan aday ülkeler için hazırlanmış AT müktesebatı analitik çerçevesi içinde ki, yaklaşık 30-35 arasında değişiyor, bizim ülkemiz için bu 35 madde olarak tanımlandı. İlk dört maddeyi, malların, kişilerin, hizmetin ve sermayenin serbest dolaşımına dayanmış durumda. Dolayısıyla tarama süreci başladığında da ilk kontrol edilecek noktalardan biri olarak tanımlanıyor.

Kısaca, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine bakacak olursak, açılış konuşmasında TMMOB Yönetim Kurulundan Baki Bey bu konuyu çok iyi değerlendirdiğini tahmin ediyorum, ben onun için kısaca geçeceğim. 1963 yılında Ankara Anlaşmasıyla imzalanan birinci mali protokolün 19 uncu maddesinde hizmet sunumuyla ilgili bir atıfta bulunuluyor. Tabii, bu atıf o günlerde pek dikkate alınmıyor ve bir kesintiyle yaşanan süreç sonunda karşımıza bir kopukluk çıkıyor, Avrupa Birliğiyle bir kopukluk çıkıyor. Hemen bundan sonraki süreç, 1996 yılında Gümrük Birliği ve Avrupa Savunma Birliği anlaşmalarıyla ilk adımlarımızı atıyoruz, tekrar ilişkiler sıcaklaşıyor ve o dönemden 2003 yılına kadar çeşitli aralıklarla yapılan anlaşmalar, belgeler, imzalanan belgelerle, hizmet sunumunun bir konumda alt maddeleriyle ya da kendisinin adı açıkça deklare edilerek, varolduğunu görüyoruz. 2003 yılı burada önemli, çünkü revize katılım ortaklığı belgesi sonucunda ulusal program hazırlanıyor ve ulusal programın geniş bir bölümü yine bu hizmet sunum serbestisine ve alt bileşenlerine ayrılmış durumda. Sonuç olarak, biz tavsiye raporu ışığında müzakere sürecini alıyoruz ve Ekim 2005'te başlayacak tarama ve üyelik görüşmeleri içinde de, yani bu tarama süreci içinde de bu hizmet sunumunun ve mesleki tanımların, yeterliliğin taranmasını, incelenmesini, sorgulanmasını istiyoruz.

Avrupa Genel Sekreterliği, hizmet sunum serbestisi üzerine sistemli bir çalışma yapıyor ve Avrupa Birliği yapılanmasını değerlendirerek, Türkiye sürecini biçimlendiriyor ve dört tane ana alt başlık belirliyor ki, bu alt başlıkların hızlı bir

şekilde uyumlandırılması sonucunda, ancak ve ancak hizmet sunum serbestisinin uygulanabileceğini öngörüyorlar. Kısaca bunlara baktığımız zaman, çok güncel konular, her hafta, her gün neredeyse haberlerde takip ettiğimiz konular. Birincisi, yerleşme hakkı, hizmet sunum serbestisi için yerleşme hakkı, bir ön şart gibi gösteriliyor. Bu anlamda hizmet sunmak istediğiniz zaman, size yabancı mühendis-mimarlar için 16 haftalık bir süre veriyor.

İkincisi, mali hizmetler, bu da çok sıcak bir konu, sigortacılıktan bankacılık sektörüne kadar, genel sağlık sigortasına kadar, SSK'nın devrine kadar birçok konuda düzenlemelerin olduğunu görüyoruz. Yine, e-toplum, bilgisayar ve sayısal ortamda devletin ve ticaretin yapılabilmesine olanak sağlayacak bir sayısal ortamın kurulmasını sağlanmaya çalışılıyor ki, yakın zamanlarda Bill Gates bu çerçevede ülkemizi ziyaret etmişti.

Son olarak da, kişisel verilerin korunması, yine Başbakanlık genelgesi, yönetmeliğiyle sağlanan bir başlık olarak karşımıza geliyor.

Dolayısıyla, hizmet sunumunun ciddiyeti, bu dört ana sektörde yapılan düzenlemelerle görebiliyoruz. Avrupa Birliği'nin gerçekten önem gösterdiği bir konu olduğunu görüyoruz. Ama Türkiye bu anlamda gerekli adımlarını sağlıklı bir biçimde atamıyor, ciddi bir şekilde atamıyor ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği bunun üzerine Kasım 2003'te başlattığı Kom 2002'ye 119 sayılı Mesleki Yeterliliklerin Düzenlenmesi ve Tanınması Hakkında Yasa Tasarısı Taslağı çalışmalarını başlatıyor. Bu çalışma üç tane genel direktif, 12 tane sektörel direktifin birleştirilmesiyle oluşturulmuş bir genel direktif önerisi. Buna baktığımız zaman, yedi mesleği etkileyen bir yapıyı görüyoruz. Bunlar tıp doktorları, genel bakımdan sorumlu hemşireler, ebeler, diş hekimleri, veteriner cerrahlar, eczacılar, mimarlar, direktifte tanımlanarak, minimum kriterlerle düzenlenerek, bu direktifle tanımlanıyorlar. Ancak bunun dışında kalan mesleklerse ki, bu bir söyleme göre 402 mesleği kapsıyor, Avrupa Genel Sekreterliğinden bir uzmanın söylemine göre yaklaşık 200 mesleği kapsıyor, bu konuda net bir bilgi henüz alamadık. Genel başlığı altında bir direktifle toparlanıyor. Otomatik tanıma, bu direktifin önemli aşamalarından biri. Özellikle 7 meslek için otomatik tanıma sağlanıyor ki, bu hizmet sunumunu şartları yerine getirmiş olan 7 mesleğimiz otomatik olarak sağlayabiliyorlar. Bunun için en önemlisi, minimum eğitim

koşullarının belirlenmesi, yani eğitim süresi, ders programları ve süreleri, diplomanın nitelikleri ve daha sonradan yer alacak zorunlu çalışma gibi birtakım unsurlarla bu yedi meslek düzenleniyor. Buradan mezun olan, bu yedi mesleğe ait bir meslektaş, Avrupa Birliği üye ülkesine gittiği zaman, rahatça belgeleri ibra ederek, çalışmayı yapabiliyor. Bu da, yatay bir metotla, yatay bir yöntemle ilişkilendirilmiş ve önce siz Avrupa Birliği üyesi bir ülkeye direktifler kapsamında başvuru yapıyorsunuz. Direktif kapsamındaki meslek alanı için gerekli olan eğitimi aldığınızı ve bunu direktife uygun olarak aldığınızı kanıtladıktan sonra, hiçbir kısıtlama olmadan, çok rahat bir şekilde o ülkede çalışabiliyor.

Burada önemli nokta, bu yedi mesleğin dışında kalan diğer meslekler. Genel sistem içinde tanımlanan bu mesleklerde bu prosedür biraz daha farklı işliyor. Bunun için, biraz önce Şirin Hanımın da bahsettiği gibi, iki tane önemli nokta var. Bir tanesi, akademik tanınırlığın sağlanması gerekiyor. İkincisi ise, mesleği tanınırlığın sağlanması gerekiyor ve bunu takiben de bir akreditasyon sürecinden geçilerek, ancak ve ancak bu genel sistem içindeki meslekler tanımlanabiliyor.

Kısaca akademi tanınırlılığa bakalım: Avrupa Birliği kapsamında birbirinden oldukça değişik olan ulusal eğitim sistemlerinin tümleştirilmesi ve tüm eğitim konularını kapsayan bir tek model oluşturulması yaklaşımı yedi meslek için tanımlanırken, diğer genel direktife ait olan meslekler için bu birlikteliğin sağlanmasının zor olduğu görüşünde Avrupa Birliği ve dolayısıyla bu meslekleri bu direktiflerin dışına çıkartarak, genel bir sistem içinde oluşturmaya çalışıyor. O nedenle, ancak ortak paydaları, bu mesleklerin eğitimdeki ortak paydalarının, minimum kriterlerinin belirlenerek, sunumunun yapılması hedefleniyor ki, ancak ve ancak akademik tanınırlılık bunun sonrasında geliyor.

Genel sistem içinde tanınmak isteyen bir meslek, önce eğitim programlarını, ders programlarını ve sürelerini ve en sonunda da diplomalarının tanınabilir kriterler içine sokmasını sağlamak durumunda. Eğer bunu yapmazsa, tanınma aşamasındaki ilk veriyi oluşturamıyor. Bunun için ne yaptık? Türkiye olarak Avrupa yükseköğrenim alanı olarak adlandırılan eğitim programlarına üniversitelerimizin dahil olmasını sağladık. Bunun için diplomaların, ders programlarının ve öğrenim sürelerinin akademik olarak tanınması, bir ülkede başlamış öğrenimin başka bir üye ülkede

tamamlanıp, diplomanın alınabilmesi, bir ülkede alınan derslerin başka bir üye ülkedeki eğitim programına saydırılması ki, buna lisansüstü eğitim de katılmakta, böyle bir sistemin varlığı olarak tanımlanıyor. Burada önemli nokta, bu da aslında bir eğitim serbestisi kavramını karşımıza getiriyor. Bunu başarabilmek için, üç tane Avrupa Birliği eğitim programı ortaya konulmuş. Tahmin ediyorum, dün bu konularda biraz detaylı bilgi verilmiştir. Mühendislik eğitiminin kapsadığı bölüm, yani yükseköğrenim alanının kapsadığı bölüm, Sokrates Programının Erasmus kısmı. Erasmus Programı, mesleki eğitim yapmak isteyen üniversitelerimizin dahil olduğu Avrupa Birliği eğitim programını kapsıyor. Ciddiye alındığını gösteren veriler, zaten aşağıda bu iş için programa yatırılan paralarla zaten ortaya konuluyor. Burada önemli olan bir nokta var, o da şu: 2001 yılında Türkiye kabul edilip, bu programa geçtiği anda, aslında gecikmiş bir süreç, çünkü üçüncü etabından ancak bu işe katılınıyor. Bologna süreci, dün Yıldırım Beyin yaptığı sunumda daha detaylı olarak aktarmıştık, üçüncü aşaması 2010 yılında tamamlanması hedeflenen bir program ve dördüncü etapta 2006 yılında geçilecek. Bugüne kadar yapılan ve üniversitelerin geçmeye çalıştığı sistem 2006'dan sonraki bölümde artık uygulama bazında değerlendirilecek.

Sokrates, Erasmus Programının amaçlarına baktığımızda, Avrupa boyutunda bir fırsat eşitliği, eğitimde ve kültürde bir fırsat eşitliğinin olması öngörülüyor. Dil öğrenimi ve kültürlerarası eğitimin burada pekiştirilmesi çok önemli. Bu ortak Avrupa kültürünün oluşması adına yapılan bir çalışma. En geniş anlamıyla işbirliği ve değişim, bu hem öğretmenleri, hem öğrencileri kapsayan bir konu ki, en başta Avrupa yükseköğrenim alanını yaparken, aslında ben iki sistemden bahsettim. Öğrenciler bu noktada ya dönemlik derslerini başka bir ülkeden alıp değerlendirebiliyorlar ya da yurtdışında eğitimini tamamlayarak, diplomayı oradan alma fırsatları var ki, Erasmus Programı bu olanağı sağlıyor. En son olarak da, yeni ve yenilikçi yaklaşım ve teknolojinin kullanımı Dünya Ticaret Örgütü programın amaçları içindedir.

Bu program üniversitelerimize iki tane çok yeni kavram getiriyor. Bunlardan birincisi, ECTS dediğimiz Avrupa kredi transfer sistemi ki, bu aynı zamanda bizim hizmet sektörümüzü de etkileyecek bir kavram olarak karşımıza çıkıyor. Bunun birtakım avantajları var. En basitiyle ECTS, iş yükünün, bir öğrencinin o derse vermiş olduğu iş yükünün bütününe kapsıyor. Sadece ders saatleri, orada dersi için

harcadığı pratik ya da kavramsal bilgiler olarak değil, o ders için harcadığı geziler, araştırmalar, kütüphanede geçirdiği zaman yükünü de bütünleyen bir kavram olarak karşımızda. Bunun dışında, biraz önceki söyleme uygun olarak, uluslararası üniversitelerle değişim programında bir denklik ve kolaylık sağlıyor. En önemlisi, akademik tanınma için de bir temel oluşturuyor. ECTS uygulaması kısaca, bir dönem için 30 kredi öneriliyor, senelik 60 kredi ve 4 yıllık eğitimi tamamlayan bir öğrencimiz diplomayı aldığı zaman, 240 maksimum ECTS kredisiyle kendi alanından mezun olmuş oluyor. Yine burada 240 ECTS kredisi 4 yıllık eğitim için önemli bir rakam.

İkinci önemli kavram, akademik tanınırlık için diploma eki. Diploma eki diploma yerine geçmeyen, diplomanın yanında verilen çok önemli kavramlardan biri. Yine akademik tanınırlık için önemli bir belge. Amacı, alınan derecelerin akademik ve profesyonel dünyada tanınırlılığını kolaylaştırmak, şeffaflığını artırmak. Şeffaflık derken, diploma ekinin bileşenlerine baktığımızda, sadece öğrencinin bilgileri, bölümünün bilgileri değil, almış olduğu derslerin açıkları, kredilendirme sistemi, üniversitenin eğitim sistemi ve Türkiye'nin eğitim sisteminin notlarının burada yer aldığını görüyoruz. Aynı şekilde tanınırlık koşullarının yer aldığını görüyoruz ve ECTS kredisinin de bu belgeye eklendiğini görüyoruz. Dolayısıyla, diploma eki tanınırlık için mutlaka ve mutlaka alınması gereken bir belge olarak karşımıza çıkıyor. Bu çerçevede baktığımızda, Türkçe eğitim yapmakta olan kurumlarda diploma ekinin İngilizce olma şartı getirilmiş ve aynı zamanda da amaç ve içeriği hem öğrencilere, hem de işverenlere ve ilgililere duyurmakla yükümlü olarak kılınmış üniversiteler. Burada hemen şunu ifade edeyim: Diploma eki, 2003-2004 yılları içinde YÖK'ün önerisiyle uygulanmaya geçilmiş, bu sene itibariyle verilmesi zorunlu olan bir belge olarak üniversitelere bildirilmiş, yani mezun olan bir öğrencimiz artık diplomanın yanında, diploma ekini de almak durumunda. Bunun da tabii, bir denetlemesi, kontrolü var ki, bunu biraz sonra açıklayacağım. Üniversiteler bu kontrolü de mutlaka yaptırmak zorunda kalacaklar.

Tabii, akademik tanınırlığı aktarırken, eğitimde bir tümleşme, bağdaşık bir yapı oluşturulmasının zor olduğundan bahsetmiştik. Hem meslek eğitiminin varlığı, hem yüksekokullarının varlığı, teknik eleman olarak, hem de bazı ülkelerde eğitim sistemlerinin diğer ülkelere nazaran daha az olması ya da daha yüksek olması birtakım problemler ortaya koymuş. Bunun için de yine 2002/119 Yasa Tasarısının 11

inci maddesinde, eğitimi belgeleyebilmek için, bağdaşık bir yapı oluşturabilmek için, yani her ülkede benzer nitelikte uygulanabilmesini sağlayabilmek için düzeyler oluşturulmuş. Birinci düzeyden beşinci düzeye kadar eğitimler sınıflandırılmış. O önemli, çünkü ilkokuldan başlayarak, üniversite sonrasına kadar, mezuniyet sonrasında başlayarak, her aşamada alabileceğimiz her türlü eğitimin belgelendirilmesi o sistem üzerinden gerçekleşiyor. Birincisi, yetki belgesi. İkincisi, sertifika. Üçüncüsü, kısa dönemli bir eğitim kursunun başarıyla tamamlanması. Dördüncü, beşinci bizi daha çok ilgilendiriyor; orta düzeyde bir eğitim kursunun başarıyla tamamlanmasını belgeleyen bir diploma eki, bu genelde 4 senelik eğitimden az, 3 senelik ya da 2 senelik eğitim veren kurumları da kapsayacak bir biçimde biçimlendirilmiş. Beşinci düzeyde ise, 4 yıllık yükseköğrenim diplomasının karşılığı olarak gelmekte. Diploma ekinde bu düzeylerin de belirtilmesi gerekiyor.

Bu çerçevede beşinci düzey, mühendislik ve mimarlık alanında çalışacak olan kişilerin eğitimini kapsayan bir düzey olarak tanımlanmış ve mesleki tanınırlık için de bir ön şart olarak konulmuş. Aynı zamanda da şu şart eklenmiş: Dördüncü ve beşinci düzey belgelendirmeyi yapan meslek alanları için, meslek uygulamasının düzeyi, yapısı ve niteliklerin yasa ve yönetmelikler ile düzenlenmesi ve en önemlisi bu konuda bir kurumun kontrolü ve onayına açık olması gerekiyor.

Bu akademik tanınırlığın sağlanabilmesi için, mesleklerin mutlaka ve mutlaka tanınırlık düzeyinde hem eğitimi, hem diplomayı, hem de kurumların bir çalışma yapmasının zorunlu olduğunu görüyoruz. Mesleki tanınırlılığa geldiğimizde ise, bu akademik tanınırlığın bir ön şart olduğunu görüyoruz ve mutlaka ve mutlaka bir diploma ile -ki, bu diploma, diploma ekiyle birlikte gelecek ve ECTS kredisiyle birlikte gelecek- belgelenmesi ön şartı aranıyor.

Peki, Avrupa Birliği şartları içinde mesleki tanınırlık için ne yapacağız? Meslek odaları bu şartlarda, Avrupa Birliği ya da Gümrük Birliği üyesi ülkelerin oluşturduğu ortak platformlar, bunlar konseyler olabilir, birlikler olabilir, federasyonlar olabilir, bu ortak platformlarla çalışmalar yaparak, Avrupa Birliği genelinde mesleğin tanınırlılığı ve yeterliliği hangi şartların arandığını mutlaka öğrenmeleri, bilmeleri, danışmaları, iletişime geçmeleri, ülkemizdeki koşulların ortaya konularak, ortak minimum kriterlerin belirlenmesinin yapılması gerektiğini görüyoruz. Bunun için ulusal yasa ve

yönetmeliklerin de hazırlanması bir ön şart olarak karşımıza geliyor. Uluslararası kuruluşların, yani ortak platformların çoğunda bazı temel özellikler var ki, bunlar ulusal yasa ve yönetmeliklerle de mutlaka bağdaşık bir yapı içinde ortaya konulması gerekiyor. Bunlar nelerdir? Bunlar dört tane maddeden oluşuyor. Birincisi, 12 yıllık temel öğrenimin yapılmış olması. Bildiğimiz gibi, 11 yıllık bir eğitim sistemine sahibiz, geçen sene itibariyle İstanbul'da 12 yıllık eğitim sistemi denendi, liseler 4 yıla çıkartılması gündemde, bunun için çalışmaların devam ettiğini biliyorum. 12 yıllık bir öğrenimin ortak olarak Avrupa Birliğinde kabul gördüğünü görüyoruz. İkincisi, mutlaka meslek alanında 4 yıllık bir temel eğitimin, yani beşinci düzeyde bir eğitimin alınması şartı var. Üçüncüsü, 2 ya da 3 yıllık bir mesleki deneyimin yapılması gerekiyor; işte bu önemli farklardan biri. Günümüzdeki hizmet sunumumuzun kapsamına baktığımız zaman, mezun olan -ki, bu TMMOB Kanununda da yer alacak-diplomayı alan kişi meslekte yetkinliğini kazanarak, imza atarak çalışmaya başlayabiliyor, ama yasanın getirdiği farklılıklardan biri, mesleki deneyiminin mutlaka kazanılmış olması gerekiyor ki, yetkinlik belgesinin burada mutlaka alınmış olması gerek. Bu süre içinde meslektaşlar ne yapacaklar? Bu süre içinde meslektaşlar, mesleğini yapma olanağı tanıyan bir yerde bu deneyimi kazanarak, pratik deneyimi kazanarak çalışmalarını belgeleyerek ki, mutlaka ve mutlaka sertifika ya da üçüncü düzeye kadar olan bir belgeyi alarak, bu çalışmanın pratikte yapılmasını sağlamaları gerekiyor.

Bu aynı zamanda ECTS kredisi için de bir geçerli bir durum. Hatırlarsanız 240 ECTS demiştik, 4 yıllık bir eğitim sisteminin mezununun 240 ECTS'ye sahip olduğunu söylemiştik. Genelde ortak platformlarda size önerilen minimum şartlar içinde 240 ECTS'nin üstünde bir rakam öneriliyor, diyor ki "eğer siz 300 ECTS'yi tamamlarsanız, mesleki yetkinlik kazanabilirsiniz, yeterliliğinizi tanıyım ve bunun sonucunda da diğer şartları da yerine getirebiliyorsanız, siz hizmet sunmaya başlayabilirsiniz" Peki, bu nasıl sağlanacak, aradaki bu fark nasıl sağlanacak? Bunun için üç tane yöntem öneriliyor. Birincisi, mesleki deneyim, biraz önce söyledim, iki üç yıllık bir eğitimin mutlaka yapılması gerekiyor. Bu eğitim, uygulama alanında uygulama yaparak kazanılan ve belgelenen bir çalışma. Bunun yapılabilmesi için de mutlaka yine meslek kuruluşunun öngördüğü yerlerde, bu işi yapabilecek kriterlere sahip yerlerde

yapılmış ve bu belgeyi kriterlere uygun olarak hizmet veren firmaların ancak yapabileceği bir durum.

İkincisi; akredite olmuş bir yükseköğrenim kurumunda 5 yıllık bir eğitim ki, ülkemizde sayısı çok az. Ama buna bir alternatif getiriliyor, “lisansüstü çalışması yapabilirsiniz” diyor. Bu da, bir ECTS’e karşılık geleceği için, bu farkı ancak bununla kapatabilirsiniz.

Son olarak da, kendi ulusal meslek örgütleri ve/veya üniversitelerden belgelendirilmiş eğitimin alınması veya bu krediler için eşdeğer kredide akredite olmuş kurumlardan meslekiçi eğitim alınması, bu farkın giderilmesi için bir yöntem olarak sunuluyor.

Yine, yatay bir yöntemle karşılaşıyoruz. Peki, biz bütün bunları tamamladık, akademik tanınırlılığımızı sağladık, bunun karşılığında da meslek kuruluşumuz gerekli girişimlerde bulunarak, mesleki yeterliliği tanımlamak istedi ve şartlarımızı ortaya koydu. Biz bu şartları da yerine getirdik, ne yapacağız? Çalışmak istediğimiz üye ülkede mesleğimizle ilgili bir düzenleme yapılmış mı, önce buna bakacağız. Örneğin, bir mühendis meslektaşımız Almanya’ya çalışmak için başvuruda bulundu, hemen size soruyorlar, “bir düzenleme yapıldı mı?” Eğer “hayır” cevabını alırsanız, o zaman işiniz kolay, çünkü hemen orada çalışmaya başlayabiliyorsunuz. Ulusal yasalar ve yönetmelikler bu çerçevede çok önemli, çünkü sizin hizmet sunmanızı tanımlayacak olan bu yasalar olacak. Eğer bu yasalar yoksa, hiçbir kısıtlamaya olanak sağlamadan, hiçbir kısıtlamaya dahil olmadan, rahatça, serbestçe, o ülkedeki herhangi bir vatandaş gibi, o ülkenin genel yasalarına uyarak, hizmet verebiliyorsunuz. Ama o ülke ulusal yasa ve yönetmeliklerini meslek adına ortaya koymuşsa, o zaman onların getirdiği kriterleri siz karşılıyor musunuz? Eğer meslek odanız başvuruyu yapıp, bunu karşılıklı tanıma yöntemiyle sağladıysa, büyük ihtimalle yerine getiriyorsunuz. Eğer getiremiyorsanız ki, önce getirirsek ne olur? Getirirsek, o kriterler ve yasalara uygun olarak o ülkede hizmet verebiliyorsunuz. Eğer getiremezsek, orada kritik bir nokta var; karşımıza iki sonuç çıkıyor: Eğer bir fark varsa ve bu farklılıklar temel farklılıklarsa, bu farklılık alınan eğitimin eksikliği, süre olarak eğitimin eksikliği, bilgi olarak eğitimin eksikliği, minimum kriterlerdeki eksiklikler ya da almış olduğumuz eğitim düzeyinin birden fazla derece düşmesi, yani

beşinci düzey yerine üçüncü düzey bir diplomamız varsa, o zaman bizim çalışmamıza olanak sağlamıyorlar ve çalışma fırsatını kaybediyoruz. Eğer bu farklılıklar minimum düzeydeyse, telafi edilebilecek düzeydeyse, o zaman telafi edici önlemler ortaya çıkıyor. Bu çerçevede size 2'yle 4 yıl -tercihen 3 yıl olarak geçiyor- bir çalışma süresi öneriyorlar. O ülkede o süre zarfında yine akredite olmuş bir firmada bunu belgeliyorsunuz ve sonuç olarak da mesleği uygulamaya hak kazanıyorsunuz ya da diyorlar ki, "siz, bir yeterlilik sınavına girin. Bu yeterlilik sınavını başarırsanız, siz hizmet sunmaya devam edebilirsiniz" Eğer başarılı olursanız, yine o ülkede o ülkenin yasaları çerçevesinde hizmet sunma olanağı bulabiliyorsunuz.

Bu karşımıza bir örnek olayla geliyor ki, bu önemli bir örnek, odalarımızın yapabileceği bir örnek. Mayıs 2003'te İnşaat Mühendisleri Odası ECE ile bir ortak çalışma yapıyor. 23 üye ülkenin oluşturduğu bir yapı söz konusu. İnşaat Mühendisleri Odası da burada yapmış olduğu girişimler ve tavrıyla, hem üyelik statüsü kazanıyor, hem de tam üye, yani oy hakkına sahip asil üye unvanı kazanıyor ki, bu inşaat mühendisleri için önemli bir aşama. Hemen arkasından ECE'nin sicil kütüğü, yani minimum kriterleri belirleniyor, mesleki tanınırlılık için de benzer bir direktif Avrupa Birliği Konseyine sunuyorlar, ama bu konuda şu anda yeterli bir bilgiye sahip değilim.

Peki, ECE sicil kütüğü ne sunuyor? Oldukça fazla bir maddenin olduğunu biliyorum, ama bunlar içinde dört tane çok önemli nokta var. Birincisi, 12 yıllık bir ilköğrenim ki, bu bizim biraz önceki verimizi sabitliyor. 300 ECTS kredi almış olmanız öngörülüyor. Bu mutlaka bir çalışma pratik eğitimi ya da mesleki eğitimi ya da lisansüstü eğitimi ile tamamlanabilecek bir düzey. 3 yıldan az olmayan mesleki deneyime sahip olmak, yani mutlaka pratik bir eğitim alıp, bunu belgelemenizi istiyor ki, inşaat mühendisliği alanında yetkin bir kişi olarak çalışabilin. En önemlisi ki, bence Türkiye için daha önemli bir nokta, mutlaka ulusal meslek örgütüne üye olmanız gerekiyor ki, bir mesleği icra edebilin. Bu bir anlamda denetleme ve kontrolün de ülke bazında gerçekleşmesini sağlayacak.

Demin de beri bahsediyoruz, denetleme, kontrol ve karşımıza akreditasyon geliyor. Bu konuda da birçok çalışmaların yapıldığını biliyoruz. Hizmet serbestisi ve tanınma kapsamı açısından çok önemli bir değerlendirme süreci olarak karşımıza çıkıyor akreditasyon. Çok geniş bir konu, birçok veriyle ele alınabilir. Ürünün

üretiminden tutun, ürünün kalitesinden tutun, hizmete kadar her türlü alana etkileyebiliyor, ama burada çok farklı bir yapıyla biz karşılaşıyoruz. Akreditasyon için bu alanda tanımı şu şekilde yapmışlar. Birçok ülkede ve birçok sektörde topluma sunulan ve program ve hizmetlerin niteliğinin sistematik bir yaklaşımla güvence altına alınması için geliştirilen bir yöntem olarak tanımlanıyor. Bu çerçevede akreditasyonu tanımlayacağız. Neyle karşılaşıyoruz? Akademik tanınırlılık ve mesleki tanınırlılık olduğu için, iki farklı akreditasyon süreciyle karşılaşıyoruz; birincisi eğitim alanında, ikincisi ise hizmet alanında. Eğitim alanında kısaca geçmek istiyorum; verilen eğitimin niteliği ulusal standartlarla yasalarla uygunluğu ve eğitim kalitesinin sürekliliğinin sağlanması amaçlanıyor. Üniversiteler bu çerçeve içinde akredite oluyorlar, hem fiziksel, hem de hizmet alanında verdikleri hizmetin niteliğinin eş düzeyde kalabilmesi için akredite oluyorlar. Dolayısıyla eğitim kurumlarının onaylanması bir ön şart ki, zaten birçok üniversitemiz başarmış durumda. Diploma ve diploma eki, bu çok önemli, üniversiteyi akredite ettiğiniz zaman, aynı zamanda diplomayı akredite ediyorsunuz, ama diploma ekini akredite etmek için yine farklı bir prosedür izliyorsunuz. Geçen günlerde iki üniversitemiz, yanlış hatırlamıyorsam biri Gaziantep Üniversitesi, diploma eki etiketi aldı. O etiket diploma ekinin akreditasyonu anlamına geliyor, uluslararası geçerliliğinin varlığı anlamına geliyor.

Bunun dışında, fakülte ve eğitmenin akreditasyonu var. Yurtdışı belgelerin denkliği için ilgili kuruluşun onayı mutlaka gerekiyor ki, bunun için yasa tasarısı taslağında katılan meslek kuruluşları, demokratik kitle örgütleri bir hemfikre varmış durumda, üniversiteler bu konuda yetkilendirilmiş, yurtdışı belgeler için de YÖK yetkilendirilmiş durumda. En son olarak da, eğitim ve ders programlarının akreditasyonu gerekiyor ki, bu da meslek kuruluşlarının bir görevi olarak karşımıza geliyor.

İkincisi, hizmet alanında varolan akreditasyon. Bu hizmetin niteliği, kalitesi, sürekliliğinin güvence altına alınması, kontrol ve denetlemelerin belirli bir düzeyin altına inmemesi ve en önemlisi tarafsız olabilmelerini sağlayacak bir süreç. Hizmet alanındaki akreditasyonda bunlar amaçlanıyor. Bunun için önce akreditasyonu yapacak meslek kuruluşunun onayı gerekli, yani meslek odalarımızın bu anlamda kendilerine akredite etmesi gerekiyor. Niçin bunu yapması gerekiyor? Yukarıdaki amaçları mutlaka gerçekleştirebilmesi için, mesleki yeterlilikleri onaylayabilmeleri için,

uygulama ile belgelendirme yapacak işyerlerini akredite edebilmeleri için ve mesleki eğitimi belgelendirmeleri yapabilmeleri için, mutlaka meslek kuruluşlarının da bu çerçevede akreditasyonun sağlanması gerekiyor.

O anlamda Avrupa Birliği ülkeleri ne yapmış, kısaca onlardan bahsedeceğim. İngiliz mühendisleri odaları Avrupa Konseyince tanınmış. Alman mühendis odaları ki, unvanı diğer ülkelerden daha farklı bir şekilde dağıtan bir ülkedir, bu anlamda içmimarlık bir tek Avrupa'da mühendislik statüsünde unvan olarak çalışma olanağı bulmaktadır. Fransız Mühendisler ve Bilimciler Ulusal Konseyi, ulusal düzeyde düzenlemelerini yapmış, yasa ve yönetmeliklerini ortaya koymuş ve yine Fransa'da görev yapan mühendislik unvanları komisyonu da akreditasyon hizmetleri vermeye başlamış durumda.

Türkiye'de ne yapılıyor? Türkiye'de üniversitelerin akreditasyonu için bir çalışmanın yapıldığı biliniyor. TÜRKAK bu anlamda ürünler çerçevesinde bir akreditasyon çalışmaları yapıyor, o ulusal düzeyde yasa düzenlemeleri var, son aşamasına geldiğini biliyorum. 2002 yılında kurulan MÜDEK, mühendislik alanlarında çalışmalarına devam ediyor. Aynı zamanda Mühendislik Dekanları Konseyi de, girişimlerini başlatmış, çalışmalarını detaylandırmış ve ulusal düzeyde de uygulama pilot okul alanı olarak seçtiği okullarda uygulamalara deneme amaçlı geçmeye başlamış durumda. Bu çerçevede temel amaç, mühendislik eğitimin teşvik etmek ve ilerletmek, daha iyi eğitim, eğitilmiş meslektaşlar yetiştirmek, kalitesi yükseltilmiş mühendisler yetiştirmek birinci hedefleri. MÜDEK'in temel işlevi ise, mezunlarına mühendis derecesi verilen MDK bünyesindeki mühendislik programları için ayrıntılı bir değerlendirme programı düzenlemek ve uygulamak. O anlamda mühendislik fakültelerinde ciddi çalışmalar yapıldığı rahatça gözlemlenebilir.

Bir genel değerlendirme yapacak olursak, yasa ve direktifin bize getirdikleri nelerdir? Bu direktif ve yasaların amacı, meslekler açısından hem eğitim, hem de hizmet alanlarında ölçülebilir, değerlendirilebilir ve en önemlisi, denetlenebilir ortak ilkelerin belirlenmesi sağlanıyor. Bu konuları kapsıyor ki, burada özellikle bizim günümüzdeki uygulama alışkanlıklarımız, bu üç veriyi de biraz ötelere düzeyde. Mutlaka ve mutlaka bunun daha ileri düzeyde ölçülebilir, değerlendirilebilir, denetlenebilir hale gelmesi gerekiyor, çünkü bizim her alanımız, mühendislik alanı,

tasarımın her alanı insanla doğrudan iletişim içinde, insan ölçeğiyle doğrudan iletişim içinde.

Bunun dışında Avrupa Mesleki Tanınırlılık Direktifi kapsamı altında ortak minimum değerlerin ortaya konulduğunu görüyoruz. Bu bize özellikle genel direktif içinde yer alan meslekler için ulusal düzenlemelerin yapılmasını ön şart olarak koşuyor. Ancak bunun sonunda verilen hizmetin serbest dolaşıma açılması söz konusu olacak.

Biraz önce bahsettiğim Mesleki Yeterliliklerin Düzenlenmesi ve Tanınması Yasa Tasarısı, aslında şu anda çalışmaları durmuş durumda, 30 madde üzerinde tartışmalar halen devam ediyor. Önceki öngörüye göre, Haziran 2005'te bu yasa tasarısı uygulamaya geçecekti, Avrupa Birliği Genel Sekreterinin yaklaşık iki hafta önceki TMMOB'deki komisyona sunumunda, Avrupa Birliği Konseyinin bu yasayı onaylama aşamasında olduğu ve yakın zamanda onaylanarak ülkemize geleceği ve çalışmaların tekrar başlatılacağı yönünde bir haber ulaştırdı, ancak bu 30 maddenin neler olduğunu söylemedi, ama diğer meslekler için, yani bizim meslek alanlarımız için önemli birtakım tartışılan tanımlar var ki, bu mutlaka ülkemiz için tanımlanması gerekiyor, çünkü Avrupa Birliğindeki kavramlarla Türkiye'deki kavramlar biraz değişik. Birincisi; ortak platformlar, Türkiye'deki karşılığı nedir? Koordinatör nedir, kimdir, ne iş yapar tanımlanıyor, ama nedir, kimdir tanımlanamıyor. Kontak noktası, yine işlev tanımlanmış, Türkiye'deki karşılığı tanımlanmamış durumda. Yetkili kuruluş kısmen tanımlanmış. Reel dolaşım yine tanım olarak var, ama nasıl olduğuyla ilgili bir açıklama Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından ya da çalışma grubu tarafından getirilemiyor. Bu çerçevede, eğitim alanında YÖK ve üniversitelerin görevi kesinlikle tanımlanmış durumda. Hizmet alanında ise, biraz farklı bir söylem var. "Bakanlık ve/veya meslek kuruluşu" olarak tanımlanmış. Burada bakanlığın büyük ihtimalle altı sağlık alanıyla bağlantılı olarak Sağlık Bakanlığı olduğunu iyimserle bir tahminle düşünüyoruz, yoksa bizim alanlarımızdaki çeşitliliğin ve akreditasyonun da çeşitliliğini düşünecek olursak, meslek kuruluşlarının mutlaka ve mutlaka tanım olarak, TMMOB'nin de bunların bir üst şemsiyesi olarak tanımlanması, yasa tarafından tanımlanmasının gerektiğini düşünmekteyim.

Sonuç olarak baktığımızda, tasarımın temel ilkesi çok net bir şekilde ortaya konuluyor, “diploma gereklidir” deniliyor; ancak mesleği yapmak için yeterli değildir. Mesleği siz yetkin bir biçimde yapmak istiyorsanız, mutlaka ve mutlaka uygulama ile deneyim kazanmış olmanız ve bunu belgelemiş olmanız gerekiyor. Ancak bundan sonra size bir yetkinlik ya da yeterlilik unvanı vererek, meslekte iş yapma, hizmet sunma olanağı sağlanıyor. Eğer meslek kuruluşunuz Avrupa Birliği çerçevesinde ortak platformlarla bir iletişim kurduysa ve bunun için bir ortak değerler ortaya koyduysa, o zaman hizmet sunumu Avrupa Birliği çerçevesinde gerçekleştirme olanağına da sahip olabiliyorsunuz.

Meslek alanları ne gibi sonuçlar getiriyor? Mutlaka ve mutlaka ulusal yasa ve yönetmeliklerin düzenlenmesi gerekmektedir. Şirin Hanım da bunun üstüne basa basa vurdu, parmak bastı, her şeyini koydu. Ne yazık ki, meslek odalarımız bu yönde hiçbir çaba sarf etmemekte. Kimya Mühendisleri Odası akreditasyon sistemini başlatmış, 1980’li yıllardan başlayarak yasal mevzuatını hazırlamış, hoş da bir yöntem önermişler. Bunun dışında, benim gördüğüm, üç mühendislik alanımız var. Biri Elektrik Mühendisleri Odası, yasal mevzuatları yönetmelikler düzeyinde yayınlamış durumda. İnşaat mühendisleri bu konuda ileride ve Makine Mühendisleri Odası bu konuda yasal mevzuatlarını yönetmelikler bazında ortaya koyarak, sınırlarını çiziyor. Ancak diğer meslek odalarımız için aynı şeylerden bahsedemeyeceğiz, ağır bir yapıdalar, işin ciddiyetinin farkına vardıklarını zannetmiyorum. Açıkçası 1 sene öncesine kadar bu daha genel bir tanımdı, ama şimdi biraz daha işin ciddiyetinin farkına varıldığını düşünüyorum.

İkincisi; ulusal boyutta unvanların, eğitim programlarının, eğitim sürelerinin, ders programlarının, kişilerin, kuruluşların denetlenmesi ve kontrolünün sağlanması. Ancak bu şekilde meslek kuruluşu, sektörde hizmet verecek olan mühendisinin niteliğini belirleyerek, ona yetkinlik unvanı verebilecek. Bu noktalardan birinin denetlenmesi ya da kontrolünün sağlanmaması durumunda mutlaka bir eksiklik olacaktır ve hizmet sunumu o kişi için ya da o kuruluş ya da o kuruluştan mezun olacak kişiler için sağlanamayacaktır. Böylelikle meslek arasında, hizmet alanında özellikle hizmet alanında alan ihlallerinin olmaması ve meslek içinde hizmet alanlarında verilen hizmetin fırsat eşitliği biçiminde gelişmesi sağlanacak ki, bu bazı mühendislik ve tasarım alanlarında alan ihlallerinin ve hizmet alanlarındaki fırsat

eşitliğinin kaybolduğu gözlemleniyor. Bu yasa ve direktifler çerçevesinde göz ardı edilebilecek ya da yok edilebilecek iki tane önemli sorun olarak görüyorum.

Avrupa Birliği içinde mutlaka benzeş kurumlarla iletişime geçerek, karşılıklı tanınırlılığın gerektirdiği koşulların belirlenmesi gerekiyor. Bu meslek kuruluşları için belki öncelikli bir eylem planı haline gelmesi gerekiyor. Bu olmazsa, uluslararası düzeyde hizmet sunumu yapılamayacak; yine vurguluyorum bunu. Yasanın bize getirdi, sürdürülebilir ve sürekli eğitim anlayışı çerçevesinde, mesleki eğitim ve uzmanlaşmanın gereklilikleri ortada. Süreklilik ve sürdürülebilir eğitim derken, mezuniyet sonrası hem pratikte eğitim alıyorsunuz, hem mesleki eğitim alıyorsunuz, hem uzmanlık alanlarınızı belirlemek için birtakım kurslar ya da hizmetiçi eğitimler alıyorsunuz, mutlaka ve mutlaka bunların oda tarafından çerçevesinin çizilerek ortaya konulması ve üyenin de bunu odadan talep etmesi gerekmekte. Bu düzenlemeler yapılmadığı zaman, biraz önce bahsettiğim fırsat eşitliğinin kaybolduğunu, alan içinde fırsat eşitliğinin kaybolduğunu göreceğiz.

Bütün bu edinimlerin birebir firma temelinde sicil ve kayıt altında tutulması ve belgelendirmelerin bu anlamda kayıt tutulması, yasanın getirdiği zorunluluklardan biri. Günümüzde meslek odaları bunu zaten yapmakta, ama yasa tasarısı taslağı tarafından belirlenmemiş olması yine bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki, bunları ne yapmazsak ne olur? Bugüne kadar yapmadık, ne oldu? Siz açıklamaya çalıştınız, ama bunun içinde çok net tanımlar var. Birincisi; siz bunu yapmazsanız, Avrupa Birliği gerekli koşulları, ilkeleri getirir, size dayatır, siz de yapmak zorunda kalırsınız. Bu zaten bizim kabul etmememiz gereken bir süreç olduğunu düşünüyorum; ama bu dayatmalarla şu anda karşı karşıyayız.

İkincisi; uygulama alanlarında bir boşluk oluşacak, çünkü ihaleler açılacak, büyük inşaat sektöründe çalışmalar yapılacak ya da kimya sektöründe birtakım çalışmalar yapılacak, kamu ihaleleri açılacak, özel ihaleler açılacak, şartlar belirlenecek, bir bakacaksınız ki, o belgeler size verilmemiş, o uzmanlık alanlarında sizde çalışan eleman yok. Dolayısıyla, o ihalelere girme şansınız yok. Ne olacak? Kimse ihaleye başvurmayacak, alanda bir boşluk olacak ve hizmet sunum serbestisi çerçevesinde Avrupa Birliği üyesi ülkesinden diğer meslektaşlarımız gelerek, bu boşluğu, hem firma kurarak, hem firmalarının şubelerini burada açarak, hem de

kişisel bazda buna müdahil olarak, bu alanı dolduracaklar. Dolayısıyla, bugüne kadar uygulama yapan meslektaşlarımızın bu çerçevede meslek yapmaları zorlaşacak, hatta birçoğunun alıştığı biçimde mesleğini yapamadığıyla karşılaşacağız. 1 sene önce bu mesleği yapamayacak meslektaşlarımızın, odaya kayıtlı ve kayıtlı olmayanların toplamınının 350-400 bin olacağını düşünüyordum, ancak odalarımızın bu 1 sene içinde yapmış olduğu çalışmalarla, yine kötümser bir rakamla 150-200 bin civarında şu anda çalışan aktif mühendis ve mimarlarımızın bu mesleklerini yapamama durumu söz konusu. Hangi şartlarda? Biraz önce söylediğim gibi, ihaleler bunun bir ayağı, şirket kurmak bunun bir ayağı, ortak platformlarda şirketler kurarak, konsorsiyumlar kurarak çalışmalar yapamamak gibi birtakım sonuçlarla karşılaşacaklar.

Benim aktardığım süreç halen yaşanmakta olan bir süreç. Bir kısmı öngörülere dayalı olan bir süreç. İki ülke Avrupa Birliği Anayasasını oyladı, Fransa ve Hollanda'da "hayır" çıktı. Bununla ilgili kısa bir süreç anlatıp, hemen bitireceğim, çünkü konuyla, aynı zamanda GATS'la da bağlantılı bir süreç. Bunun yorumunu çok iyi yapmamız gerekiyor. Başlıca "hayır"çıların kozu Türkiye'ydi, "Türkiye giremez, 70 milyon, eğitimi tamam değil, bunlar ucuz işçi ile gelecek, ucuz ücret verecekler, her işi alacaklar" diye belirli bir kısıtlayıcı direktifler de ortaya koyarak, bizi engelliyorlar. Peki, bu gerekçelere biraz yorum olarak baktığınızda, son üç gündür, dört gündür televizyonda her kanalı takip etmeye çalışıyorum, ekonomik düzen ve ekonomik sıkıntıların "hayır"larda etkin olduğu gözüküyor. Siyasi sıkıntıların da bu noktada "hayır" için önem veriler oluşturduğunu görüyoruz, ama bir nokta var ki, bu nedense, medyamızda yer almıyor. Avrupa medyasından gelen bir haber üzerine ben bunu eklemeyi uygun gördüm. Holgestein Direktifi olarak adlandırılan hizmetlerin serbest dolaşım direktifine uygun olarak, sol seçimde bir tepki oluşmaya başlamış ve en büyük korku, Fransa ve Hollanda'dan sonra, domino etkisi yaparak, diğer ülkelerin de bu direktifi de içine alacak -ki, bir parçasını bu oluşturuyor- "hayır"ların artması. Direktife uygun olarak nasıl bir uygulama yapılmış? İsveç'te bir okul inşaatı ihalesine Letonya'dan bir firma girmiş ve kazanmış, en düşük fiyatı verdiği için İsveç de ona vermiş. Letonya da gitmiş, ülkesinden işçiyi getirmiş, asgari ücreti de ülkesindeki gibi ödemiş. Onun üzerine İsveçli sendikacılar ayaklanmışlar ve demişler ki "bu olacak şey, yarı fiyatına ihaleye girebiliyorlar, çünkü asgari ücret ödedikleri için, bizim

ülkemizin yarısı kadar para ödüyorlar, dolayısıyla haksız bir rekabet var” Haksız rekabetin yanında hukuki ve sosyal dumping anlamına geldiğini de net biçimde geldiğini savunuyorlar. Haksız rekabetten çok şikâyetçiler, bunun getireceği olan kalitenin de mümkün olduğu kadar alt düzeyde olacağını düşünüyorlar. Tabii, siyasi bir süreç bu, bu da siyasi bir sürecin parçası haline gelmiş durumda. Özellikle ve özellikle son genişleme süreci olan, eski doğu bloğu ülkelerinin işgücünden korkar olmuşlar ki, Türkiye’den korktukları bahanelerin aslında bir kısmı.

Bunun ikinci göstergesi, Avrupa siyasiler ile halklar arasındaki uçurumun büyüklüğünü gösteriyor; siyasetçiler bir yerde, halk bir yerde, kimse kimseye bir şey anlatmıyor ve şeffaf olmayan bir süreç yürütülüyor. Bunu Avrupa Birliği içinde de olduğunu gördük ki, biz sadece Türkiye’de olduğunu düşünüyorduk.

Peki, Avrupa Birliği Anayasası reddedilirse ne olur? Muhtemelen reddedilecektir. Yanıtını bilen yok, cevaplar aranıyor, senaryolar oluşturuluyor. Bir öneri olarak, “kriz olacak” deniliyor. O kriz çıkabilir, çıkmayabilir. Fransa tecrit edilir gibi düşünülüyor. Çekirdek iki ülkeden biri olduğu için, olacağını tahmin etmiyorum. Ama iki tane senaryo var ki, bu bizi, Türkiye’yi doğrudan etkiliyor. Birincisi, iki parçalı, yani Fransa, Almanya’nın sürüklediği bir siyasal birlik ve kalanlar için serbest ticaret bölgesi öneriliyor. Bu olası pek gözükmeyen bir öneri. Ama ikincisi daha kapsamlı; üç parçalı bir sistem, en içte siyasal birlik kuranlar -ki, bunlar herhalde 12 ülke olacaktır- onun çevresinde ekonomik bölge oluşturanlar -herhalde ikinci ve üçüncü genişleme halkasını oluşturanlar- ve onun dışında kalanlar da herhalde bizler olacağız, imtiyazlı ortaklık statüsü telaffuz edilmeye başlanmış durumda. Bu hizmet sunum serbestisi ve bunun getirdikleriyle ilgili bir sonuç olabileceği ya da öngörü olabileceği için sundum.

Sabırlarınız için teşekkür ediyorum. Sanıyorum biraz uzadı, kusura bakmayın Başkan. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Sayın Burak Kaptan’a çok teşekkür ediyorum.

Gerçekten vahim bir tablo çizdi. Türkiye’de yaşamak zordu, İstanbul’da yaşamak çok daha zordu, ama AB ve GATS’la yaşamak çok daha zor olacak, görünen o. Ama bir taraftan bu tür müktesebata uygun işlemleri yapmak gerekirken, diğer taraftan da örneğin, Elektrik Mühendisleri Odasının serbest çalışanlara verdiği SMM belgesini tanımayan da bir hükümet var, yani öylesi bir bakanlıkla da karşı

karşıyayız. Serbest müşavir belgesi olmadan, sadece ticaret odası belgesiyle proje kabul ediliyor. Bilmiyorum, salondaki arkadaşlarımın bir kısmı bunu biliyor, bir taraftan da bunlar var. Yolun çok başındayız, zaten bizim bu sempozyumu düzenlemekteki amacımız da, sürecin içinde olmak, süreci takip edebilmek, müdahale edebilmek. Sanıyorum, tüm konuşmacılardan faydalı bilgiler alıyoruz. Yayınlanacak olan kitapta da bunları derli toplu göreceğiz.

Sayın Sinan Alçın'a söz vereceğim.

SİNAN ALÇIN (Marmara Üniversitesi İktisat Teorisi Doktora Öğrencisi)-
Teşekkür ederim.

Benim çalışmam daha ziyade, Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü kapsamında serbest dış ticaret mitleştirmesinin nasıl algılandığı ve açılımının nasıl yapıldığı. Bu noktada da bir taraftan, Türkiye'de kalkınmanın sürükleyici bir unsuru olarak elektrik, elektronik, bilgisayar alanları, yine Avrupa Birliği içerisinde bu alanların durumu, Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkiler ve sonuç kısmında da genel bir değerlendirme olacak. Biraz geniş bir çalışma aslında, burada mümkün olduğunca kısa bir şekilde sunacağım. Açıkçası çok fazla rakamlara da boğmak istemiyorum. Daha ziyade, sizin de katkılarınızla bir tartışma yaratabilirsek, en güzeli o olur.

Öncelikle serbest dış ticaretten ne anlıyoruz, onun üzerinde durmak lazım, ama az önceki konuşmalarda benim çıkardığım önemli bir sonuç var; standartlaşma, böyle bir kavram üzerinde duruluyor, akreditasyon üzerinde duruluyor ve meslek odalarının özellikle GATS sürecini yanlış değerlendirdiği üzerinde duruluyor, özellikle Şirin Hanım yaptığı konuşmada TMMOB'nin çok ilginç bir biçimde GATS'a karşı çıktığını söylüyor. Elimde Sekizin 5 Yıllık Kalkınma Planıyla ilgili Hizmet Ticaretinin Serbestleştirilmesi Özel İhtisas Komisyonu Raporu var. Bu raporda, 2000-2005 ve 2001-2023 dönemlerinde ulusal ve uluslararası çerçevede olması gerekenlere ilişkin mühendislik ve mimarlık hizmetleri sektörünün değerlendirme, düşünce ve beklentileri var. Bununla ilgili olarak Türk Mühendis Mimar Odaları Birliğinin görüşleri çok kısaca aktarmak isterim, çünkü buradan ben tam tersi bir sonuç çıkardım.

“Eğitim koşullarının uyumlaştırılması ve diplomaların karşılıklı tanınması ve mesleki akreditasyon kapsamında mühendislik-mimarlık alanı en fazla sorun içeren

ve uzun süreç gerektirdiği bir konumdadır. Bunun başlıca nedenleri, değişik ülkelerde değişik mühendislik disiplinleri olması nedeniyle eşleştirme zorluğu ve baş döndürücü teknolojik gelişmelerde bunları üreten mühendislere biçilen kalıpların çok genişlemesidir. Bunlara ilaveten, hızla eskiyen mühendislik bilgilerinin yenilenmesi gerekliliği ve bunu sağlama ve izleme yöntemleri, teknoloji üreten ülkeler lehine tanınma engelleri oluşturacaktır. Ülkemizde her alanda olduğu gibi, mühendislik eğitim alanında da gözlenen eşitsizlik, karmaşa ve sistemsizlik belirli düzenlemeler yapılmasını ve ülke mühendisine avantaj sağlayacak karşılıklı ya da çoklu tanıma anlaşmalarının yapılmasını zorlaştırmaktadır.” Şimdi genel olarak bu çerçevede TMMOB'nin en azından 2000 yılında bu akreditasyona destek verdiği sonucunu ben çıkartıyorum.

Serbest dış ticaret bize ne anlatıyor, nasıl serbest dış ticaret olur, kimin için serbest? Bunun üzerinde birazcık dursak iyi olur. İlk akla getirdiği kavramlar, kodlama, serbestçe istediğiniz malları satabileceksiniz, yine istediğiniz malları dışarıdan alabileceksiniz, fakat kapitalizmin gelişimine baktığımız zaman, bunun pek de öyle olmadığını görüyoruz. Yine sadece bu yıl içerisinde başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, yine Avrupa'daki birçok merkez ekonomisi de, dış ticaretle ilgili çeşitli korumacı önlemler almaktadırlar. Özellikle Çin Halk Cumhuriyetiyle ilgili bunları biliyorsunuz. Gelişime baktığımızda, dün de özellikle 1. Oturumda ziyadesiyle üzerinde duruldu, fakat kısaca bir üzerinden geçerse; 1970'li yıllarla beraber, erken kapitalistleşmiş merkez ekonomilerinin bir aşırı birikim ve kâr oranlarında düşüş krizi içerisine girdiğini görüyoruz. Şimdi meta-para yaratımı süreci içerisinde, özellikle sabit sermaye yatırımlarına, yani daha ziyade makineleşmeye yönelinilen bir dönemdir. Bu dönem içerisinde işgücünün oranı belli ölçülerde azaltıldı. Dün özellikle Özgür Müftüoğlu hocamızın da bahsettiği, Avrupa'da sosyal devlet anlayışının da yavaş yavaş dağılmaya başladığı bir dönemdir, çünkü daha sonra da bir açılım bir gelmişti, Sovyetler Birliğinin o Sovyet ruhunu kaybettiği bir dönemdi.

Bütün bu süreç içerisinde sürekli yeniden sabit sermaye yatırımı ihtiyacı ortaya çıktı ve aşırı birikim meydana geldi, fakat bu yaratılan değer taleple karşılanamaz duruma gelmişti, yani bir realizasyon krizi ortaya çıktı. Üretiyorsunuz, evet daha çok üretiyorsunuz, evet daha hızlı üretiyorsunuz, fakat bunu satacak kimse bulamıyorsunuz. Bütün bu kapsam içerisinde tabii, çok farklı ülkelerde farklı

dönemlerde, farklı düzeylerde ortaya çıkmıştır, ama işgücü piyasasına da çok büyük etkileri var tabii ki. Yaşadığı bu aşırı birikim krizini kapitalizm, çivi çivi söker misali, yeniden, yeni sermaye yatırımlarıyla aşmaya çalışıyor ve bu süreç içerisinde de özellikle esnek çalışma, kalite kontrol çemberleri gibi sistemler de, o yıllar için, başta Amerika, Japonya olmak üzere, birçok Avrupa ülkesinde de kendini gösteriyor.

Peki, günümüz açısından baktığımızda, dış ticaret ne ifade ediyor? Katmanlı bir yapı var. Dünkü konuşmalarda özellikle şunu gözlemledim: Hep bir çözüm aramaya çalışıyoruz, yani çözüm ararken de “sorun tam da budur” demek istiyoruz. Fakat bunu söylemek çok kolay değil, çünkü katmanlı bir yapı söz konusu. Şimdi ulusal sermaye mi, uluslararası sermaye mi? Başka bir şey soralım: Küçük ve orta boy işletmeler, elektrik, elektronik, bilgisayar alanlarında sayısal olarak yüzde 90’ını oluşturuyor ülkemizde, fakat geri kalan büyük sermaye diyelim, büyük ulusal sermaye, toplam üretimin yüzde 95’ini gerçekleştiriyor. Mesela, iki arasında bir eşitsizlikten bahsedebiliriz demek ki. Büyük ulusal grupların geliştirdiği teknoloji ya da satın aldıkları teknolojiyi KOBİ’ler ne kadar kullanabiliyor, KOBİ’ler arasında ne kadar bilgi paylaşımı var? Bu bir problem. Diğer taraftan, ulusal sermayeyle de, uluslararası veyahut da ulusüstü sermaye gruplarının ilişkisi nasıl? Burada da bir eşitlikten bahsetmek mümkün değil ve asıl belirleyici olan da, iki süreçte de sınıfsal bir eşitsizliğin gün geçtikçe ağırlığını artırdığıdır ve izlenen politikalar da bunu göstermekte.

Serbest dış ticaret bu anlamıyla baktığımızda, aslında merkez ekonomilerinin çeperde yer alan azgelişmiş ülkeleri daha rahat sömürebilmesi için, onların kaynaklarını daha iyi kullanabilmesi için, daha kendine göre verimli kullanabilmesi için ortaya attığı bir düşür. Bu düş için de yüzyıl boyunca birçok adım atıyor. İlk etapta uluslararası bir ticaret örgütü kurmaya çalıştılar, bunu başaramadılar, ardından GATT süreci başladı, GATT daha sonra kendisini Dünya Ticaret Örgütüne bıraktı, bu çerçevede yine bildiğiniz gibi MAI, MIGA gibi, uluslararası sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak organlar oluşturmaya çalıştı ve bunların bir kısmı başarılı oldu, bir kısmı başarılı olmadı. Bu çok doğal, demin söylediğim şeye döndüğümüzde, çünkü bu böyle iki kere iki dört veyahut da direkt anında tepkisini alabileceğiniz bir matematik problemi değil, sosyal bir olgudur ve sınıf çatışmalarını da içerisinde barındırır. Dün de özellikle Barış Karaağaç’ın belirttiği bir şey vardı,

Fransa'daki ve Hollanda'daki Avrupa Birliği Anayasasıyla ilgili "hayır" oyları ne ifade ediyor? Önce şunu bir sormak lazım: 1999 yılında Fransa neden MAI görüşmelerinden çekildi? Orada MAI görüşmelerinden çekilmesini etkileyen unsur neyse, buradaki unsur da bence aynı şeydir, yani sınıfsal bir mücadeleyle ancak bunlar mümkün hale getirebiliyor. Tabii, bütün kavramlar birbirinin içerisinde.

Öncelikle Türkiye'deki elektrik, elektronik, bilgisayar sektörlerinden kısaca bahsetmek istiyorum. Ardından Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği-Türkiye etkileşimi üzerinde durmaya çalışacağım. Dediğim gibi, benim yaptığım çalışma, özellikle bir tartışmadır, bir sorudur, bir arayıştır, sizin katkılarınızla biraz daha ete, kemiğe bürünebilir.

Elektronik sektörü başlıca altı alt sektörden oluşuyor ve Türkiye sanayi üretiminin yüzde 5'ini oluşturan bir alan. Yıllık olarak ihracat gelirimiz son yıl verileriyle yaklaşık 4,5 milyar dolar. İthalat giderlerimiz ise, 8,5 milyar dolar civarındır, yani yaklaşık ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 50'dir ya da bu alanda yaklaşık 4,5 milyar dolarlık bizim dışarıya verdiğimiz bir para var, bunu söyleyebiliriz.

Bu alt sektörler içerisinde de, slaytta da görüyorsunuz, ağırlıklı olarak tüketim malları önem taşıyor.

Bu sektörler içerisinde bizim ihracatımız ve ithalatımız içinde ağırlıklı bir payı Avrupa Birliği alıyor. Bu hem coğrafi yakınlık, hem de geçmişten bugüne ikili ticari kayırmacı anlaşmalarla sağlanmış bir durumdur. Bu sektördeki, yani elektrik, elektronik, bilgisayar alanlarındaki dış ticaretimizin yüzde 58'ini yaklaşık Avrupa Birliği ülkeleriyle gerçekleştiriyoruz. Bu açıdan önemli ticari ortaklıktır.

Diğer alanlara da kısaca bakarsak, elektrikli makineler imalat sanayinde en yüksek payı kablo sektörü oluşturuyor. Bu diğerleri içerisinde en düşük teknoloji gerektiren alan, sizler daha iyi biliyorsunuz tabii. 300'ü aşkın firmanın faaliyet gösterdiği tahmin ediliyor. Üretimin yüzde 95'ini 15 büyük firma gerçekleştiriyor ve ilk 7 büyük firmanın sermayesinin yüzde 85'i de yabancı sermaye yatırımlarıyla gerçekleştirilmektedir. Burada tabii, özellikle Avrupa Birliği açısından baktığımızda, İngiltere ve Almanya iyi bir pazar, renkli televizyon satışlarımızın oldukça yüksek olduğunu görüyoruz. Avrupa Birliğinin bu ihtiyacının yüzde 33'ünü Türkiye karşılıyor.

Ancak plazma televizyonların çıkışıyla beraber, bu gücü biraz kaybetmek olası gözüküyor.

Diğer taraftan, Türkiye’de elektromekanik sanayinde 600 civarı imalatçı firma bulunuyor. Türk elektromekanik sanayi iç talebinin yüzde 68’i kadar üretim yapıyor ve üretimin yüzde 10’u ihraç ediliyor. Bu durumda da, yüzde 42’lik bir talep ithalata karşılanıyor; bunu söylemek mümkün.

Diğer taraftan, elektrikli makineler açısından üretim, ihracat ve ithalat olanaklarımız baktığımızda, kablo alanında büyük bir ihracat geliri elde edildiğini az önce de söylemiştik. Diğer taraftan iç tesisat önemli bir yer tutuyor, fakat elektrik motorlarında da yüksek bir bağımlılığımız var, dışa bağımlılık var, yani ithalat oranları çok daha yüksek. Bunlar kısaca, başta da söylediğim gibi, tek tek rakamlarla çok fazla sıkmak istemiyorum, Türkiye’deki genel durum. Şunu söylemek mümkündür: Türkiye’de bu alanlarda çeşitli gelişimler var, son 10-15 yıllık dönem içerisinde, fakat uygulanan politikaların sürdürülebilir olmaması nedeniyle ve etkileşim kurulmaması nedeniyle ve daha ziyade araştırma-geliştirme faaliyetlerinin salt ulusal büyük sermayeye kaynak yaratması için organize edilmesi sebebiyle, tabana yayılamamaktadır. İşte bunun en iyi örneği, içinde bulunduğumuz binada da varolan teknokent, teknopark projeleridir. Bunların en kısa zamanda kesinlikle dağıtılması gerekiyor, çünkü ulusal sermayeye sadece çıkar sağlamaktadır. Bir anlamda, bilim üretmesi gereken, bu alanda araştırma yapması kurumları sermayenin hizmetine, parça başı iş yapan duruma maalesef getirmekte ki, bu yaratılan değer de diğer KOBİ dediğimiz, küçük orta boy işletmelerle bilgi paylaşımı asla mümkün olmamaktadır. Bu biraz çelişik bir süreç, kimse sürekli olarak tek başına bu alanda üstünlük kuramıyor. İşte Japonya’da bir gerileme var, bu iyi bir örnektir aslında. Sürekli bir büyümenin dinamiği olması açısından ve bu alanlarda gerçekten ilerlemenin sağlanabilmesi açısından bir sefer araştırmaların bilimsel bir nitelik kazanması, bilgi paylaşımının varolması gerekmektedir. Bunlar olmadığı sürece yeni bir ürün tasarlayabilirsiniz, bir diğer parçasını diğerlerinden, yani rekabet ettiğiniz firmalardan daha evvel elde edebilirsiniz, ama bunun sürdürülebilir olması mümkün değildir, çünkü bir hızar gibi teknolojik yenilenme, yani sürekli sürekli yeni şeyler açılıyor. Bunların karşısında ancak ve ancak biraz daha bütünlükçü bir yaklaşımla, bir paylaşım ile bunları paylaşmak gerekiyor.

Avrupa Birliğindeki duruma baktığımızda ise, bu Avrupa Birliği 25, yani yeni katılan ülkelerle beraber aldım bu grafiği. Özellikle ihracatında en önemli payın Amerika Birleşik Devletlerine olduğuna görebiliyoruz. Yine, İsviçre ve Japonya önemli bir yere sahip. İthalatta da benzer bir durum görmek mümkündür. Amerika Birleşik Devletleri, İsviçre, Japonya şeklinde gidiyor. Peki, alanlarımız ya da bugün işlediğimiz sektörlerle ilgili nasıl bir durum var? Avrupa Birliği kapsamında Avrupa ülkeleri kesinlikle Dünya Ticaret Örgütü standartları çerçevesinde bu sektörleri yeniden organize etmeyi amaç edinmişlerdir. Altıncı Çerçeve Programında, Japonya ve Amerika'nın bu alandaki üstünlükleri kabul edilerek, en kısa zamanda onlara yetişilmesi ve geçilmesi hedefi konulmuştur. Fakat konulan hedefler gerçekleşmedi ve Yedinci Çerçeve Planında Avrupa Birliği bu hedeflerini gerçekleştiremediğini ve daha gerçekleştirilebilir hedefler konulacağını ifade ediyor ve özellikle üzerinde vurgu yapılan şey de, "bilgi teknolojileri üzerinde yoğunlaşacağız, değer yaratan odur" deniliyor. Bilgi teknolojileri bu açıdan gerçekten çok önemli bir yere sahip. Konuşmanın başında bahsettiğimiz kapitalist merkez ekonomilerin içine düştüğü krizi aşabilmek için çeşitli adımlar attığını söyledik. Özellikle üretim konusunda ve işgücü ve sömürsüyle ilgili adımlarından bahsettik. Bütün bu süreç içerisinde bir diğer olgu da, üretimin parçalara ayrılmasıdır, yani modüler tarz üretim. Modüler tarz üretim ne anlama geliyor? Buzdolabının tasarımını bir yerde yapıyorsunuz, parçalarını başka yerde topluyorsunuz, başka bir ülkede bunları birleştiriyorsunuz, diğer ülkede de bunun satışını yapıyorsunuz, ticaretin yaratılması dedikleri bir kavram var. Burada sorulması gereken soru şu: Silikon vadileri hangi ülkelerde var? Silikon vadileri Amerika Birleşik Devletlerinde var, Fransa'da var, İngiltere'de var, Almanya'da var, Japonya'da var. Peki, hangi ülkelerin ucuz işgücü kullanılıyor? Afrika ve Asya ülkelerinde bu durum var, Latin Amerika ülkelerinde var, ülkemiz için de benzer bir durum söz konusudur. Birleştirme işlemleri ise, yani modüler bir parçaların bir araya getirilmesi işlemleri ise, özellikle merkeze yakın ekonomilerde yapılmaktadır. Bu bir paylaşım savaşı, şu an durduğumuz yer de, Avrupa Birliğiyle ilgili attığımız adımların hepsi de, aslında bu çeper içerisinde merkeze daha yakın bir yere geçme çabasıdır, yani "salt bizim emeğimizi, ucuz emeğimizi kullanmasınlar ya da salt kaynağımızı kullanmasınlar da, en azından parça birleştirme işini biz yapalım ya da üretimin bir

aşamasını biz alalım, biz nasiplenelim” denilen bir durumdur. Bu sebeple zaten biraz bizim kendi isteğimiz dışında gelişmekte birçok şey.

Yine, az önceki konuşmalarda üzerinde sıklıkla durulan standartlaşma ve Avrupa yasalarının yeterince henüz yapılandırılmadığı üzerinde duruldu. Bunlar yapılandırılır, elimde birçok tarihli yasa var, yani Avrupa Birliğinde çıkartılması istenmiş ve Türkiye’de ardı sıra çıkartıla yasalar. Dün yine, konuşmacılardan biri önemli bir örnek vermişti, 1999 depreminden yaklaşık 10 gün sonra sosyal güvenlik haklarıyla ilgili bir yasayı Meclis kaçırır gibi geçirdi. O tarihten bugüne de baktığımızda, Meclis artık bir öğütme makinesi gibi, sürekli yasalar çıkarmaktadır. Dolayısıyla, yapısal bir sorun yaşanacağına ben inanmıyorum. Kaldı ki, buradaki problem, Avrupa Birliğinin Türkiye’yi kabul etmesi-etmemesi problemi değil, buradaki problem, bu paylaşım mekanizmasında ülkenin aldığı konumdur ya da Churchill’in düşüyle Avrupa Birleşik Devletleri ne kadar birliktir? Almanya, Fransa ne kadar kardeştir ya da Avrupa devletleri arasındaki işbirliği ne kadar sürdürülebilir? Bu soruları belki biraz daha fazla sormak lazım, “Türkiye’yi Avrupa Birliği içine alır mı?” sorusundan ziyade, bunlar üzerinde yoğunlaşmak lazım. Eşitsiz bir gelişmeden bahsetmemiz mümkündür.

Özellikle ülkeler itibariyle burada Türkiye’nin dış ticaretini görüyoruz, elektrikli makineler alanında, Almanya, Fransa ve İtalya ilk sırayı alıyor, az önce de söyledik, zaten toplam ihracatımızda da Avrupa ülkeleri yüzde 58’lik bir paya sahip. İthalat için de benzer bir durum geçerlidir, fakat ithalatta özellikle en son diğer kısmının çok uzun olduğunu görüyoruz, o daha ziyade Doğu Asya ülkelerinden, Japonya ve Doğu Asya ülkelerinden olan ithalatımızı, bağımlılığımızı ifade etmektedir.

Diğer slaytta, gümrük birliğinin sektörel etkilerini görüyoruz. Bu Ahmet Haşim Köse’nin bir çalışması. Burada pq ile gösterilen üretici fiyatları, pc fiyatlar genel düzeyi, pn ara malı fiyatları, pd yerli mal fiyatlarını ve pe ithal mal fiyatlarını ifade ediyor. Endeks değerleridir bunlar. Şimdi bu değerlere baktığımızda, gümrük birliğinin sektörel etkisi, özellikle elektrikli makineler alanındaki sektörel etkilerini ifade ediyor. Üretici fiyatların 1,0014 olduğunu görüyoruz, bu üretici fiyatlarının arttığı anlamına geliyor, yani firmaların maliyetinin gümrük birliği sonrasında yerli firmaların maliyetlerinin arttığını ifade eder. Yine pn ile yani üçüncü sütunda gösterilen ara malı

fiyatları, yani üretimin gerçekleştirilebilmesi için kullanılan ara malların fiyatlarının arttığını, oysa pc ile gösterilen 97,08 olan satış fiyatları ise bir anlamda azalmıştır. Bir taraftan gümrük birliğiyle süreciyle birlikte Türkiye’de rekabete açılması kapsamında hiç de maliyetlerde bir iniş, fiyatlarda bir çıkış olmamıştır, tam tersine maliyetlerde bir artış, satış fiyatlarında ise bir azalış söz konusu olmuştur. Peki, ne olacak? Olan şey şu: Ulusal bazdaki firmalar yavaş yavaş dikey bütünleşmeden kaçınıyorlar, yani eskiden pamuğu kendi tarlasında üretip, onu kendi fabrikasında, atölyesinde kumaşa çevirip, yine kendine ait tesislerde boyayıp, satan firmalar artık bu üstünlüklerini gördüğünüz gibi kaybetmeye başlamakla beraber, salt perakendeciliğe yönelmeye başlamışlar. Mesela, Toyotasa vardı biliyorsunuz, artık “sa”sı yok, Sabancı sadece perakende satışını yapıyor, yani üretiminden çekildi. Rekabet ortamı, rekabete açılması bu alanların, eğer güçlü değilseniz, tamamen yenilebilir lokmalar haline gelmenize yol açıyor; bu gözle bakmak gerekiyor.

Avrupa Birliği-GATS sürecinin mühendislik alanlarına etkileri için de şunu söylemek gerekir: Özellikle mühendislik hizmeti açısından, kamu ihalelerinde az önce Burak hocamız üzerinde vurgu yaptı İsveç örneğiyle, kamu ihalelerinin de bu yabancı ya da çokuluslu şirketlere açıldığı bir sürece giriyoruz. Yine, diğer taraftan ucuz hizmet yaratan ülkelerdeki mühendislerin diğer ülkelere tercih edileceğini söylemek yanlış olmaz, Hindistan bunun iyi bir örneğidir, gayet ucuz internet üzerinden mühendislik hizmeti pazarlayan bir ülkedir. Bu açıdan önemli bir durum. Burada tabii, neyi savunmak lazım. Ben kendi görüşüm açısından söylüyorum: Burada akreditasyon veya standartlaşma, aslında demin bahsettiğimiz modülerleşmeden başka bir şey değildir. Bu modülerleşme ve standartlaşma da, kaliteyi ifade eder, toplam kaliteyi de bize çağırıştırır aslında. Yıllarını bu alanda eğitim alarak geçirmiş, yine yıllarını meslek icra ederek geçirmiş mühendislerimizin, tekrar Avrupa Birliği istiyor diye veyahut da ülkesi içerisinde de, kendi ülkesi içerisinde de mesleğini icra edebilmesi için böyle belirlenmiş üst kurulların ne şekilde olduğu belli olmayan veyahut da hangi standardı, hangi bilimsel kıstasları içerdiği belli olmayan akredite programlara zorlanması, bu aslında bu alanın da esnekleştirilmesi anlamına geliyor. Yarın diyecekler ki, “senin standardın uymuyor, o zaman sen bize parça başı çalışabilirsin, sosyal hak sana yok, sosyal güvenlik sana yok ya da şu fiyatı kabul etmek zorundasınız, bu ücretle çalışacaksınız” Gelişme bu yöndedir, dolayısıyla bana

göre, akreditasyon çalışmalarından ziyade, böyle bir saldırının meslek açısından ne ifade ettiği yönünde bu ve buna benzer çalışmaların artırılması gerekiyor. Tabii, sempozyumlar önemli, sempozyumdan daha önemli olan ise, atölye tarzı çalışmalardır. Bunların odalarda örgütlenmesi çok çok büyük bir önem taşıyor, yani benim ifade etmeye çalıştığım şey, burada genel olarak Avrupa Birliği süreci, GATS sürecinin tam olarak net algılanmadığı ya da duruşumuzun net olarak belirlenmediği yönünde.

Diğer slaytta da, yine Ahmet Haşim Köse'nin, bu da Avrupa Birliği tam üyeliğinin fiyatlar üzerindeki muhtemel etkilerini gösteriyor, fakat bunlar üzerinde çok fazla durmak istemiyorum, süreyi de sanıyorum aşmaya başladım.

Son olarak, peki bu alanlarda, yani elektrik, elektronik, bilgisayar alanlarında gelişme kat etmiş, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan ülkeler bunu nasıl yapmışlar? Tamamen rekabete açarak mı alanlarını ya da GATT gibi, Dünya Ticaret Örgütü gibi örgütlere yeni yeni senetler, gizli gizli anlaşmalar imzalayarak, bunun akreditasyonunu gerçekleştirerek mi bu üstünlüğü sağlamışlar; yoksa farklı şeyler mi uygulamışlar? Onun üzerinde biraz durmak istiyorum. Özellikle Doğu Asya ülkeleri için söylemek mümkün bunu. İstisnasız hepsinde devlet eliyle yaratılmış ve güvencesi alınmış alanlardır ve gelişimini tamamlayınca kadar da, özellikle dış ticaretten korunmuş alanlardır. Bırakın dışarıdan gelişini, dışarıya çıkışında bile çeşitli engeller getirilmiştir. Burada amaç oldukça önemli bir yer tutuyor. Hindistan yine iyi bir örnek, yakın bir örnek. Bebek sanayi argümanı dediğimiz argümanı uygulamıştır. Bilgisayar alanlarında belli bir süre dışarıya satış, dışarıdan alışı engellemiştir, fakat bu süreç içerisinde bu alanlarda yatırım yapanlar, bu alanlarda eğitim görenleri desteklemiştir. Şu anda sayılı yazılım üretip, satan ülkelerden biridir. İrlanda yine yüksek teknoloji geliştiren ilaç alanında benzer bir uygulama yapmıştır. Ülke içerisindeki kimya fakültelerinin sayısı artırmış, burada okuyacak öğrencilere özel burslar sağlamış, puanlarını, giriş puanlarını düşürmüştür ve bu alanda yapılan çalışmalar sonucunda İrlanda şu anda ikinci, üçüncü sıradadır, dünya ticaretinde ilaç alanında çok önemli bir yer tutuyor. Dolayısıyla, Türkiye açısından sürdürülebilir bu alanlardaki ki, kalkınmanın belirleyicisi olan alanlardır. Bu alanlarda sürdürülebilir bir ilerlemenin olması ve bunun da büyüme katkıda bulunabilmesi için, planlı, programlı bilimsel adımlar atılması ve bu tip düzenlemelerden, yani standartlaşmayı getirecek

ve bir anlamda mevcut varlığı, dün Ahmet Haşim Köse'nin bahsettiği mülksüzleştirmeye kadar götürecektir bir süreçten koparıp, tam da ihtiyaç üzerinden yeniden örgütlenmesi gerekmektedir. Burada tabii ki, şu hataya düşmemek gerekiyor: Dün de üzerinde vurgu yapıldı, ulusalcı bir söyleme de düşmemek gerekiyor, çünkü bu işin sınıfsal bir boyutu var. Hani sermayenin vatanı olmaz diye bir söz var, doğrudur. Dün Volkswagen'de yaşanan kıyım bugün Beko'da yaşanıyor, İsveç'te Volvo fabrikasında yaşanıyor, Hartsdört yasalarıyla yaşanıyor, bizde 4857'yle yaşanıyor. Dolayısıyla, ulusalcı söylemler burada doğru bir yer tutmaz. Biz mühendislik hizmeti üreten insanlar olarak yapmamız gereken, kendi ürettiğiniz bu hizmete sahip çıkmaktır, esas olan budur, bu onuruna sahip çıkmaktır. Üst kurulların belirlediği standartlar sürdürülebilir bir gelişimi sağlamaz.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Sayın Alçın'a çok teşekkür ediyoruz. Farklı bir bakış açısıyla baktı, bildirisini sundu.

"Değişen Yerel Bölgesel Dinamikler ve Mühendislik Alanına Etkileri" başlığı altında Sayın Berna Güler Müftüoğlu bildirisini sunacak.

Yalnız söz vermeden önce, Berna Hanımın bildirisinden bir cümle almak istiyorum, o cümle çok önemli, sanıyorum konuşmasında da açacak. "Bu yönetim modeli içinde demokratik kitle örgütü olma niteliğinden uzaklaştırarak, sadece kâr amaçlı projelendirme bazında AR-GE birimine dönüşmektedir, yani odalar, mühendis odaları, yönetim modeli içinde demokratik kitle örgütü olma niteliğinden uzaklaştırılarak, sadece kâr amaçlı projelendirme bazında yer alan AR-GE birimine dönüşmektedir" Çok önemli bir saptama bu. Bu yapılacak olan düzenlemeler sonucunda ulaşılmak istenen bir hedef gibi gözüküyor.

Buyurun Berna Hanım.

BERNA GÜLER MÜFTÜOĞLU (Marmara Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi)-
Teşekkür ederim.

Son konuşmacı olmak hayli zor, öğle tatili de var. O yüzden elimden geldiği kadar sizi sıkmamaya çalışacağım.

Aslında bir önceki konuşmacı arkadaşım Sinan Alçın bana çok güzel bir pencere açtı, birbirine örtüşen bir sunuş olacak sanıyorum.

Değişen yerel bölgesel dinamikler ve mühendislik alanına etkilerini incelerken, ilk önce değişen yerel bölgesel dinamiklerin neler olduğunu ve yerel bölgesel alanların nasıl önce çıktığını ve bu alanların neler olduğunu görelim. Sinan Alçın da bahsetti, özellikle silikon vadisi ABD’de, rut 128 yine ABD, Fransa’da var, Japonya’da, İtalya, Avusturya ve Almanya’da olan bölgelerin öne çıkışını görmekteyiz. Bu alanların ortak özellikleri ise, yeni teknoloji üretmeleri ve kullanmaları, küçük üretime dayalı üretim organizasyonlarının hâkim olması, emek ve üretim örgütlenmesinde esnekliğin sağlanması, yerel inisiyatifi harekete geçiren karar alma sürecinde kamu özel sektör işbirliğinin uygulanması olarak görüyoruz. 1980’lerde ise, yerel bölgesel mekânlar küresel rekabetin artık stratejik alanları olmaya başladığını görüyoruz ve bununla birlikte bu alanlara ilişkin akademik çalışmaların yapıldığını ve bu akademik çalışmalarda da bu alanların da değişik adlarla adlandırıldığını görüyoruz ki, bunu da slaytta görüyoruz, sanayi bölgeleri, sanayi ağları, toplaşan ekonomiler, bilgi temelle ekonomiler gibi. Fakat acaba bu alanların böylesine adlandırılması yeni mi? Hayır, aslında yeni değil, 19. Yüzyılda Alfred Marshall’ın da ortaya koyduğu, “sanayi atmosferi” adını verdiği alanlar ki, bu İngiltere’deki tekstil ve metal sanayinin toplaştığı alanların ekonomik anlamda üstünlük kazandıklarını ifade eden çalışmasını görüyoruz. Genelde de bu akademik çalışmalarında bu adlandırmaya da esinlenmiş oluyor. Özellikle de Piero ve Seibel’in esnek uzmanlaşma modelini anlatmış olduğu çalışmada bunu görmek mümkün. Bir önceki, yani 1970’lerde yer alan bölgesel alanların öne çıkışında, Emerologma, Salzburg bölgesi, Bademlутtenberg bölgesi, esnek uzmanlaşma teorisinin esas ana noktalarına oluşturuyor. Böylelikle küresel stratejik alanlar olmasıyla birlikte, ulus-devlet ve ulus altı olarak yerel bölgesel alanın yeniden düzenlenmesi.

Yerelin küresel alanına eklemlenmesinde sermaye dinamiklerinin etkileşmesinde, piyasa temelli politik karar alma süreçlerinin uygulanması, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması, yönetim yerine yönetişim modelinin uygulanması, böylece küresel alanın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde bölgesel, ulusal ve küresel alanı etkinleştirme çabası olarak karşımıza çıkıyor. Peki, niçin bu? Küresel rekabet için. Peki, küresel rekabet ne? En az maliyet, yenilenen veya orijinal

ürünün üretilmesi ve bununla birlikte yerel alanda üretime odaklanma ve küresel rekabetçi zorlamaları ile istenen koşullarda üretimin gerçekleştirme başarısının dayatılması, bunun için uluslararası standartlara uygun üretim ve küresel değer zincirinin halkasına tutunma becerisi. Bu küresel değer zinciri, küresel meta zinciri olarak tartışılmaya başlandı ve ilk etapta Worlingstein tarafından, ama daha sonra geliştirildi ve günümüzde de Grafi'nin çalışmalarında küresel meta zinciri, Huber Smicht Kambliksi'nin çalışmalarında ise "küresel değer zinciri" adlandırmalarıyla şimdi akademiya da oldukça tartışılan bir konu olarak karşımızdadır.

Peki, bu küresel rekabetin bu şekilde düzenlenmesi nasıl gerçekleştirilmeye başlandı? Ulusal üstü ve ulus-devletlerle etkileşimini görüyoruz. Aynı bir puzle'ı andırıyor. Washington konsensüs ki, 1986'da toplanan Washington konsensüsünde ulusal üstü kurumların aynılaştırıldığını görüyoruz. Peki, bu ulusal üstü kurumlar ne? Dünya ölçeğindeki sermayenin kurumları olarak karşımızda. Peki, nasıl bir aynılaştırma bu? Ticari liberasyon, ademi merkezietçi yapı, yönetim modelinin benimsenmesi olarak karşımıza çıkıyor. Peki, bunun örneğini görmek istersek, bu da çok güzel, Türkiye örnek oluşturuyor. Ulusal üstü kurumlar ve Türkiye diye baktığımızda, Dünya Bankasının maliye ve kamu yönetimi reformuna, kamu sektörü uyum kredisine, özelleştirme, sosyal destek projesine ve mikro krediyle girişimci yaratma projesini görüyoruz. Tabii, şu çerçeve içerisinde baktığımızda, özellikle ademi merkezietçi yapılanma ve kredi ise KOBİ çerçevesinde veriyor. Benzer şekilde devam edecek, IMF'nin stand-by anlaşmaları idari reformların gerçekleştirilmesi, Dünya Ticaret Örgütünün Hizmet Ticaret Genel Anlaşma hükümlerinin yerine getirilmesi ve Birleşmiş Milletlerin 1999 global kontak programı, küresel alanda iyi yönetişimin gerçekleştirilmesi, ayrıca Birleşmiş Milletler kalkınma programı ile KOBİ'lerin etkinleştirilmesi ve yerel yönetişimin gerçekleştirilmesinde önemli öncülük ediyor. Devam edecek olursak, OECD'sinin düzenleyici reformlar, yerel ekonomi ve istihdam gelişimi programı, 2004 Türkiye KOBİ taslak ülke raporu ve Türkiye için yükselen bölgesel pazarlar teknoloji transfer ağı altındaki projesini görüyoruz. Avrupa Birliği de buna bağlı olarak, hepsini de içeren aslında, işte ulusal programın oluşturulması, müktesebata uygun uyum yasaları, Yerel Yönetimler Özerklik Anlaşması -ki, Türkiye 1985 yılında onayladı ve birkaç maddeye çekinceye

koydu- Avrupa Birliği KOBİ Sözleşmesi ve buna bağlı olarak da KOBİ temelli fonlar ve teşvikler olarak karşımıza çıkıyor.

Peki, bu yerel alanda, özellikle yönetim mekanizması üzerinde biraz durursak, karar alma süreçlerinin aktörlerine bakmamız gerekiyor ve bu aktörler de şunlar: Yerel yöneticiler, yerel sermayeler, odalar, birlikler, konfederasyonlar, bankalar, finans kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri olarak karşımıza çıkıyor ve özellikle sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve sendikaları da içerseleyen bir yapıyı da sivil toplum örgütleri olarak en son kademeye itilmiş durumda.

Peki, yerel yönetimin kurumsal birimi ne? Türkiye ilk defa karşılaşacak. Kamu Temel Kanunuyla birlikte, Mecliste olan bölgesel kalkınma ajansları, bu Avrupa Birliğinin uyum çerçevesinde, NATS diye geçen, Türkiye'de düzey 1, düzey 2 ve düzey 3 olarak belirlenen bir düzenekte istatistikî bölgeler içerisinde düzey 2'de 26 adet olan illerin gruplandırılmasıyla oluşturulan bu istatistikî bölge içerisinde, bölgesel kalkınma ajansları kurulacak.

Peki, bölgesel kalkınma ajansları yeni mi? Hayır, 1950'lerde özellikle Amerika Birleşik Devletleri tarafından gerçekleştirilen ve tamamen kamusal olan bu birimleri görüyoruz. 1960'lı yıllarda da benzer şekilde Avrupa Birliğinde. Fakat 1970'lerde yerel birimlerin de özellikle karar alma süreçleri içerisinde etkinleştirilmeye başlanmasıyla birlikte, bölgesel kalkınma ajansları kamusal, kamuya ait olmasına karşı özelleştiriliyor ve kamu-özel birlikteliğini içeren bir yapıya kavuşturuluyor. Bu yapı aslında önemli bir şeyi de beraberinde getiriyor, özellikle de bu yönetim içerisinde varolan yerel yöneticiler, yerel sermaye, odalar ve konfederasyonlar, bölge içerisinde ve bu da Avrupa Birliği özelinde de oldukça araştırılmış olan birtakım sonuçlardan yola çıkarak tespitlerini burada belirtiyorum, elit oyun alanı oluşturduğunu belirtiyorlar. Neden? Çünkü güç ilişkileri bu bölgeler içerisinde güç ilişkilerine bağlı olarak yatırımların çekilmesiyle birlikte, diğer bölgeler arasında da eşitsizliğe neden olmaya başladığı vurgulanıyor. Tabii, bu güç ilişkileri içerisinde de özellikle yerel sermaye, odalar ve birliklerin, konfederasyonların önemli etkinliğini görüyoruz. Fakat diğer bir etkinlik alanı olarak da önümüze çıkarılan bir başka nokta var ki, o da teknobilgiyi üreten, yenileştiren mühendislik birimleri olarak karşımıza çıkıyor, ama bunlar nerede? Esas önemli noktalardan biri, üniversiteler. Biz de zaten

bununla karşılaştık ve uygulamalar da başladı. Üniversite, sanayi işbirliği, üniversite-sanayi ortak araştırma merkezi, mühendislik araştırma merkezleri, teknopolisler ve teknoparklar. Üniversite-sanayi ortak araştırma merkezi ve mühendislik araştırma merkezi Amerika Birleşik Devletlerine özgü bir yapılanma tarzıyla ortaya çıkıyor ve Türkiye’de bazıları buna benziyor, ama bazıları buna benzemiyor, tam da ona doğru değil, ama ona doğru götürülmeye çalışılıyor. Teknopolisleri ise Japonya’daki olanlar, bir kentin yaratılması, yani mühendisiyle, işçisiyle bütün üreticilerin yaşadığı bir alan, bir kent ortamını oluşturulduğu alanlar ki, burada da özellikle üniversitelerin de oluşturduğu bilgi üretim yerleri olarak da karşımıza çıkıyor. Bizde de Gebze özellikle böyle bir alanı temsil ettiğini söyleyebiliriz. Gebze Teknoloji Geliştirme Enstitüsü de orada ve teknoparklar. Bana ilginç gelen bu araştırma esnasında baktığım şey, tekno girişimci, yani mühendisliğin yeni konum. İstanbul Teknik Üniversitesinin arı teknopark sitesine baktığımda, bu teknogirişimciye görürken, bu hem şaşırdım, hem de hoşuma giden bir terim oldu. Teknoparkları detaylı olarak baktığımızda, KOBİ’lere kiracılık konumu veriyor. KOBİ’lere inkibatör ya da kuluçka adı verilen bir hizmeti sunuyor ve bununla birlikte teknopark içerisinde, Avrupa Birliği KOBİ Sözleşmesi kapsamında, KOSGEB aracılığıyla düşük maliyetli hızlı iş kurma sürecinin oluşturulmasıyla karşı karşıya kalınıyor ve üniversite öğrencilerine yönelik genç girişimci yaratma programı KOSGEB aracılığıyla teknogirişimci olarak, istihdam girişimci vasfını kazandırılmaya çalışılıyor. Girişimcilik de, aynı Sinan Alçın’ın da üzerinde durduğu gibi, bir bakıma, biraz sonra da üzerinde duracağım, üretim odaklı standart kurallarına uygun, tam zamanda üretim yapan tedarikçi olma halini aslında veriyor. Türkiye’deki hem yapmış olduğum alan çalışmasında, Dudullu Organize Sanayi Bölgesinde yaptığım çalışmada ki, bunu çok rahat olarak görmüştüm. 2001 krizi sonrasındaki bir çalışmaydı, makine sanayi üzerinde ve hakikaten KOBİ’lerin özellikle kriz sonrasındaki eklemlenmesini, küresel meta zincirinin bir halkasına eklemlenme çabasından başka hiçbir şey ellerinden gelmediğini gördüm. Dolayısıyla, en az maliyetle ve standartlara uygun bir üretim, ama en az maliyet ne? En az maliyetin en önemli koşulu ise, tabii ki ücretler, ücretlerin düşük olması. KOBİ’lerin niteliği nasıl? Aile işletmeciliğinin olması, bunu çok önemli bir maliyet düşürücü bir sebep olarak karşımızda, daha kayıtdışı olması ki, bu her bir, özellikle bölgesel kalkınma ajansları içerisinde de vurgulanan çalışmalarda da bunu görüyoruz,

enformel nitelikte kurulabilir, bu çok önemlidir, ondan sonra formel niteliğe bürünebilir temasını bile kabul edilmiş durumda olduğunu görebiliyoruz.

Mühendisliğin farklılaşan konumu olarak karşımıza çıkıyor aslında. Biraz önce bahsettiydim, bu tedarikçi olma konumlanışı ki, dünkü Oturum Başkanı Cemal Gökçe aslında şunu söyledi: Avrupa Birliği, ABD gibi ülkelerde özellikle projelerin yüzde 75'ine sahip olurken, diğer ülkeler yüzde 25'ini alıyor. Bu da, bu tedarikçi olma konumunu üstlenebilme yeteneğine sahip olan üretim odaklı teknogirişimcinin varlığını aslında bize çok iyi şekilde gösteriyor. Bir başka nokta, üniversite-sanayi işbirliği, mühendislik birimlerinin, firmaların ihtiyaçlarına uygun özel faydayı amaçlayan, maliyeti topluma yükletilen yarı kamusal mal üretici olma halini aslında getiriyor, bu da önemli bir nokta. Mühendislik birliklerinin, yerel firmaların ihtiyaçlarına uygun projeleri onaylayan birimlere dönüştürüleceği, böyle bir konumlanış var. Yasada da zaten, Bölgesel Kalkınma Ajansları Yasasında da bütün birlikler sayılıyor, konfederasyonlar, yerel yöneticiler vesaire, ama diğer sivil toplum örgütleri, sendikalar bundan dışlanmış durumda, meslek odalarının da etkinliğini azaltılmış konumlarını görebiliyoruz. Yapılan araştırmalar benzer şekilde mühendis odaların veya birliklerin araştırma-geliştirme yapan, projeleri onaylayan, standart kontrol edici, onay veren birimler olarak hayat bulduğunu söyleyebiliriz, ama bu nasıl burada bu şekilde dönüşebilir, tabii o tartışılır. Ama aynı zamanda da mühendislik alanına etkileri bakımından baktığımızda, dün de oldukça, öğleden sonra üzerinde duruldu bu konu, öznel koşullar gereği ekonominin mühendisler işsizleşiyor, aynı zamanda da tabii ki değersizleşiyor. 500 bine yakın üyesi bulunan TMMOB, her sene plansız bir mühendisliğin çok sayıda mühendis çıktısı yaşanması, bu anlamda da özellikle işsiz ordusunun olması, ücretleri düşürmesi, bu da önemli etken olarak karşımızda.

Bir diğer noktayı, özellikle bu üretim odaklı teknogirişimci açısından baktığımızda, özellikle Köse ve Öncü'nün çalışmasında, kapitalizm ve insanlık karşısında mühendisliği tartıştıkları çalışmada, mühendisler üzerine yaptıkları bu çalışma, 1980 sonrasında yeni gelişmekte olan sanayi kentlerinde girişimci, işveren yoğunluğunda bir artış olduğunu ve bu artışın da aslında daha sonraları da hız kazanmasına baktığımızda, Girişimciliği Geliştirme Merkezinin (GAP) teşviklerinin ve kredilerinin bu alanda artırıldığını da görebiliyoruz, yani bir anlamda da üretim odaklı teknogirişimciliğin böylesine bir gelişim trendi var.

Son söz olarak da, yine vurgulandığı gibi, emek gücünün öncü kesimi olan mühendislerin bu konumu örseleniyor olsa da, varolan gücünün potansiyelinin farkındalığına varması ve toplumu birleştirici rolünü kullanması ihtiyaçtan öte bir zorunluluğu taşıdığını söylemekle bitiriyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ediyoruz.

Salondan soru bekliyoruz, katkı bekliyoruz.

Buyurun.

AHMET AKKÜÇÜK- Teşekkür ederim.

Ben Sinan Alçın Beyle bir görüşünü paylaşmak istiyorum, hem aynı zamanda da kendisine eleştirilerimi yöneltmek istiyorum, ayrıca sorularım olacak tabii.

Kendisi özellikle merkez ülke dediğimiz, Amerika, Avrupa ve Japonya gibi, gelişmesini önceden tamamlamış ülkeler ve diğer geri kalmış ülkeleri çevre ülkeler olarak ayırmlandırıyor. Tabii ki, bu doğru bir ayırmlandırma, bugün için, olayları açıklamak için. Özellikle bu çevre ülkelerin, arkadan yetişmeye çalışan, yani gelişmiş ülkeleri yakalamaya çalışan ülkeler için uyguladıkları belli, başarılı olmuş gelişme politikalarını tespit etti. Bunlar işte, bebek sanayi koruması veya Doğu Asya ülkelerinin devlet öncülüğünde yaptıkları korumacı milli politikalarla başarılı olduklarını tespit etti. Bu doğru bir tespit, ben de katılıyorum. Ancak işin sonunda yorumlama, değerlendirme safhasında ise, önerileri arasında yalnız birçok görüşleri benimsiyoruz, “ancak ulusalcı tavırlara da düşmememiz lazım” gibi bir değerlendirme yaptı. Ben bunu önceki tespitiyle bir çelişki olarak değerlendiriyorum ve katılmıyorum. Çünkü bugün eğer merkez dediğimiz o ülkeler, dünya ölçeğinde siyasi, askeri, ekonomik güçleriyle kendi iç bünyelerinde bir sınıf mücadelesi yok ise, bizim çevre ülkelerdeki devrimciler olarak sınıf mücadelesini öne çıkaran bir politika izlememiz, o merkez ülkelerin emperyalist politikalarına hizmet eder ve ediyor da. Venezüella’da bu böyle, Irak’ta da böyle oluyor. Irak’ta biliyorsunuz, bir komünist partisi var, işgalci hükümetin bakanlığını yapıyor. Afganistan’da böyle. O anlamda ben, önceki tespitinin, yani önerisinin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Bu Irak’taki gelişmeler, Venezüella’daki gelişmeler açısından da son önerisinin yeniden gözden geçirmesi

gerektiğini, özellikle ulusal politikalara düşmeyelim önerisinin yanlış olduğunu, bugün çevre ülkelerde ulusal politikaların işçi sınıfının kendi kurtuluşu için de biricik çözüm olduğunu düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Buyurun.

NECATİ İPEK (EMO Ankara Şubesi)- Öncelikle İstanbul Şubemizi, bu güzel etkinliğinden dolayı kutlamak isterim. Bu arada itiraf edeyim ki, kıskandım, böyle bir sempozyumu keşke biz üstlenseydik. Biz iki tane teknik sempozyum yapacağız, bizi açıkça söylemek gerekirse kesmeyecek, çünkü biz tekniğin de siyasetten, bugün de burada öğrendiğimiz kadarıyla ayrı düşünülemediğini düşünüyor idik.

Şirin Hanıma bir soru yöneltmek istiyorum, daha doğrusu konuşmasının, bildirisinin sonunda ne önerdiğini tam olarak anlamaya çalışıyorum. Aslında genelde tüm konuşmacı arkadaşlarımız bu süreci anlattılar, bizi aydınlattılar, bilgilendirdiler, birçok şeyi gerçekten bu konuda bilmediğimizi gördüm, konuşmalarından feyiz aldım. Ancak dört konuşmacı arkadaşımız da somut bir öneri sunmadılar ya da sundular, ben anlayamadım. Bu anlamda Şirin hocamızın söylediği bir cümleyle sorumu devam ettireyim. GATS'ın korkulacak bir şey olmadığını, ancak hazırlıklı olunması gerektiğini, müzakerelerde güçlü olunması gerektiğini, bu süreç içinde mesleki eğitime çok daha fazla önem vermemiz gerektiğini, karşılıklı ilişki ve etkileşimde bilgili, yetkin ve güçlü olunması gerektiğini söyledi. Bütün bunlar olduktan sonra ne olunacağı konusunda bir şey önermedi ya da ben anlamadım. Yani şunu söylemek istiyorum: Ben kişisel olarak ya da TMMOB olarak, EMO olarak, GATS'a nasıl bakmalıyım? Bütün bu süreçlerin dışında kalamayacağımız bir gerçeklik, hazırlıklı olmamız gerektiği de bir gerçeklik, güçlü olunması gerektiği de bir gerçeklik. Bütün bunları da sağladıktan sonra, GATS'a nasıl bir bakış sarkıtmalıyım? "Ben geliyorum" mu demeliyim, yoksa "ben güçlüyüm, sana ihtiyacım yok" mu demeliyim?

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Buyurun.

METE TÜTÜNCÜ- Ben tüm konuşmacılara içtenlikle yaptıkları güzel değerlendirmeler için teşekkür ediyorum.

Benim sorum Burak Beye olacak: Yanılmıyorsam, bizde de dün de bahsettiler, lise eğitimi ya da ilk temel eğitim liseyle 12 yıl olmayan AB ülkeleri içinde bir tane ülke olduğumuz söylendi. Benim hatırladığım kadarıyla, 1999 Eğitim Şûrasında zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması, bu bağlamda da liselerin 4 seneye çıkması kararlaştırılmıştı. Aradan 6 yıl geçti, nasıl ki 1972'deki Eğitim Şûrasında zorunlu öğretimin 8 yıla öngörölmüştü, ama uygulamada 28 Şubatla, 1997'de başladı. Şimdi bizim demografik olarak, nüfus yapımızı dikkate aldığımızda, zannediyorum 18 yaşın altının nüfustaki yüzde 38-40. Her yıl da 800 bin civarında bir artışımız hâlâ var. Özellikle üniversite eğitimi, onu altlık eden bölümü de dikkate alırsak ve de geçen yılki sınavlarda dramatik bir tablo çıktı, sıfır çekenlerin sayısı. Bütün bunları dikkate aldığımızda, bizim 80'e varan üniversitede ki, 53'ü galiba kamu üniversiteleri, kalanı özel, artı vakıf üniversiteleri. Bunların ağırlıklı olarak bizim mesleğimiz açısından özelde baktığımız vakit, bu eğitimin kalitesi, düzeyi, şimdi ABET çıktı, Avrupa Birliği uygulanmıyor diyorlar, Amerika uyguluyor. Avrupa Birliğinin tutumu nedir? Ama özellikle genç bir akademisyen olarak, üniversite deyince, bütün bileşenleriyle, yani üniversitenin sadece öğretim elemanları değil, ama üniversitelerimizin donanımlarını da dikkate aldığımızda, genç bir nüfus payı, bu bize bir avantaj sağlar mı, artıları, eksileri olarak nasıl değerlendiriyor?

Bunun dışında da diğer arkadaşlara kısa bir sorum var. Türkiye'deki işsizlik tırmanıyor, bunlar neden sonuç ekseninde bu bir sürpriz değil, daha da işsizlik giderek, ivmelenerek artıyor. Bu durumda, bütün bu ilişkileri, mühendisi olarak bizler de bunun payını alıyoruz, bundan payımızı alıyoruz. "GATS'la ilgili somut tutumumuz, tavrımız ne olmalı?" diye düşüncelerini paylaşmalarını istiyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz.

Buyurun.

MURAT SEZER (Meteoroloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi)-
Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Ben kısa bir katkıda bulunmak istiyorum: Esasında değerler zinciri içinde birim fiyatlara baktığımız zaman, çok ilginç bir tespit var. Türkiye'nin ihraç ettiği mallar, ürettiği mallar, örneğin çimento kilosu 10 sent, demir-çelik 60-65 sent ve tekstil ürünlerinin kilogram fiyatı 1 dolar civarında. Otomotiv sektörüyle öğünmeye başladık, kilogram fiyatı 10 dolar, ama otomotiv sektöründe hâkimiyet yabancı sermayendir. Yolcu uçağının kilosu 5 bin dolar, savaş uçağının kilosu 10 bin dolar. Özel ilaçların kilosu 100 bin dolar ve en pahalı olan jiroskop 200 bin dolar. Bizim faaliyet alanımız dışarıdan zaten sınırlanmış, dün de değinildi. Bu bakımdan aslında Türkiye sanayi şu anda fason çalışmaya başladı. Keşke fason çalışsa, bir de üstelik fiyat riskleri de üzerinde kalıyor. Atomize edilmekte, dikine entegrasyon olması gerekirken, tam tersine parçalanıyor, atomize ediliyor ve istendiği gibi kullanılıyor; benim kanaatim budur.

Bir küçük bilgi vermek istiyorum: Kablo sanayi önemli bir parametre, buna rağmen ithalat ihracatın iki katı; elektrik, elektronikte öyle bir bilgi verdiniz. Geçen sene Türkiye bakır hammaddesi ihracatında dünyanın ilk 10'una giriyor, sekizinci, dokuzuncu sıralarda, ama rafine bakır, katot ithalinde gene dünyadaki sıralamaya ilk 10'a giriyor ve geçen sene 2004 yılında bakır ithalatı için verdiğimiz açık, ithalatla ihracat arasında bakır sektörünün tüm faaliyetlerine rağmen, 700 milyon doların üzerinde. Herhalde kablo bunu belki kapatmıştır, ama öbür taraftan 4 milyar dolarlık bir açık var.

Silikon vadilerinden bahsedildi, silikon vadilerinin hepsinde ben eminim, Türk mühendisler çalışıyor, çünkü 5 sene kadar önce yapılan bir araştırmada, yalnız Amerika Birleşik Devletlerindeki silikon vadisinde 100 İTÜ mezunu mühendisin çalıştığı tespit edildi. Diğer üniversiteleri bilmiyoruz. Ama Türkiye'de silikon vadisi var, ne silis üretimi var. Silis üretimi deyince, aklıma madencilik ve meteoroloji geliyor, orada içler acısı bir durum var. Korsan bildiri vermek istemiyorum, ama şunu söyleyeyim: Dünyadaki kalay, bakır, çinko, altın madenciliği ve metalürjisinin ve demirde sadece demir madenciliğinin dünya üretiminde yüzde 75'ini gerçekleştiren 10 şirket var. Bu 10 şirketin hepsi de uluslar üstü yapıya sahip, tabii ki Türklere bir örnek var. Ama bu 10 büyük şirketin kendi aralarında alt gruplarda 200 şirket birleştiğini görüyorsunuz. Bu yapılar içinde Türkiye'nin alacağı konum aslında ulusal duruştan başka bir sonuç, bir çare göremiyorum. Dün de değindiğim gibi, her ülkede

en güçlü mali örgüt devlettir, çünkü çalışanların da, çalışmayanların da açıkçası vergisini alır, haracını alır. Bugün minibüse binen bir işsiz vatandaşımız dolaylı olarak devlete vergi ödüyor, ama bu örgüt kendisini istihdam yaratma konusunda sorumlu hissetmezse, yapılacak fazla bir şey yok. Güney Koreli bir işadamı şunu söyledi: “Kalkınma iki temel nedeni vardır, temel taşı vardır: Bir dirayetli yönetim, bir de iyi yetişmiş insan gücü. İkisi bitişik ikiz kardeş gibidir, ama benim şahsi kanaatim, dirayetli yönetim olmaz ise, kalkınma mümkün olmaz” şeklinde bir ifade bulunmuşlardı.

Ben işsizlik konusuna değinmeden geçemeyeceğim: Bakınız, 1969 yılında Almanya’daki kayıt içindeki işçi sayısı 42 milyon adet idi. O zaman ben orada öğrenciydim. Nüfusun tamamı 62 milyon, çalışan 42 milyon. Türkiye’nin bugünkü nüfusu 70 milyonun üzerinde, çalışan, kayıtlı çalışan 10-11, kayıtdışı da bir o kadar var deniliyor. İstihdam yaratmazsanız, zenginlik yaratamazsınız. Bu yapı ile mühendislerin de daha çok işsiz kalacağını, hele bir de bol miktarda arz edildiği için üniversitelerde, mühendislerin şartlarının daha da kötüleşeceği kesin, bu çok matematiksel bir sonuç.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Katkınız için çok teşekkür ederiz.

Buyurun.

ERHAN KARAÇAY (Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi)- Bu toplantı düzenlenirken, bu anlaşmalar, Avrupa Birliği süreci, GATS anlaşmalarının neler olduğunu, resmin daha ortaya çıkması istemiştik. Dün Sayın Ahmet Öncü “nedir bu” diye başladı. Bugün bu tartışmalarda da gerçekten ne olduğunu biraz daha öğrendik, yani resim daha net ortaya çıkmaya başladı, yıldız kazanmaya başladı. 1980 öncesinde meslek odalarımız, TMMOB, ta kurulduğundan bugüne, sadece mühendislerin mühendislik sorunlarıyla değil, ülkenin, toplumun, hatta topraksız köylünün de sorunundan, yatırımların nasıl planlanacağından, eğitim sürecinde kalitenin eğitimden sonraki mühendislik sürecindeki mühendisin formasyonunun nitelikli olması konusunda bir dolu çalışmalar yapıyordu ve halen de yapmakta. Ancak bu yeni dünya düzeninde, işte Dünya Bankası gibi, Dünya Ticaret Örgütü gibi, onların örgütleri, Dünya Bankası, IMF, bir yeniden bir şekillendirme yapmaya

başladılar. Yanılmıyorsam, devlet bir ayak, sermaye bir ayak, sivil toplum üçüncü ayak. Sivil toplum altında da meslek odaları, sendikalar ve diğer kurumlar sayılmaya başladı. Bugünkü anlatılanlardan, Sayın Burak arkadaşımızın anlattığı konularda daha farklı soru işaretleri de oluşmaya başladı. Ben ona da yanıt almak istiyorum. Zorunlu olmakla birlikte ne kadar mühendisimiz odalarımıza üye, ne kadar örgütlülüğümüz var. Dün de bu başlıklarda tartışıldı, ancak bugün gerçekten bu yeni dünya düzeninin kurumları, başta devlet kurumları olmak üzere, yeniden yapılandırma, merkez bankasından başlayan, enerji sermaye piyasası vesaire diye saydığımızda, hep üst kurullar, bağımsız, siyasi iradeden bağımsız, her şeyden bağımsız, çok iyi tanımlanan üst kurullar, bakıyoruz bir yerlere bağımlı olduğunu görüyoruz. Nerelere bağlı? Dünya Ticaret Örgütüne, Dünya Bankasına. Bugün bu tartışmaları da izledikten sonra ben de bir kuşku, bir kaygı uyanmaya başladı. Acaba TMMOB da, kesin zinhar, şu andaki yönetimlerde, anlayışlarda öyle bir düşünce yok, ama giderek bu üst kurullar gibi, sadece tanımlanan, tariflenen, bir sınır biçilen, “sen bu alanda olacaksın” denilen yerde, biz de o bölgenin, o alanın bir üst kurulu diye sadece akreditasyonu, çünkü bu gelinen süreçte özelleştirme sonucunda bir dolu arkadaşımız artık işsiz kaldı, biz daha önce çalışan mühendisler komisyonu kurarken, işsiz mühendisler komisyonları kurmaya başladık ve bu organizasyon içerisinde işsiz mühendislerin sayısı da artarak, dün teknisyen olarak görev yapacakları söylenildi ve mühendislerin kendi içindeki rekabeti organize eden uluslararası şirketlere veya o alana hizmet sunacak olan insanların yetiştirilmesi istenirken, bizler de burada ayrı bir ayak mı olacağız acaba? Onları akredite eden ki, kesinlikle nitelikli mühendislere, eğitimlerine karşı olan bir insan değilim, böyle bir kaygı, böyle bir soru işareti bugün oluştu kafamda. Bu konuda da bildiri sunan arkadaşlarımızdan katkı bekliyoruz. Bu bilgilenme çok önemli, ama esas bundan sonra da, “ne”nin yanında, “ne yapmalı” Gerçekten bu ulusal değerlerimizi, kaynaklarımızı, halkın çıkarlarını, planlama sürecinde kaynaklarımızın nasıl yapılması gerektiğini planlayan bir odadan, o yapıdan farklı bir yapıya mı dönüştürülmek isteniyor? Burada bizler ne yapmalıyız? O konuda katkınızı bekliyorum.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Erhan Karaçay arkadaşına çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten hem kendimize soracağımız sorular, hem birbirimize soracağımız sorular, bu sempozyum sonrasında fazlalaştı.

KUBİLAY ÖNAL (Mimarlar Odası İstanbul Şubesi)- Benim sorum, Burak Beye olacak, ama diğerlerini de kapsayabilir. Bu soruyu sormadan öne, daha temel bir soruyla karşı karşıya olduğumuz gerçeği ortaya çıkıyor gibi geliyor. O da, TMMOB'nin de mühendislik alanında, mimarlık alanında, kendisini bu alana yoğunlaştırması gerektirdiğini düşündürüyor bana. O da, genel bir meslekleşme krizinin yaşanmış olduğu, epeydir yaşanmakta olduğu ve bu küreselleşme ve değersizleşme ve işlevsizleşmeyle beraber, giderek bunun farklı boyutlar kazandığı bir ortamı yaşadığımız gerçeğidir. Şimdi bu bağlamda, hangi görüşlere sahipler, Burak Beyden ben bunu isteyeceğim.

Bir de, demin Burak Bey şeyden söz etti, yani “odalar kendi kodlarını oluşturamıyorlar ya da kendi yönetmeliklerini oluşturup, kendi kodlarını oluşturup, hazır hale gelemiyorlar” gibi. Bu anlamda tasarım alanının kendine özgü bir yerde durduğunu görmemiz ve TMMOB bağlamında da tasarım alanının gene bu meslekleşme krizinin bir yansıması olarak, iyi çözümlenemediği gerçeğiyle karşı karşıyayız gibi geliyor bana.

İkincisi; zaten tasarım alanının kendini tanımlaması gibi, daha geleneksel bir problem de var. Dolayısıyla, biraz mühendislik alanının dışına çıkıp, tasarım alanı, kendi problemleriyle ilgili, tanımlama konusunda, kendisi tanımlama konusunda ne düşünüyorlar?

Üçüncüsü; burada 4 senelik eğitimin yeterlilik bazı olduğu, 300 ECTS'ye tamamlanınca da yeterlilik bazının tamamlandığı ve ona bağlı olarak da 2 yıl veya 3 yıllık falan, geleneksel şey. Benim bildiğim kadarıyla, bugün Uluslararası Mimarlar Birliği ve Avrupa Mimarlar Konseyi, 5 senelik eğitim sürecini baz kabul ediyorlar, artı 2 senelik mesleki ön deneyim sürecini baz kabul ediyorlar, yani bu klasik bir formülasyon olarak oturdu. Bu anlamda bir bilgim var benim ve bildiğim kadarıyla, Mimarlar Odasında yapılan çalışmada bu baz Avrupa Birliği Genel Sekreterliğiyle süren mesleki yeterlilikler tartışmasındaki, sizin demin ilk girişte anlattığınız yasaya ilişkin ve modellemeye ilişkin süreçte bu savunulmaya çalışılıyor. Ancak başka bir

şey var: Esas olarak bu direktif halen Avrupa Birliği hukuka haline gelmedi, yani bütün bu ön doküman halen bir direktif haline gelmedi, bir taslak olarak duruyor. Biz bugün yaptığımız çalışmaların halen yasal bir zemin üzerinde değil, Avrupa Birliği hukuku açısından söylüyorum, ama birbirinin içine giren tartışmalar, yani Avrupa Birliği içinde de olan tartışmalar zinciri içinde anlamlandırıyoruz. Buna ilişkin de görüşleriniz nedir?

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ederiz.

Buyurun.

SADETTİN ÖZEN (İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi)- Önce bir sorum olacak, sonra bir genel bakış açısını belirtmek istiyorum. Tabii, Elektrik Mühendisleri Odası böyle bir sempozyum düzenlemekle çok isabetli bir tutum içerisinde olduğunu söylemek istiyorum ve kendilerine teşekkür ediyorum. Çok güzel konuşmacılar ve çok güzel sorular ortaya koydular. Tabii, bunlara da teşekkür ediyorum.

Efendim, bir defa şu sorum: Benim ilgilendiğim bir konu olmakla beraber, KOBİ'lerde kiracılık ve kuluçka konusunu belirtti son konuşmacı. Bunu biraz daha açabilir mi?

Efendim, genel olarak değerlendirildiğinde, bakıldığında, şöyle bir nokta belirgin hale geliyor. Ben ister istemez bundan aşağı yukarı 15 yıl evvel, Teknik Üniversitede Erdoğan Şuş hocamızın belirtmiş yapmış olduğu bir konuşma var idi; "Artık Amerika'da istihdamın yüzde 60-70'i hizmet sektörüne kaymıştı. Halbuki, konuştuğu yıl itibariyle, 1930'lu yıllarda, 1940'lı yıllarda, istihdamın yüzde 80'i sanayide idi, şimdi bu durum değişti" demişti. Tabii, bu olgudur. Bu olgu, siyasi politika görüşlerini önemli ölçüde etkileyebilir ve etkilemektedir. Türkiye'de bu kendisini siyasi görüşlerin ortaya konulması bakımından etkileyecektir. Tabii, AB ve tabii, bunun temelinde küreselleşmenin bir etkisi vardır. Büyük sermaye olgusu bir gerçektir.

Ben şunu önemsemek istiyorum ve konuşmacılardan şu noktaya yoğunlaşmalarını istiyorum: Büyük sermayenin sorunları ile küçük ve orta boy sermayenin sorunları farklı. Küçük ve orta boy sermayenin ve bu bağlamda KOBİ girişimcilerinin sorunları ile büyük sermayeyi yönetme durumunda olan girişimcilerin

sorunları da farklı. Böyle olduğunda, biz biraz daha sınıfsal, yani işçi sınıfı tutumuyla, tavrıyla değil de, bir sektörel ve daha geniş tabakaları ve yaşam mücadelesi veren katmanları dahil eden bir ideolojiyi ve bir söylemi geliştirmemiz lazım geldiğini ve vurgulamamız gerektiği ön plana çıkıyor.

Yine, bir konuşmacıdan şöyle bir şey etkiledi, fevkalade. Konuşmacının ismini şimdi hatırlayamıyorum. Onun konuşmasından ben şöyle bir tepki veya ilham kaynağı olabilen bir ifade biçimi çıkarttım: “Küresel üretim zincirine tutunulmalı” Bu bir olgu ise, biz buna karşı olmakla veya küsmekle hiçbir sorunu çözemeyiz. Küresel üretim zincirine tutunulmalı, fakat böyle düşünüldüğünde de şu nokta belirgin hale geliyor. Bu küresel üretim zincirine tutunulması anlayışı içerisinde, mukayeseli üstünlükler teorisi bakımından hangi sektörlerde öne çıkışlar veya öncelikler sorunu ortaya çıkıyor. Bunların hangileri ele alınmalıdır? Bu bağlamda yine belki şu durum da çok önemli olmuş oluyor: Acaba teknoparkların Türkiye’de bizim gerek büyük, küçük girişimcilerimiz, gerek büyük, küçük sermayeler açısından hangilere ilham kaynağı olabilir, girişim kaynağı olabilir. Teknoparklar eğer bir teknoloji ithali biçiminde ortaya çıkıyorsa, bu küçük ve orta boy işletmeler ve girişimciler bunu kendilerine dönüştürme biçimlerini biz netleştirmemiz gerektiği ortaya çıkıyor.

Bir de, şöyle bakmamız lazım: Tabii, ABET ayrı bir konu, ABET ile akreditasyonu ayırmak gerektiğini vurguluyorum. ABET eğitim bilimleri ve bütün bilimlerin sentezine ve bunun etkin kullanımına dayanan bir bakış açısıdır. Akreditasyon ise dönemseldir. Akreditasyon dönemsel ise, mesela TÜBİTAK 2023 yılı için Türkiye vizyonu ve misyonu biçiminde söylemi var veya bir çalışması var. Biz akreditasyon konusu içerisinde etkin istihdamı çözüme konusu içerisinde, tabii görmesi zor, ama belki yüzde 10’unu görebilsek faydalı olabilir. 15 yıl sonra, 20 yıl sonraki üretim biçimleri veya çalışma biçimleri neler olacak? Biz akreditasyonu bugünkü işlere göre planlarsak, fazla bir sonuç alamayabiliriz. Ama gelecekteki klasik ve modern ileri teknolojilere ait belki bir yüzde 10, yüzde 20’yi görebilsek, çok daha tutunma imkânı elde edebiliriz.

Efendim, bu konular çok geniş tabii. Fakat bütün bunlar içerisinde belirtmiş oldular, ulusal yönetim ve ulusal yönetimin ekonomisi. Sayın Sezer Bey belirtmiş

oldu, fakat bu gerek Kore, diğer Taylan, bu ¼lkeler bir içsel b¼y¼me teorisi çerçevesinde bunu ele almaktalar ve bizim bunu da ¼nemsememiz lazım.

Teşekk¼r ederim.

OTURUM BAŞKANI- çok teşekk¼r ederiz.

Buyurun.

NEVRA AKDEMİR (Öğrenci)- çok ufak bir sorum olacak: Buradaki sunuşlardan ve hatta sorulardan çıkardığım bir soru bu. Acaba m¼hendislerin eski, o elit, orta sınıf konumu artık ortadan kaybolup, ya girişimci, çok k¼¼k bir kısmı girişimci ve oldukça b¼y¼k bir kısmı işileşiyor diyebilir miyiz?

S¼ylemeden edemeyeceğim, kadınlara y¼nelik pozitif ayrımcılık beklentim vardı, ama sanıyorum ki, bu da bir demokratik kitle ¼rg¼t¼ sunuşunda gerçekleşmiyor.

OTURUM BAŞKANI- Teşekk¼r ederiz.

Buyurun.

MUSTAFA DEMİRÖREN (Elektrik M¼hendisi)- Bildiri sunmayacağım, sunum da yapmayacağım, sadece soru soracağım arkadaşlar.

Sayın Kaptan değindi, Fransa ve Hollanda'daki referandumdan sonra gelişmeler var. Bug¼nk¼ gazetede okudum, İtalyan alışma Bakanı, Avrupa Birliği para biriminden vazgeçip, yerel para birimine geçmek için referandum ¼neriyor. Bu fotoğrafı sayın konuşmacılar nasıl değerlendirir?

Teşekk¼r ederim.

OTURUM BAŞKANI- çok teşekk¼r ederiz.

Buyurun.

ALİ DURMUŞ (Elektrik M¼hendisleri Odası İstanbul Şubesi)- Sayın Başkan, ben aslında şuna itiraz etmiştim: İlk başta 5-10 arkadaş kaldırmıştık. Hep arkaya doğru gidip, sonra ¼ne doğru gelseydi, arkadaki ilk el kaldıran arkadaşlar da bir şeyler söyleyebilirdi.

Ben birkaç noktaya değineceğim, hemen sorumu soracağım, uzatmayacağım, çünkü bayağı uzadı, herkes de sıkıldı, bir ara vermek gerekiyor.

Öncelikle bir standartlardan falan bahsedildi, akreditasyondan bahsedildi. Bizim bir akreditasyon, standartlardan bahsedildi, bu standartların Avrupa Birliğiyle gerçekleşmesi için bizim de onlarla eşit konumda gerekli değil mi? Yani iki eşitsiz arasında standart kabul ettirip, zayıf olanı ezdirmek doğru olur mu? Bunun sonucu olarak da, bizim Avrupa Birliğinden bu standartları geçici süreliğine, madem bir olgu, engelleyemiyoruz, dışında kalmamız mümkün olabilir mi? Sonuçta bir Avrupalı gelip, burada çalışabilecek, ama bir Türk ya da Türkiye'deki mühendis gidip Almanya'da çalışamayacak. Niye çalışamayacak? Öncelikle oraya gitmesi lazım ki, orada çalışma ortamını görebilsin, yani biz vize sistemine dahil olmadığımız için ve bizi de vize sistemine dahil etmeyeceklerini söyledikleri için, geçici derogasyonlar dahilinde, bu sürecin dışında kalacağız. Bu durumda zaten bizim pazarımızın onlara açılması söz konusu olabilir, yani onların pazarına bizim girmemiz söz konusu olamaz.

Bir de, hem mühendislik alanında, hem de diğer alanlarda da aynı durum söz konusu. Bizim ülkemizin koşulları çok farklı, ayrıca biz gelişmiş, yani bir sanayi topluma da tam olarak, Avrupa Birliği tarzında olmadığımız için, illaki bu sürecin içinde olmamız, yani biz onlarla eşit kabul ediyoruz, biz her şeyinizi kabul ediyoruz durumunda olmamız bir zorunluluk mu, yani başka bir alternatifimiz yok mu, bunu her durumda kabul edeceğiz ve gelecekler, böyle olacak, biz de kaldıralım, o zaman uyalım, teslim olalım durumunu mu savunmamız lazım? Ben bu soruyu aslında Burak Bey'e sormak istemiştim, yani onun bir ölümü gösterip, sıtmaya razı etme durumu gibi bir durum oldu da, yani böyle böyle olmazsa böyle olacak gibi. Bu tek seçenek mi?

Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkürler.

Buyurun.

HALİM GÜRBÜZ (Makine Mühendisleri Odası İstanbul Şube, Tüm-Bel-Sen İETT İSKİ şube Başkanı)- Teşekkür ediyorum.

Bir kamu emekçisi ve bir mühendis olarak bir sorum, bir iki de tespitim olacak. Sorum Sayın Burak Kaptan'a olacak: Sayın Kaptan, diploma eklerinde, Türkçe

diplomalarda İngilizce diploma eki zorunluluğunu dile getirdi. Bir ulusalcı olarak değil, bir sosyalist olarak soruyorum, merak ediyorum. Acaba İngiltere hariç olmak üzere, Avrupa Birliğinde Almanya'da, Fransa'da diploma ekleri varsa eğer veya Polonya'da, İngilizce zorunluluğu mu var?

Soruların ötesinde geçerse, ilk konuşmacı Sayın Şirin Gülcen Eren Hanımın "GATS'dan korkmamak gerekir" tespitini ilgiyle dinledim. Ben GATS'dan korkuyorum, ben GATS'dan insan olarak korkuyorum, çünkü GATS hizmet ticareti sözleşmesi kavramı içinde, iki gündür konuşmacılar bize çok net olarak aktarıyorlar, yaşamsal öneme sahip olan kamusal hizmetleri de kâr açarak, sermayeye açarak, insanların en geniş, en tabandaki, en temeldeki, en alttaki insanların yaşam hakkını ortadan kaldıran bir düzenleme olarak ben GATS'dan korkuyorum arkadaşlar. Bu tespiti yapmak istedim. O anlamda Şirin Hanıma katılmadığım için özür dilerim. Belki başka bir anlamda söylemiş olabilir, onu biraz açar zannediyorum.

Devamında Sayın Sinan Alçın Beyefendiye diğer konuşmacılarla birlikte çok teşekkür ediyorum. Verdiği bir örnekten yola çıkarak bir tespit yapmak istiyorum. Meteoroloji Mühendisleri Odasından beyefendi de konuya bir miktar değinde, kablo üretimi konusunda. Verilen örnek de açık, net, çok başarılı olduğumuz kablo üretiminde rakamlar şöyleydi zannediyorum: En büyük 15 firma kablo üretiminin yüzde 85'ini, ama bu 15 firmanın da 7-8 tanesi yüzde bilmem kaçını, çok büyük bir oranını üretiyor dedi. Bir şey daha söyledi, ama bu kablo üretiminde yabancı sermaye oranını söylediğinde ben dehşete kapıldım. Demek ki, çok başarılı olduğumuz bir alanda satışın da yüksek olduğu bir alanda kârlar yurtdışına çok büyük oranda gidiyor demektir bu arkadaşlar, yani yabancı sermayeyi bu yönlü hiç değerlendirmiyoruz. Türkiye'nin üretimi dediğimiz bir noktada, bu Türkiye'nin üretimi değildir arkadaşlar, Türk insanı sadece taşıyon olmaktadır, üreticisiyle, firma sahibiyle bile, ama kârlar büyük oranda yurtdışına gitmektedir, ülke dışına gitmektedir.

Gene, işte bu noktada ulusal bir duruş göstermek gerekir diye bir tespit yapıldı. Ulusal duruş göstermek tabii, bir noktada ulusal duruşlardan yola çıkarak, evrensel duruşa ulaşabilirsiniz, ama karşımızdaki saldırı küresel saldırı sermayenin bir saldırısı. "Ulusal duruş için acaba küresel sermayeden son derece, tamamen

bağımsız, ona karşı çıkacak, durabilecek bir ulusal sermaye var mıdır?" diye arkadaşlarıma soru sormak istiyorum.

Sayın Berna Güler Müftüoğlu'na çok çok teşekkür ediyorum. Bir makine mühendisi olarak ve Makine Mühendisleri Odasının da bir yöneticisi olarak beni gerçekten çok güzel uyardı. Özellikle TMMOB'nin içinde bulunduğu durumu biraz gözler önüne serer gibi oldu diye düşünüyorum. Ben özeleştirici olarak bunu algıladım. Arkadaşlar, bildiğiniz hikayedir, biyolojiden söylemişlerdi zannediyorum. Bir kurbağayı sıcak suya atarsanız kaçar, ama bir kurbağayı soğuk suya koyup, yavaş yavaş haşlarsanız, farkına varamadan ölür. Galiba biz de süreç içerisinde yavaş yavaş ölmeye başladık. 1970'ler ağabeylerim, ben üniversitedeki okurkenki ağabeylerimiz 68 kuşağının "AET'ye hayır, Ankara Anlaşması iptal edilmesi gerekir" dediği noktada, biz bugün Türkiye'de Avrupa Birliği uyum yasalarını veya Avrupa Birliği ve küresel saldırılara karşı biz "nasıl uyum nasıl sağlayabiliriz?"i tartışma noktasına gelmişiz ve bu aralarda, işte bu karşı çıkışları da çok fazla ihmal ederek, sadece ve sadece belli noktalara hizmet eder noktalara doğru evrilmeye gidiyoruz. Ben diyorum ki, bir silkelensek, kendimize dönsek iyi mi olur mu acaba.

Teşekkürler.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ederiz.

Buyurun.

TİGİN ÖZTÜRK (EMO İstanbul Şubesi)- Böyle bir sempozyum için teşekkür ediyoruz, çok faydalı oldu.

Eğitimde fırsat eşitliği denildi, yine mühendislik alanında bir fırsat eşitliğinden bahsedildi. Bu fırsat eşitliğini değerlendirmek gerekiyor. Nasıl bir fırsat eşitliği? Fransa'da iki ay, üç ay önce 100 binli liseli öğrencilerin eylemleri oldu. Bunlar nasıl eylemlerdi? 500 Euro üniversitelerde harç parası çıkarıldığı için eylemler düzenlendi. Yine, mühendislik alanında bahsedilen fırsat eşitliğinin, az önce bayan arkadaş da söyledi, ucuz bir işgücü anlamında bir fırsat eşitliği midir, yani nasıl bir fırsat eşitliğidir? Sonuçta hemen hemen hepsi, Hindistan'la Türkiye gibi, üçüncü dünya ülkeleri diye tabir edilen ülkelerden ya da azgelişmiş, gelişmekte olan ülkelerden giden mühendisler ve bunlar düşük miktarlarda maaşla çalışan mühendisler oluyor.

Sonuçta da bir proleter mühendis kavramı ortaya çıkıyor. Bunu bir değerlendirirseniz, Burak Beyden onu bir rica edeyim.

Ayrıca, bir temel nokta atlanıyor. Nedir bu temel nokta? Dünkü 1. Oturumda da Oturum Başkanı dillendirdi biraz. Biz nasıl bir ülkeyiz, dünya o kadar da değişiyor mu, ne farklar var? Dünya daha önce yapılan tahminlerden çok öteye geçmedi, emperyalizm ortada duruyor. Emperyalizm kavramı özellikle çok fazla dillendirilmiyor, bu merkez ülke diye tabir edilen ülkeler emperyalist ülkeler. Türkiye nasıl bir ülke? Türkiye, Avrupa ve ABD emperyalizminin yeni sömürge bir ülkesi, yani bu temel kavramlar ortaya konulmadıkça, temel kavramlar ekseninde tartışılmadıkça, olay sağa sola çarpıtılıyor ya da işte burada bazı konuşmacılar da dillendirdiği gibi, biz AB'ye nasıl gireriz ya da AB'nin işte GATS'ı o kadar da kötü değil ya da Avrupa Birliği o kadar kötü değil sonuçlarına varabiliyoruz. Yeni sömürge bir ülke, emperyalizmin yeni sömürgesi bir ülkede, AB'ye de girsek, sonuçta çok fazla bir şey fark etmeyeceğini düşünüyorum. Niye? AB'nin en basiti, kendi halklarının referandum sonuçları ortada, çok yakın. Bu referandum sonuçları "hayır" oyları neden verildi? "Türkiye AB'ye girmesin" diye verilmedi. Fransa'da yüzde 57 "hayır" oyu çıktı. Yani 57 kişinin 41'inin temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasının, işsizlik, yoksulluk kaygılarından kaynaklı ki, kaygıyı da geçmiş artık, bir pratik var. Bundan kaynaklı olduğu düşünüyorum ve böyle olduğu için de hele de TMMOB gibi, yani halkı temel alan, halkın çıkarlarını temel alan ki, mühendislikle bununla çok aykırı değil, bilim de çok aykırı değil. Bunu temel alıyorsak eğer, çok net bir politika izlemeliyiz, yani ortaya koymalıyız. Evet, bunlar emperyalisttir. Daha önce, 1980 öncesindeki politikalarda da, dün slayt gösterilerinde gösterildi, 1980 öncesi politikalarda iki cümle geçmiş, AB ve NAFTA, AET'dir, şudur, budur her türlü emperyalist ülke oluşumlarından vazgeçilmelidir, çıkılmalıdır diye net bir şekilde konulabilir. Bu ekseninde tartışılırsa, bu ekseninde çözümler üretilirse, TMMOB'nin gerçek, halkın yararına olan o amacına uygun hareket etmiş oluruz diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkürler.

Konuşmacılara söz vereceğim, 5'er dakika içerisinde sorulan soruları cevaplayacaklar.

Buyurun Berna Hanım.

BERNA GÜLER MÜFTÜOĞLU- Toparlayarak bir şeyleri söylemeye çalışayım. Sanıyorum, mühendislikle ilişkili olarak, bu işçileşme, işsizlik, değersizleşme anlamında bakıldığında, elbetteki tabii işsizleşme son derece daha fazla, fakat görünen o ki, işsizliği de bertaraf edebilmek için, bu girişimcilik ruhunu da ortaya çıkaracak tedbirler alınmaya yönelik bir sürü uygulama var ki, Avrupa Birliği rekabetçi uygulamasını hem istihdam politikasında, hem de eğitim politikasında gerçekleştiriyor. Bu noktada aslında bakıldığında, küresel değer zinciri anlamında belki onun üzerine hakikaten çok detaylı olarak konuşulması ve tartışılması gerekiyor. Orada ben tutunsun olaraktan ifade etmedim aslında, tutunma çabasına sahip olması gerekliliği vurgulanıyor. Özellikle bu küresel rekabetin içerisinde varolabilmek için, ama bunun için de en az maliyet gerekiyor. En az maliyet de, bu da artık değer yaratıldığı, en az ücretin ödendiği, işte çalışma koşullarının artık gitgide minimize edildiği vesaire gibi sonuçlarla aslında bu en az maliyetle dünya pazarı içerisinde varolabiliyorsunuz. Alan çalışması çok önemli, özellikle bu Bademlüttenberg bölgesi içerisinde Tuttingen Kenti var, bir bölge burası ve inanılmaz derecede tıbbi aletler üreten, MR, ultrasonografi vesaire, ama uzun yıllar boyunca da dolaşımda varolan, işte cerrahide çok az kullanılan, sürekli olarak olgunlaşmış bir ürün, bunlar Pakistan'da gerçekleştiriliyor. Fakat Pakistan'da gerçekleştirilirken, Avrupa Birliği içerisine dahil olan, işte Macaristan, Polonya vesaire ülkelerde üreilmeye başlanıyor ve o daha da düşük bir fiyatla üretim gerçekleştiriliyor ve Tuttingen saykotu bırakıyor ve buralarda çalışmaya başlıyor. Türkiye'nin de gerçekliği bu, yani biz ne kadar üreteceğiz, neyi üreteceğiz, nereye kadar en az maliyet; bir kere bunu sorgulamak gerekiyor. Tabii, işsizlikle birlikte daha düşük ücretler. Kruger geçen gün geldi, "asgari ücretiniz çok yüksek, bununla siz baş edemezsiniz, bu rekabette yer alamazsınız" dedi. Dolayısıyla da gitgide, taşeronlaşma veya fason üretim şeklinde, ama bu fason üretimin de bir bedeli var ve bu ağırlıklı olarak da tamamen emek kesimi üzerinde ödeniyor. Üretim odaklı çalışan mühendisler de, hem girişimci, ama ikircikli bir konumu var, hem de artı değer yaratıyor. Aynı zamanda bilfiil çalışıyor, çünkü daha iyi, daha yenilikçi ürün üretmek adına da üretkenliğini ortaya koymaya çalışıyor. Dolayısıyla, bu düzen aslında bir taşla birkaç tane kuş vurmaya niyetli bir düzen bu. Dolayısıyla da, bu düzenin aslında aşılması ya da kapitalizme rağmen yaşamak hakikaten mümkün mü? Biraz bunu

belki sorgulamak gerekiyor. Dün sabahki, bu tarih, bellek tazeleme meselesini bir kez daha önümüze yatırmamız gerekiyor.

Bir başka noktası, tabii ki bu durumda ikircikli bir yapı olan, TMMOB'nin üyeleri arasında baktığımızda, işte işveren konumu, ikircikli konumlu, hem çalışıyor, hem artı değer üretiyor, hem işveren, bir yanıyla da işçi, bir yanıyla yönetici formatı vesaire. Dolayısıyla, bu tam bir çatışmayı da getiriyor. Hem bu çatışmayı getirirken, hem bir yandan da nasıl karar vermeyi de daha fazla güç elde etmiş olanların ve eklemlenmede yer alabilmenin çabası içerisinde olanların karar alma süreçleri içerisinde etkinleştirdiğini görebiliyoruz. Dolayısıyla, bir soru soran arkadaşımızın aslında vurguladığı gibi, bir tür karar vermesi gerekiyor. Sınıfsal anlamda tercihini koyması gerekiyor ki, daha yaşanabilir bir dünyanın yaratımında emekle birlikte, bütün işsizleriyle, enformel sektörde, kayıtdışı çalışanlarıyla birlikte, işçileriyle birlikte bir bütün olarak oturup, masaya yatırması, tartışması ve ona göre bir rol çizmesi gerektiğini düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ederiz.

Buyurun.

ŞİRİN GÜLCEN EREN- Teşekkürler Sayın Başkan.

Ben konuşmama Erol Beyi suçlayarak başlamak istiyorum, çünkü konuşmam sırasında küçük küçük notlar tutunca, ben zannettim ki, sürem kısalıyor, bazı noktaları hemen geçtim. O da doğal olarak katılımcıların haklı eleştirileriyle beni karşılaştırdı, ama iyi oldu, bu noktadan sonra açmam rahat olacak.

Necati Beyin sorusuyla başlamak istiyorum. Aslında Sinan Beye cevapla başlayacaktım, ama Necati Bey “en üst politikayı kuracak olan TMMOB'nin öngörüsünü şekillendirirken ne yapmamız gerek, yani konuşmacılar somut bir öneri veremedi” dedi. Evet, veremedim, çünkü Erol Bey yüzünden veremedim diyormuşum.

Şu noktada net olalım: “GATS korkulacak bir şey değil” dediğim zaman, bu demek değil ki, GATS gibi birçok hizmet ticareti serbesti talepleri -ismi GATS olsun, başka bir şey olsun- gelmeyecek. Bunlar var, bunları biliyoruz, daha da artan şekilde gelecek. Ama mesele, bizim hazırlıklı olmamız meselesi. Neden korkulacak bir şey

değil? Çünkü işlevsizliği Doha'da kesinleşti, uluslararası platformda kesinleşti. İkinci kesinleşme noktası, ilk önce müzakereler başladığında şunu keşfettik. Taahhüt listeleri 1995 yılında verilmiş, ama sektördeki mevcut kısıtlar tam yazılmadan verilmiş; birileri vermiş bunu. DPT bile şaşkıncı, "kim verdi, mühendislik, mimarlık sektörü adına geçici üyeliği, başka kısıtlarımız da var" dedi. Hatta "bu sektörleri kim açtı?" dedi, DPT de söyledi, Bayındırlık Bakanlığı da söyledi. Birinci nokta, mevcut olan kısıtların deklare edilmemesinde dolayı, aslında mesleği icra ederken, o kısıtlara gelip, yabancıların uyması gereği, yani bir taraftan 4067 sayılı Kanun yapıyorsunuz, bunu iç hukuk düzenlemesi yapıyorsunuz, oraya sadece yaptığınız yasal düzenlemeyi yazmışsınız, ama mevcutta başka kısıtlarınız da var. İkinci işlevsiz noktası, şimdi siz bu kısıtları koyuyorsunuz oraya, ama pratikte bunu kontrol edemiyorsunuz, yani şu anda TMMOB'nin dahi elinde sektörde çalışan mimar ve mühendislerin tam tespiti yok. Olmadığı için de zaten, birkaç hafta içinde bir basın açıklaması yapmak zorunda kaldı, Türkiye'de çalışan kaçak mimar ve mühendisler yüzünden. Asla ve asla GATS gibi olgulardan korkmayacağız diye bir şey yok, bilakis korkacağız, ama bunların gereğini yapacağız. Asıl korkuyu bir plancı olarak ben, geçtiğimiz ay Amerika Birleşik Devletlerinin New York Kenti'nin Manhattan Adası'nı görünce yaşadım. O ada, tamamen hizmet ticaretinin şekillendirdiği bir ada ve sermayenin başnoktası, ana merkezi ve orada insanlık, çevre, hiçbir olgunun olmadığını görüyorsunuz ve o gücün, yani mekânı bu şekilde dönüştüren gücün önünde duramayacağınızı bir an düşünüyorsunuz. Duramamak mı acaba tartışma noktamız, yoksa bu sermayenin istemleri doğrultusunda biz kendi istemlerimizi nasıl şekillendireceğiz ve bunlara yönelik olarak ne çalışma yapacağız ki, bunun istemlerine karşı kendi istemlerimizin kabul edilmesini sağlayacağız.

Sadece GATS yok, Dünya Ticaret Örgütünde TRIPS denilen bir olay var, hiç kimsenin haberi yok. Ben her konuşmamda bunu dile getiriyorum, yaklaşık 2002'den beri sektör bilgilendirmeleri yapıyorum, Bayındırlık Bakanlığı adına ya da şahsım adına, ama artık bilgilendirmenin ötesinde, sektörden kıpırdanma gereğini duyuyor bu çalışmaları yapan kişi, çünkü TRIPS diyorum, hiçbir şekilde TRIPS'ın ne olduğu, hangi kamu kurumunun sorumluluğu, ondan sonra bu anlaşma bizim projelerin müellif hakları anlamında ne getiriyor, ne götürüyor ya da proje haklarımızı savunma sırasında bir sıkıntıya düşen, mimarımızı, mühendisimizi nasıl savunduğumuz,

bununla ilgili nasıl ticari haklarını savunduğumuza ilişkin bir çalışma yapmadığımız ortaya çıkıyor. O çerçevede Kubilay Beye de o anlamda cevap vermek istiyorum, yani teknik işlerin gereği siyaset yapmazsak hocam, sürecin dışına itilmeye devam edeceğiz.

Tabii, Erhan Beyin de bu noktada bir öngörüsü var, yani biz resim çıkartmak istedik, net olarak bazı bilgiler alabildik ya da alamadık, ama ülke sorunlarıyla ilgilenen bir TMMOB var, ülke sorunlarıyla ilgilenen TMMOB'nin mimarlık-mühendislik alanıyla ilgili sorunlara mı kayması gerekiyor, onunla ilgili çalışmaları mı yapması gerekiyor? Kubilay Beye cevabımla bağlantılı olarak, ilk önce mimarlık-mühendislik sektörüyle ilgili çalışmaları yapacaksınız, bunları yaptığınız zaman, sektörünüze sahip çıktığınız zaman, onun politikalarını belirleyip, ekonomik açıdan rekabet edebilir bir yapıya getirdiğiniz anda, zaten ülkenin pek çok sorununu cevaplamış olursunuz, ülkenin pek çok politikasında sizden başka hiçbir kurumun cevap veremeyeceği herkes tarafından kabul olmuş olur. Ama eğer bunu yapmazsanız, şu anda ortak fikir birliğinde dahi anlaşamıyoruz. Karşı durmak adına, birazdan geleceğim, yani bir felsefe yaklaşım farklılığı var. Bu karşı olmak adına, neye karşı olduğunuzu bileceksiniz, ama karşı durabilmek için bazı çalışmalar yapmanız lazım. Bundan ne kastediyorum? Yani mesela entegre mühendislik sektörü GATS ikinci tur müzakerelerinde açmamız istendi, Türkiye Cumhuriyetinden istendi bu, küme tekliflerinin içinde de geldi. Ama Hazine Müsteşarlığına emin olun, entegre mühendisliği neden açmamız gerektiğine ilişkin ne bir idare, ne bir yasal düzenleme sunabildik. Ama bir şekilde bunu açmadık. Neden açmadık, biliyor musunuz? Avrupa Birliğinden daha ileri serbesti tanımış olduğu için Türkiye Cumhuriyeti, daha fazla serbesti tanımamasın diye açılmadı, yoksa Avrupa Birliğine aday üye olmasaydık da, sağlanabilirdi. Üstelik daha da ilerisi yapıldı, bırakın bu başka mesele, "Avrupa Birliği ülkelerine bu kadar ihracatımız var" deniliyor. Avrupa Birliği ülkelerine hedef ülke hizmet ticaretinde serbestleştirme talebi iletemedik. "İngiltere, şu uygulaman var, bunu kaldır, çünkü benim Türk mühendisim, mimarım bunu yapamıyor" diyemedik. Neden? Aday ülkeyiz diye.

Küçük cevaplar var, onları Sinan Beye vereceğim bir cevap içinde vermek istiyorum. DPT'nin raporunu gösterdi, 2000 yılı hizmet ticareti raporu, Özel İhtisas Komisyonu Raporudur, TMMOB'nin devletin aslında öngörülerini desteklediği gibi

algıladım. 2000 yılındaki raporda TMMOB'nin öngörülerini vardır, ama "2005 yılında acaba devlet TMMOB'yi destekliyor mu?" sorusunu sormamız lazım. Bir defa Devlet Planlama Teşkilatı özel ihtisas komisyonu raporları hazırlama işinden çıktı, şu anda orta vadeli uygulama planları hazırlıyor. 2 yıllık planlar, yani 2006-2008 geçen hafta açıklandı. TMMOB'nin görüşü sorulmadı, kamu kurumlarının da görüşü çok kısa sürede vermek üzere soruldu ve şu noktayı söylemem lazım: 2000 yılı Özel İhtisas Komisyonu Raporunda zaten GATS, hizmet ticareti, 95 yılı taahhütlerine değinilmemiş durumdadır ya da değinilmişse, işin bütün boyutlarıyla algılanmış ya da irdelenmiş şekli yoktur, yani çok özet bir şekilde yer almaktadır. Daha doğrusu şunu söylemek istiyorum: Sadece ilgili sektör temsilcilerinin haberi olmuyor, süreçlerin dışında tutulmaya başlandı artık. Kamu kurumları da pek farklı durumda değil, ama bir şey de söylendi, uygulanabilir ve sürekli olması esas sektörel politikaların dedi. 2000 yılında Devlet Planlamanın raporuna sektör temsilcisinin görüşünü aldıysanız, 2005 yılında da almanız lazım. Bu neyi getiriyor o zaman? Kurumsallaşmış değiliz, yani politikamız olmadığı için, onun da sürekliliği olmadığı için, sürecin de dışında olmuş durumda ve haberiniz yoksa, zaten sektör adına bir söz söyleme yetkiniz de olmaz.

İkinci ana konu, "bu GATS'ı ya da onu benzeri hizmet ticareti müzakerelerinin ya da bu ulusal düzenlemelerin içinde olsak bize ne fayda getirecek?" konusunda yoğunlaşıyor. Asıl problem, mesela merkez ülke, çeper ülke ya da birleştirici konumda olma meselelerinde asıl problem aslında, paylaşmadan aldığımız faydadır, yani aldığımız yer aldığımız fayda oranında belli olur. GATS ve benzeri çalışmaların takibi, bize bu faydayı elde etme yönünde girdi sağlayabilir, ama bir de şu var: Mesleki adamlarımızın rekabeti ve pazar payı alması açısından da bu önemlidir. Bu noktada gene o felsefe, farklılaşmaya geliyoruz. Karşı olmak başka bir şeydir, meslek alanlarımız için fayda sağlamak başka bir şeydir. Ne yazık ki, 2000 yılından beri başlayan bu ikinci tur müzakerelerde ilgili sektör temsilcileri karşı olmayı tercih etti. Sadece GATS da değil, ulusal düzenlemeler açısından da bunu tercih etti, duruşunu bu yönde sergiledi ve sonuçta sürecin dışında kaldı. Şu anda çalışma izinleriyle ilgili bir yasal düzenleme yapıldığı anda, TMMOB'nin görüşü bağlayıcı değildir. Şu anda verilen bir çalışma izninde TMMOB'nin görüşü bağlayıcı değildir, hakeza Bayındırlık Bakanlığının da görüşü bağlayıcı değildir. Siz karşı olduğunuz sürece dışında

kalılıyorsunuz, bunu çok net ortaya koyalım. Ama demiyorum ki, illa onların söylediğini kabul edelim, böyle bir öngörü de asla yok. Eğer karşı olmaz, bu işlerin gereği neyse, onu bir araya gelip, fikir birliği yapıp, koyarsak o zaman işte herkesin umurunda olmaya başlar hizmet ticareti ve kendi faydamız açısından bunu şekillendiririz. Mecburuz küresel üretim zincirinde tutmaya, çünkü şu anda meslek adamlarımız, bu salonun dışında olan herkes, serbest piyasada küresel zincirin içinde, orada varlık savaşı veriyorlar ve bunun için de ilk önce önceliklerimizi belirlemek lazım. Ama artan oranda dışlanmadan bahsediyorum, bürokrat çalışmayı yapıyor, haberiniz yok. Biraz önce DPT orta vadeli planını söyledim, 4817'yi söyledim. Şunda da net olmamız lazım: Kanada hizmet ticareti müzakerelerinde karşımıza geçip diyor ki, "benim orta ve küçük sermayemin durumu çok kötü, benim uluslararası sermayemim hiçbir sınır aşma derdi yok, hizmet ticareti kısıdı yok, onun için biz sizinle orta ve küçük sermayemiz için nasıl serbestisi sağlarız tartışması yapmak istiyoruz" Benim Türkiye Cumhuriyeti olarak ise, bırakın orta, küçük, uluslararası sermayem, büyük ölçekli sermayem için bir öngörüm olmadığı gibi, benim uluslararası ölçekli sermayem, büyük ölçekli sermayem geliyor, bana diyor ki "orta ve küçük sermayeyi, müteahhitlik hizmetlerinde şu ülkeye sokma" Bunu resmi olarak da talep ediyor.

Şuna gelmeye çalışıyorum: Sermaye yapılanmamızı değiştirmemiz lazım. Arkadaşlar, bir kişi, yanında birkaç kişiyi çalıştırarak, 42 tane mimar barındıran yabancıyla firmayla kendi ulusal pazarında rekabet etmeye çalışıyor. Buna mutlaka bir düzen getirmemiz lazım, onun sorunlarını ortaya koymamız lazım. Haklısınız, büyük, orta ve küçük ölçekli sermayelerin sıkıntıları bir değil, ama politikaları da bir olmamalı. Bunları çok net koymamız lazım. Yalnız artan oranda ulusal düzenlemeler altında, vasıflı işgücüyle vasıfsız işgücünü aynı nitelik değerlendirmelerine tabi tutan bir yaklaşım var, bu politikalar oluştururken buna da dikkat etmek lazım. "Biz bu çalışmalarını kimin için yapacağız?" sorusunu algıladım ben. Tabii ki, kendi vatandaşımızla başlayacağız olaya, ama yabancıların da rahat çalışması için bazı şeyler yapmamız lazım. Aksi takdirde, şu anda 2005 yılında, 2004 yılında yapılan düzenlemeler gibi, onu denetleyemediğimiz için, ona engel çıkarttığımız için, sürecin dışına atılmaya varıyor olay. Ben demiyorum ki, ona engel çıkartmamalıyım, Avrupa Birliğinde ne uygulanıyorsa, burada da uygulanmasını sağlayalım. Ben demiyorum ki, yabancı çalışmasın. Hayır, çalışsın, ama denetimimizde çalışsın. Ben demiyorum ki,

yabancı engelleyelim. Engelleme değil, eğer bana bir fayda sağlıyorsa, fayda sağladığı sektörleri belirleyip, fayda sağlayacağı şekilde onun ulusal pazarda hizmet sunmasını sağlayalım.

Bakın, bir başka düştüğünüz ikilem var, yabancı işgücü geliyor. Evet, şu anda aktif işgücünüzün yüzde 10'ları, 15'leri arasında bir işgücüne takip ediyor, kaçak ve kayıtlılar dahil olmak üzere, ama bunlar ucuz oldukları için gelmiyorlar, başta dil bildikleri için geliyorlar. Biz Bayındırlık Bakanlığı mesela, kendimizde yetki varken, pek çok kişinin aldığı ücret bildirimini düşürtdük, TMMOB uygun görmeyecek diye. Şu anda mesela, Çalışma Bakanlığında gelen iş bordrolarına bakıyorsunuz, korkunç rakamlar alıyorlar, 3 milyar, 4 milyar, 5 milyar. Ama hepsi değil tabii ya da incelemek lazım, yani bu konuya biraz bakmak lazım.

Şunu da net olarak söylemek lazım: Teknik açıdan biz çok iyiyiz, ama biz işbirliği yapıp, birbirimizle koordinasyonlu çalışmalar yapamadığımız için, hem merkezde, hem sektörel açıdan bunu aktaramıyoruz.

Biz "kimin umurunda"yı cevaplayabilmemiz için, ilk önce rekabet düzenlemesi yapmamız lazım, yaşam alanı yaratmamız lazım. Demin de dediğim gibi, zaten Berna Hanım da bazı ipuçları verdi. Aksi takdirde, "ilgili meslek odası benim için ne yapıyor?" diyor, buraya gelmiyor, kendisiyle ilgili gelişmeleri dinlemiyor. Tabii ki, mimarımız ve mühendisimiz taşeron olacaktır, meslek dışı iş yapar hale gelecektir, standart programları bilgisayarda kullanan, uygulayan ve sadece projeye göre renkleri değiştiren bir konumdan öteye gidemeyecektir. Evet mühendislerin elit ve orta sınıfı ortadan kalkmak üzeredir, ama çok ilginçtir ki, bazı sektör temsilcilerimiz taşeron olmayı bugünden kabullenmiş durumdadır ve nedeni istihdam koşullarıdır. Biz hangi alternatif istihdam koşullarını meslek odaları olarak meslek adamlarına yaratıyoruz? Kastedilen bunların hepsinin kalkınma hedefli olması. Yeniden örgütlenme gerekiyor, ama nasıl olacağı ve nereden başlanacağı sorularına gene meslek odalarından kaynaklanarak cevaplamak lazım ve siz biliyor musunuz ki, belli, özellikle bu Avrupa Birliğindeki meslek platformu, meslek yetkin otorite tanımları çerçevesinde altyapılar şu andan hazırlanmıyor. Mesela, ISS denilen bir örgüt var, Uluslararası Sertifikasyon Birliği. Bu şu anda geçen sene Türkiye Cumhuriyeti Devlet kurumlarıyla konuşmaya başladı bu örgüt ve dedi ki "Türkiye Cumhuriyetinde mesleki

niteliklerin tanınması konusunda standart bir uygulama yok, bunu yapan bir örgüt yok, ben burada bölge ofisi kurayım, bu bölge ofisi Türkiye’de çalışacak mimar, mühendislerin yeterliliklerini belgelendirsin” Bu proje Dünya Bankasının ISME Projesinden kanal olarak da gelecek. Burada bir an önce çalışma yapılması lazım. Başta TMMOB’nin ve diğer temsilcilerin meslek alanındaki düzenleyici rollerini belirlemeleri lazım.

Ben ulusalcıyım, ulusalcı olmak lazım, çünkü Fransa da ulusalcı, Kanada da ulusalcı, Avrupa Birliği de ulusalcı, kendi içlerinde bile ulusalcılar. Ama bunu milliyetçi olmaktan farklılaştırmak lazım. Biraz önce onun için konuşmamda “milliyetçi demek istemedim” dedim. Ulusalcı davranıyorlar, yani bunu hizmet ticareti müzakerelerinde görüyorsunuz. O ulusalcı davranıyorsa, ben niye ulusalcı davranmayacağım? Ama ulusalcı davranırken, gene tekrar ediyorum, yabancı sermayeyi engelleyici anlamında değil ulusalcılık, düzenleyici anlamında. Engellediğinizi söylediğiniz anda sürecin dışına atıyorsunuz, denetleme yetkinizden bile oluyorsunuz, hatta birliğinizi kapatmaya kadar gidiyor. Onun için de ulusal para birimine geçişi şöyle bağlamak, “GATS işlevsizdir” dedim, demek ki Avrupa Birliği de işlevsiz. Sermaye de kendi kısır döngüsünü yaşıyor ve ister istemez kendini boğacak. Bunun çıkışı da aslında bu toplum kesimleriyle, ilgili sektör temsilcileriyle konuşmayı öğrenmesinden geçecek, ama bu arada çok zarar vermiş olacak.

Politika geliştirmemiz gerekiyor, bizim Türk sermayemizin mentalitesini de değiştirmemiz gerekiyor, çünkü bir taraftan ülkeden kaçarken, yabancı sermaye geliyor bu ülkeye, devlete diyor ki “ben şunda engel görüyorum, kaldır” Benim niye yerli sermayem aynısını devlete söylemiyor ya da gidiyor Atina’daki olimpiyatları destekliyor, İstanbul’la aynı anda aday olduğu halde.

İkinci felsefe sıkıntısı, sermayenin hareket felsefesini algılamamız lazım, yani sizin meslek adamlarınız serbest piyasada şu anda nasıl hareket ediyor, neden öyle hareket ediyor, neden kayıt dışı, onların nedenlerini ve mantığını anlamazsanız, politika geliştiremezsiniz.

Bu noktada son bir şey söyleyerek bitirmek istiyorum: Bunu yapacak olan da birlik ve ilgili meslek odalarıdır. “EPİK” denilen bir konuya çok konsantre olmamız lazım. Eğitim, planlama, işbirliği, koordinasyon bunların kısaltılması. Eğitim her

ölçekte ve ömür boyu meslek alanlarımıza ilişkin bunun politikalarına ve bir önce çalışmalarına başlamamız lazım. Planlama mutlaka geleceğe yönelik olmalı, ama neyi planlayacağımızı bilmemiz lazım. İşbirliği ve dil birliği sağlamamız lazım, çünkü TMMOB'yi izliyorum, TMMOB'de de bir meslek odası “ben karşıyım, görüş vermeyi tamamen reddediyorum” derken, “bari, gereği çalışmaları yapalım da, karşı duruşu sergileyelim”de tıkanıyor. İlgili devlet kurumlarıyla ilgili örgütler arasında, sektörle ilgili tüm hizmeti sunan ilgili meslek odaları arasında koordinasyon sağlanması şart ve bunun için de bir an önce bir araştırma merkezi ya da bilgi merkezi gibi bir yapının olması lazım.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Şirin Hanıma 5 dakika içinde bu cevapları verdiği için çok teşekkür ediyoruz.

Yine, Sinan Bey de 5 dakikayı geçirmeden cevaplar verecek.

SİNAN ALÇIN- Öncelikle 2000 yılındaki TMMOB'nin bu açıklamasını niye okudum? TMMOB Yönetim Kurulundan bir açıklama yapılır diye ki, tam olmasa bile, belli şeyler söylendi, en azından özelleştiriler yapıldı, ben o çerçevede bir açılım getirmek istedim. Şirin Hanımın söylediği gibi, tam da 2000 yılında aslında TMMOB, GATS sürecine eklenme veyahut da uyumlaşma sürecinde ne yapılabilir, eksik nedir, bunun üzerinde bir tespitte bulunmuş.

Şirin Hanımın diğer söylediği şey şu: “Bir felsefeyle yaklaşıyorsunuz” diyor. Doğru, hayatı algılamak için bu lazım. Hatta ideolojimiz de var. Şirin Hanım “Karşı olmak ayrı şey, fayda ayrı şey” dedi. “Faydalı olmayana karşı yazılır” belki, yani bunlar birbirine biraz da bağlanan şeyler.

Biraz aslında benim konuşmamda anlatmak istediğim şey, 40 katır mı, 40 satır mı? “Artık süreç başlamış, gidiyor, küreselleşme var, bırakın şimdi artık konuşmayı, laf üretmeyi de, nasıl oradan daha fazla fayda sağlayabiliriz, bununla ilgili argüman üretin” Bu bana göre, çok sağlıklı bir mantık değildir. Krizi yaratanlar, krizin faturasını kimlere ödettireceklerini seçiyorlar. Bu kriz faturasını ödeyecek olanların da, “kriz faturasını ödemiyorum” deme hakkı her zaman saklıdır. Bunun örneği işte Venezüella'da şu an var.

Oradan hemen ulusalcılıkla ilgili kısma geçebiliriz. Sanırım, Ahmet beydi. Başta anlattığımız şeyde bir katmandan bahsettik. Yurt içerisinde sermaye ve emek cephesi arasında bir aktarım sistemi işliyor, yani artı değeri alan sermaye cephesidir. Onlar içerisinde de küçük ve orta boy işletmelerden, ulusal bazda büyük diyebileceğimiz işletmelere... Buna çok farklı demin tabirler de tartışılıyor, hani emperyalizm mi, değil mi? İsterseniz, işbirlikçi diyelim. Sermayeye doğru bir aktarım var. Demek ki, burada mesela, iki tane ayrı kanal çıkardık. Bir sınıflar arası bir çatışma var, bir de gruplar arası bir çatışma var, yani sınıfların kendi içinde de, sermaye cephesi içerisinde çatışma var. Diğer bir üst boyutu ise, bunun uluslararası durumu. Şimdi General Motors Firmasının yıllık cirosu, 13 tane az gelişmiş ülkenin gayri safi milli hâsılası kadar. Burada artık hani ulus-devlet üzerinden geleceğimiz yaklaşımlar nereye varır bilmiyorum. Venezüella'da yaşıyor olsaydım, ulusçuluğu biraz daha öne çıkartırdım, çünkü krizin faturasını ben emekçi olarak öderken, bilirdim ki, bu bir taraflara hortumlanıp gitmeyecek, yine benim geleceğim için kullanılacak. Fakat bu paylaşım mekanizması içerisinde, demin anlattığımız o üçlü yapı içerisinde krizin faturasını ödeyenler tekrar yeniden ödemeye zorlandığı zaman, burada ulusalcı bir bakışın çok fazla gerçekçi olduğuna inanmıyorum.

Bir diğer, emperyalizmle ilgili, yanılmıyorsam Tigin Öztürk arkadaşımızın söylediği şeyler vardı, "Olayı konuşurken sağa sola çarpıtıyorlar, yani emperyalist yerine, merkez kullanılıyor" dedi. Bu yaptığım tanımlama, ben kendi üzerime düşen kısmıyla cevap vereyim: Erken kapitalistleşen merkez ekonomilerinden kasıt, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, İtalya'dır. Bir de, geç kapitalistleşen ülkeler var, bunun içinde de Türkiye var. Ben Türkiye'nin bir sömürgesi olduğuna tam olarak inanmıyorum. Dolayısıyla, burada çeperden kasıt da -belki hızlı hızlı konuştuğumuz için bir şeyler birbirine giriyor- özellikle o modülerleşmede, birleştirme aşamasını gerçekleştiren ülkelerdir ve bu daha dış çeperde yer alan ülkeler, Türkiye de bugün için onun içindedir. Oraya doğru bir geçiş aşaması içinde, yoksa bu tarafta tamamen emperyalist olmuş bir kuvvet, diğer tarafta da tamamen yazık, sömürülen bir kuvvet durumu bence yok. O açıdan "sınıfsal bakmak gerekiyor" dedim.

Son olarak, işsizlikle ilgili Mete Tütüncü Beyin bir sorusu vardı. 2004 yılında Devlet İstatistik Enstitüsü büyüme oranını 9,9 olarak açıkladı. Şimdi bu çok tartışıldı tabii. OECD tarafından uyarı almış, istatistik konusunda kurallara uymadığı için uyarı

almış sayılı ülkelerden biriyiz. IMF Nisan ayında açıkladığı Türkiye raporunda, büyüme hızını 9,9 diye teyit etti. Mayıs ayında, hocamın bahsettiği, Kruger gelip gittikten sonra, bu asgari ücretle ilgili tartışmaları biliyorsunuz. Mayıs ayındaki 142 sayfalık raporunda, Türkiye'nin 2004 yılı büyüme hızı yüzde 5 olarak açıklandı,yani diyor ki, "eğer sen benim çizdiğim paylaşım mekanizmasının dışına çıkarsan, senin kirli çamaşırlarını ortaya sererim" Böyle bir yapı içerisinde, özellikle 1970'lerden bu yana, hani makinenin üretimde daha fazla kullanılması dedik, zaten istenilen büyüme, işsizliği azaltan bir büyüme değildir. Kapasite kullanımına dayalı ve mümkünse hatta, insan gücü denilen varlığın ortadan kaldırılabilirdiği bir durumdur. Tabii ki, bu yine üretken sermayenin yaşadığı krizi para sermaye ihtiyacına neden olması sonucunda ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri biliyorsunuz, şu an robot askerler üzerinde çalışıyor, yaklaşık 178 milyar dolarlık bir proje, çok büyük. Ama Amerikan Hükümetinin ordu mensuplarına, emekli ve çalışan ordu mensuplarına şu anki borcu 643 milyar dolar. Yani bu seçişler, tamamen kapitalizmin 1970'li yıllardan itibaren içine düşmüş olduğu aşırı birikim ve kâr oranlarındaki azalışa bağlı olarak bu krizi aşabilmek için az gelişmiş ülkeleri kendisine, çünkü konuşmada Ahmet Haşim Köse'nin, Ahmet Öncü'nün bahsettiği gibi, gerekirse bütün kaynaklarına el koyarak, mülksüzleştirerek, kendini yeniden yaratma sürecidir.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Sinan Beye teşekkür ediyoruz.

Hemen Burak Bey cevaplara geçiyor.

Yrd. Doç. Dr. BURAK KAPTAN- Kısaca hemen açıklayacağım, fazla uzun tutmaya çalışacağım.

Önce "12 yıl olmalı mı, olabilir mi?" gibi bir soruyla başladık. Burada önümüzde bir Japonya örneği var. Japonya İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika'nın biçimlendirdiği bir eğitim sistemine sahipken, İmparatorun "Biz ne yapıyoruz?" demesiyle geri dönüp, yüzde 10'u yönetici olan ve geleneksel eğitim yapısına -ki, onlarda kast sistemi vardır- dönebilen bir ülke, yani özünü reddetmeyen, özüne sahip çıkan bir ülke. Dolayısıyla eğitim sistemimiz içinde, herkesin mühendis, herkesin mimar, herkesin yönetici olması gerekmiyor. Eğer böyle yaparsak, zaten işgücü ve ara eleman konusunda ciddi eksikliklerimiz olacak. Dikkat ederseniz, son

zamanlarda Hükümetin de cesaretlendirmeye çalıştığı bir meslek okul eğitiminin özendirilmesi var ki, bu zaten bu profili ortaya koyuyor. Dolayısıyla, mühendislik alanlarında ve tasarım alanlarındaki öğrenci sayıları, herhalde ülkemiz için biraz yüksek gözüküyor. Bu anlamda kimin yönetici konumunda, kimin idareci konumunda, kimin çalışan konumda olacağını belirleyen bir sistemin varlığının mutlaka gerekli. Dolayısıyla, anlattığım sistemin de bu çerçevede yapılaşmasını ben bekliyorum.

Mimarlar Odasından arkadaşımızın, meslektaşımızın belirttiği bir nokta vardı, mesleklaşma krizinden bahsetmişti. Bu anlamda ben bir meslek krizini görmüyorum, uzmanlaşma krizi belki olabilir. Bu kendi meslek grupları içinde yer alan meslek adamlarının sorunudur. Meslekler arasındaki kriz, alan ihlallerinden ve fırsat eşitliğinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun en doğru çözümünün, Birlik içinde karşılıklı görüşmeyle çözülebileceğini düşünüyorum, tek taraflı bir çözümün olamayacağını düşünüyorum. Bu kişisel görüşümdür, yani ne TMMOB kimliğiyle, ne Oda kimliğiyle yapılmış bir konuşmadır. Bugüne kadar Mimarlar Odası, İçmimarlar Odasına bu konuyla ilgili hiç başvurmamıştır. Ancak bizden gelen talebi son görüşmede iletebilirim. TMMOB Asil Üyemiz Nilgün Çarkıcı, “biz sizinle yan yana her konu için yürümeye hazırız” dedi. Bu konudan da bilginizin olmasını diliyorum.

Bunun dışında mutlaka ve mutlaka eğitim sistemimizde ortak çalışma kültürünün geliştirilmesi gerekiyor. Bu nasıl olacak? Konsorsiyumlar ya da ortak firmaların, yani birçok meslek grubunun içinde çalıştıran firmaların bir kere varlığının artması gerekiyor. Bu anlamda meslek alanlarımızın da yapılandırılması gerekiyor. Bu çerçevede yönetici, uygulayıcı, çalışan ve teknik eleman ayrımının da çok iyi yapılması lazım. Özellikle bu bir piramitse, bir kast sistemiye, bunun en üstünde yönetici idareci olması lazım. Bu anlamda mühendis ve tasarım alanlarından gelen kişilerin çoğunluğunu sağladığı bir iş piyasasında, işin sağlıklı yürüdüğünü söylemek biraz zordur.

“5 yıl” dediniz, benim son aldığım bilgi, mimarlık eğitim için 4 yılda Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin belirttiği yönündedir. O konuyu inceleyeceğim, herhalde bilgi eksikliğim var.

Sizin yine söylediğiniz çok önemli bir konu var. Biraz önce aktardığım konu, bir direktif, yani yasa tasarısı taslağıdır. Bu yasa tasarısı taslağında sivil toplum örgütleri,

demokratik kitle örgütleri, bakanlık, üniversite, YÖK, herkes çalışmakta. Özellikle taraf olan bütün örgütler burada yer alıp, fikirlerini beyan etmekte. Anlaşılmayan konular var, 30 madde üzerinde henüz anlamadığı söyleniyor. Dolayısıyla, bu henüz yasalaşmış değil, konuşmamda söylediğim üzere, Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinden uzman kişinin söylemine bağlı olarak, bunun yakın zamanda Avrupa Birliği Konseyinden onaylanarak geleceği ve son çalışmanın yine katılımcı taraflar tarafından yapılacağı konusunda.

Halil Bey “bizde diploma eki Türkçe, İngilizce, Avrupa’da nasıl?” demişler. Açıkçası ben Türkiye’yi biliyorum. Zaten bu format bize Avrupa Birliği tarafından verilen bir format. Tahmin ediyorum, Avrupa’da da öyledir, ama bu konuda kesin bir bilgim yok. Ama elimizdeki örnekler ki, bunu YÖK’ün sayfasında bulabilirsiniz, hem Türkçesi, hem İngilizcesi vardır, açıklamalı olarak yer alıyor. Bir kısmının mutlaka İngilizce olması ön şartı aranmış.

Son konuşmacı arkadaşımız, mühendislikte fırsat eşitliği diye sormuştu. Burada mühendislikte bir fırsat eşitliğinden değil, Sokrates, Erasmus Programının ortaya koyduğu bir fırsat eşitliğinden bahsediyorlar. Bu noktada Türkiye’deki uygulamanın fırsat eşitliği içinde yapıldığını mı, yapılanmadığını mı sorarsanız, ben yapılanmadığını öngörüyorum, çünkü İstanbul, Ankara, İzmir gibi üç büyük şehrin üniversiteleri, Sokrates, Erasmus programlarıyla rahat bir şekilde ödeneklerini alıp, eğitimlerine devam ederken, Anadolu olarak tabir edeceğimiz diğer üniversitelerde bu sayının oldukça aşağıya indiği gözleniyor. Bu tahmin ediyorum, çözülmesi gereken bir problem.

Son olarak, ilköğrenim, 8 ya da 12 olarak kabul edelim ki, 12 olacağı konusunda, herhalde olacaktır, yani o konuda bir geri adım atacıklarını zannetmiyorum, ama her zamanki gibi süre biraz uzayabilir. İlköğrenim aldıktan sonra, bu genç nüfus üniversiteye girecek. Üniversiteye girdikten sonra bir unvanla mezun olacak ve dolayısıyla herkes bir unvanla işini yapar konuma gelecek. Bunun ben sistem olarak doğru olmadığını düşünüyorum. Bu noktada mesleki eğitimin özendirilmesi fikri Japonya örneğinden yola çıkarak, onun için anlatmıştım. Japonya örneğinden çıkarak, sağlam bir zemine oturması gerekiyor, yani herkesi yönetici yaparsanız, iş yaptıracak adam bulamazsınız. Dolayısıyla biz herkesi üniversiteye

sokup, üniversite eğitimi verip, unvan verip, bunlara “hadi çalışın” dediğimizde, karşımızda işsiz birçok üniversite mezunu çıkıyor. Bunun bir ciddi kusur olduğunu düşünüyorum ve bu bizim eğitim sistemimizin bir kusuru olduğunu düşünüyorum. Bunun çözümü için neler yapılabilir? Bunun çözümü için, bir kere birlik olup, çalışmak gerekiyor. Hangi anlamda? YÖK, üniversiteler, Hükümet bir araya gelip, bunun ciddi çözümlenmesi lazım. Bunun için TED Ankara Kolejinin başlattığı, bir üniversiteye giriş sınavıyla ilgili tepki vardır. Aslında ülkemizin önemli kuruluşlarından biridir, bu tepkiyi ciddi bir şekilde verdiklerine göre, ortada ciddi bir kusur vardır, yani gelenekleri olan, eğitimi kuvvetli bir okuldur. Dolayısıyla, bu kusurlarımızı göz ardı edip, varolan yapının üstüne biz bir şeyler koymaya başladığımız zaman, zaten sallanıyor, zaten bin senelik geçmişimizi şu anda unutmuş durumdayız. Onu da şöyle hemen ifade edeyim: Bundan bin sene önce bir ahilik örgütlülüğümüz vardı, bu bizim meslek örgütlülüğümüzün temeli sayılabilir. Buna baktığınız zaman, ahilik örgütlülüğünün sosyal yapısı içindeki askeri boyutunu bırakıyorum, önlük kuşanmasından işi sunması ve müşteri memnuniyetine kadar her türlü aşama, şu anda çevrilip, bize Avrupa Birliği ya da hizmet sunumu ya da kalite sunumu olarak geri döndü. Pabucu dama atılmak diye bir deyim vardır, bilirsiniz. Çırak olarak yetişen, çarık imalatçısı, usta olmak için bir önlük kuşanır. Önlük kuşandıktan sonra, o çarığı müşterinin istediği biçimde ve ayağına uygun olarak yapmak durumunda. Eğer uygun yapmazsa, şikâyet olursa, üstatlar meclisine gidilir. Üstat meclisi iki tarafa da dinler, çarığı inceler, ondan sonra karar verir. Eğer çarık gerçekten hatalı imal edildiyse, dama atılır. Pabucun dama atılması buradan gelmiştir ve dolayısıyla bu çok önemli bir özelliktir. Kimse pabucu dama atılmış çarıkçıya bir daha çarık yaptırmaz. Aynı sistemi biraz ayrıştırarak baktığımızda, CE belgesini, ISO’ları, mesleki yeterliliklerin tanınmasını, akreditasyonu, zaten bizden öğrenmişler, bize satıyorlar. Bunun çok iyi değerlendirilmesi lazım, biz öz varlığımızı burada unutuyoruz, yani bu toprakları biraz daha iyi incelememizde fayda var.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Çok teşekkür ediyoruz.

Konuşmacılarımız Berna Hanıma, Şirin Hanıma, Sinan Beye ve Burak Beye çok teşekkür ediyoruz.

Oturumumuz 15.00'te başlayacak. 1 saat gecikmeyle devam ediyor.

Hepinize çok teşekkür ediyoruz, sağ olun.

----&----

ÜÇÜNCÜ OTURUM

“AB-GATS VE SEKTÖREL ETKİLERİ”

Oturum Başkanı: KEMAL ULUSALER

----&----

ERHAN KARAÇAY- Sevgili arkadaşlar; sempozyumumuzun 4. oturumunu başlatıyoruz.

Oturum Başkanımız Elektrik Mühendisleri Odası Başkanı Kemal Ulusaler Bey, Ziraat Mühendisleri Odası Tarım-Orkam Sen İstanbul Şubesi Başkanı Şenay Elhüseyni Bey, Bülent Tuncel Bey ve Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şube Yönetim Kurulu adına Özlem Hanım bildiriye sunacak.

Sevgili izleyenler; Başkanımızın uyarısı oldu, sorularımızı yazılı olarak her tebliğden sonra yazarsak, biz toplayıp, masaya iletacağız, o şekilde daha pratik bir cevap verme olur.

Buyurun Sayın Başkan.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ediyorum.

Değerli katılımcılar; hoş geldiniz.

Sempozyumun ikinci günü son oturum, yorgunluktan mı, başka bir nedenden mi bilemiyorum, katılımın aslında artacağını düşünüyordum, ama tam tersine biraz daha düştü. Yine de nitelikli bir katılım olacağı inancındayım.

Bu oturumda, AB-GATS ve sektörel etkileri konusu işlenecek. Burada özellikle telekomünikasyon sektörü ve tarım sektörü, özellikle ulaşım altyapılarıyla, enerji altyapılarıyla ilgili birtakım sektörler de, kendi içinde önemli olan sektörler de var, ama tarım ve telekomünikasyon da oldukça önemli sektörler ve bir noktada pek çok şeyin can damarı. Dolayısıyla ben burada iyi bir seçim yapıldığı inancındayım. Telekomünikasyon sektöründe dönüşüm ve mühendislikle ilgili bir sunum olacak. Özellikle telekomünikasyon alanı uluslararası sermayenin, çokuluslu şirketlerin ve bunların bu orijinli devletlerin çok ilgisini çeken, açgözlülükle baktıkları ve bir türlü

doyamadıkları bir alan, devamlı olarak ekonomik ve ticari olarak müdahale etmek istedikleri bir alan. Dolayısıyla, oldukça önemli bir alan. Aynı zamanda telekomünikasyon altyapısının çokuluslu şirketlere ve bunların orijinli olan devletlerin elinde olması, siyasi anlamda da çok önem arz ediyor. Dolayısıyla, önemli ve güzel bir konu. Bu konuyu Bülent Tuncel arkadaşımız sunacak.

Buyurun Bülent Bey.

BÜLENT TUNCEL (Marmara Üniversitesi Kalkınma İktisadı Doktora Öğrencisi)- “Neden telekomünikasyon sektörü?” diye önce başlamak istiyorum. Özellikle EMO'nun üyelerinin çalışmış olduğu telekom ve enerji piyasasında şu anda belli bir dönüşüm yaşanıyor. Bu sürecin 2000 yılından sonra hızlandığını görüyoruz ve şu anda yaşadığımız sürecin ne olduğunu doğru anlayabilmek için, bunu biraz daha geriden alıp, 1950'ler sonrasında dünyada ne olduğu, ekonomik olarak ne şekilde gelişmeler yaşandığı bağlamına oturarak, şu andaki durumumuzun bir fotoğrafını çekmek gerektiğini düşünüyorum. O anlamda sunuşu biraz daha kısa tutup, tartışma ve şu anda yaşanan bir süreç olduğu tartışmanın çok daha verimli olacağını düşünüyorum.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da özellikle yaşanan yıkım, aynı zamanda Amerika ve diğer bölgelerdeki sermayeler açısından bir olanağı getirdi. Hızlı bir sermaye birikiminin oluşması, Amerika'da ve Avrupa'da yeniden bir kuruluş aşamasının yaşanması yaklaşık 1960'lar, 1970'lerde devam etmekte. Bunun arkasından eşzamanlı bir süreç olarak kısmen ulusalcı yaklaşımların da etkisiyle sermayenin bu dönemde birikiminin bir alanı da, uluslararası üretken sermayenin uluslararasılaşması olarak görüyoruz. Bunun temel kapsamı da, 1948 yılında imzalanan GATT Anlaşması, şu andaki Dünya Ticaret Örgütü'nün öncülü kurum 1948 yılında o dönemki dünya ticaretinin de yapısı itibarıyla ağırlıkta olan malların dolaşımıyla ilgili belli ilkeler getirmiştir. Bu sürece baktığımızda, 1970'li yıllarda dünya kapitalizminin krize girdiğini görüyoruz. Bu sempozyumdaki farklı oturumlarda bu krizden bahsedildi. Bu krizi tekil olarak Fordizmin krizi, aşırı birikim ya da eksik tüketim şeklinde tanımlamak çok değil; bunlar sadece gerçekliğin belli bir kısmına bakmak oluyor. Tam olarak, kâr oranlarının düşmesi ve kapitalizmin kendi krizi burada ön plana çıkıyor. Fordist üretim biçimi ve birikim rejimi olarak krize giriyor

olması bir görüntüdür sadece, krize giren temelde kapitalizm. Burada sürecin aktörü olarak baktığımız, erken kapitalistleşmiş ülkeler ve dünya kapitalist sistemine eklenen geç kapitalistleşmiş ülkeler de belli bir hiyerarşi şeklinde, üretken sermayenin koruma duvarları arkasında ilerlediği ve ufak ufak bölgesel ittifakların oluştuğunu görüyoruz. Avrupa Kömür Birliğinden başlayıp, bugün Avrupa Birliği olarak konumlanagelen Avrupa Ekonomik Topluluğu 1970'lerde, bu bölgeselleşme eğilimlerinden birini ön plana çıkartıyor.

İkincisi, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi, bugün küreselleşme olarak dediğimiz, aslında kısmen bölgeselleşmeyi içeren belli bir sürecin parçaları. Burada özellikle şunu vurgulamak lazım: Küreselleşme olgusu tüm ulusların birbiriyle belli bir ticareti ön plana çıkarmasıyla olmuyor, ağırlıklı olarak bölgesel aktörlerin birbirleri arasındaki mal ve hizmet ticaretini serbestleştirerek, diğer bölgeler arasında, diğer bölgelerle ilişkiye geçmeleri üzerinden tanımlanıyor. Şu anda dünyaya baktığımız zaman, özellikle 2000 sonrasında Güney Asya'da, bizim için Asya'nın merkezinde ASEAN'ın da kurulmasıyla, aslında tüm kıtalarda belirli bir ekonomik bölgesel işbirliği belli anlamda politik çıktılar olarak organizasyonlar olarak ortaya çıktı. Bu gelişimin 1970'lerden bugüne doğru geldiğinde, krizden çıkışın bir yolu olarak birikim rejiminin değiştirilmesi ve mal üretiminde azalan kâr hadlerinin hizmet üretimi aracılığıyla ikame edilmesi ön plana çıkıyor. Dünya ticaretinin karakteristiğine baktığımızda, 1990'lara geldiğimizde, özellikle Doha'da, Uruguay'daki birleşimlerin de o zamanki GATT'ın toplantılarında, sonuç bildirgesinde şöyle bir yer alıyor: Dünya ticaretinin yüzde 60'ı artık hizmetlerin ticareti üzerinden konumlanıyor, ama baktığınızda ticaret sadece yüzde 20'de kalıyor. Bu ticaretin serbestleştirilmesi diye bir ajanda ortaya çıkıyor ve GATS da bunun sonucu, yani sermayenin değişen yapısı ve ihtiyaçları doğrultusunda dönüştürdüğü üretim araçlarının belli bir şekilde belli bir kurumsallaşma altında yeniden organizasyonunun bir ihtiyacı olarak GATS ortaya çıkıyor.

Burada kısmen kâr oranlarının düşmesi ve hizmetlerin artan oranından bahsetmiştim. Bu hizmetlerin artan ağırlığıyla birlikte belli tartışmalar ortaya çıkıyor. Özellikle Amerika ve Fransa'da bunlardan bahsedebiliriz. Bu post-endüstriyel toplum, artık işçilerin olmadığı, mavi yakalı işçilere ihtiyacımız olmadığı, ağırlıklı hizmetlerin götürdüğü bir ekonominin ortaya çıkması diye bir tez de ortaya çıkıyor. Bu tüm

tartışmalar ideolojik anlamda da insanların kafasında bu hizmetlerin serbest bırakılması gibi önceliklere belli bir altyapı sağlıyor.

Genel çerçeveyi bu şekilde çizdikten sonra, dünyada İkinci Dünya Savaşı sonrasında telekomünikasyon sektöründe ne şekilde bir değişim oluyor, organizasyonu ve örgütlenmesi ne şekilde? Özellikle merkez kapitalist ülkelerde baktığımızda, Fransa'da France Telekom ve Alcatel, İsveç'te Ericsson'la Sonera, aynı şekilde Siemens Doche Telekom belli ikili üretim, bir kısmı donanım üreticisi, bir kısmı hizmet üreticisi, belli ikililer halinde telekomünikasyon sektörünün şekillendiğini görüyoruz. Ama bunun yanında geç kapitalistleşen ve bağımsızlığını görece daha geç kazanmış eski koloniler olsun, Türkiye gibi daha erken bağımsızlığı kazanmış olan ülkelerde bu şekilde bir yapılanmadan çok, PTT'ler altında kamu hizmeti olarak verilen bir telekomünikasyon hizmeti, ama bunun yanında bunların donanımlarının ağırlıklı olarak dışarıdan karşılandığı, ithalat yolunda karşılandığını görüyoruz. Bu şekilde bir gelişim, merkez ülkeler açısından baktığımızda, oradaki üretim ölçeğinin artması ve bu şekilde araştırma fonlarının, teknolojik, şu anda ekonominin merkezine konulan teknolojik yeniliğe para aktarabilmenin de bir yolunu açmış oluyor, çünkü tüm dünya pazarı orada bunun beslenmesi, beslendiği kanalda çalışan mühendisler belli bir lokalde daha çok kümelenmiş durumda. Bu anlamda baktığımızda, eski koloni ülkeler dışında, özellikle hizmet sağlayıcıların genellikle devlet elinde olduğu çok sınırlı bir uluslararasılaşma, hizmet sektöründe sınırlı bir uluslararasılaşma görüyoruz, ama bu yaklaşık 1980'lere kadar bu şekilde gitmekle beraber, donanım kısmında baktığımızda, 1850'den itibaren daha serbest bir pazar, hatta GATT ile beraber regüle edilmesiyle beraber çok daha hızlı gelişen bir pazar olduğunu söyleyebiliriz. Dünyada İkinci Dünya Savaşı sonrasında PTT'ler hemen hemen tamamen kamunun elinde, bunun mülkiyet biçimleri değişik olabiliyor, bazen devlet mülkiyetinde, bazen halk meclisleri, özellikle Latin Amerika'da bu şekilde değişik örnekler var. Telekomünikasyon hizmeti bir kamu hizmeti olarak adlandırılıyor. Kamu bu hizmeti vermekle yükümlülük ve insanların temel ihtiyaçlarından biri olarak bir algılanış var, ama zaman içinde sermayenin girmiş olduğu krizin farklı alanlarda, özellikle de talep açısından baktığımızda, talebin kesinlikle azalmayacağı ve artacağı alanların da birikim olanaklarını kullanmak istemeleri ve bu olanaklar üzerinden sermayenin kâr oranlarını tekrar yükseltebiliyor olması gibi bir durum ortaya çıkıyor.

Dünyada özelleştirme ve serbestleşme, liberalleşme diye baktığımızda, ilk olarak Anglosakson geleneğinin öncüsü olan İngiltere ve Amerika'da bu ilk başlayan süreç, 1980'lerde Reagan ve Thatcher ikilisinin yapmış olduğu temel icraatlardan birisi. British Telekom'un özelleştirilmeye başlanması. British Telekom İngiltere'de hizmet sağlayan bir telekom operatörü. Keybel an Varles gene İngiltere orijinli, eski kolonilerine hizmet sağlayan, biraz önce bahsettiğimiz, sınırlı sermayenin uluslararasılaşmasının önemli aktörlerinden biri olan operatör. 1984'te Amerika bu sürece dahil oluyor, kendi yerel telekom operatörünü, Bell Technology'i bölüyor, farklı alanlarda hizmet veren farklı operatörlere izin veriliyor ve bu özelleştirme bakıldığı zaman, bu hizmetin artık bir özel mülkiyete geçtiğini ve bunun üzerinden kâr edilebilir bir hale geldiği bir ortama doru geçiş. Burada bir paradigma değişikliği oluyor. Telekomünikasyon hizmeti artık bir kamu hizmeti değil, piyasa mekanizmalarıyla algılanan ve bu şekilde oyunun kuralları ortaya çıkacak sürecin başlangıcı burada atılmış oluyor.

Bu ilk kuşak merkez kapitalist ülkelerde bu olurken, kısmen bunun yansımaları Kıta Avrupa'sında ve İskandinav ekonomilerinde de olmakla beraber, daha hızlı bir şekilde bu özelleştirme ve piyasaların liberalize edilmesi, Latin Amerika'da ve Amerika'nın hinterlandında yer alan Filipinler olsun, Güney Kore olsun, bu ülkelerde hızlı bir şekilde devam ediyor. Özelleştirmenin bu ilk kuşağında özel sektör mülkiyetinin önce insanlara kabul ettirilmesi ön plana çıkıyor. Bu birikim özel olarak yapılması kabul edildikten sonra, ikinci aşama sermayeler arasındaki rekabet. Bu alanın tamamen açılması, birden fazla işletmecinin o alandaki hizmet ihtiyacı olanlara olanak sunarak, aynı zamanda buradaki bir sermaye birikimine sahip olabilmesinin de ön plana çıktığını görüyoruz. 1994'te Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasıyla 1995'te GATS'ın imzalanıyor olması tam da bu sürece denk geliyor. Birden fazla operatör farklı ülkelerde yatırım yapma eşit olarak yatırım yapma hakkına sahip olmak istiyor, çünkü bu şekilde bir taraftan hem kendi ülkesinin birikim olanaklarını kullanabilecek, diğer taraftan karşı taraftaki ülkenin de olanaklarını kullanabilmesini sağlamak burada amaç. Burada bir lineer olarak ilerleyen bir süreçten bahsetmek çok mümkün değil. Özellikle herkes başka ülkelerde belli şeyler yapmak isterken, sermaye birikimi oluşturmak isterken, kendi ülkelerinde bunu aşmak için daha yavaş davranıyorlar. Sermaye içi çatışma olarak bunu değerlendiriyor olmak lazım. Burada

artık herhangi bir kamu yararı ya da kamu hizmeti gözetilmediği için bu sektörlerdeki oluşum tamamen özel şirketlerin küresel ölçekteki planları ya da onların o lokasyondaki ihtiyaçları çerçevesinde şekilleniyor.

GATS'ın temel ilkelerine baktığımızda, 4 tane ana başlık. Bunların zaten dün ve bugün kısmen üzerinden geçildi. Hizmetler, hizmet sağlayıcılar, kurumlar ve kişilerin serbest dolaşımı üzerinden bunlar temellendiriliyor. Bunların belli bir süreç içinde bunlara çekince koyarak, imza attıktan sonra belli bir süre içinde bunları tamamen açıyor olmanız lazım. Burada mesela sabahtan örnek verilen Kanada var, oldukça geç açtığından bahsediliyor, ama bunun dışında genelde gelişmiş kapitalist ülkelerde bu süreç kendi sermaye birikiminin yeterliliği ölçüsünde oldukça hızlı bir şekilde açılıp, benzer şekilde de geç kapitalistleşen ülkelerde de bu sürecin bir şekilde başladığı ve bunun kısmen kurumsallaşmanın eksikliğinden kaynaklandığı da Türkiye'de anlatıldığı kadarıyla gerçekleşmiş olabilir, ama bunun aslında altında yatan daha farklı bir beklenti ve olanaklar var; ona da birazdan değineceğim.

GATS'la beraber AB de telekom alanında belli şekilde düzenliyor. Özellikle kendi üye ülkeleri arasında telekomünikasyon altyapısının ortak kullanımı, üye ülkelerin diğer üye ülke operatörleriyle kendi ülkelerinde orijine eden operatörlere eşit bir şekilde muamele etmesi ve herhangi bir sübvansiyon, donanım alımları anlamında yerel içerik konumlandırması gibi belli yasaklar içeren, baktığımızda her ülkenin kendi sermaye birikimi, donanım sağlayıcısı olsun, hizmet üreticisi olsun, bir şekilde hiyerarşisi içinde ortaya çıktığını görüyoruz. GATS'da geçmemekle beraber telekom otoritesi kısmen daha sonraki deklarasyonlarda geçiyor. AB'de de bu bağımsız düzenleme kurumları, Türkiye'de bu Telekomünikasyon Kurumu olarak kuruldu. Burada bağımsız düzenleme kurulları tam konumuz olmamakla birlikte, buradaki bağımsız konusu bizim için çok kritik olduğunu düşünüyorum. Burada bağımsızlaşılacak nokta, kamu hizmetinden bağımsızlaşma, kamu yararından bağımsızlaşma. Burada karar verilen, karar mekanizmalarında yer alan insanlar, hükümetten ve özel sektör temsilcileri. Kısmen hâlâ refah devletinin belli bir ölçüde sürmekte olduğu İskandinav ülkelerinde tüketici dernekleri de bu şeylere üye olabilmekte, ama bakıldığında burada bağımsız kurulların kendi sermaye, ülke içindeki sermaye birikiminin sürekliliğini sağlama ve bu süreklilik de, yurtdışında olsun, karşı sermaye, rekabet edilen sermayelerle ne şekilde ilişkide bulunacağı ve

bu temel ajandaların yanında en son evrensel hizmet ilkesi denilen, çok da geçerli olmayan ilkenin ele alınması ortaya çıkıyor.

Bu sürece baktıktan sonra, Türkiye’de eşzamanlı olarak ya da biraz daha geriden bakarak, neler oldu? 1940’lardan da geriye alırsak, Osmanlı’nın son döneminde, Türkiye’de başında parça parça, yani herhangi bir ülke bazında bir telekom hizmeti sağlayıcısı yok. Samsun’da, İzmir’de, İstanbul’da farklı farklı operatörler hizmeti sağlıyorlar ve bunlar genelde Avrupa sermayesinin Türkiye’de yapmış olduğu yatırımlar, ama İkinci Dünya Savaşı’nın yaklaşmasıyla beraber, büyük ölçüde milli güvenlik gerekçeleriyle bunların hepsi tek bir çatı altında toplanıp, tamamen bir kamu iktisadi teşekkülü haline getiriliyor. Bu PTT’nin o dönemki yapısı, hizmet sağlayıcı olarak tamamen kamu mülkiyetinde olmakla beraber, kullandığı teknolojiler anlamında tamamen dışarıdan ithal edilen elektronik cihazlar ve elektrik cihazları kullanarak yapılabiliyor. Bu sektörün belli bir aşamaya gelmesinden sonra, PTT kendi ihtiyaçlarının bir kısmını karşılayabilmek için 1960’larda PTT Araştırma Laboratuvarı kuruluyor. Burada temel amaç, zaten alıcısı olan, biraz önce bahsettiğimiz bu ikili ülkeler içindeki hizmet ve donanım sağlayıcısının bir modelinin de Türkiye’de kurulabiliyor olması. Belli öncelikle telefon üretiminden başlayıp, santral cihazlarını, transpiston cihazlarına varacak şekilde belli bir üretim yapılmaya başlanıyor. Eşzamanlı olarak NETAŞ’ın 1970’lerde bir etkinliğinden, aynı zamanda savunma sanayinde, kardeş sektör olarak baktığımızda savunma sanayinde de ASELSAN’ın bu dönemde kuruluşunu görüyoruz. NETAŞ tamamen yerli olmakla beraber, yani lisanslı üretim yapmakla beraber, Türkiye’de santral üretme, analog santral üretimini başlatıp, onların köy santrallerinden orta ölçekli santrallere varana kadar ilerleten bir yapı var. Bu PTT’nin altındaki Araştırma Laboratuvarı 1970’lerin sonuna doğru farklı bir şirket olarak TELETAŞ olarak konumlandırılıyor ve baktığımızda iki sağlayıcı, donanım tedarikçisi. Bunların bir kısmı yerel, bir kısmı yabancı ortaklı ve hizmet sağlayıcı olarak da o dönemki PTT var. PTT’nin alımları ağırlıklı olarak yapabildiği alımları bu dönemin sağlayıcılardan yapıp, belli kotalarla da yerel içerik, yerel tasarım olsun, yerel donanım olsun, konulması gibi bir yapı var.

1980’lere gelindiğinde, Türkiye’de 24 Ocak kararları olsun, 12 Eylül darbesinden sonra, liberalleşme, Özal hükümetleri döneminde borsanın açılması, yani ilk kurbanını da TELETAŞ üzerinden veriyor. TELETAŞ borsaya açılan ilk

şirketlerden biri. Bunun belli bir kısmı da Alcatel'e satılıyor ve o döneme kadar kamu adına yapılmış olan tüm tasarımlar, araştırmalar başka bir sermayenin de ortak olduğu bir hale getirilmiş oluyor. Bu bir taraftan yatırımın da artması anlamına geliyor, ama sürecin sonuna baktığımızda, Türkiye açısından, Türkiye'de çalışan mühendisler açısından çok iyi bir yere gitmediğini görüyoruz.

İkinci bir nokta, telekomünikasyonda ağırlıklı donanımlar üzerinden yapılan yatırımların mikroçip teknolojisinin de gelişmesiyle beraber, artık donanımdan bağımsız bazı hizmetlerin yapılabildiğini görüyoruz, yani donanım ve yazılım diye iki farklı alan ortaya çıkmaya başlıyor. Siz belli bir elektronik devre hazırlayıp, onun üzerinde artık programlama yaparak, ona belli fonksiyoneler kazandırmanız gerekiyor. 1980 sonrasında da Türkiye'de eğitim anlamında olsun, sermaye birikim anlamında olsun bu şekilde bir yönelim ortaya çıkmaya başlıyor. Baktığımızda, sektörün artık üç ayağı, donanım sağlayıcısı ve hizmet sağlayıcısı, donanım, hizmet ve yazılım, yazılım da ağırlıklı, donanımla ilişkili olmak üzere bir yapılanma var.

1980'lerin sonunda NETAŞ'ta yaşanan grev, oranın belli bir dönüşümünü, bir şekilde dönüşümünü sağlıyor. Onun ötesinde, yeni gelişen teknolojilerde 1980 sonrasında ele alınan liberal politikalarla beraber, GSM operatörleri örneği bu açıdan kritik. GSM operatörleri 1994 yılında kurulup, 1998 yılında lisansları veriliyor ve tamamen özel sektör şirketi olarak kuruluyor bunlar. 1970'lerin sonunda, 1980'lerin başında Amerika ve İngiltere'de başlayan algı, telekomünikasyon hizmetinin bir kamu hizmeti olmasından çıkması, zaten Türkiye'de de 1990'ların başında artık içselleştirilmiş ve Türkcell ve Telsim kurulduğunda neden Aycell'in o dönemde kurulmadığı çok fazla da sorgulanmıyor aslında. O dönemde doğrudan özel sektörün birikim olanakları olarak bu lisanslar çok ucuza, 500 milyon dolar gibi ucuz bir şeyle sağlanıp, belli gruplara tahsis edilmiş oluyor.

AB ve GATS'ın temel parametrelerinden biri, merkezde yer alan, 1994 yılında PTT'den ayrılıp, Türk Telekom AŞ haline getirildi. Bunların ağırlıklı hisselerinin devletin elinden çıkarılması. Bunun temel sebebi, devletin belli bir uzaklıkta, her sermaye için belli bir uzaklıkta durabiliyor olması. Burada da, özellikle GATS'ın hükümlerine baktığımızda, artık yerel sermaye ya da yabancı sermaye gibi bir ayırım gözetmek zaten mümkün değil. Dolayısıyla, kendi elinde böyle bir operatör olurken,

bunu yapıyor olması da çok mümkün olmayacağı için, Türk Telekom gibi -diğer ülkelerde de olsun- operatörlerin kamunun elinden çıkartılması gündeme geliyor. 1999'da, 2001'de bununla ilgili birkaç çalışma, yani belli ihaleler açılıyor, bunlar Anayasa Mahkemesinden iptal ediliyor.

2000 yılına geldiğimizde, piyasanın artık, Türk Telekom AŞ belli bir vadede özelleştirilecek ve bu alan, imzalanan sözleşmeler uyarınca en geç 2006'da liberalleşeceği için, bağımsız düzenleyici kurum olarak 2000 yılında Telekomünikasyon Kurumu kuruluyor. Telekomünikasyon Kurumunun yapısını belki biliyorsunuzdur, 7 üyesi var, o 7 üye de bu yıla kadar tamamen hükümet atanıyordu, bu sene iki tane sektör temsilcisi var artık. Bunların aldığı kararlar çerçevesinde lisanslama olsun, ara bağlantı, hizmetlerin tariflendirilmesi, tamamen bunların yetki alanına giriyor.

Türkiye bu imzalamış olduğu anlaşmalar çerçevesinde, 2004 yılında liberalleşmeyi, telekomünikasyon alanını tamamen liberalleştiriyor ve belli lisanslar karşılığında operatörlerin, son kullanıcılara ve kurumlara hizmet verme çerçevesi ortaya çıkıyor.

Baktığımızda, ne lisansları veriliyor? En çok duyduğumuz, 2004'ün başında, bu uzak mesafe telefon hizmetleri lisansı var. Yüzde 80 ucuzluk vesaire gibi söylemlerle ön plana çıktı. Bunun yanında uydu, veri iletişimi, internet servis sağlayıcı gibi lisanslar da var, ama burada en önemli gelir kalemi, telekom operatörleri açısından ses hizmetleri, yaklaşık yüzde 80-90 gelir buradan geleceği için, ön planda UMTEAŞ operatörlerini ve bunları görüyoruz. Belli kıstas çerçevesinde verilen A, B, C tipinde üç tane lisans var. Bu aslında tamamen girişimcinin kendi sermaye birikimi çerçevesinde, Türkiye'nin ne kadar kısmında hizmet sağlayabileceği ve ne kadar hızlı bir şekilde sermaye birikimini genişletebileceğiyle ilgili. Bakıldığında, şu anda Türkiye'de resmi olarak verilmiş 88 kadar UMTEAŞ lisansı var. Bunlardan 40 kadarı da aktifleşmiş durumda, Türk Telekom'la sözleşme imzalanmış durumda.

A tipi lisanslar diye baktığımızda, Koç, Sabancı, Çukurova Grubu, Ülker Grubu, bu sermaye gruplarının hepsi A tipi lisansla tüm Türkiye'de hizmet verme amacıyla belli lisanslar almış ve kendi sermaye yatırımlarını yapmış durumda. Sürecin tamamına baktığımızda, bu aslında Türk Telekom'un gelirlerini azaltan bir

şey ve belli bir çatışmalı süreç olarak ilerliyor, yani bunu devlet evet, sermaye birikiminin önünü açıyorum şeklinde değil, belli bir çatışmalı süreç olarak ilerliyor. Bunun da arkasında, hem AB olsun, hem GATS olsun, bunlar bize zorla imzalatılan, Türkiye'nin zorla imzalatıldığı anlaşmalar değil, bu alanlarda, hizmet üretimi alanlarında özel sermayenin kendi toprakları üzerinde birikimin olanaklarını kullanması ve aynı zamanda başka topraklar üzerinde de kendi sermaye birikiminin yeterliliği ölçüsünde, birikim olanaklarını kullanmak istemesinden kaynaklanıyor. Bu çerçevede baktığımızda, Türkiye'de daha UMTEAŞ lisansları verilmeden, sektör liberalleşmeden önce, Azerbaycan'da, Türkmenistan'da, Kazakistan'da, Arnavutluk'ta telekom operatörlerinin Türkiye orijinli sermaye yapıları tarafından belli ortaklıklarla olsun, kendi başlarına olsun satın alındığı ve orada kendi işletmelerini kurdukları görülüyor. Bu da, sermayenin gelişmiş kapitalist ülkeler, geç kapitalistleşmiş ülkeler, daha önce Sovyetler Birliği olan, üyesi olan ülkeler ve yeni kapitalistleşen ülkeler şeklinde sermaye birikimleri yoğunlaşması ve genişliği ölçüsünde belli bir hiyerarşi görüyoruz. Bu hiyerarşi çerçevesinde belli ortaklıklar yoluyla, her grup, bu geç kapitalistleşmiş ülkedeki büyük bir holding olabilir ya da merkez kapitalist ülkedeki eski PTT ya da rekabetçi bir operatör olabilir, bunlar kendi olanaklarını, hizmet verme alanlarını ve sermaye birikimlerini artırma çerçevesinde birbirleriyle eklemleniyorlar. Burada telekomünikasyon sektörüne baktığımızda, şeyden bahsetmek çok mümkün değil, hani KOBİ'ler telekomünikasyon hizmeti çok veremiyor. Tüm bu altyapı yatırımlarının ihtiyaçları vesaire diye düşündüğümüzde, çok ulusalcı herhangi bir analiz yapmak burada çok mümkün değil. Türkiye'de belli sermaye grupları bu alanda kendi sermaye birikimlerini oluşturuyorlar ve başka ülkelerde de bunu yapabilmek istiyorlar ve bu çerçevede dünya sistemine GATS aracılığıyla olsun, AB aracılığıyla olsun, bu şekilde bir eklemlenme süreci yaşıyoruz. Bu eklemlenme gene düz giden bir süreç değil, rekabet ve çatışmalı süreç, politik güçlerin iç içe olduğu bir süreç. Devletlerin ihalelerini özelleştirme süreçleri, lisanslarının verilmesi, öyle çok kolay ilerleyen süreçler değil, ama sermaye sahipleri bunu göze alarak, belli bir iddiayla bu alana giriyorlar. Bunun da temel nedenlerinden biri, telekomünikasyon sektöründe kâr oranlarının diğer sektörlerle göre çok yüksek olması, dolar bazında baktığımızda, yüzde 15 gibi çok yüksek oranlardan bahsediliyor ve bu hesaplamalar ağırlıklı erken kapitalistleşmiş ülkeler için yapılıyor, bizimki gibi ülkeleri

düşündüğümüz zaman, emeğin hakları, sendikalaşma oranları da düşünüldüğünde, buradaki kâr oranlarının çok daha yüksek olduğunu tahmin etmek çok zor değil.

“Türkiye’de ne oluyor?” konusuna baktığımızda, liberalleşme yönünde sermayenin devletin dönüşümüne doğru bir baskısını görüyoruz. Telekomünikasyon Kurumunun kapısı mutlaka herkes tarafından aşındırılıyor. Sektör de, kendi hiyerarşisi içinde belli temsilcileri oluşturmuş durumda. Bunların başında mesela, Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği, Türkiye İnternet İşletmecileri Derneği ya da Türkiye İnternet ve Bilgisayar İşadamları Derneği gibi üç tane yapılanma var. Bunlar yukarıdan aşağıya doğru baktığınızda, en yukarıdaki grup, holdinglerin iştiraki olan yapılar. İnternet İşletmecileri Derneği daha orta sermaye yapısı. En aşağıda da, bunların ürettiği hizmetlerin ticaretini yapan firmaları görüyoruz ve bu her alan bir üste çıkabilme ve daha fazla olanağı, sermaye birikimi açısından daha fazla olanağı kullanabilme her zaman gündeminde. Bu çerçevede, kendi yatırımlarını, kendi işbirlikçilerini yaratmaya çalışıyorlar.

Peki, bu çerçeveye bir de emek tarafından bakarsak, özellikle özel sektördeki telekomünikasyon donanımı hizmet üretici firmalarda ne şekilde bir durum var? Öncelikle görülen, esnek çalışma saatleri. Özellikle bu telekomünikasyon hizmeti anlamında baktığınızda, bu esnek çalışma saatleri 7 çarpı 24 şeklinde görülebiliyor. Bir mühendisin, şirket tarafından verilen cep telefonu, nöbet çerçevesinde, gece nöbeti şeklinde yanında bulundurması gerekiyor. Bunun için herhangi bir fazla mesai ödenmiyor, geceleyin 2’de aranıp, herhangi bir müşterinin bir sorunun çözülmesi ya da sistemle ilgili bir şeye müdahale edilmesi gibi uygulamalar var. Bu bir kısmı, bunun yanında fazla mesai zaten standart bir şey, yani 9-5, 5’te mesai bitti, gidelim gibi çok etkinlik mümkün olmuyor, çünkü herhangi bir iş güvencesi olmadığı için, bu ilk zam döneminde ya da ilk işten çıkarmada ön plana çıkılmasını getiriyor.

Diğer taraftan, bu özel operatörlerde çalışan insanlarda sendikalaşma oranı ya da odalara katılım, meslek odalarına katılım oldukça sınırlı ve bir kısmı da zaten bu hizmeti veren, hizmetin verilmesi için çalışanların elektrik mühendisi ya da elektronik mühendisi değil, farklı mühendisliklerden kendini bu alanda geliştirip, sertifikalar yoluyla olsun, bu işi özel kurumların vermiş olduğu sertifika aracılığıyla olsun belli bir

şekilde burada çalışıyorlar. Herhangi bir örgütlülük, ortak bilinçten bahsetmek bu anlamda çok mümkün değil.

AR-GE çalışmaları açısından baktığımızda, özellikle mühendisler açısından önemli. Donanımda AR-GE çok parlak durumda değil. Alcatel'in 1993 yılında özelleştirilmesi sonrasında, kendi arazisini satıp, başka yere yerleşiyor ve aslında tüm özelleştirme parasını da çıkarmış oluyor. Türk Telekomünikasyonun ihaleleri çerçevesinde belli elemanları alıp, belli araştırma projeleri yürütüp, daha sonra o ihale alınmazsa, o mühendislerin tamamı çıkartılıyor oradan ve bu düzende, herhangi bir şekilde devletin bir müdahale hakkı yok. Zaten bu tamamıyla bir özel sektör kurumu olduğu için ve bunun direktifleri yurtdışından verildiği için, burada herhangi bir söz söyleme hakkı yok. Yazılım, emek yoğun sektör, mesele Hindistan örneği veriliyor. Türkiye'de de nitelikli yazılım üretiliyor. Ama öte yandan, yazılımın bu kadar bu ülkelerde gelişebilmesinin nedeni, emek yoğun bir sektör olması, kâr hadlerinin yüksek olması, parça başına iş yaptırılabilir olması, internet araçlarından biri. Ama tek çerçeve bu değil, yazılımın bir işletim sistemi yazılımı olarak düşündüğümüz zaman, bunun gerçekten daha geniş bir kadro aracılığıyla, yani parça başı işle yaptırılması mümkün değil. Belli bir derinleşme aracılığıyla, bu bilgi genellikle merkez kapitalist ülkelerdeki insanlar tarafından yapılıyor. Burada bizimki gibi ülkelerde biçilen rol ise, üretilen yazılımların lokalleştirilmesi. Belli küçük modifikasyonlarla Türkiye'deki ya da başka bir ülkedeki kurumsal alanla uyumlaştırılması gibi hizmetler.

Operatörler açısından baktığımızda, karasal ses hizmetleri verenler sınırlı olmakla beraber, GSM sektöründe belli bir derinleşmeden söz edilebilir, ama oldukça sınırlı. Özellikle Türkcell ve Telsim'in gelişiminde göz önünde bulundurulana, alınan donanımların herhangi bir yerel içerikle alınması gibi bir zorunluluk yok, çünkü bunlar özel sektör şirketleriydi. Türkcell'i düşündüğümüzde, Türkcell'in ilk kurulduğu zamanki ortağı Sonera -daha sonra Telio-Sonera olarak birleştiler- bahsettiğimiz, 1950 sonrasındaki ikili yapı nedeniyle Ericsson'la olan ilişkilerinden dolayı Türkcell'in altyapısını tamamen Ericsson üzerinden kurdu ve Ericsson Türkiye'de doğrudan herhangi bir üretim yapmıyor. Bu hizmetin verilebilmesi için, tamamen dış kaynaklar ve dış mühendislik hizmetleri alınarak yapılması gerekiyor ve bu anlamda bir derinleşmeden çok söz etmek mümkün değil.

İstihdam üzerinde, emeğin istihdam olanakları ne oluyor? Sektörde şu anda şirket sayısı arttığı için, kısa vadede elektronik mühendisleri açısından, yazılım mühendisleri açısından, haberleşme mühendisleri açısından belli bir iş olanağının artması öngörülebilir, ama öte yandan da fazla mühendisin mezun oluyor olması, aynı zamanda mühendisler arası rekabetin olması nedeniyle, bu fazla çalışmalar yoluyla, bu pozisyonların da baskılanması mümkün. Çok iyimser bir senaryo çizmek çok mümkün değil.

Bunun geleceği ne şekilde olacak? Şu andaki operatörlerin sayısı tüm dünyadaki benzerleri şeklinde, operatörler belli bir süre sonra kendi sermaye birikimlerini tükettikleri zaman, daha büyükler tarafından ya birleşme yoluyla ya da satın alma yoluyla birleşmeler yaşanacak. Daha bu sektör belli bir olgunluğa erişmeden bile, geçtiğimiz üç hafta önce böyle bir birleşme, İntercom Şirketiyle Telcoturk Şirketi arasında yaşandı. Bunun anlamı da şu: Teknik kadroların otomatikman yarıya inmesi. Bu bahsettiğimiz kısmen iyimser tablo, istihdam açısından, çok daha hızlı bir şekilde tersine de dönüyor olabilir.

Mühendisler açısından baktığımızda, biraz önce bahsettiğimiz alanlarda teknolojik derinleşme ne yazık ki çok mümkün görünmemekte, çünkü bunların temel olarak üretilmesi farklı yerlerde yapılıp, Türkiye belli donanımları sağlayıp, ancak onun üzerinden hizmet sağlama rolünü üstlenebilmiş durumda. Bu da, biraz önce bahsettiğimiz, kısmen yerelleştirmeyi içeriyor ve mühendislik açısından baktığınızda, siz sadece bir sistemin çok daha küçük bir parçasını biliyorsunuz ve bunun üzerinde geliştirme ya da iyileştirme, inovasyon yapabiliyorsunuz. Ama bu sistemin bütünü hakkında bir fikir sahibi olsanız bile, bu bütünü tasarlayıp, geliştirme şansınız ya da bunu mühendis olarak realize etme şansınız ne yazık ki şu anda yok. Mühendisler açısından diğer tehdit de, özellikle AB tarafından gelen akreditasyon. Eğer bunlar tamamen kabul edilirse, şu anda varolan işlerin de Türkiye’de eğitim almış ve bu topraklarda yetişmiş mühendislerin işi olmaktan çıkar hale geliyor olacak. O noktada da oldukça ciddi olarak tavır almak gerekiyor.

Değerlendirirsek, yani bu sürecin tamamında ne oldu, bundan sonrası için ne olmasını bekleyebiliriz? Şu anda yerel sermaye telekomünikasyon alanında belli girişimlerini oluşturmuş durumda ve bunlar Türkiye’de de varolmayı planlayan, bunu

şekilde ülkede ofis açarak ya da yatırım yaparak, kendi organizasyonunu kurmuş uluslararası şirketlerle belli flört halinde. Önümüzdeki birkaç yıl içinde, telekomünikasyon özelleştirme sürecinin ne olacağına da bağlı olarak, bu şirketler arasında belli birleşmeler, satın almalar, stratejik ortaklıklar görüyor olacağız. Burada tamamen sermayeler arası bir rekabet ve bunun belirlediği sermaye birikiminin çatışma sürecini bir miktar görüyor olacağız. Burada sermayeler merkezleşip ve birleşirken, diğer taraftan daha geniş bir perspektifte mühendislerin conversation dediği birleşme yaşıyoruz. Tüketici elektroniği, internet, veri iletişimi, cep telefonu, bu sistemlerin hepsi daha tek bir sisteme doğru yavaş yavaş ilerliyor. Reklamalarda gördüğümüz, internete bağlanabilen buzdolabı gibi örnekler bunların uç örnekleri olmakla beraber, önümüzdeki 10-20 yıl içinde bu sektörlerin tamamen birleşmeye yönelik olduğu, birleşmesini görüyor olacağız. GSM telefonunuzdan şu anda internet üzerinden yapılan chat gibi, oradan da chat yapabiliyor olma gibi bir şey var. Bu da, sermaye hiyerarşisi içinde, tepede yer alan grupların tüm süreci ve bu üretim süreçlerini, mühendisler açısından olsun, bunu kullanıcılar açısından olsun, tüm çerçevesini belirliyor olacak.

GATS'ın getirmiş olduğu hizmet alanının serbest ticarete açılmış olması, zaten bunun hayaleti 1980'lerde British Telekom'un olsun, Bell Technology'nin özelleştirmesinde yatıyordu. Hizmetler meta haline geliyor, herhangi bir kamu hizmeti olmaktan çıkıp, meta haline geliyorlar ve şu anda yaşadığımız süreç bunun bir parçası. Önümüzdeki dönemde buna cepheden bir karşı çıkış olması, insana olan tüm boyutlarıyla, pazar mekanizmaları içinde belli boyutlarıyla, alınır-satılır, mesela sizin tüketici tercihleriniz, internette yapılan, sizi takip eden programlar aracılığıyla sizin bu tercihleriniz de bir meta haline geliyor. Onun yanında GSM operatörlerinin kişiye özel yapmış oldukları reklam kampanyaları gibi, parça parça şeyler, belli bir bütünlüğe, bu bahsettiğimiz sermayenin merkezleşmesi çerçevesine oturduğunda, sizin tüm e-posta mesajlarınız, telefon görüşmeleriniz ve telefonunuzu yanınızda taşıdığınız için, nerede olduğunuz bilindiği için, sizin yaptığınız her edim, bir piyasa ve meta haline gelebiliyor. Size yönelik reklam olsun, size yönelik farklı hizmetler olsun, önümüzdeki dönemde ön plana çıkıyor olacak ve bunların hepsi piyasa tarafından belirlenen ilişkiler. O anlamda bu yaşanan sürece hem ideolojik arka plan anlamında, hem de bu sürecin maddi olarak ne şekilde ortaya çıktığını iyi analiz

ederek, karşı çıkıyor olmak lazım ve ancak bu şekilde kendi yaşam alanımızın metalaşmasına karşı durabileceğimizi düşünüyorum.

Teşekkürler. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Bülent Beye teşekkür ediyoruz.

Aslında uluslararası sermaye bir taraftan satın almaya yönelirken, bir taraftan da bazı şeyleri aşmaya çalışıyor. Biz TELETAŞ konusunda, Alcatel yöneticilerinin geçmişte söylediği, “TELETAŞ Ortadoğu’da ayağımıza ayak bağı oluyordu, önümüze çıkıyordu, dolayısıyla aldık ve kurtulduk” dediklerini de unutmuyoruz.

Bülent Bey tüketici tercihlerinden bahsetti. Tüketici tercihleri derken küçük bir şeyden bahsedeceğim: Çalıştığım şantiyede öğle aralarında bazen gençlerle konuşuyoruz, sohbet ediyoruz. Özelleştirmenin getireceği sorunlardan bahsediyorum, özellikle kendilerine yönelik hizmetlerin pahalılaşacağı, parası olanın hizmet alacağını vesaireyi vurguluyorum. Gençlerden biri de güvercin yetiştiriyor, geçen sabah geldiğinde gözleri kızarmış, “ağabey, yaktın beni” dedi. “Ne oldu?” dedim, “hizmetler pahalılaşacak, şunu dedin, bunu dedin, güvercinlerimi çalmışlar” dedi. 25 tane güvercinini çalmışlar, herhalde yurdum insanı haberleşme sorunlarına o şekilde çözüm bulmaya çalışıyor.

Konuşmaya başlarken, açılış yaparken, telekomünikasyon ve tarım sektörlerine değindim, çevreye geçtim. Çevre aslında sektör olmaktan da öteye önemi var. Özellikle ABD gibi başaktörlerin çevreyi kirletmekteki ısrarı ve küresel ısınmayı da göz önüne alırsak, çevrenin ayrı bir önemi var. Bu konuda Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Yönetim Kurulundaki arkadaşlar güzel bir sunum hazırlamışlar, bir bildiri hazırlamışlar. Emek verenleri hemen kısaca zikretmek istiyorum: Eylem Tuncerli, Örgen Uğurlu, Özlem Ergenler, Derya Koçoğlu, Murat Cem Ertürk, Murat Balaban, Tülay Coşkuner.

Yönetim Kurulu adına bildiriyi Sayın Özlem Ergenler sunacak.

Buyurun Özlem Hanım.

ÖZLEM ERGENLER (Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi)-
Teşekkür ederim.

Bana ayrılan sürede, GATS Anlaşmasına ve çevresel etkilere kısaca değinerek, özellikle su ve katı atık hizmetlerinin özelleştirilmesi üzerinde duracağım.

Şirketler doğal varlıkları kendilerine sınırsız kaynak bilip, çokuluslu olma yolunda ilerlerken, üzerinden geçip, savaş alanı haline getirdikleri çevreyi bu defa çevre koruma adı altında sömürgeleştiriyorlar. Her çevresel varlığı piyasalaştırma hırsıyla yapmaya çalıştıklarını, şimdi 8 yıl boyunca kapalı kapılar ardında yapılan görüşmeler sonucunda başarabildiler. 1940'lı yıllarda deneyip, kuramadıkları uluslararası ticaret teşkilatını 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütüyle kurup, kurulma anlaşmasının eklerinde yer alan, birbirini bütünleyip, ülkeleri nefes alma imkânı tanımayan, mal, hizmet ve fikri mülkiyet hakları anlaşmalarını 146 ülkeye de imzalatmayı başardılar.

Bu anlaşmalardan biri de, Hizmet Ticareti Genel Anlaşması. Türkiye'nin de kurucu üye olarak imza koyduğu bu anlaşma 1995 yılında TBMM'de onaylanmış, 26 Mart 2005 tarihinde de yürürlüğe girmiş bulunmakta.

GATS, uluslararası hizmet ticaretine ilişkin temel kavram, kural ve ilkeleri ortaya koyan ilk çok taraflı yatırım anlaşması. Halen gelişmekte olan bir anlaşma ve daha yüksek bir liberalizasyon seviyesine ulaşabilmek için de devamlı görüşmelerle, rauntlarla düzenli toplantılar düzenleniyor.

GATS'ın çevreye etkileriyle ilgili bir değerlendirmemiz olacak. Burada özellikle GATS Anlaşmasının madde 14/B fıkrasında, genel istisnalar başlığı altında, üye ülkelere insan, hayvan veya bitki hayatının veya sağlığının korunması için gerekli olduğunda, bu anlaşmadan doğan yükümlükleri askıya alma hakkı tanınıyor. Ancak burada bu gereklilik tanımı yapılmıyor ve hâlâ zaten bu madde Hizmetler Ticareti Konseyi toplantılarında da tartışılıyor.

GATS içerisinde yer alan hizmet kuralları, çevre koruma politikaları ve stratejilerine birçok yönden zarar vermektedir. Bunlardan birincisi, çevreye zarar verici nitelikte yürütülen bir proje için hükümetlerin sınırlandırma yetkisini azaltıyor, hatta sınırlandıramıyor hükümetler. Çevreye zarar veren projeler için yine hükümetlerin kontrol sağlama yetkisi de azalıyor ve özel sektörün önemli doğal kaynaklar üzerindeki kontrolü de, hükümetlerin bu kaynaklar üzerindeki kontrolünü azaltarak, genişletiliyor.

GATS anlaşmasında ortaya konulan hizmet kuralları, en çok kayrılan ülke, şeffaflık, ekonomik bütünleşme, pazara giriş, ulusal muamele ki, bunları sanırım daha önceki oturumlarda incelemiştinizdir. Pazara giriş konusunda, hükmünde, eğer bir ülke GATS ile herhangi bir hizmet alımı için ülkesine pazar girişi sağladıysa, hükümetler hizmet sağlayıcı sayısını ya da hizmetlerin sayısını sınırlandıramıyor. Bu çevreye zarar verecek projelerin sınırlandırılması veya reddedilmesini hükümetler için imkânsız hale getiren çok önemli bir güç kaybı. Örneğin, özel sektörün ekolojik olarak çok hassas ve özel bir bölgede otel yapmaya kalkışması durumunda, hükümetin bu projeyi sınırlandırması bile söz konusu olamaz, hatta projeyi kontrol etme yetkisine bile sahip olamayacak. Bu nedenle pazara giriş kuralı, temelde çevresel denge ve korumayı sağlama yönündeki tüm araçları da yok sayıyor.

Diğer bir madde de, hüküm de, ulusal muamele ilkesi. Bir pazarda yerli ve yabancı arasında ayırım yapmama prensibini içeriyor. GATS'ın ulusal muamele kuralı, hükümetlerin yerel hizmet sağlayıcısının topluma ait kâr amacı gütmeyen herhangi bir kuruluş olsa da, diğer bir hizmet sağlayıcısının da, devlet bir su şirketi olduğu düşünüldüğünde, bunların arasında ayırım yapmama gibi bir ilkesi var ve ayırım yapmayı yasaklıyor.

Örneğin, nükleer kaynaklardan enerji elde etmeyi yasaklayan bir ulusal kanun varsa ülkede, bu kaynaklardan enerji üreten şirketler de herhangi bir zarara ya da kayba neden olursa, ulusal muamele kuralını da bozabiliyor. Bu nedenle, birçok ülke verdikleri ilk taahhüt listesinde, ulusal muamele bölümüne, işte içinde ülkelerin mevzuatına göre, kısıtlamalar getiriyorlar, fakat GATS görüşmelerinde, bu konuda ülkeler üzerinde baskı yapılıyor ve bu sınırlamaları kaldırmaları isteniyor.

Bir diğer önemli tehdit de, yerel mevzuatla ilgili. Dışarıdan hizmet sağlayıcının bir mevzuatı uygulamayı kabul etmesi için başlıca iki kritik nokta var. Biri, şirketi mevzuatın tarafsız ve şeffaf olduğuna inandırmamız gerekiyor. Aynı zamanda, hizmet sağlayıcıya herhangi bir ek yük de getirmemesi gerekiyor. İçme suyu standartları, pestisit uygulama mevzuatı, Toksik Atıklar Yönetmeliği ve bunun gibi diğer çevre mevzuatıyla ilgili düzenlemeler, kanunlar, yönetmelikler, dışarıdan hizmet sağlayıcıları tarafından uygulanabilmek için, bu kriterleri sağlamak zorunda. Bu

şekilde uzun yıllar boyunca çevrenin korunması için verilen çabalar sonucu elde edilen tüm kazanımlar, GATS'la kapalı kapılar ardında yitiriliyor.

Herhangi bir anlaşmazlıkta düzenlemenin çevreye etkisine bakılmaksızın, ticaret kurallarına uyup uymadığına karar verecek bir jüri atanıyor. Bu jürinin ilk inceleyeceği kural şeffaflık ve yansızlık, tarafsızlık kriteri. Bu aşamada mevzuatın bilimselliği üzerinde duruluyor ve bu tartışılıyor. Bu aşamayı geçerse, ikinci aşamada düzenlemenin hizmet sağlayıcıya herhangi gereksiz fazladan bir yük getirip getirmediği inceleniyor. Bu gereksiz tanımı tabii ki, çok öznel bir yaklaşım, öznel bir tanım. Son 30 yılda zaten bu iki aşamayı geçen çok az sayıda düzenleme var. Örneğin, şirketler için, diyelim pestisit konusunda daha geniş tampon alanlar bırakmak ve toksik olmayan alternatif yöntemleri seçmek yerine, pestisitın çevredeki halka, bu konuda herhangi bir bildirimde bulunulmaması sağlanabiliyor. Bu da, o ülkedeki pestisit konusundaki yönetmeliğin bu konudaki zorunluluklarını gereksiz bir yük olarak düşünüp, kendine göre bir strateji seçebiliyor şirketler.

GATS ekindeki hizmetler sektörü sınıflandırma listesi Uruguay Raoundunda geliştiriliyor ve büyük ölçüde Birleşmiş Milletler merkezi ürün sınıflandırılması, CPC sistemini temel alıyor. Listedeki çevresel hizmetler sektörü de dört kategori içeriyor. Biri, kanalizasyon hizmetleri. Kanalizasyon hizmetleri içerisinde suyun toplanması, arıtılması veya dağıtım hizmetleri ile kanalizasyon sistemlerinin tamiri, bakımı, onarımı yok. Bu listede katı atıklar taraf hizmetleri de var. Yalnız, AR-GE çalışmaları ve atıkların satışı konusundaki hizmetler hariç bırakılıyor. Diğer bir sektör, sağlık ve benzeri hizmetler; bu da çevre sektörü içinde yer alıyor ve diğer hizmetler var. Dördüncü kategori, yani diğer listelerde söz edilmeyen, Birleşmiş Milletler ürün sınıflandırmadaki hizmetleri içermekte. Bu arada Birleşmiş Milletlerin ürün hizmetleri ve OECD'yle Eurostat'ın birlikte karar vermiş olduğu çevresel hizmetler listesi, GATS'a göre çok daha kapsamlı ve ülkeler ya da şirketler bu kapsamlı olan asıl, OECD ya da Eurostat'ın yapmış olduğu bu kapsamlı listeyi GATS'a da eklemek istiyorlar.

Bu dördüncü kategori içerisinde egzoz gazlarının temizlenmesi, gürültüyle mücadele hizmetleri, doğa koruma hizmetleri ve diğer çevre koruma hizmetleri söz konusu.

Tabii, çevre hizmetlerinin sınıflandırılması konusunda görüşmelere hâlâ devam ediliyor. Örneğin, mühendislik hizmetlerinin ya da yapım hizmetlerinin, inşaa hizmetlerinin özelleştirilmesinde ya da taahhüdünde de yine çevre mühendisliği alanında ya da çevre alanına da giriş olmakta. Şu ana kadar Dünya Ticaret Örgütü üyesi 50 ülke -AB üye devletleri de bunların içinde- bu alt dört sektörden en az biri kapsamında taahhüt yükleniyor. Zaten bu hizmetlerde en az ikisi, dört çeşit taahhüt var. Bunun en azından ikisini taahhüt etmek durumundasınız. Bu dört alt sektörün her birinde, taahhüt sayısı yaklaşık olarak eşit. 30 ülke temizlik ve diğer hizmetler, 29 ülke de hem kanalizasyon hizmetleri, hem de katı atık bertaraf hizmetlerini taahhüt ediyor, ticarete alıyor.

Çevre hizmetleri konusunda Türkiye'nin taahhüdü de şöyle: İlk üç kanalizasyon hizmetleri, katı atıkların bertarafı ve temizlikle ilgili hizmetlerde sınır ötesi ticaret sadece kısıtlı tutuluyor, kapalı tutuluyor, onun dışında herhangi bir kısıtlama yok; ne pazara giriş koşulları, ne de ulusal muamele koşullarında bir kısıtlamamız yok.

Tabii, kanalizasyon hizmetleri, su dağıtım ve iletim şebekeleri bunların hepsi altyapıya girdiği için, şirketler gözünden bakılacaksa, altyapının da müthiş bir kâr oranı var. Bu yüzden dünyada çevre sektörünün tahmini değeri -1996 verileri bu- 453 milyar dolar olarak veriliyor. Çevre hizmetleri içinde katı atık yönetimi 102 milyar dolar ve su arıtma hizmetleri de 65 milyar dolarla başı çekiyor. Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa ve Japonya, tüm piyasanın yüzde 87'sini elinde bulunduruyor. Buna karşılık, Afrika, Asya ve Latin Amerika sektörün yüzde 7'sine sahip. Tabii, çevre piyasası da yıldan yıla büyüyor. Bu büyümenin nedenleri arasında, ekonomik büyüme ve doğal kaynaklarının kirlenmesiyle, çevre mevzuatı ve standartlarının da devamlı bir gelişme içerisinde olması yer almakta.

GATS'ın 2000 yılı Ocak ayından bu yana sürdürülen genişletilme ve derinleştirme müzakerelerinin 11 ana gündem maddesinden biri de, su iletim sistemleri, enerji ve atık su işleme. Dediğimiz gibi, bu henüz GATS'ın asıl taahhüt listesine alınmış değil, fakat bu görüşülüyor. Tüm dünya ülkelerinde sular zaten tümüyle kamuya ait; çoğu Asya ülkeleri, Afrika'da, Orta, Doğu Avrupa'yla, Güney Amerika'da, Kuzey Amerika'da, yüzde 95'ten yukarı bir oran var. Batı Avrupa

ülkelerinde de yüzde 80'i kamu kurumları tarafından yürütülmekte. Dünya genelinde özel su piyasası oldukça dar, ama bu konuda mesela, Dünya Bankası potansiyel su pazarının büyüklüğünü 1 trilyon dolar olarak tahmin ediyor. Tabii, su yalnızca Dünya Ticaret Örgütünün değil, Avrupa Birliğinin ilgisini çekmekte. 2000 yılında Avrupa Topluluğu, çevresel hizmetleri kabaca ilaç ve enformasyon teknoloji endüstrileriyle aynı kategoriye yerleştiriyor ve bu sektörün 280 milyar dolar değerinde olduğunu, 2010 yılında da 640 milyar dolara ulaşmasının beklendiğini belirtiyor.

Dünya Bankası aynı zamanda, üçüncü dünyanın 2025 yılında kentleşeceği varsayımından hareketle, 600 milyar dolarlık altyapı yatırımı ihtiyacının doğacağını tahmin ediyor. Ancak kentleşme de, tıpkı su özelleştirmeleri gibi, kaçınılmaz bir durum değil, bu Dünya Bankasının politikalarının sonucu olacaktır.

Su hizmetlerinin kamu hizmeti olmaktan çıkarılması için ilk adım, su ve kanalizasyon idarelerini kâr merkezli bir temelde yeniden yapılandırmaktır. Zaman içerisinde su hizmetleri şirketleri veya su ve kanalizasyon sistemini yönetecek ayrı çok ortaklı şirketler ile su bir kâr nesnesine dönüşebilmekte. 1990'ların başından beri Dünya Bankası tarafından yönlendirilen özelleştirme programları sonucunda, Arjantin, Şili, Meksika, Malezya ve Nijerya'da su hizmetinin özelleştirilmesi söz konusu.

Dünya Bankası ve IMF, yüksek borçlar altında ezilen ülkelere kredi koşulu olarak özelleştirmeyi öne sürüyor. 2000 senesinde uluslararası finans kuruluşları tarafından ödenen 140 IMF kredisi içinde, 12 tanesi su temininin kısmi veya tamamen özelleştirilmesi koşuluna dayanmakta ve tüm maliyetlerin karşılanması için politika geliştirilmesi ve sübvansiyonların kaldırılması hususunda ısrar etmekte. Geçen 10 yıllık deneyimler gösteriyor ki, su haklarının piyasalaştırıp, özelleştirilmesinin sonuçları olarak, en göze çarpan bulgu, birçok ülkede özel sektörün gelişimiyle birlikte artan su ücretleri. Bu ücret artışlarının boyutlarını şöyle sıralayabilirim: Cakarta'da, Endonezya'da, Paris ve Manila'da olduğu gibi de, Cakarta'da 1997 yılında yapılan özelleştirmelerle su hizmetleri Times Water ve Sus şirketlerinin ortaklığına bırakılıyor. Şirketler 5 yılda yaklaşık yüzde 35'lik bir ücret artırımını yapıyorlar. Halkın karşı çıkmasına rağmen, üçüncü bir artırım için de hükümetin onayını bekliyorlar. Kazablanka'da tüketiciler su fiyatlarının da 3 misli

arttığını görüyorlar. İngiltere’de su ve kanalizasyon hizmetleri, 1989-90 ve 1994-95 yılları arasında yüzde 67 oranında artırılıyor. Güney Afrika’da Johannesburg’un su temini, Suliones Deso tarafından devralınıyor ve kısa süre içerisinde su güvensiz, erişilmez ve aşırı pahalı hale geliyor, binlerce insanın su bağlantısı kesiliyor, kolera enfeksiyonu yayılmaya başlıyor.

Burada örnekler verdim, burada da fark edildiği üzeri, aslında su devleri, çokuluslu şirketleri aslında bir avuç kadar, biri Fransız Wivendi Envarment, diğeri de yine Fransız Suliones Deso şirketleri. İngiltere’de de Bewater ve Times şirketleri göze batıyor. Bunların da özellikle Bewater ve Times, Asya, Güney Afrika, Kuzey ve Güney Amerika’da çalışıyor. Fransız şirketlerin imparatorlukları da 120 ülkeye uzanıyor. Fransa’da da özelleştirmeler var, bu konu suyla ilgili ve müşteri ücretleri -artık vatandaşlara müşteri diyorlar- yüzde 150 artmış, ancak kalite bozulmuş. Bir Fransız raporuna göre de, 5,2 milyondan fazla insanın bakteriyel yönden kabul edilemez kalitede su aldığı ortaya konulmakta. İngiltere’de de suç ücretleri yüzde 450, şirket kârları yüzde 692 ve CEO maaşları astronomik ölçekte yüzde 708 oranında artıyor.

Suyun özelleştirilmesiyle ilgili diğer örnekler de var. Özellikle Bolivya’da Koçibamba kentinde, kamunun elinde bulunan su hizmetleri 1999 senesinde Hollandalı Behter Şirketi tarafından alınıyor. Satış işleminden birkaç hafta sonra su satış fiyatları, daha herhangi bir iyileştirme bile yapmadan yüzde 200 artırılıyor ve halk su alamaz hale geliyor ve geniş çapta bir protesto yapılıyor. Bunun sonucunda, Behter Bolivya’dan ayrılıyor, fakat bir dava açıyor. Davada tabii uluslararası tahkime gidiyorlar, daha doğrusu Dünya Bankasının Yatırım Uyuşmazlıklarının Uluslararası Çözüm Merkezinde 25 milyon dolar tutarında bir tazminat davası açıyor ve bunu kazanıyor.

Bir başka örnek de Gana’dan. Yıllarca siyanürle altın elde edilen Gana’da temiz suya ulaşmak artık zor ve Dünya Bankası kredi anlaşması yapmak için, Gana Hükümetine, ülkedeki kent su dağılımının özelleştirilmesini şart koştu. Hükümet de bunu halka reform diye anlattı, fakat bu reform programı, suyun sunumu kârlı olan şehir suyu ile kârlı olmayan kırsal bölgeleri ikiye ayırdı. Su tarifelerinin artması ve su

şirketinde daha sonraki bölümlerde çalışanların sayısı azaltılarak, şirket daha kârlı hale getirilmeye çalışılacak.

Güney Afrika Cumhuriyetinde de çok garip bir uygulama, ilginç bir uygulama da, ön ödemeli su sayaçlarının yerleştirilmesi. Bu su sayaçlarına kontör yükleniyor ve kontörünüz bittiği anda koleralı, mikroplu suç içmek zorunda bırakılıyorsunuz. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkün.

Kısaca bu suyun özelleştirilmesi talepleri genellikle krediye karşılık Dünya Bankası ya da IMF'den geliyor. Burada Dünya Bankası ve IMF'yi bir gruba alırsak, işte Dünya Ticaret Örgütünü ve su devlerini de diğer grupta toplayabiliriz ve GATS da bu gruplar arasında böyle bir yere sahip bir anlaşma olarak imzalanıyor.

Özelleştirme tabii yalnızca insanların demokratik çevre haklarını da engellemiyor, aynı zamanda çalışanları ve çalışma haklarını da etkiliyor. Tüm dünya genelinde kamu sistemleri, bin su bağlantısı başına 5 ila 10 çalışan istihdam ederken, özel şirketler iki ya da üç çalışan istihdam ediyor. Bounes Aires'te kamu hizmet sektörü, Obrasta Niteras Delanasyon çalışanlarının sayısı 1993 yılında 7 600'den 4 bine indiriliyor. Kamu hizmetlerinde istihdam azalırken, suyun fiyatı da artıyor.

Türkiye'deki gelişmelere bakarsak, öncelikle suyla ilgili gelişmelere bakarsak, son yıllarda IMF ve Dünya Bankası ile yapılan pazarlıklarda verilen taahhütler, Sekizinci 5 Yıllık Kalkınma Planında yansımış ve sudan ulaşım, tarımdan madencilğe, sağlıktan eğitime kadar uzanan her alanda ulusötesi şirket bağlantılı özelleştirmeler öngörülmüştür. Temel insan ihtiyaçları arasında yer alan suyun, eğitim, sağlık, enerji, telekomünikasyon, sosyal güvenlik, belediye hizmetleri ve diğer tüm hizmet alanlarıyla birlikte, GATS Anlaşması üzerinden ulusötesi şirketlere aktarılma çalışmaları da aralıksız sürmekte.

Türkiye'de özellikle çok üzerinde durulan ve gündemini de yitirmemiş olan kamu yönetimi reformu olarak tanımlanan bir dizi yasal düzenleme ve bu düzenlemeler çerçevesinde devlet örgütlenmesinin yeniden şekillendirilmesi söz konusu. Bu tabii ki, Dünya Bankasının güdümünde gerçekleştirilen çalışılan bir neoliberal program. Tasarının çevre adına neler vaat ettiğine bakacak olursak, tasarının özellikle 5 inci maddesinde D ve L fıkraları kritik. Kamu kurum ve

kuruluşlarında görev, yetki ve sorumluluklar, hizmetleri yararlananlara en uygun ve yakın birime veriliyor. Böylece D fıkrasıyla, kamusal hizmetler yerele devrediliyor. Kamu kurum ve kuruluşları, kanunlarla yetkili ve görevli kılınmadıkları alanlarda işletme kuramıyor, mal ve hizmet üretimi yapamıyor, bu amaçla personel, bina, araç, gereç ve kaynak tahsis edemez. Bu L fıkrasıyla da, devlet GATS ile uluslararası sermayeye taahhüt edilen bütün alanlardan çekileceğini ifade etmekte.

Türkiye’de 1990’lı yıllardan başlamak üzere, su işletmeciliğinde özelleştirmeler söz konusu. Bunlardan biri, Antalya Büyükşehir Belediyesi su işletmeciliği. İkincisi, İzmit belediyelerine toptan su satan baraj işletmeciliği. Bursa Büyükşehir Belediyesi su işletmeciliği ihale sürecine sokulmuş, ancak sonuçlandırılmamış. Çeşme ve Alaçatı belediyeleri, su işletmeciliği ihale sürecine sokulmuş bulunmaktadır. Buna karşı, su işletmeciliğinde tamamıyla bir özelleştirme olmasa da, işte su sayaçlarının okunması, istasyon bakımı gibi çeşitli kısımlarda, parçalarda da özelleştirmeler, taşeronlaşmalar var.

Tarımsal sulama hizmetlerinde 1993 yılından bu yana da bir devir hareketi var. Devlet Su İşleri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından işletilen sulama tesisleri birliklere devredilmekte ve bu sulama birliği işletmeciliğinin şirketlere devri yönünde çeşitli arayışlar sergilenmekte.

Bir de, büyükşehir belediyelerinin su ve kanal hizmetlerini yöneten su ve kanal idareleri ya da kısaca İSKİ modelinin de uluslararası kredilere açık ve hizmetin özelleştirilmesini sağlayan maddeleri var ve dediğimiz gibi, Maliye Bakanlığının iznine bağlı olarak, uluslararası kuruluşlara borçlanabilme olanağını da sağlıyor. Bu anlamda İSKİ yasasına tabi idareler, bu yasaların imkânlarını kullanarak, uluslararası finans piyasalarından talep ediyorlar ve kredi verecek kuruluşlar birtakım koşulları da öne sürüyorlar. Tabii, bu koşullar da su iletim ya da diğer çevresel hizmetlerin özelleştirilmesi oluyor. Antalya’da su hizmetleri özelleştirildi dedik, ona kısaca değinmek gerekirse, yine çok bilindik, Fransız Liones Deso Şirketi devralıyor. Dünya Bankası bunun için 100 milyon dolar kredi veriyor ve ihalenin uluslararası olma şartını koyuyor. Bu süreçte, üçüncü aşamada küçük ölçekli belediyelerin hizmetlerini birlikte yapmalarına imkân veren yerel yönetim birlikleri eliyle atık su ve çöp hizmetleri küresel piyasaya açılıyor. Diğer bir özelleştirme de, İzmit Su Yuvacık

Baraja işletmesiydi. 1999 tarihinden başlayarak, 15 yıl süreyle üstleniliyor. İş için 891 milyon ABD doları yatırıma karşılık olarak, suyun metreküpünü ilk yıl 88 sentten satıyorlar. Başlangıçta planlanan çalışma tarzına göre, yılda 142 metreküp su üretilecek ve bunun 100 metreküpü İstanbul'a satılacak, ancak İstanbul'daki İSKİ su gereksinimi olmadığını ve bu suyun başlangıçta belirtilenden 5 kat pahalı olduğunu ileri sürerek, su satın alma anlaşmasını yapmamaya yanaşmıştır. Bunun üzerine satılan dereye verilmeye başlanmış, ancak Hazine şirketi alıcı bulunamaması durumunda ödeme yapma güvencesi verdiği için, boşuna akıtılan su için Hazine ödemeleri yapılmak zorunda kalmıştır.

Buz İzmit'teki yapılan da şöyle: Şirketin üç ortağı var, bunlardan biri İngiliz, diğerleri Türk. Şirkette hisseler Gama ve Gürış şirketleri, Türk şirketleri, sırasıyla yüzde 53,5 ve yüzde 11,5 hisseler. Times Water'ın da yüzde 35. Şirket genel kurulu hisselerinin en az yüzde 66'sına sahip olanlarca toplanabilmekte, kararlarda da bu yüzde 66 çoğunluk aranmakta. İki yerli şirketin toplam hisseleri yüzde 65'te kalmakta, bu şekilde öngörülen karar çoğunluğuyla yabancı şirketin karar sürecindeki yeri güvence altına alınıyor.

Çöp hizmetleri, yani katı atık bertarafı da GATS Anlaşmasında yer alan ikinci bir çevresel hizmetti. Bu çöp hizmetlerini uluslararası ticarete tam liberalizasyona kanu edilecek hizmet alanlarından biri sayılmakta ve daha evvel belirttiğim gibi, Türkiye bu başlıkta sınırötesi ticaret dışında hiçbir konuda sınırlama koymamaktadır.

Öte yandan özellikle endüstriyel ve tehlike atıkların uluslararası ticareti, gelişmiş ülkelere daha az gelişmiş ülkelere göre doğru hareket eden çöp satımı biçiminde hızlanmış ve genişletilmiştir. Bunun nedenlerinden çok önemli biri de, bu endüstriyel ve tehlikeli atıkların yakma yoluyla bertaraf edilmeye dönük politikalara karşı etkili protestoların olması ve aynı zamanda bu tür atıkların da, katı atıkların da herhangi bir depolanma sahası bulunamamasıdır. Dolayısıyla, daha az gelişmiş ülkelere, üçüncü dünya ülkelerine doğru çöplerini, atıklarını aktarma girişimindedir. İşte tam da bu noktada GATS da zaten sadece katı atıkların bertarafı konusunda hizmeti açıyor. Yani sadece depolama konusunda bir taahhüt veriyoruz. Onun dışında katı atık yönetiminin stratejisinin çok daha farklı ve en son başlanacak yerden başlanıyor olması da GATS'da soru işareti içeriyor tabii ki. Katı atık

yönetiminin başlangıçta kaynakta ayırma, daha sonra geri kazanım ya da geri dönüşüm teknolojilerini uygulama, komposlaştırma yapma gibi, düşünülebilecek en son olan, bertaraf etme, düzenli depolama alanına koyma gibi stratejileri yok sayıyor.

GATS'ın bu yaklaşımında önemli sorunlar var dedik, böylece çöp sorunu bertaraf tesislerinin kârlı biçimde işletilmesini sağlamaya endekslenmekte. Bir de, temizlik işleri var. Temizlik işleri de yine piyasa işine giriyor ve bir piyasalaştırmayı, bir fiyat verme, bedel biçmeyi gerektiriyor. Tabii, ülkemizde bazı belediyelerde özellikle katı atık üretiminde, çöp bertarafında taşeronlaştırma söz konusu, fakat bazı belediyelerde ihale etmekten vazgeçerek, hizmeti kendi bünyelerinde yürütmenin daha uygun olduğunu görüyorlar. Ayrıca çöp hizmetleri belediyelerin bünyesinde, sendikalaşmanın yüksek, toplu çalışma ilişkileri içinde yürütülmesine karşın, çalışma koşulları hâlâ iç açıcı olmayan hizmet alanlarından biridir. Günümüzde taşeronlara devredilen örnekler, çalışma koşullarında standartların kaygı verici ölçülerde düştüğünü göstermektedir. Ortalama hane halkı gelirlerinin düşük ve gelir dağılımının sorunlu olduğu bir ortamda, çöp gibi, insan ve toplum sağlığı ile doğrudan ilgili olan bir alanın piyasa mekanizmasına terk edilmesi önemli riskler taşımakta. Bu riskler ortadan kaldırılmadan girişilecek bir finansman sisteminin de toplumsal maliyetlerinin hesaplanması gerekmektedir. Çöp sektörü, su, atık su enerji sektörleriyle birlikte küresel ölçekte iş yapan az sayıda dev tekelin de etkinlik alanında. Özelleştirme ve yap-işlet-devret yönetimi ülkemizde alanı bu şirketleri doğrudan etki ve yönetimine açacaktır.

Dolayısıyla, diğer Dünya Ticaret Örgütü üyesi ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de mevcut su kaynakları ve su altyapısı, diğer çevre hizmetleri, GATS kapsamında ticarileştirilerek ve yeni kâr alanları olarak ulusötesi şirketlere devredilme hazırlıkları yapılırken, diğer yandan halklara yeni külfetler getirilecek ve bu tür hizmetlerin bölgesel, kentsel ve kırsal anlamda da homojen bir şekilde sağlanmasını ya da dağılmasını engelleyecektir. Yoksul bölge ve haklara su hizmetinin ulaştırılabilmesi ya da diğer çevresel hizmetlerin ulaştırılabilmesi için, gerekli yatırımların kâr olarak geri dönüşümü uzun bir süre alacağı düşünüldüğünde, diğer çevre hizmetlerinin buralara ulaşması zorlaşacaktır.

Değerli konuklar; yarın 5 Haziran Dünya Çevre Günü. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası olarak Dünya Çevre Günü'nün kutlanacak bir gün değil, bir

mücadele ve siyasal iktidara bir uyarı günü olduğunu savunuyoruz. “Önce insan, önce çevre” şiarıyla, sömürülmeyen çevre ve aydınlık bir gelecek istiyoruz, dünya biziz diyoruz, şirketler değil.

Çok teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Çevre Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi adına bildiriye sunan Özlem Hanıma biz de çok teşekkür ediyoruz.

Dün burada özellikle sermayenin yoğunlaşması konusu tekrar tekrar vurgulandı. Elbette bunlarla birlikte toprak da sermayenin elinde yoğunlaşıyor. Toprak yoğunlaştıkça da, sermaye daha çok kâr, daha çok üretim, daha çok kâr amacıyla, toprağı da daha fazla bir şeyler almak uğruna öldürme noktasına gidiyor. Bir taraftan da, sözleşmeli çiftçilik yoluyla çiftçileri kendi toprağına yabancılaştırılıyor. Kendi toprağına yabancılaşan çiftçinin bu ölümü demektir aynı zamanda. Bütün bunlar sonucunda elbetteki ziraat mühendisleri için içinde olanlar ve biz tüketiciler de böyle bir sonuca doğru sürüklenme noktasındayız. Böyle bir küresel cinayet işleniyor, tabii burada Atilla İlhan'ın şiirinde olduğu gibi, “cinayeti kör bir kayıkçı gördü” deyip, geçemeyiz. Aslında cinayeti bizler de görüyoruz. Ben bunu burada oturuma katılan, oturumu gözlerini kırpmadan izleyen katılımcıların gözlerinde de görüyorum. İlgileri için tekrar teşekkür ediyorum.

Son sunumumuz, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Başkanı Ahmet Atalık ile KESK Tarım Orkam-Sen İstanbul Şube Başkanı Sayın Şenay Elhüseyni tarafından hazırlandı. Sunumu Şenay Elhüseyni yapacak.

Buyurun Şenay Hanım.

ŞENAY ELHÜSEYİNİ (KESK Tarım Orkam-Sen İstanbul Şube Başkanı)-
Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli katılımcılar; iki gündür süren bu toplantının son konuşmacısı olmak herhalde sizleri zorladığı kadar, beni de zorluyor. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ziraat mühendisleri, yani tarımın aydınları olarak, yaşadığımız AB ve GATS sürecinde ziraat mühendislerinin nasıl etkilendiğini gözlemek demek, bir açıdan da Türkiye'nin tarımını gözlemek demektir. Öncelikle o yüzden bir araştırmadan söz etmek istiyorum.

Sabancı Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. Ahmet Öncü'nün bir araştırmasında, Türkiye'de mühendislerin yüzde 85'i "benim işim mühendislik" derken, yüzde 15'i mühendis olup, ancak mühendislik yapmadığını söylüyor. Bunun yanında ziraat mühendislerinin yanıtı ise, yüzde 30, yani yüzde 30 ziraat mühendisi, yaptığı işin ziraat mühendisliğiyle ilgisi olmadığını söylüyor. Başka bir soru da, "bir daha dünyaya gelseniz, tekrar mühendis olur muydunuz?" sorusu ve bu soruya da genel mühendislerin yanıtı yüzde 66 oranında "olurum", yüzde 34'ü "hayır" iken, ziraat mühendislerinin yüzde 50'si "kesinlikle olmam" diye yanıt veriyor. Neden Türkiye'nin mühendisleri bu denli umutsuz bir süreç yaşıyor? Neden ziraat mühendisleri de ağırlıklı olarak daha fazla etkileniyor. Bu soruların yanıtı, nitelikli emeğin de, küreselleşme sürecinin saldırılarıyla karşı karşıya olduğudur elbette. Eğer bir sektörün kendisi ülkeden tasfiye ediliyorsa, onun aydını da giderek tasfiye ediliyor demektir.

Nitelikli emek öncelikle işinizdeki pozisyonla tespit edilir, daha sonra işin kendisiyle, sonra da mesleğin kendisiyle tespit edilir. Öncelikle mühendisler işsizleşti, işçileşti, yani bir teknik emek olarak, farklı bir katman olarak pozisyonunu yitirdi bu süreçte, giderek daha fazla işçileşmeye dönüştü. Teknik emekten işçiliğe, işçilikten işsizliğe, işsizlikten de değersizleşmiş yığınlara doğru giden bir süreç yaşıyor ne yazık ki.

Böyle bir girişten sonra, tarım sektöründe nüfus hareketlerine bir göz atalım; ziraat mühendislerinin konumu, tarımla bağlantılı. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye nüfusunun yüzde 75'i kırsal alanda, yüzde 25'i kentsel alanda yaşıyordu. Bunun sonucu olarak da, ülkenin kalkınması doğal olarak tarım sektörüne dayalıydı. 1950'li yıllara dek nüfus dağılımında aynı oranlar korunurken, 1950'li yıllarda tarımda makineleşmesinin etkisiyle, insan gücüne ihtiyacın azalmaya başlaması nedeniyle de, kırsal alanda yaşayan nüfus kentlere doğru yavaş yavaş hareketlenmeye başlamıştır. Türkiye'de 1963 yılından itibaren kalkınmada planlı döneme geçilmiştir. İlk üç plan devletçi özellikler taşıırken, dördüncü plandan itibaren liberal ekonomi politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Birinci plan döneminde tarım ve sanayinin dengeli büyümesi öngörülürken, ikinci plan döneminden itibaren, sanayi sektörünün ekonomiyi sürüklemesi öngörülmüştür. Dördüncü plan dönemi, neoliberal politikaların uygulamaya konulduğu dönemdir. 1950'lerden itibaren kentlere doğru başlayan hafif

hareketlenme, 1980'den itibaren âdeta bir göç dalgası halini almış, 1980 darbesi ve devamında ülkede yaşanan düşük yoğunluklu savaşın etkisiyle, köyler, kasabalar boşaltılmış, büyük şehirlerin varoşlarında kanayan sosyal yaralara dönüşmüştür.

Tarımda neoliberal politikalara geçiş;

Dünya Ticaret Örgütü'nün Tokyo Turu görüşmelerinin Türkiye'deki uygulaması olan 24 Ocak 1980 kararlarıyla tarımda destekleme kapsamı daraltılmış, tarımsal fiyatlar baskılanmış, iç ticaret hadleri keskin bir şekilde tarımın aleyhine dönüşmüştür. Bunun sonucu olarak da tarım sektörü tam anlamıyla gerileme ve çöküş sürecine girmiştir. 1980'le 2003 yılları arasında Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatının 15 katı artmasına karşılık, ithalatı 50 kat artış göstermiştir. Tarımdan kopan nüfus büyük kentlerin çeperinde gecekondü semtleri oluşturmuş, hatta İstanbul'da gecekondü ilçeleri meydana gelmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü'nü kuran anlaşmalardan biri olan ve 1 Ocak 1994'te yürürlüğe giren Uruguay Tarım Anlaşması üç ana temayı işliyordu; iç desteklerin azaltılması, pazara girişin kolaylaştırılması, dış satım sübvansiyonlarının indirgenmesi. Yaklaşık yarım yüzyıldır bütçelerinin yarısını tarıma ayıran AB ve ABD, tarımsal üretimde ihtiyacın çok üzerine çıktıklarından, oluşan stoklarını eritebilmek için tek sorunları, pazar paylarını genişletmektir. Oysa Türkiye birkaç ürün dışında, kendine yeterliliği yakalayabilmek için, kesinlikle üretimini artırmak zorundadır.

Yine, Dünya Ticaret Örgütü'nün ileri tarım müzakereleri çerçevesinde, 2004 yılında gerçekleştirilen Dünya Ticaret Örgütü Cenevre Çerçeve Anlaşmasında oldukça önemli kararlar belirlendi. Bu kararların 2005 yılı sonunda Hong Kong'da yapılacak görüşmelerde kesinleşmesi durumunda, yüzde 120'nin üzerinde, gümrükle korunan tarım ürünlerinde oldukça yüksek indirimler uygulanacak. Bu da, demektir ki, Türkiye hayvansal ürünlerde ve diğer birçok tarım ürününde, ekolojisinde yetiştirebilecek olduğu birçok ürünü dışarıdan satın almak durumunda kalacak.

1990'lı yılların ortalarında Türkiye'nin AB ile ilişkileri çerçevesinde tarım sektörünü yakından ilgilendiren Gümrük Birliği Anlaşmasını görüyoruz. Dönemin siyasi lideri tarafından, Türkiye'nin AB'ye önemli bir adımı şeklinde kabul edilen taraflar arasında gümrük verileri ve miktar kısıtlamaları kaldırılarak, üçüncü ülkelerden yapılacak dış alımda ortak gümrük tarifesi uygulama amacı taşıyan ve 1

Ocak 1996'da yürürlüğe giren bu anlaşmaya temel tarım ürünleri dahil değildir. Ancak tarımsal açıdan çok önemli iki noktası bulunmaktadır: AB'nin kesin üstünlüğü olan ve içinde süt, tahıl ve şeker bulunan işlenmiş tarım ürünleri anlaşmanın kapsamı içindeyken, Türkiye'nin bariz üstünlüğü bulunan salça ve meyve suyu gibi işlenmiş tarım ürünleri kapsam dışı bırakılmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın tabiriyle, Türkiye'nin bu anlaşma sonucu 2004 yılı sonu itibariyle kaybı 70 milyar Euro olmuştur.

6 Ekim 2004 AB İlerleme Raporu;

Avrupa Birliği İlerleme Raporu 6 Ekim 2004 tarihinde yayınlandı. Kopenhag Kriterlerinin yerini bu sefer de tarım kriterleri aldı. Raporda, Türkiye'nin gerekli kriterleri yerine getirdiğinden bahsederek, müzakerelerin başlayacağı, ancak müzakerelerin tam üyelikle sonuçlanamayacağı belirtilmiştir. Oysaki müzakereler tam üyelik amacıyla yapılacağından, raporda böyle bir ifadenin yer alması, Türkiye'nin tam üyeliğe kabul edilmeyebileceği yönünde açık bir kapı bırakmaktadır. Mayıs 2004 tarihinde tam üyeliğe kabul edilen 10 devlet için böyle bir koşul öngörülmemiştir. Türkiye'nin AB'ye tam üye olma sürecinde görüşülecek 31 ana başlıktan en önemlisinin tarım olduğu, Kopenhag Kriterlerinin yerine ekonomik ve sosyal boyutlarıyla tarım sektörünün oturduğu görülmektedir. Raporda AB, kendisinin uyguladığı ortak tarım politikası ile IMF'nin dayattığı tarım politikaları arasındaki uçurumu bile bile, Türkiye'yi IMF politikalarını öngörmeye devam ediyor. Bu kapsamda ortak tarım politikasının ne amaçla ortaya çıkıp, nasıl uygulandığını ve IMF'nin Türkiye'ye dayattığı politikalara kısaca göz atalım. 1958 yılında, AB kurulduktan 3 yıl sonra, yani Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulduktan 3 yıl sonra, 1961'de ortak tarım politikası oluşturuldu. Ana hedef, Topluluğun temel ürünlerde kendisine yeter duruma gelebilmesi, üretici ve tüketici refahı, verimlilik, arzda süreklilik ve üretimde istikrar diğer hedeflerini oluşturuyor. Tek pazar, topluluk tercihi ve mali dayanışma ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesi amaçlanan ortak tarım politikası, 1962 yılında eşsiz bir finansman aracı olan tarımsal garanti ve yön verme fonu ile donatıldı. 1967 yılından itibaren ortak piyasa düzeni devreye girdi. Bugün AB'de 23 ortak piyasa düzeni politikası yürütülmek üzere üçlü bir tarım genel müdürlüğü müdahale kuruluşları ve ödeme kuruluşları bulunmaktadır.

Topluluk bütçesinin yarısı ile finanse edilen ortak tarım politikaları, kırsal ve tarımsal altyapı sorunlarını çözmüş, üretime bağlı gelir desteği politikaları ile verimlilik sağlamış, üretim artışları ile topluluk temel ürünlerde kendini yeterliliği yakalamıştır.

Uyguladıkları politikalar sonucu, tarımsal altyapı ve üretim sorunu kalmayan AB ve ABD'nin önündeki tek sorun, mevcut pazarlarını genişletmek, yeni pazarlara girebilmektir. Oysa Türkiye birkaç ürün dışında kendisiyle kesinlikle tarımsal üretim miktarını ve verimliliğini artırmak zorunda olmasına karşın, kendi ekolojisinde çok daha rahat yetiştirebileceği tarım ürünlerini dahi, uyguladığı politikalar sonucu yurtdışından alır hale gelmiştir.

Türkiye tarımına baktığımızda, uzun yıllar girdi ve çıktıya dayalı bir destekleme sistemi uyguladığını görüyoruz. Bu kapsamda gübre, tohum, tarım ilacı, tarımsal mekanizasyon ve kredi desteği doğrudan üreticiye sunulmuştur. KİT'ler ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliği aracılığıyla da ürünün pazarlanmasına kamusal destekler verilmiştir. Bunun yanında, tarımsal ve kırsal araştırma ve yayın destekleri sağlanmıştır.

Türkiye'de tarımsal destekleme 1999 sonrası uygulanan IMF ve Dünya Bankası güdümlü politikalar nedeniyle tamamen değişmiştir. AB'nin doğrudan gelir desteği uygulaması ile Türkiye'deki uygulamanın kısa bir karşılaştırmasını yaparsak, IMF'nin önerdikleriyle AB'nin kendi içerisinde uyguladıkları arasındaki uçurumu da görmüş oluruz.

AB'de doğrudan gelir desteği üretim ve verimli bağlantılı iken, Türkiye'de arazi mülkiyetine dayalıdır. Her ne kadar üretime doğrudan gelir desteği veriliyor denilse de, gerçekte yardım tapu sahibine gitmektedir. AB içerisinde ürünlere göre farklı doğrudan gelir desteği ödemeleri yapılıyor iken, Türkiye'de ekilen ürüne bakılmıyor. AB içinde geri kalmış bölgelerde fazla ödeme yapılırken, Türkiye'de bölgesel ayırım söz konusu değil.

Yine, AB içerisinde bölgesel verim saptamaları yapılmıştır. Türkiye'de böyle bir ayırım söz konusu değildir. Aynı şekilde AB içerisinde bölgesel alan ve ulusal alan belirlemeleri vardır. Türkiye ise bu konularda herhangi bir saptama yapmamıştır. AB'de hayvansal üretim ve su ürünleri için doğrudan gelir desteği ödemesi yapılırken, Türkiye'de bu konulara ilişkin herhangi bir ödeme yapılmamaktadır.

AB'nin 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren, üretimden bağımsız doğrudan gelir desteği sistemine geçmiştir ki, tümüyle, bütün üye ülkeler henüz geçmemiştir. Kendini hazır hissetmeyen üye ülkeler de, 2007 yılına kadar geçiş süreci yaşayacak iken, Türkiye ise IMF önerileri ve Dünya Bankası tarım reformu uygulama projeleri kapsamında, hayata geçirdiği doğrudan gelir desteği sistemi ile ilk uygulamaya soktuğu 2000 yılından bu yana üretimden bağımsız bir şekilde uygulamaktadır. Bu da, bildiğiniz üzere, üretene değil, ne yazık ki toprak sahibine, tapu sahibine gitmektedir, üretilme hiçbir ilgisi yoktur. Bu da, çiftçiyi üretimden soğutmakta, ne üretirse üretsin, hatta üretmesin, tapusu olduğu sürece bu destekten yararlanabilmekte, bu da sonuçta yeniden üretime kazanılmamaktadır.

Dönemin AB Tarım Komiseri Fisher, yine dönemin Birliğin Genişlemeden Sorumlu Bakanı Verheugen'e bir mektup göndererek, "dinsel ve kültürel ayrımlar bir yana, her yıl aktarılacak maddi miktarın büyüklüğü dikkate alarak, Türkiye'nin tam üyeliğinin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir" uyarısında bulunmuştur. Rapor 200'den bu yana sürdürülen tarım reformu çalışmalarına karşın, liberalizasyonun tam olarak sağlanamadığı eleştirisini de getirmiştir. Bu kapsamda, müdahale alımları, girdi yardımları ve üretimle bağlantılı yardımlar gibi bütçeden finanse edilen desteklerin halen sürdüğü, tarımsal ürünlerde gümrük tarifesinin AB düzeyinin üstünde olduğu, AB düzeyinin altında olmasına karşın, dış satım sübvansiyonların söz konusu olduğu ve tarımsal KİT'lerin özelleştirmesinin tamamlanmadığını belirtmektedir. Oysa baktığımızda, Türkiye'de müdahale alımları artık yok denilecek kadar azalmıştır, girdi yardımı hiç kalmamış denilebilir, gümrük tarifelerimiz Dünya Ticaret Örgütü tarifleriyle uyumludur, dolayısıyla üyelik öncesi Türkiye'nin AB ile aynı düzeyde gümrük vergisi uygulama zorunluluğu bulunmamasına karşın, zaten bunu yerine getiriyor. Dünyada uygulanan dış satım sübvansiyonlarının neredeyse tamamı, ABD ve AB tarafından kullanılmaktadır. Bu gerçek ortadayken, parasal anlamı olmayan, Türkiye'nin uygulamalarından bu şekilde söz edebiliyorlar.

Tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesinin tamamlanması talebi ardında ise, kâr eden, piyasayı düzenleyen Tekel, şeker fabrikaları, gübre fabrikaları ve Çaykur bulunmaktadır. Bu raporun en ilginç bölümlerinden biri de, Türkiye'nin üyeliğinin etkileri bölümü. Bu bölümdeki saptamalar, rekabet şansı olan ürünler dışında Türkiye'nin işinin zor olduğu ve rekabetçi bir yapı için daha fazla liberalizasyon

gerektiği, olası bir üyelikte tercihli ticaret avantajları sona erecek olan Türkiye'nin tarımsal dış satımının azalacağı, buna karşılık kısıtlamalarının kaldırılması nedeniyle AB'nin dış satımının artacağı belirtilerek, bu noktada çok ilginç bir öneri geliştirilmiştir, "Üyelik anındaki şoktan korunmak için üye olmadan, geçiş sürecindeyken AB yönelik ticari kısıtlamalarınızı tümüyle kaldırın" önerisi mevcuttur.

Ayrıca raporda canlı hayvan dış alım yasağı da eleştirilmektedir. Biliyorsunuz, 1980 yılının ortalarında çıkan deli dana hastalığı sebebiyle, Türkiye canlı hayvan dış alımını yasaklamıştı. Bitkisel ve hayvansal üretim materyali üreten ve çiftçiye dağıtan devlet üretim çiftlikleri TİGEM'leri dönüştürölüp, içleri boşaltıldıktan sonra, Türkiye her iki alanda da iç ve dış sömürüye açık hale gelmiştir. Her ne kadar canlı hayvan dış alımı yasak da olsa, bu ülke ekolojisiyle hiçbir uyumu olmayan, Hindistan'a ait hörgüçlü inekler, özellikle Van yöresinde görülür olmuştur. Bunun sonunda Tarım ve Köy İşleri Bakanı Sami Güçlü -şu anda değil tabii- Türkiye sınırlarından kaçak canlı hayvan girişinin olduğunu kamuoyuna açıklamak durumunda kalmıştır. Özellikle Et Balık Kurumunun kapatılması ve Doğu ve Güneydoğu'da yaşanan çatışmalar, hayvancılık sektörümüze ağır bir darbe vurmuştur. Türkiye'nin tarımını aktardığı kaynaklarla hayvancılığı da kalkındıramayacağı açıktır. Böylesine zayıf olduğu bir alanda Türkiye hayvancılık sektörünü kalkındırmak yerine, canlı hayvan dış alımına giderse, kendi üreticisine veremediği kaynağın çok daha fazlasını AB üreticilerine aktaracak ve kendi yerli üretimini tamamıyla çökartecektir.

Mayıs ayında AB'ye katılan üyelere uygulananlara karşılaştırıldığında, bu rapor Türkiye'ye karşı ayrımcı bir tutum izlediği açık bir şekilde görülebiliyor. AB'ye katılan 10 aday ülkeyi, üyeliğe hazırlayan SAPERT, yani Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programı yerine, Türkiye'ye katılım öncesi aracı öneriliyor. Aynı şekilde, AB ülkelerinde 40 yıldan fazla geçmişi olan ve halen kullanılan müdahale kurumlarından söz edilmezken, ortak tarım politikası uygulaması için Türkiye'ye sadece ödeme kurumları kurulması öneriliyor. AB'ye son olarak katılan 10 ülke tarımsal ve kırsal altyapı sorunlarını çözmeleri için, SAPERT Programıyla her yıl toplam 520 milyon Euro aktarılmaktadır. Türkiye'ye bunun yerine önerilen katılım öncesi raporu genele değerlendirildiğinde, önemli bir maddi katkı sağlamayacağı, daha çok önerilere dayalı bir mekanizma olarak işlev göreceği açık bir şekilde anlaşılmaktadır, yani bu konuda da herhangi bir maddi yardım ödenmeyecektir.

Artık AB'nin birlik içerisinde bütün ülkelerde aynı gelişmişlik düzeyini hedeflemediği de açıkça kendisini belli etmektedir. Zira 15 üyeli AB kırsal kalkınma önlemleri için 2000-2006 döneminde 33 milyar Euro'ya yakın bir fon kullanırken, topluluğa 2004 Mayısında dahil olan 10 ülke, 2004-2006 döneminde 5,8 milyar Euro kaynağa sahip olabilecek. Bu ayrımcılığa bakılırsa, AB sürecinde Türkiye'ye para yağmayacağı da çok açıkça anlaşılabilir.

Türkiye'de özellikle son çeyrek yüzyıldır uygulanan politikalar nedeniyle, Et ve Balık Kurumu, Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu, YEM-SAN gibi birçok tarımsal KİT özelleştirilmiştir. Üretimi düzenleyici ve müdahale edici görevleri bulunan bu tarımsal KİT'lerin özelleştirildiği her alanda üretim çökmüş ve Türkiye özelleştirme yapılan her alanda net bir dış alımcı konuma sürüklenmiştir. AB ülkelerinde çok sayıda müdahale kurumları bulunmasına karşın, raporda sadece ödeme kurumlarının kurulması ve kalan tarımsal KİT'lerin tamamının özelleştirilmesi önerileri, kesinlikle Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla AB'nin ortak tarım politikası ile uyumsuzdur. Bu öneriler de iyi bir niyet aramak ve bulmak da dolayısıyla mümkün değildir.

Kısaca özetlemek gerekirse, müzakere sürecinde bir dosya kapanmadan, diğeri açılmayacak olan AB, tarım dosyasını açacak ve kapatmayacak gibi görünmekte. Kapanmayan tarım dosyası sonrasında, teknik bir koşul olan, müktesebatı üstlenme yeteneği eksikliği nedeniyle, Türkiye'ye üye ülke perspektifi yerine özel statülü üye perspektifi önerilebilir. AB'nin güvenlik stratejisiyle örtüşen bu öneri, AB için akılcı, ancak Türkiye'nin çıkarlarına uygun olmayacaktır. Burada bilinmesi gereken önemli bir nokta da, 2004 Mayısında AB'ye katılan 10 devletin tarım dosyalarının hâlâ açık olmasıdır.

17 Aralık 2004 tarihli Konsey kararları da tarım sürecinde önemli. AB sürecinde tarım sektörüyle ilgili önemli bir olay da, 17 Aralık tarihli AB Konsey kararlarıdır. Kararda Türkiye'yle ilgili stratejik belirlemeler ve tarım sektörüne ilişkin hükümler 23 üncü madde kapsamında yer almaktadır. Konsey kararları dikkatli bir şekilde analiz edildiğinde, Türkiye için özel statülü bir üyelik ilişkisinin hazırlanmakta olduğu, buna karşın tarım sektörü ve serbest dolaşımın sürecin dışında tutulacağı açıkça görülmektedir.

“Tarımsal nüfus azaltılmalı mı?” diyoruz. AB'nin Türkiye'den istediği en önemli taleplerden biri de, tarımdaki nüfusun yüzde 10'lara çekilmesi. Türkiye'de nüfusun yüzde 35'inin kırsal alanda yaşadığını, tarımın Gayri Safi Milli Hâsılaya katkısının yüzde 11 olduğu, tarımın istihdamdaki payının ise yüzde 34, kişi başına tarımda Gayri Safi Milli Hâsılanın 1 384 dolar olduğunu göz önüne alırsak, tarım kesimindeki atıl istihdam düzeyi açıkça görülebilir. Son 30-40 yıllık verilerle karşılaştığımızda, tarımın Gayri Safi Milli Hâsılaya katkısı yüzde 40'lardan yüzde 11'lere inmesine karşılık, sanayinin Gayri Safi Milli Hâsılaya katkısı ancak yüzde 17'lerden 24'lere çıkabilmiştir. Tarımdaki istihdamın yüzde 45'lerden 34'lere düşmesine karşın, sanayinin istihdam düzeyi yüzde 19 civarındadır. 2001 ve 2002 krizlerinde yalnız tarım kesiminin istihdam düzeyinde artış olmuştur. Sanayi ve hizmet sektöründe ise, her kriz döneminde yoğun işten çıkarmalar görülmektedir. Tarımdan koparılacak nüfusun sanayide istihdamı mümkün görülmemektedir. Bu insanların çoğunluğunun eğitim düzeyi zaten hizmet sektöründe çalışmalarına da olanak tanımamaktadır. Sonucunda, büyük şehirlerin varoşlarını da zaten izliyoruz.

Tarım politikaları ve ziraat fakültelerine bir göz atalım. 1980 yılı, Türkiye tarımının gerileme dönemine girmesi ve devamında da çözmesinin önünü açan bir milattır. Tarımın daha da ileri götürülebilmesi için, bu ülkeye ziraat mühendisi yetiştiren ziraat fakültelerinin sayısının ise bu milatla pek ilişkisi olmadığını görüyoruz. Ülkemizde ilk ziraat fakültesi 1933 yılında Ankara'da kurulmuştur. 1980 yılına kadar bunu İzmir, Erzurum, Adana, Samsun, Şanlıurfa'da kurulan ziraat fakülteleri izledi, yani tarımın desteklendiği, nüfusun büyük bölümünün kırsal alanda yaşadığı dönemde, Türkiye'de sadece 6 tane ziraat fakültesi vardı. 1980 yılından itibaren tarım sektörünün küçülmeye başlamasına, Türkiye'nin kendi ekolojisinde yetiştirebileceği ürünlerde dahil net bir dış alımcı konuma gelmesine karşılık, 17 ziraat fakültesi kurulmuştur. Bir yandan ülkede tarımsal üretimin bitirilmesi ve gelişmiş ülkelerin pazarı haline getirilmesi uğraşısı verilirken, diğer yandan yoğunlukla mezun edilen ziraat mühendisleri, ülkenin şu anda en işsiz bölümünü oluşturmaktadır. Şu ana kadarki istatistikler, 65 bin ziraat mühendisi mezun olduğunu, bunun 5 bininin öldüğünü varsayarsak, şu an 60 bin ziraat mühendisi bulunmaktadır. Çalışan aktif nüfusun çoğunluğunun, Tarım Bakanlığı bünyesinde olmasına karşılık, 60 bin ziraat mühendisinin sadece yüzde 50'sinin TMMOB'ye üye olduğu ve birçoğunun kendi işi

dışında başka bir işle uğraştığı, asgari ücret ile başka işlerde çalıştığı, hatta asgari ücretin altında sosyal güvencesiz işlerde olanların da bulunduğu biliyoruz. Bunların haricinde de, 8 bin ziraat mühendisinin şu anda işsiz olduğunu biliyoruz.

Son bir güncel konu vardı, “bin köye bin tarımcı” şeklinde bu Hükümetin allayıp, pullayıp sunduğu. Dünya Ticaret Örgütünü kuran anlaşmalardan biri olan Hizmet Ticareti Genel Anlaşmasının (GATS) özünün, devletin elinde hiçbir kamusal hizmet alanı kalmayınca dek özelleştirme olduğunu hatırlarsak, tarım sektörü ve ziraat mühendisliği alanında günümüzde yaşananlara pek yadırgamamak gerekecek. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından kendisine yük getirmeyeceğinden dolayı büyük sevinçle reklamı yaptığı bin köyde bin tarımcı gönüllüsü projesi kapsamında, artık tarımımız, köye gönderilen ve hiçbir tecrübesi bulunmayan ziraat mühendisleri tarafından kalkındırılmaya çalışılmaktadır. Tarım gönüllüsü olarak adlandırıldıklarından dolayı, en düşük brüt ücreti talep edenler bu işe alınmıştır. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, ulusal düzeyde il ve ilçe örgütlenmeleri ile yapamadığını ki, biliyorsunuz, tarım il müdürlükleri, ilçe müdürlükleri köylere kadar uzanmakta, ama bu şekilde başaramadığını, tarım gönüllüleriyle başarabilme mücadelesi vermekte. Başka bir deyişle Bakanlık, kırsal kalkınmayı tecrübesiz ve tek mühendislere ihale etmiştir. “Kadro alabilir miyiz?” düşüncesiyle bu işe soyunan birçok meslektaşımız umduklarını bulamamış, sigorta ücretlerini dahi kendileri ödemek zorunda kalınca, görevlerinden ayrılmışlardır.

Bu arada yine Kamu Yönetimi Temel Kanunu çerçevesinde, her ne kadar Meclisten çıkmadıysa da, alt birim uygulamaları hayata geçmekte. Bu çerçevede Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve taşra teşkilatı kapatıldı biliyorsunuz. Kırsal alana hizmetlerin tek elden ve etkili götürülebilmesi amacıyla, toprak, yol, su, elektrik ve toprak iskân müdürlüklerinin birleştirilmesiyle, 1984 yılında kurulmuştu Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Kırsal alana, tarımsal ve kırsal altyapı hizmetlerini götüren Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve taşra teşkilatları, 5286 sayılı Yasa ile 16.02.2005 tarihinde kapatıldı. Nedeni ise, kuruluşundaki amaçlarının tam tersi olarak, yaptığı işlerin başka kurumların da görev sahası içinde yer alması gösterildi. Oysa bu hizmetlerin tek elden etkili gitmesi için, bu teşkilatın kurulduğu unutulmuştu. Genel bütçeden yüzde 3 dolayında pay alan bu teşkilatın ödeneği 1996’dan beri yüzde 1’er civarında gerçekleşmiştir. Yatırımcı bir kuruluşun yatırım ödeneği kesilirse, bu

kuruluşun elini kolunu bağlamış olursunuz. Bu teşkilata bir de basın yoluyla “hantal” derseniz, herkesi de ne yazık ki inandırmak çok kolay oluyor. Duple yolların neredeyse tamamı, oysa Köy Hizmetleri makine parkı ve elemanlarıyla yapılmıştır ve bunları sunarken büyük verimlilikten sunarken. Aynı makine ve personel köy yollarında çalışınca verimsiz, duple yol yapımında çalışınca çok da verimli sayılıyor.

Tüm bahaneler bir yana, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün kapatılmasındaki ana amaç, kırsal alan yatırımlarının devletin üzerinden alınarak, b sahanın özel sektöre açılması amacıdır. Bu alanda yaşayan kişiler de artık yurttaş değil, biliyorsunuz müşteridir.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve taşra teşkilatının kapatılmasıyla, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının bünyesinde ulusal düzeyde sulama ve arazi toplulaştırma yapılabilecek bir teşkilat ne yazık ki kalmamıştır. İstanbul’da faaliyet gösteren Köy Hizmetleri çalışanları İstanbul Büyükşehir Belediyesine devredilmiş olup, tamamıyla uzmanlık alanı dışında istihdam edilmektedir. Size bir örnek vermek gerekirse, büyükşehir belediyesi bünyesinde bir özel kuruluş, BİMTAŞ bir proje üretmekte büyükşehir belediyesine, ancak köy hizmetleri uzmanları diyeceğim, yıllarını vermiş arkadaşlarımız, büyükşehir belediyesine devroldu ve görevlendirmeye bu özel şirkette proje yapıyorlar, yani sonuçta yine devletin yetiştirdiği değerler, özel şirketlerde maaşını halen devlet öderken, proje üretiyor, üretilen bu proje daha sonra büyükşehir belediyesine parası karşılığı satılacak.

Gölet yapımı, sulama, drenaj, arazi toplulaştırma, arazi sınıflama, toprak sınıflandırması, arazi kullanım planlaması yapan ziraat mühendisleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde artık asfalt yamıyor, park ve bahçelerde çiçek dikiyor, turistik ve sosyal tesislerin bakım ve onarımını yapıyor.

Bir de, yeminli gıda müşavirliği konusu var. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının üzerindeki işleri havale etme kapsamında ortaya çıkarılmış bir konu. 5179 sayılı Gıda Yasasında, gıda denetim ve kontrol hizmetlerinin 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi en az lisans düzeyinde eğitim almış personel tarafından yapılacağı açıkça belirlenmiştir. Bakanlık tarafından çıkartılmış ve uygulamada bulunan özel gıda kontrol laboratuvarları yönetmeliğiyle kontrol işleri özel sektöre kısmen devredilmiş bulunmaktadır. Oysa AB’nin 882/2004 sayılı Konsey Tüzüğünde belirttiği

üzere, gıdaların ve işyerlerinin denetim işi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve taşra teşkilatları tarafından yürütülmektedir. Bu konuda da AB'den bile daha liberal tutumlar da izliyoruz.

Yerelleşme adı altında, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Tarım İl Müdürlüğü tarafından yürütülen gayri sıhhi müesseseleri denetleme yetkisi, 5272 sayılı Yasayla belediyelere devredilmek istenmiş, ancak bu adım Anayasa Mahkemesinin yasayı iptaliyle son bulmuştur.

Peki, ne yapmalıyız? Artık uluslararası düzeyde vermiş olduğumuz taahhütler tekrar gözden geçirilmeli, lehimize çevrilmeli. Tarımsal üretim planlaması yapılmalı, tarım desteklenmeli, mutlaka desteklenmeli, üreticiler kooperatif çatısı altında örgütlenmeli, işlenmiş gıda maddelerinin ihraç edilmesine önem verilmeli, tarım nüfusu azaltmak amacıyla bu kesim insanı perişan edilmemeli, alternatif istihdam olanakları sağlanmalı, tarımsal ve kırsal altyapı sorunu çözülmeli, bitkisel ve hayvansal üretim malzemeleri ülkemizde üretilir duruma getirilmeli, üreten ve adil paylaşan bir sistem kurulmalıdır diyoruz. Hepsinden önemlisi, faize değil, üretime bütçe ayrılmalıdır diyoruz.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Sayın Elhüseyni'ye çok teşekkür ediyoruz.

Tarım toprakları ölüyor, mühendisler işsiz kalıyor, çiftçi toprağına yabancılaşarak, öldürülüyor. Herhalde bundan bir noktada en çok Mehmet Altan memnun kalıyordur.

Soruları yazılı olarak istemiştim. Eğer varsa diğerlerini de alayım, sonra yanıt bölümüne ve tartışma bölümüne geçelim. Gelen sorulardan başka soru sanırım yok herhalde.

Bülent Bey buyurun.

BÜLENT TUNCEL- Gelen soru GSM'le ilgili, GSM sektörü ve sabit haberleşme hatlarıyla buradaki değişim NETAŞ ve TELATAŞ'ın geçmiş haliyle şu andaki karşılaştırmasına mukabil, "bunu ne yapmalı?" diye Ziya Beyin bir sorusu var.

Tek cümlede cevaplanabilecek bir şey değil. Yaşanan süreç, TELETAŞ ve NETAŞ 1983'ten 2005'e kadar yaşanan sürece baktığımızda, uluslararası sermaye,

yerel sermaye ve bunların birbirleri arasındaki hiyerarşisi çerçevesinde görev dağılımı yapıyor olmaları. NETAŞ'ta, TELETAŞ'ta vakti zamanında yapılan üretim, mühendislik hizmetlerini... NETAŞ ve TELETAŞ'da bundan 10 yıl, 20 yıl önce yapılan üretimin ve orada verilen mühendislik araştırma-geliştirme emeklerinin şu an için Türkiye'deki sermaye birikimi açısından uluslararası sermayeye karşı geri çekilişi ortaya çıkmıştır. Bunun yolu, tekrar bu şirketlerin kamulaştırılarak ya da kamu mülkiyetine geçirilmesi olabilir mi? Şu anki konjonktürde öyle bir şey çok mümkün görünmüyor. Burada bu stratejik şirketlere, özel sektöre devredip ya da uluslararası sermayeye devrettikten sonra, özel mülkiyet hakkı üzerinde herhangi bir şey iddia etmeniz mümkün değil. Onların stratejik kararıdır, onların ekonomik rasyonalitesi içinde ortaya çıkmaktadır. Daha temelden bir karşı çıkış yapıyor olmak gerekir diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI- Buyurun Özlem Hanım.

ÖZLEM ERGENLER- Sayın Halim Gürbüz'ün iki adet sorusu var. İlk sorusu, otel kurulmasının, verdiğim bir örnek vardı, ekolojik olarak çok hassas bir alanda bir otel kurulacak olsa, Hizmetlerin Ticareti Genel Anlaşmasına göre, bu otelin hükümetlerin tarafından kontrol edilemeyeceği, hatta çevresel etkilerinin sınırlanamayacağı konusunda bir örnek vermiştim. Özel alanların neden, kamu tarafından ya da hükümetler tarafından... Soruyu biraz da okuyamadım, ama soruya bağlı kalmadan kısaca şöyle anlatayım: Hassas bir bölge üzerinde kurulması düşünülen herhangi bir çevreye zarar, olumsuz zarar veren bir etkisi olan bir projeyi yapabilir GATS Anlaşmasına göre karşıdaki hizmet sunucu, fakat eğer bu olumsuz etkileri, bu yapının olumsuz etkileri ortaya çıkarsa ve hükümet de bunu dava ederse ki, dava sadece uluslararası tahkime gidilerek çözülebiliyor. Uluslararası tahkim bu zamana kadar da hep öyle olmuştur, bir örnek de vermiştim. Bolivya'da hep bu şirketlerin lehine kararlar alınıyor. Dolayısıyla, şirket bir kere o alanı bitirdikten sonra, tüm çevre değerlerini yitirdikten sonra, ekolojik dengesini bozduktan sonra, bırakıp, bir de kendi ülkesine çekilip, ardından da kendi ülkemize tazminat ödettiriyor. Dolayısıyla, böyle bir sınırlandırma var ve ülkelerin gözünü de korkutuyor bu anlaşma, hem de uluslararası tahkim.

Diğer bir sorusu da, “İSKİ'nin özelleştirme kapsamında yabancı şirket bazında isim bilginiz var mı?” şeklinde. İstanbul İSKİ'nin atık su arıtma tesisleri, Tuzla'dakini biliyorum, Tuzla'daki akıt su arıtma tesisleri özelleştiriliyor, hatta özelleştirildi. Yine, benim 2000 senesinde orada staj yaptığım dönemde, Almanya'dan gelen bir şirket vardı, fakat ismini şu an hatırlayamıyorum. Almanya'daki şirket bu konuda İSKİ'nin tüm atık su arıtma tesislerinin işletilmesi, tüm pompa tesislerinin alınması gibi bir girişimlerde vardı ve bunu geçtiğimiz yıllarda hallettiler. Onun dışında bir isim veremeyeceğim.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkürler.

Buyurun Sayın Elhüseyini.

ŞENAY ELHÜSEYİNİ- Teşekkür ederim.

Meteoroloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesinden Mustafa Sezer Bey, “Yaklaşık 40 yıl önce, o zamanki AET için, Türk gençliğinin ‘onlar ortak, biz pazar’ savı geçen zaman içinde doğrulanmış mı olmaktadır?” diye sormuş. Az önceki anlattıklarımıza göre, buna “evet” diyebiliriz.

Diğer bir soru, EMO İstanbul Şubesinden Celal Cezim, “Nitelikli emeğin, işsizlikten değersizliğe terfi etmeye başladığı günümüzde koşullarında, sözde nitelikli emeğe ulaşmak adına ortaya sürülen akreditasyon ve sertifika kurumlarını nasıl izah edersiniz?” diyor. Bu da, yine neoliberal politikaların ürünüdür. Bildiğiniz üzere, ürünlerin sertifikalanması, belli şirketlerin patentinin elinde olması sebebiyledir. Bu da, uluslararası şirketlerin zorunlu kıldığı, dolayısıyla neoliberal politikaların bir ürünüdür.

Elektrik Mühendisleri Odası Ankara Şubesi Başkanı Sayın Necati İpek “Uluslararası sermayenin sözcüsü IMF ve IMF'nin başaktörlerinden ABD, yıllardır Türkiye'nin sebze, meyve bahçesi olmasını dayatırken, neden son yıllarda bu stratejisinden vazgeçmiştir, amaçları nedir, neden ülke tarımına kısıt getirmektedirler? Sendika olarak yorumunuzu almak istiyorum” demişler. Kısaca şöyle diyebilirim: İleri tekniklerin uygulanmasıyla kendi ellerindeki üretim stokları artmıştır. Gerçi bunların birçoğu tartışma konusu da olabilir, özellikle ABD'de üretilen

GDO'lu ürünler. Dolayısıyla bu ürünleri aktaracak pazar arayışındadırlar. O sebeple de bizim tarımımızı çökertmek ve dış alımcı konuma gelmemiz hedeflenmektedir.

Tolga Tören Bey “Tarımsal alandaki dönüşümü anlama yönündeki çabalar, genelde erken kapitalistleşmiş ülkelerin geç kapitalistleşmiş ülke pazarlarını ele geçirme kaygısıyla, yani dolaşım ilişkileri bağlamında ele alınıyor. Oysa tarımsal alanda üretim alanında mülkiyet dönüşümünü küçük üretici aleyhine işletecek, küçük üreticinin mülksüzleşmesine yol açacak dönüşümler de yaşanıyor. Sözleşmeli çiftçilik, GDO'lu üretim, fikri mülkiyet hakları gibi. Tarımdaki dönüşümü sınıfsal bir analize tabi tutmadan anlamak ne kadar mümkün?” diyor. Tabii ki, mümkün değildir diyeceğiz buna, yani sınıfsal bir temel üzerinden değerlendirmeye almak gerekir.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Elimde pek çok soru içeren bir yaprakçık daha var. Bunun biri, Bülent Bey size sorulmuş, “A, B, C tipi lisanslar Koç, Sabancı, Borusan, Çukurova, Ülker, hepsine aynı günde mi lisans verildi?” diye sorulmuş.

BÜLENT TUNCEL- Hayır, farklı zamanlarda verildi.

OTURUM BAŞKANI- Bunun dışında başka sorular daha var, bunlar daha çok biraz geçmişe yönelik. Mesela, “GATS Sevr'in başka bir adımı mı? Kurtuluş Savaşını emperyalizme karşı boşuna mı yapmışız, yapmasaydık şimdiki yerimiz ne olurdu? Mustafa Kemal'in Gençliğe Hitabesini yeniden anlamak süresini geçirmiş mi bulunuyoruz?” gibi birtakım sorular var. Aslında elbette Kurtuluş Savaşı boşuna verilmedi. Bunun sürekliliği muhakkak var. Açılıştta da sözünü ettiğim gibi, 1947'lerden itibaren birtakım şeyler tekrar yenilendi, birtakım mücadele süreçleri tekrar önümüze geldi. Bunun sonu yok, devam edecek.

Birkaç soru var, burada bütün katılımcılara soru var, herkes tek tek yanıtlamayacak herhalde, bunu daha sonra birbirlerinize yanıtlarlar. “Buradan öğrendiklerimizi, dinlediklerimizi evimizde eşimize ve çocuklarımıza anlatabiliyor muyuz?” Onu artık herkes birbirine bütün katılımcılar sorar.

Bir soru daha, “Anayasa Mahkemesinde mühendis yok, hukukçuların mühendislik bilgileri mühendislerden daha mı fazla, iyi ki Anayasa Mahkemesi var” diyor. Evet, “iyi ki Anayasa Mahkemesi var” denilebilir, ama aslında Anayasa

Mahkemesi ve Anayasanın da hem sermaye tarafından, hem de sermayenin özellikle devlet politikası olmuş olan birtakım yapılara biat etmiş yöneticiler de var. Dolayısıyla, bunlar geçmişte olduğu gibi, Anayasayı da bypass edebiliyorlar. Biliyorsunuz, özelleştirme konusunda Anayasayla ilgili Anayasa Mahkemesinden dönen enerji konusunda bazı davalar vardı, Anayasa Mahkemesinden dönen olaylar vardı. Özelleştirme Anayasada söz edilmediği için, ama daha sonra bu bypass edildi, devletleştirmenin yanına özelleştirme de eklendi. Danıştay daha önce müdahil olabiliyordu, görüş bildirir konuma geldi. Birtakım konularda Anayasa Mahkemesi de bypass ediliyor, “iyi ki Anayasa Mahkemesi var” denilecek konumda da olamıyoruz.

Son bir soru, “bu ve buna benzer sempozyumlarda niye bu kadar azınlıkta oluyoruz?” diye. Bunu hep beraber değerlendireceğiz, hep beraber tartışacağız. Sanırım, Düzenleme Kurulu da bunun üzerinde duracak. Ama sonuçta gördüğünüz gibi, bu.

Değerli katılımcılar; iki günlük sempozyum sonucunda, az önce de sözünü ettiğim gibi, ufuk açıcı olduğuna ve verimli olduğuna inanıyoruz. Dolayısıyla, bundan sonraki diğer sempozyumlarda da buna benzer etkinliklerde daha yoğun bir katılımı, daha verimli olmasını diliyorum. Ama bunun da verimsiz olmadığını, tam aksine, gerçek anlamda verimli olduğunu söylüyorum. Az önce sözünü ettiğim gibi, gerçekten süreç karanlığa gidiyor gibi gözüküyor, ama dediğim gibi, gölge olan yerde ışık da var, bizim umudumuz da bu.

Hepinize ilginizden dolayı teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

---&---